Expertgruppen för utredningsverksamhet
i arbetsmarknadsfrågor
Inrikesdepartementet

Nationalekonomiska
Institutionen
Lunds Universitet

Eskil Wadensjö

IMMIGRATION OCH SAMHÄLLSEKONOMI

- immigrationens ekonomiska orsaker och effekter -

Band 1: innehåller del I och del II

Lund 1972

Nationalekonomiska institutionen
Fack
220 05 LUND 5 SVERIGE

Expertgruppen för utredningsverksamhet
i arbetsmarknadsfrågor
Inrikesdepartementet

Nationalekonomiska
Institutionen
Lund

ESKIL WADENSJÖ

IMMIGRATION OCH SAMHÄLLSEKONOMI

- immigrationens ekonomiska orsaker och effekter -

Band 1 : Innehåller del I och del II

En undersökning finansierad med anslag från:

Riksbankens Jubileumsfond och Inrikesdepartementet

Studentlitteratur, Lund 1972

© Eskil Wadensjö

UNIV.
LEIDEN
BIBL.

FÖRORD

De första planerna på denna undersökning tog form sommaren 1967. Från och med januari 1968 trädde Expertgruppen för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor (EFA), Inrikesdepartementet, in och finansierade planeringen av undersökningen. Under 1968 förbereddes bl.a. den intervjuundersökning som mycket av undersökningen bygger på. 1 mars 1969 trädde Riksbankens Jubileumsfond in som finansiär och har sedan dess svarat för hälften av undersökningskostnaderna medan Inrikesdepartementet svarat för den andra hälften.

Undersökningen har utförts dels som ett av EFA:s projekt för att utvärdera arbetsmarknadspolitiken och dels som ett avhandlingsarbete vid Nationalekonomiska institutionen i Lund.

Olika versioner av undersökningen har diskuterats på EFA:s sammanträden och jag har där fått synpunkter av bl.a. EFA:s båda ordföranden under perioden Rudolf Meidner och Curt Canarp. EFA:s sekreterare Per Silenstam gjorde ett slutarbete under undersökningens inledande fas medan Harald Niklasson kommit med många synpunkter på undersökningens olika delar.

Handledare vid Nationalekonomiska institutionen i Lund har varit Gay Arvidsson och Björn Thalberg. Olika delar av undersökningen har i skilda versioner behandlats på seminarier inom en grupp på Nationalekonomiska institutionen. Denna grupp har bestått av Bengt Höglund, Bengt Jönsson, Björn Lindgren, Bengt Nilsson, Göran Skogh och Lars Söderström.

Av avgörande betydelse för undersökningen är den intervjuundersökning som genomförts av Statistiska Centralbyrån. Såsom den första större intervjuundersökningen i sitt slag var möjligheterna att tillfredsställande genomföra en sådan undersökning osäker, men Statistiska Centralbyråns utredningsinstitut lyckades efterhand lösa de svåra problemen. Huvudansvarig från Utredningsinstitutets sida har Lars -V. Säfström varit. Vid uppläggningen av undersökningen medverkade också

Håkan Lindström, Ingvar Lyselius, Rune Sandström, Staffan Sollander och Joakim Vogel. Programmeringen har utförts av Kristina Liwendahl och Kerstin Ödéen-Björling.

Vid de många statistiska problem som dyker upp under undersökningens gång har jag haft god hjälp av Björn Birath, Statistiska institutionen i Lund.

Samarbetet med Invandrarutredningen har varit omfattande främst vad gäller intervjuundersökningen där Invandrarutredningen fått inkludera kompletterande frågor. Många synpunkter på tidigare versioner av delar av undersökningen har lämnats av bl.a. Kristina Meurle, Sven Reinans och Thomas Thomell

Räknearbetet för undersökningen har varit betydande och har till mycket stor del utförts av Ulla Olofsson.

Utskriftsarbetet har varit mycket omfattande och har utförts av Hedvig Ahlbom, Erna Hansson och framför allt Saga Kullander som skrivit ett par tusen sidor under undersökningens gång.

Under hela undersökningen har slutligen Kit lagt ner mycket arbete och haft många synpunkter på de olika versionerna av undersökningen.

INLEDNING

Undersökningen består av fyra delar. Den första delen behandlar orsakerna till immigrationens storlek, variationer och sammansättning. Den andra delen behandlar var immigranterna kommit: den svenska ekonomin. Detta både vad avser arbets- och bostadsmarknaden. I den tredje behandlas några av de ekonomiska effekter immigrationen medför för Sverige och kortfattat de ekonomiska effekterna för emigrationsländerna. Den fjärde delen är en cost-benefitanalys av immigrationen. I en bilaga redovisas den intervjuundersökning som utförts för undersökningens räkning av Statistiska Centralbyrån.

Del I består av fem kapitel. Det första kapitlet ger en översiktlig beskrivning av immigrationen och remigrationen till och från Sverige och av immigranternas antal och nationalitetsfördelning. Uppgifterna om remigrationen är vad gäller 1960-talet från en bearbetning av registerdata som utförts inom ramen för undersökningen. I kapitel 1 granskas också den officiella migrations- och utlänningsstatistiken.

I kapitel 2 behandlas immigrationspolitiken under efterkrigstiden. Detta kapitel syftar dels till att ge en beskrivning av de medel som avser immigrations- och utlänningspolitiken under efterkrigstiden och dels till att analysera hur dessa medel har använts. För detta senare ändamål har en undersökning av arbetsmarknadsstyrelsens register över arbetstillståndsärenden genomförts och bearbetningar har gjorts av invandrarverkets interna statistik. I kapitlet behandlas speciellt framväxten av den nordiska arbetsmarknaden.

I kapitel 3 presenteras en modell för migrantens beslutssituation och en modell för företagets rekryteringsbeslut. Efter en genomgång av olika alternativa modeller testas sedan de hypoteser vi kunnat göra med utgångspunkt från dessa modeller för de kortsiktiga variationerna med hjälp av regressionsanalys. I ett appendix till kapitlet redovisas resultaten från en företagsenkät och från företagsintervjuer angående företagens kostnader för den utländska arbetskraften och för

deras rekryteringsbeslut. I kapitel 3 behandlas frågan om rekryteringens omfattning och i ett appendix alternativa rekryteringsformer för företagen.

I kapitel 4 används modellen för migrantens beslutssituation för att diskutera de faktorer som bestämmer remigrationens omfattning. Efter en genomgång av olika undersökningar om remigration och av olika teoretiska ansatser testats sedan de gjorda hypoteserna med hjälp av regressionsanalys och med hjälp av bearbetning av materialet från den intervjuundersökning som genomförts för undersökningen.

I kapitel 5 behandlas frågan om vilka ekonomiska karakteristika de personer har som migrerar. Efter en genomgång av teorin för selektiv migration och ett försök att sammankoppla den med en formering av migrantens beslutssituation hämtad från humankapitalteorin redovisas resultat från intervjuundersökningen och från bearbetningar av officiell statistik.

I del II analyseras och redovisas var immigranterna kommit i den svenska ekonomin. Detta dels vad avser arbetsmarknaden och dels vad avser bostadsmarknaden, båda marknader där delmarknader, lokala marknader och marknadsimperfektioner har stor betydelse. Även del II består av fem kapitel.

I kapitel 6 analyseras de faktorer som bestämmer immigranternas regionala fördelning med utgångspunkt dels i den enkla modell för migrantens beslutssituation som behandlats i kapitel 3 och dels i arbetskraftsefterfrågans storlek och sammansättning. Efter en bearbetning och redovisning av den officiella statistiken testas sedan de gjorda hypoteserna med hjälp av regressionsanalys.

I kapitel 7 behandlas immigranternas roll på den svenska arbetsmarknaden. Efter en undersökning av immigranternas förvärvsintensitet analyseras sedan orsakerna till immigranternas yrkesfördelning. Detta dels med utgångspunkt i den teori för skillnader mellan kulturspeci-

fika och kulturgenerella färdigheter som utvecklats i kapitel 5 och dels med utgångspunkt i förändringar av arbetskraftsutbudets och arbetskraftsefterfrågans storlek och sammansättning. Denna immigranternas yrkesfördelning karakteriseras sedan med hjälp av lönenivå, yrkesskadefrekvens och arbetslöshet inom de olika yrkena (främst med hjälp av standardberäkningar). Med denna utgångspunkt och med hjälp av data från intervjuundersökningen och från officiell statistik beskrivs sedan immigranternas rörlighet på arbetsmarknaden, deras inkomster och deras arbetslöshet. I appendix till kapitel 7 behandlas bl.a. immigranternas sjukfrånvaro och deras fördelning på företag efter storleksklass.

I kapitel 8 analyseras mot bakgrund av en beskrivning av den svenska bostadsmarknaden immigranternas plats på den svenska bostadsmarknaden. Mot bakgrunden av denna analys jämförs sedan immigranternas bostadsstandard med den svenska befolkningens.

I kapitel 9 behandlas immigranternas integrering och assimilering på arbets och bostadsmarknaderna. Efter en diskussion och efter definiering av begreppen används intervjuundersökningsmaterialet för att ge underlag för en diskussion av i vilken utsträckning en integrering eller en assimilering verkligen sker.

I kapitel 10 behandlas diskriminering av immigranterna på arbets- och bostadsmarknaderna. Efter en genomgång av teorin på området diskuteras möjligheterna av att undersöka i vilken utsträckning diskriminering förekommer.

I del III behandlas immigrationens ekonomiska effekter för Sverige; dels de mer kortsiktiga effekterna på konjunkturläge och betalningsbalans och dels de mer långsiktiga på fördelning och strukturutveckling. Betydligt mer kortfattat behandlas motsvarande effekter för emigrationsländerna. Del III består av fem kapitel.

I kapitel 11 försöker vi besvara frågan om immigrationen på kort sikt

förstärker eller försvagar en högkonjunktur. Med utgångspunkt från vissa grundantaganden och med hjälp av en modell och av data från bl.a. intervjuundersökningen söker vi skatta immigrationens effekter på utbud och efterfråga.

I kapitel 12 beräknas på motsvarande sätt effekten på betalningsbalansen. Vi försöker skatta ökningen av importen och av remitteringarna medan vi däremot antar att exporten ej förändras.

I kapitel 13 behandlar vi frågan om hur immigrationen kan påverka fördelningen via prissystemet. Vi diskuterar påverkan genom förändringen av lönerna och påverkan genom förändringen av priserna på bostadsmarknaden.

I kapitel 14 analyseras immigrationens effekter på strukturomvandlingen.

I kapitel 15 behandlas samma ekonomiska effekter som i kapitel 11,12,13, och 14 men nu i stället för emigrationsländerna. Dessutom behandlas frågan om vilka effekter remigrationen kan tänkas få för emigrationsländerna.

Del IV består av en cost-benefitanalys av immigrationen till Sverige. Förutom en allmän genomgång av teorin görs försök att uppskatta om den kommande befolkningen i emigrationsländerna, immigranterna och den hittillsvarande befolkningen i immigrationslandet (Sverige) vinner eller förlorar på immigrationen. Del IV består av fem kapitel.

I kapitel 16 ger vi en allmän välfärdsteoretisk diskussion av immigrationen och förordar en indelning av den berörda populationen i tre grupper nämligen den kommande befolkningen i emigrationsländerna, immigranterna och den hittillsvarande befolkningen i immigrationslandet.

I kapitel 17 behandlar vi frågan om den kommande befolkningen i emigrationsländerna vinner eller förlorar på emigrationen. Under olika alternativa antaganden om arbetslöshet och om andra emigrationsalternativ kommer vi fram till vissa resultat.

I kapitel 18 behandlar vi immigranternas eventuella vinster och förluster som en följd av migrationen. Vi använder oss av officiell lönestatistik från Sverige och från emigrationsländerna och av resultat från intervjuundersökningar för att kunna säga om immigranterna vinner eller förlorar på migrationen.

I kapitel 19 gör vi motsvarande beräkningar för den hittillsvarande befolkningen i immigrationslandet (Sverige). Med hjälp av en enkel modell och med hjälp av data från bl.a. intervjuundersökningar söker vi skatta om den hittillsvarande befolkningen i Sverige vinner eller förlorar på en ökning av immigrationen.

I kapitel 20 sammanfattar vi resultaten från kapitel 17, 18 och 19 och försöker också diskutera cost-benefitanalysen mot bakgrund av analysen av immigrationens ekonomiska effekter (del III).

ÖVERSIKTLIG INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Band 1

Del I IMMIGRATIONEN TILL SVERIGE

Kap 1 Immigrationen och remigrationen i statistisk belysning

Kap 2 Immigrationspolitiken

Kap 3 Immigrationens omfattning

Kap 4 Remigrationens omfattning

Kap 5 Immigranternas ekonomiska karakteristika

Del II IMMIGRANTERNA OCH DEN SVENSKA EKONOMIN

Kap 6 Immigranternas regionala fördelning

Kap 7 Immigranterna och arbetsmarknaden

Kap 8 Immigranterna och bostadsmarknaden

Kap 9 Immigranternas integrering och assimilering

Kap 10 Diskriminering

Band 2

Del III IMMIGRATIONENS EKONOMISKA EFFEKTER

Kap 11 Immigration och konjunkturer

Kap 12 Immigrationen och betalningsbalansen

Kap 13 Fördelningsaspekter på immigrationen

Kap 14 Immigrationen och strukturutvecklingen

Kap 15 Ekonomiska effekter för emigrationsländerna

Del IV EN COST-BENEFITANALYS AV IMMIGRATIONEN

Kap 16 Internationell migration och välfärd

Kap 17 Den kvarvarande befolkningen i emigrationsländerna

Kap 18 Immigranternas välfärd

Kap 19 Den tidigare befolkningen i immigrationslandet

Kap 20 Sammanfattande synpunkter

Litteraturförteckning

English Summary

Bilaga: Teknisk rapport över intervjuundersökningen

INNEHÅLLSFÖRTECKNING FÖR FÖRSTA BANDET

Sid

FÖRORD

INLEDNING

ÖVERSIKTLIG INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING FÖR FÖRSTA BANDET

Del I IMMIGRATIONEN TILL SVERIGE

Kap 1 IMMIGRATIONEN OCH REMIGRATIONEN I STATISTISK BELYSNING 1

1:1 Immigrationen och emigrationen 1

1:2 Remigrationen 5

1:3 Immigranterna i Sverige 9

1:4 Immigrationsstatistiken 15

1:4:1 Folkbokföringsstatistiken 15

1:4:2 Arbetsanmälningsstatistiken 21

1:5 Sammanfattning 23

Appendix Utlänningar - utrikes födda 24

Tabeller 25

Kap 2 IMMIGRATIONSPOLITIKEN 32

2:1 Institutionella hinder för immigrationen 32

2:2 Immigrationspolitikens medel 33

2:2:1 Viseringen 34

2:2:2 Arbetstillståndsgivningen 36

2:3 Den nordiska arbetsmarknaden 41

2:4 Övriga internationella avtal om arbetskraftsmigration 43

2:5 Sammanfattning 43

2:6 Tabell 45

Kap	3	IMMIGRATIONENS OMFATTNING	46
	3:1	Migrationstypologi	46
	3:2	En migrationsmodell	49
	3:2:1	Migrantens beslutssituation	49
	3:2:2	Företagens rekrytering	50
	3:3	Migrationsmodeller	53
	3:3:1	Gravitationsmodellen	54
	3:3:2	"Push-pull" - analysmetoden	55
	3:3:3	En modell med obegränsad tillgång på arbetskraft	57
	3:4	Immigrationen till Sverige	59
	3:4:1	Tidig migration	60
	3:4:2	Senare migration	63
	3:4:2:1	Den totala immigrationen	66
	3:4:2:2	Europa - andra världsdelar	67
	3:4:2:3	Några emigrationsländer	67
	3:4:2:4	Slutsatser	70
	3:4:3	De rekryterande företagens storlek	71
	3:4:5	Rekryteringens omfattning	73
	3:5	Sammanfattning	76
	Appendix 1	Alternativa rekryteringsformer	77
	Appendix 2	Företagens kostnader för utländsk arbetskraft	79
	Appendix 3	Arbetslöshetsstatistiken	86
	Tabell		87
Kap	4	REMIGRATIONENS OMFATTNING	89
	4:1	Orsaker till remigrationen	89
	4:2	Undersökningar om remigrationen från andra immigrationsländer	91
	4:2:1	Remigration från icke-europeiska länder	91
	4:2:2	Remigration inom Europa	93

	4:3	Remigrationen från Sverige	94
	4:3:1	Emigrationen	95
	4:3:2	Den totala remigrationen	96
	4:3:3	Några länder	96
	4:4	Remigranterna	98
	4:5	Sammanfattning	106
Kap	5	IMMIGRANTERNAS EKONOMISKA KARAKTERISTIKA	107
	5:1	Selektiv migration	107
	5:2	Teorier om selektiv migration	109
	5:2:1	Ålder	111
	5:2:2	Kön	112
	5:2:3	Civilstånd	112
	5:2:4	Yrkesställning	113
	5:2:5	Psykiska karakteristika	113
	5:3	Immigranterna	114
	5:3:1	Ålder	115
	5:3:2	Kön	120
	5:3:3	Civilstånd	123
	5:3:4	Utbildning	126
	5:3:5	Näringsgren och yrkesställning	131
	5:4	Sammanfattning	134
	Tabeller		135
Del	II	IMMIGRANTERNA OCH DEN SVENSKA EKONOMIN	
Kap	6	IMMIGRANTERNAS REGIONALA FÖRDELNING	139
	6:1	Faktorer som påverkar immigranternas regionala fördelning	139
	6:2	Några data om immigranternas regionala fördelning	141
	6:3	Testning av några hypoteser om immigranternas regionala fördelning	147

6:4 Sammanfattning 153

Tabeller 154

Kap 7 IMMIGRANTERNA OCH ARBETSMARKNADEN 165

7:1 Immigranternas förvärvsintensitet 165

7:2 Immigranternas yrkesställning och deras fördelning efter yrkesområden 169

7:3 Immigranternas fördelning efter branscher och yrkesgrupper 179

7:4 Yrkenas art 192

7:5 Immigranternas näringsgrenstillhörighet och yrkesbyte 196

7:6 Immigranternas rörlighet på arbetsmarknaden 200

7:7 Immigranternas inkomster 202

7:8 Arbetslöshet bland immigranterna 211

7:9 Sammanfattning 213

Appendix 1 Immigranternas yrkesfördelning i vissa andra immigrantländer 215

Appendix 2 Sjukfrånvaro 218

Appendix 3 Immigranternas fördelning på företag efter storleksgrupp 221

Appendix 4 Andel utlänningar i olika yrken i slutet av 1960-talet 222

Tabeller 225

Kap 8 IMMIGRANTERNA OCH BOSTADSMARKNADEN 228

8:1 Den svenska bostadsmarknaden 228

8:2 Immigranternas bostäder 233

8:3 Immigranternas bostadskonsumtion 241

8:4 Sammanfattning 241

Kap	9	IMMIGRANTERNAS INTEGRERING OCH ASSIMILERING	242
	9:1	Ekonomisk integrering	242
	9:2	Ekonomisk assimilering	243
	9:3	Ekonomiska förhållanden och vistelsetid i Sverige	244
	9:3:1	Arbete	244
	9:3:2	Bostad	245
	9:3:3	Varaktiga konsumtionsvaror	249
	9:4	Immigranternas utbildning i Sverige	250
	9:5	Sammanfattning	252
Kap	10	DISKRIMINERING	253
	10:1	Inledning	253
	10:2	En modell för ekonomisk diskriminering	255
	10:3	Arbetsmarknadsdiskriminering	257
	10:3:1	Majoritetens och mineritetens möjligheter att diskriminera	257
	10:3:2	Arbetsgivardiskriminering	261
	10:3:3	Arbetstagardiskriminering	263
	10:3:4	Konsumentdiskriminering	264
	10:3:5	Den totala arbetsmarknadsdiskrimineringen	266
	10:4	Diskrimineringen på bostadsmarknaden	272
	10:5	Sammanfattning	273

DEL I

IMMIGRATIONEN TILL SVERIGE

KAPITEL 1

IMMIGRATIONEN OCH REMIGRATIONEN I STATISTISK BELYSNING

I detta kapitel skall vi ge en beskrivning av immigrationen, emigrationen och remigrationen till och från Sverige under efterkrigstiden. Detta dels med hjälp av officiell statistik och dels med hjälp av vissa undersökningar som vi genomfört. Därefter granskar vi tillförlitligheten av den officiella statistiken.

1:1 Immigrationen och emigrationen

I många sammanhang har framförts att Sverige som immigrationsland ej är något nytt fenomen. Man har bl a pekat på de polska lantarbetarna i början av århundradet, de vallonska yrkesarbetarna under 1600-talet, de finska skogsbönderna under 1500-talet och tyska köpmän under medeltiden. Om vi begränsar oss till ett något kortare tidsperspektiv blir Sverige först i och med 2:a världskriget ett immigrationsland.

Sverige blev visserligen redan på 1930-talet ett nettoimmigrationsland med ett immigrationsöverskott på närmare 39 000 (se texttabell 1:1). Av detta immigrationsöverskott kom dock 23 000 på icke-europeiska länder och den helt övervägande delen av dessa immigranter var återvändande emigranter från Kanada och främst USA. Nettoimmigrationen från Europa var mindre, knappt 16 000, dvs ungefär 1 600 per år. (För en granskning av folkbokföringsdata se 1:4:1.)

Texttabell 1:1. Immigration och emigration under 1900-talet

Tid	Immigration			Emigration			Nettoimmigration		
	inom Europa	utom Europa	totalt	inom Europa	utom Europa	totalt	inom Europa	utom Europa	totalt
1901-10	39432	44992	84424	33624	22403	257667	5808	-179051	-17324
1911-20	36370	39184	75554	32356	86019	118375	4014	- 46835	- 4282
1921-30	31472	30729	62201	22628	106017	128645	8844	- 75288	- 6644
1931-40	32582	32040	64622	16779	8984	25763	15803	23056	3885
1941-50	185544	10171	195715	38612	23110	61722	146932	- 12939	13399
1951-60	233162	23142	256364	107811	42544	150355	125351	- 19402	10594
1961-69	313577	33430	347007	131044	29156	160200	182533	4274	18680

Källor: Befolkningsrörelsen, Översikter för åren 1901-1910, 1911-1920, 1921-1930, 1931-1940, 1941-1950 och 1951-1960, Folkmängdens förändringar 1961-1966 och Befolkningsförändringar 1967 del 3, 1968 del 3 och 1969 del 3.

Från och med andra världskrigets utgång har immigrationen överstigit emigrationen varje år med ett nettoimmigrationsöverskott enligt folkbokföringsuppgifterna på 13 000 per år under 1940-talet, 11 000 per år under 1950-talet och 21 000 per år 1961-69. Denna variation blir än mer markerad om man betraktar årsdata (se tabell 1:1). Nettoimmigrationen per år varierar mellan 1 695 personer år 1953 och 44 143 personer år 1969. Det är främst immigrationen som har uppvisat stora svängningar medan emigrationen under 1950- och 1960-talen varit tämligen stabil. (Se diagram 1:1 och tabell 1:1.)

Diagram 1:1 Immigrationen och emigrationen under efterkrigstiden

Källor: Tabell 1:1 och 1:3

Immigranterna har i huvudsak kommit från ett begränsat antal länder. Av immigrationen har den nordiska i regel utgjort mer än 50%. (Se diagram 1:2 och tabell 1:2 och 1:3.) Finland har varit det största emigrationslandet med undantag av det första efterkrigsåret då stora grupper av ester kom till Sverige.[1] Finländarnas andel av immigrationen har efter en ökning under de första efterkrigsåren varierat men ej utvisat någon klar trend. Immigrationen av danskar till Sverige har under 1960-talet minskat medan immigrationen av norrmän hållit sig på ungefär samma nivå som tidigare och båda gruppernas andel av immigrationen har därmed minskat.

Immigrationen från Östeuropa har varit låg så när som under åren omedelbart efter 2:a världskriget då framför allt balter kom hit[1] och 1957 och 1958 då stora grupper ungrare kom till Sverige. En viss ökning har också skett 1968 och 1969 då immigranter från Polen och Tjeckoslovakien har kommit.

Immigrationen från Väst- och Centraleuropa har under efterkrigstiden hållit sig på ungefär samma nivå vilket har inneburit att dess andel av den totala immigrationen har minskat. Av denna immigration utgör den från Tyskland den dominerande med c:a 60% av den totala immigrationen från Väst- och Centraleuropa under efterkrigstiden.

Immigrationen från Sydeuropa (inklusive Jugoslavien och Turkiet) var fram till början av 1960-talet obetydlig med merparten av immigrationen från Italien, men började då öka framförallt från Jugoslavien och Grekland. Immigrationen från dessa båda länder har fr o m 1965 varit större än immigrationen från Italien. Även grupper av spanjorer, turkar och portugiser har immigrerat under 1960-talet.

Immigrationen från icke-europeiska länder har under perioden utgjort ungefär en tiondel av den totala immigrationen. En betydande del av denna immigration utgörs av återvändande svenskar från främst USA. Den enda större grupp förutom den av medborgare från USA utgörs av immigranter från arabstaterna, c:a 1 700 vid årsskiftet 1968/69.

---

1) Esterna kom huvudsakligen 1943-1944, men registrerades i stor utsträckning som immigranter först efter två-tre år. (Påpekande av Sven Reinans vid genomläsning av en tidigare version av kapitel 1.)

Diagram 1:2 Olika ursprungsområdens andelar av immigrationen

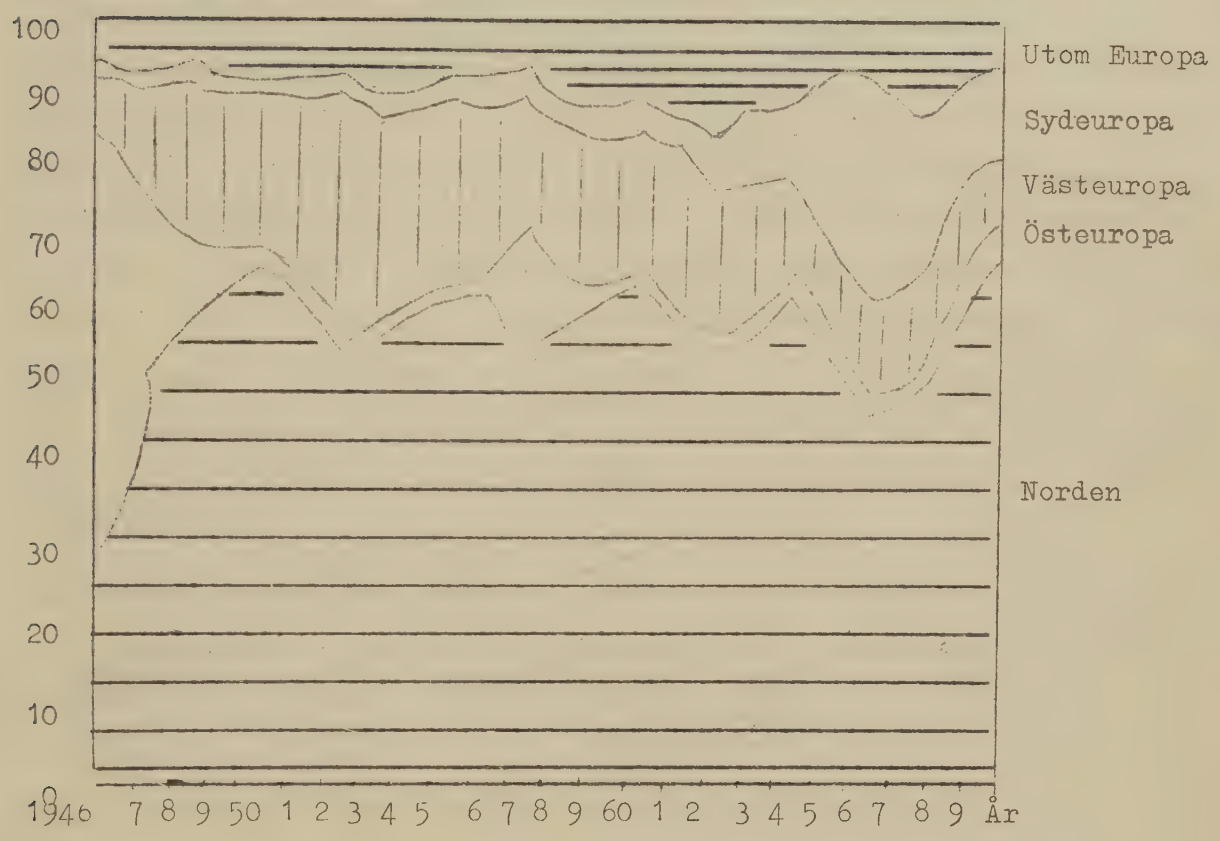

Källa: Tabell 1:3

De data vi har för emigrationen ger en något annorlunda fördelning efter länder (se tabell 1:4 och 1:5). Vi får här en lägre andel av emigranterna än andel av immigranterna under perioden 1946-69 för Finland och Sydeuropa men en högre för Danmark, Norge och Tyskland. Av detta kan man ej omedelbart dra en slutsats om större återutvandringsbenägenhet för immigranter från de senare länderna. Immigrationen från dessa länder kom tidigare och tiden för att återutvandra har alltså varit längre. Svenskar har också i större utsträckning flyttat till Danmark, Norge och Tyskland än till Finland och Sydeuropa.

1:2 Remigrationen[1)]

Remigrationen är av ej oväsentlig omfattning. Det framgår av att nettoimmigrationen är betydligt mindre än bruttoimmigrationen och av att flertalet av emigranterna ej är svenska medborgare. Nu är det sannolikt så att en del av dem som utvandrar och ej är svenska medborgare är födda i Sverige, i regel barn till immigranter. Samtidigt har en del av de svenska medborgare som flyttar ifrån landet tidigare immigrerat till Sverige och här fått svenskt medborgarskap. Vi kan alltså ej direkt från emigrationsstatistiken dra några slutsatser om remigrationens omfattning.

Remigrationen från Sverige har undersökts vid två tillfällen av statistiska centralbyrån. Den första undersökningen publicerades i Statistisk Tidskrift 1958[2)] och en uppföljningsundersökning publicerades i samma tidskrift 1962[3)].

Undersökningen omfattade de som inkommit till Sverige från och med 1951 till och med 1960, och som hade registrerats i befolkningsregistret, dvs var födda den 15:e i någon månad. (Se texttabell 1:2.)

---

1) T Stark, Re-migration. A report presented to the Conference of Non-Governmental Organizations Interested in Migration, Geneva, August 1957, gör ett försök till en taxonomi: Stark skiljer mellan egentlig "remigration", "re-emigration" och "andragångs-migration". En remigrant är enligt Starks terminologi en person som återvänder till samma land från vilket han kom, t ex en finländare som återvänder till Finland; en reemigrant är en person som emigrerar till ett annat land än från vilket han kom, t ex en finländare som emigrerar från Sverige till Danmark; medan en andragångsmigrant är en person som tidigare återvänt och som på nytt utvandrar, t ex en svenskamerikan, som efter att ha bott i Sverige ett antal år återvänder till USA.
   För vår del är det bara de två första kategorierna som är av intresse och vi använder som gemensam term remigration.

2) H Geschwind: Invandrares vistelsetid i Sverige, Statistisk Tidskrift 1958:7.

3) T Widstam: Invandringen till Sverige och återutvandringen under 1950-talet, Statistisk Tidskrift 1962:5.

Texttabell 1:2 Återutvandringen från Sverige, åren 1951-1960, efter vistelsetid i landet

Invandringsår	Invandrare av utländsk nationalitet, födda den 15[x]	Därav återutvandrat efter				Samtliga återutvandrare	I % av invandrarna
		0-1 år	2-3 år	4-5 år	minst 6 år		
1951	966	96	182	50	50	383	39,6
1952	800	95	103	42	39	279	34,9
1953	562	56	77	34	24	191	34,0
1954	605	77	106	34	10	227	37,5
1955	904	108	147	91	-	346	38,3
1956	846	104	139	52	-	295	34,9
1957	1 007	98	170	-	-	268	26,6
1958	635	91	64	-	-	155	24,4
1959	543	56	-	-	-	56	10,3
1960	763	26	-	-	-	26	3,4

x Beräknade tal

Källa: T Widstam: Invandringen till Sverige och återutvandringen under 1950-talet, Statistisk Tidskrift 1962:5 s 271

Man finner att reemigrationen är påfallande stor under de första tre åren efter immigrationen och att den sedan sjunker. I och med att den undersökta perioden är så pass kort som högst tio år efter immigranternas ankomst till landet, kan vi ej säga något om hur stor andel av immigranterna som totalt kommer att återvända. Med ledning av erfarenheter från andra länder kan vi ej utesluta en ny remigrationstopp senare,

Widstam undersöker också andelen återutvandrare under åren 1951 t o m 1960 med avseende på nationalitet. (Se texttabell 1:3)

Texttabell 1:3 Invandrare och återutvandrare åren 1951-1960 efter medborgarskap

Nationalitetsland	Invandrare av utländsk nationalitet födda den 15[x]	Därav återutvandrare	
		Antal	%
Danmark	1 266	497	39,3
Finland	3 040	667	21,9
Norge	659	209	31,7
Italien	158	46	29,1
Tyskland	1 258	477	37,9
Ungern	259	18	6,9
Övriga europeiska	707	235	33,2
Utomeuropeiska	276	77	27,9
Samtliga	7 631	2 226	29,2

x Beräknade tal

Källa: T Widstam: Invandringen till Sverige och återutvandringen under 1950-talet

Variationen är betydande mellan de olika grupperna. Att Ungern har så relativt få remigranter kan förklaras dels av att flertalet kom i slutet av 1950-talet, i huvudsak 1957 och 1958, och att gruppen utgörs av flyktingar.

För att få en rättvisande jämförelse mellan de olika grupperna borde man ta hänsyn till under vilka år de kommit till Sverige. Om man ser på den totala immigrationen från de aktuella länderna (se tabell 1:2) och ej på uppgifter från befolkningsregistret, finner man att finländare och framför allt tyskar kom i relativt stor utsträckning under den första hälften av 1950-talet medan danskar och italienare kom i relativt stor utsträckning under den andra hälften av 1950-talet. Danskars och italienares benägenhet att återvända blir alltså underskattad medan finländarnas och framför allt tyskarnas benägenhet att återvända blir överskattad.

I augusti 1968 gjordes en registerundersökning som förundersökning till den intervjuundersökning som vi senare genomförde. Immigranter av olika nationaliteter som kommit 1961 och 1967 undersöktes. De som kom 1961 hade vid undersökningstillfället i genomsnitt varit här ett halvt år kortare än de som invandrade 1953 hade varit 1960 i Widstams undersökning och de som invandrade 1967 hade varit i genomsnitt ett halvt år kortare än de som kom 1959 hade varit 1960 i Widstams undersökning. Resultatet framgår av texttabell 1:4.

Texttabell 1:4 Andel ej kvarboende i augusti 1968. Antal individer ingående i undersökningen anges inom parentes. Andelar i procent.

Invandringsår / Nationalitetsland	1961	1967
Finland	38,8 (98)	11,3 (89)
Norge	60,4 (101)	10,1 (99)
Tyskland	43,0 (99)	6,1 (99)
Italien	41,2 (68)	9,9 (71)
Grekland	-	1,4 (71)
Jugoslavien	-	3,0 (100)

Anm. Med invandringsår avses det kalenderår de registrerades som immigranter.

Källa: Registerundersökningen

Om vi jämför andelen som återvänt 1960 av dem som kom 1953 med andelen

som återvänt 1968 av dem som kom 1961 finner vi att andelen som återvänt 1968 är högre för samtliga nationaliteter än andelen återutvandrade år 1960. Nu är dessa siffror ej helt jämförbara då dessa fyra nationaliteters andel av immigrationen år 1953 endast utgjorde cirka 68% och bland de återstående invandrargrupperna kan finnas sådana med en mycket låg andel återutvandrare.

På grundval av det stickprov vi gjorde (bruttostickprovet) från vilket vi sedan valde ut intervjupersoner har det varit möjligt att beräkna den andel som var registrerade som återutvandrare år 1969.[1] (Se texttabell 1:5)

Texttabell 1:5 Andel ej kvarboende i juni 1969. Antal individer ingående i undersökningen inom parentes. Andelarna i procent.

Registreringsår \ Medborgarskapsland	Finland	Italien	Jugoslavien	Tyskland
1961	37,7 (288)	42,9 (266)		46,2 (236)
1962	29,5 (258)	35,0 (254)		48,9 (266)
1963	27,9 (258)	29,7 (256)		47,9 (242)
1964	23,5 (230)	35,4 (237)	14,3 (168)	38,9 (226)
1965	30,0 (237)	30,0 (240)	11,1 (171)	38,3 (235)
1966	23,2 (224)	18,6 (237)	9,9 (171)	23,7 (236)
1967	11,9 (243)	13,9 (244)	4,8 (168)	14,5 (242)
1968	10,8 (259)	7,7 (208)	2,8 (177)	13,3 (249)

Källa: Bruttostickprovsundersökningen

Speciellt markant är att en betydligt mindre andel av jugoslaverna än av de övriga grupperna har flyttat ut ur landet. Av de övriga grupperna har en klart större andel av tyskar än av finländare och italienare remigrerat.

Av dem som remigrerade under 1950-talet hade enligt Widstams undersökning 90% återvänt till det land de var medborgare i, medan 7% fortsatte till annat land, därav hälften till icke-europeiska länder.

Om vi ser på dem som remigrerade under hela den tid vi har officiell statistik, finner vi för de viktigare emigrationsländerna liknande andelar. (Se texttabell 1:6 och jämför även med tabell 1:7)

1) De som ej återfinns på RTB (Register över totalbefolkningen)

Texttabell 1:6 Emigration av icke-svenska medborgare 1952-1969

Nationalitetsland	Flyttat till nationalitets-land	Totalt	Andel i % till nationalitetsland
Danmark	35 367	39 434	94,5
Finland	69 172	72 505	95,4
Norge	22 014	23 889	92,2
Tyskland	26 468	29 275	90,4
Italien	5 236	5 917	88,5

Källa: Tabell 1:7

Om vi väljer ett år, 1966, finner vi att för danska medborgare som emigrerade från Sverige, kom Norge som andra emigrationsland, för finländare Danmark och Kanada, för norrmän och tyskar Danmark och för italienare Schweiz. I inget fall rörde det sig dock om mer än 2% av det totala antalet remigranter av respektive nationalitet.

1:3 Immigranterna i Sverige

Ett annat sätt att få en uppfattning om den internationella migrationens omfattning än att studera strömmen av immigranter och emigranter till och från Sverige är att studera antalet immigranter i Sverige vid en viss tidpunkt. Detta kan man göra med hjälp av folkräkningarna som redovisar befolkningen efter nationalitet och födelseland (för en diskussion av dessa begrepp se appendix) eller med hjälp av folkbokföringsdata, över vilka statistiska centralbyrån fr o m årsskiftet 1967/68 gör en årlig sammanställning med uppdelning efter nationalitet. En tredje metod är att använda sig av Invandrarverkets (tidigare Utlänningskommissionens) statistik över arbetsanmälda utlänningar. (Se 1:4:2)

Det totala antalet utlänningar har ökat snabbt under efterkrigstiden, från 35 000 år 1950 till 365 000 år 1969. Antalet utrikes födda har under den period för vilken vi har data för båda grupperna, 1930-1960 ej ökat lika snabbt. Sannolikt är orsaken den att då en större andel av immigranterna 1960 än 1930 kommit relativt få år före folkräkningen, en mindre andel av dem hunnit att få svenskt medborgarskap vid folkräkningen. (Se texttabell 1:7)

Texttabell 1:7 Antal utlänningar och utrikes födda vid folkräkningar och folkbokförda 31.12 1969

År	utlänningar	utrikes födda
1930	16 475	61 657
1945	35 111	101 071
1950	123 720	197 810
1960	190 621	299 879
1969	364 808	-

Källor: Folkräkningarna 1930:IV, 1950:VI och 1960:IV och Statistiska Meddelanden Be 1970:4

Denna ökning av antalet utrikes födda och antalet utlänningar har också inneburit att den andel av befolkningen som är född utomlands eller som ej har svenskt medborgarskap har ökat. (Se diagram 1:2)

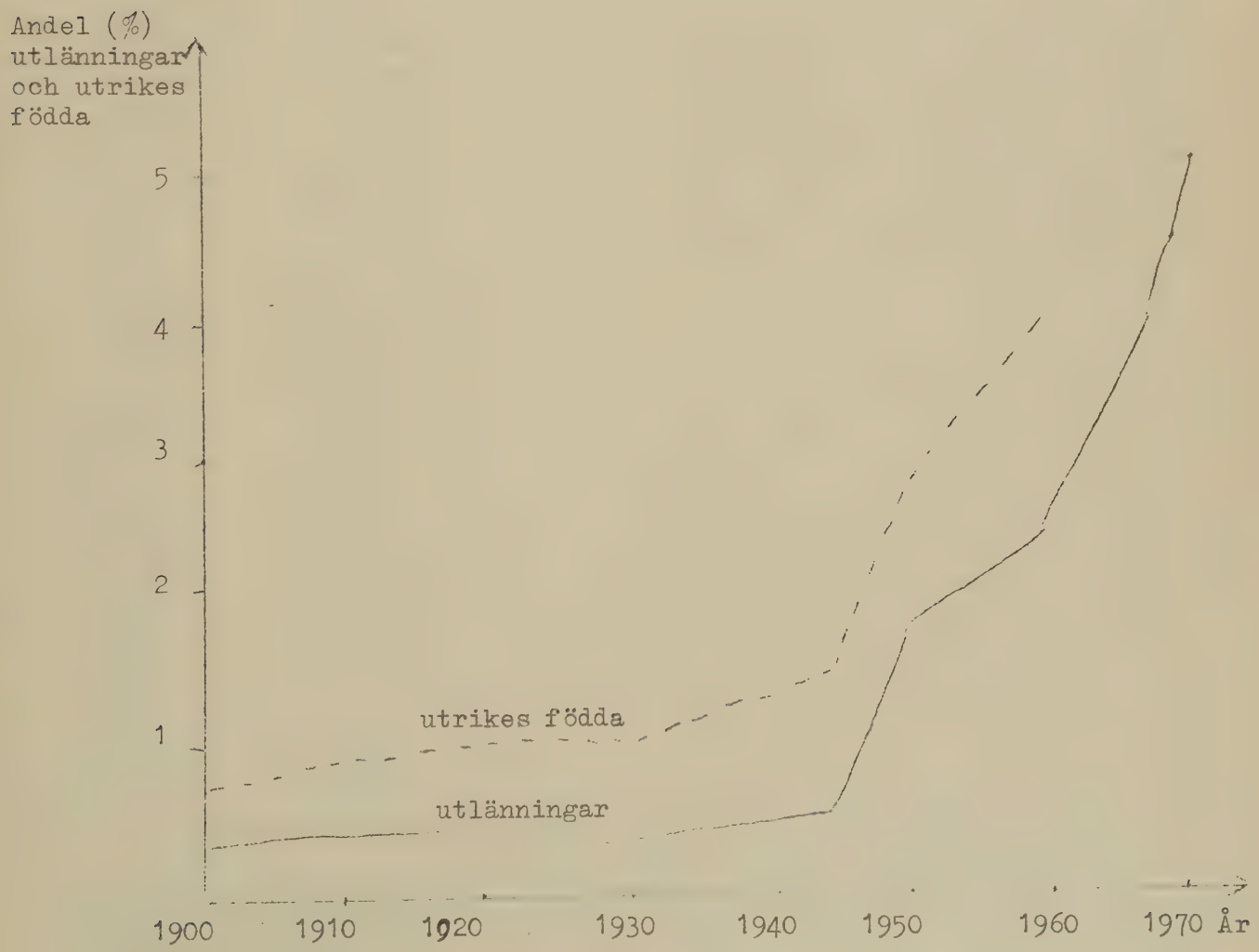

Diagram 1:2 Andel utlänningar och utrikes födda under 1900-talet

Källor: Folkräkningarna 1920:II, 1950:VI och 1960:IV och Statistiska Meddelanden Be 1969:8, 1970:4 och 1971:5

Antalet utlänningar utgjorde år 1969 4,6% av befolkningen. Detta tal kan då jämföras med andelen utlänningar i vissa av de övriga immigrationsländerna i Europa. I Västtyskland var andelen utlänningar 3,8% av den totala befolkningen 1969, i Frankrike 6,3% år 1970, i Belgien 7% år 1968, i Luxemburg 24% år 1967, i Schweiz 15,8% år 1969, i Nederländerna 1,6% år 1969 och i Storbritannien var de utrikes födda 4,7% av den totala befolkningen år 1966.[1)]

Även då vi betraktar statistiken över arbetsanmälda får vi en ökning dock ej lika stor. Om vi jämför ökningen av antalet utlänningar enligt folkräkningen 31/12 1950 och folkbokföringsdata av den 31/12 1968 med uppgifter över antalet arbetsanmälningar den 1/1 1951 och den 1/1 1969 får vi en ökning i det första fallet med c:a 160% och i det andra fallet med c:a 70%. Det är knappast troligt att förändrade förvärvsintensiteter kan förklara hela skillnaden. (Se texttabell 1:8)

Texttabell 1:8 Antal arbetsanmälda 1947-1970 den 1/1 resp år

År	Antal
1947	60 991
1948	69 929
1949	87 465
1950	89 924
1951	103 903
1952	118 437
1953	119 125
1954	114 074
1955	109 844
1956	124 328
1957	135 087
1958	128 043
1959	103 677
1960	105 958
1961	114 123
1962	122 025
1963	129 706
1964	133 168
1965	145 463
1966	162 232
1967	175 993
1968	171 692
1969	172 496
1970	203 987
1971	229 117

Källor: Arbetsmarknadsstyrelsens sammanställning av utlänningskommissionens kvartalsstatistik den 8.11 1968, Statens invandrarverk (före 1.7 1969, Statens utlänningskommissions) kvartalsstatistik

Vi finner om vi granskar folkräkningsuppgifterna att andelen av de utländska medborgare som har medborgarskap i något av de nordiska länderna

1) Migration News, Migration facts and figures, Nov-Dec 1970

har ökat under 1950-talet. (Se texttabell 1:9) Detta gäller finländarna medan norrmännens andel varit konstant och danskarnas andel minskat. Samma tendens gäller för de utrikes födda. (Se texttabell 1:11) Av övriga grupper som går att jämföra på grundval av folkräkningens statistik har andelen från Östeuropa minskat medan andelen från Västeuropa ökat. Detta senare gäller främst tyskarna.

Texttabell 1:9 Andel av utländska medborgare (Andelarna i procent)

Medborgarskapsland \ Tidpunkt	Folkräkningen 31.12 1950		Folkräkningen 1.11 1960		Befolkningens sammansättning 31.12 1968	
Norden	46,3		65,8		65,2	
därav:						
Danmark		21,7		15,9		9,7
Finland		12,9		39,3		46,9
Norge		11,6		12,1		8,3
Östeuropa	24,7		8,8		3,4	
Västeuropa	12,4		17,7		12,0	
därav:						
Tyskland		8,6		12,1		6,9
Sydeuropa	2,4		3,9		15,5	
därav:						
Italien		2,1		2,6		2,6
Utom Europa	1,4		1,8		3,4	
Statslösa	12,7		2,1		0,6	

Källor: Folkräkningen 1950:VI, Folkräkningen 1960:IV och Statistiska Meddelanden Be 1969:8

Om vi jämför folkräkningen 1960 med uppgifter om befolkningens sammansättning 1968 finner vi att andelen från de nordiska länderna är nästan densamma 1968 som 1960. Andelen finländare har ökat kraftigt medan andelen danskar och norrmän minskat. Östeuropas och Västeuropas andelar minskade under perioden medan andelen från Sydeuropa ökade mycket kraftigt. (Se texttabell 1:9)

Om man granskar de enskilda länderna lägger man främst märke till den stora ökningen av antalet finländare och av antalet från vissa av de sydeuropeiska länderna främst Grekland och Jugoslavien. (Se texttabell 1:10)

Texttabell 1:10 Antal utlänningar av några större nationalitetsgrupper 1950, 1960, 1967, 1968 och 1969

Nationalitetsland \ År	1950	1960	1967	1968	1969	1970
Danmark	15 964	30 236	31 384	31 208	31 831	31 454
Finland	26 859	74 935	138 823	150 379	180 984	208 955
Norge	14 366	19 835	26 833	26 640	27 353	27 641
Grekland	70	229	8 576	9 313	11 031	13 987
Italien	2 633	4 997	8 724	8 175	8 073	7 761
Jugoslavien	111	1 296	22 491	24 535	28 307	36 863
Turkiet	55	168	2 574	2 824	3 318	4 069
Tyskland	10 670	22 934	22 731	21 985	21 679	20 892

Källor: Folkräkningarna 1950:VI och 1960:IV, Befolkningsförändringar 1967 del 3, Stockholm 1969 och Statistiska Meddelanden Be 1969:8 1970:4 och 1971:5

Texttabell 1:11 Andel av utrikes födda. Andelarna i procent

Födelseland \ Tidpunkt	Folkräkningen 31.12 1950		Folkräkningen 1.11 1960	
Norden	50,1		58,0	
därav:				
Danmark		11,5		11,7
Finland		22,7		33,8
Norge		15,8		12,4
Östeuropa	minst	26,0	17,1	
Västeuropa	minst	15,1	17,3	
därav:				
Tyskland		10,9		12,5
Sydeuropa	minst	1,3	2,6	
därav:				
Italien		1,3		1,6
Utom Europa	6,7		4,9	

Anm. Då alla länder ej särredovisats vid folkräkningen 1950, kan exakta andelar för Öst-, Väst- och Sydeuropa ej anges. Det är dock endast 0,7% av de utrikes födda som ej fördelats.

Källor: Folkräkningen 1950:VI och Folkräkningen 1960:IV

Om man studerar statistiken över arbetsanmälda utländska medborgare så finner man att andelen nordiska medborgare ökat fram till och med mitten av 50-talet för att sedan vara konstant t o m 1965. Fr o m 1966 sker dock en viss nedgång under några år, som dock delvis kan förklaras av en revidering av registret (se 1:4:2). Bland de övriga nationalitetsgrupper som det finns kontinuerlig statistik för är den största tyskarna vars andel ökar till och med mitten av 1950-talet för att därefter kontinuerligt minska fr o m 1959.

Vid en uppdelning på nationalitet inom Norden finner man att andelen finländare ökar t o m mitten av 1960-talet för att därefter vara relativt konstant. Andelen norrmän och framförallt andelen danskar har minskat under hela tidsperioden. (Se tabell 1:6)

Oavsett vilket register man använder får man som resultat att andelen finländare och sydeuropeer bland utlänningarna har ökat under 1960-talet medan bl a danskarnas, norrmännens och tyskarnas andelar har minskat.

1:4 Immigrationsstatistiken

I detta avsnitt skall vi närmre granska immigrationsstatistiken och diskutera dess tillförlitlighet. I avsnitt 1:4:1 behandlas folkbokföringsstatistiken och i avsnitt 1:4:2 behandlas arbetsanmälningsstatistiken.

1:4:1 Folkbokföringsstatistiken

Via folkbokföringen får man uppgifter på antalet som immigrerar och emigrerar varje år. Dessutom har statistiska centralbyrån fr o m årsskiftet 1967/68 vid redovisningen av data om befolkningens sammansättning infört en särredovisning efter nationalitet.

Immigrationsstatistiken kan vara missvisande dels genom att personer ej anmäler sig alls eller vid en senare tidpunkt än immigrationstidpunkten och dels genom att personer som ej är immigranter registreras som sådana. Den senare typen av fel torde vara tämligen ovanlig och skall ej diskuteras här.

Huruvida det förekommer immigranter som ej registreras av folkbokföringen är omtvistat. Ett argument för att det förekommer skulle vara att personer låter bli att registrera sig av rädsla för avvisning eller förpassning. Detta skäl skulle gälla icke-nordbor för vilka krav om arbetstillstånd föreligger. Ett annat och sannolikt långt viktigare skäl skulle vara bristande kännedom om reglerna för folkbokföringen.

Att det för en väsentlig del av immigranterna går en avsevärd tid mellan immigrationstidpunkt och kyrkobokföringstidpunkt framgick vid en bearbetning av en del av det material som samlades in vid den registerundersökning som föregick intervjuundersökningen. Tidsfördröjningen framgår av nedanstående tabell. (Se texttabell 1:12)

Texttabell 1:12 Tid mellan invandring och folkbokföring

Kyrkobokförings-månad - invandringsmånad (i antal månader)	Finland 1961	Finland 1967	Norge 1961	Norge 1967	Tyskland 1961	Tyskland 1967	Italien 1961	Italien 1967	Jugoslav. 1967	Grekland 1967
<0	1	-	1	-	-	-	2	-	1	-
0	18	27	29	28	26	29	11	12	12	10
1	29	27	15	25	15	21	11	15	27	10
2	18	13	12	13	8	7	8	5	8	8
3	7	8	9	5	4	5	7	6	10	10
4	2	2	3	2	8	2	5	3	9	4
5	4	1	3	1	5	2	7	6	8	7
6	2	-	4	2	2	4	2	2	4	3
7	2	1	3	3	5	1	-	3	1	5
8	5	2	2	1	8	1	1	1	2	1
9	-	1	1	2	2	7	2	2	4	2
10	2	-	-	-	2	1	1	1	2	-
11	1	2	-	-	2	2	1	2	-	2
12	2	-	2	1	1	2	4	3	1	1
13	5	5	17	16	11	15	6	10	11	8
Antal individer	98	89	101	99	99	99	68	71	100	71

Källa: Registerundersökningen
Anm. Årtalen anger registreringsår på CFU

Vi finner att en betydande del av immigranterna har kyrkobokförts efter längre tid än ett år efter immigrationstidpunkten.

Genomsnittsvärdena har beräknats (se texttabell 1:13) för de olika nationerna och registreringsåren. Vid beräkningarna har uteslutits möjligheten av negativa värden och antagits att genomsnittet för de olika klasserna (0; 1; 2;....24) ligger i klassernas mittpunkt (dvs 0,5; 1; 2; 3;....24). P g a fördelningarnas snedhet bör detta ge en tendens till en överskattning av medelvärdet, men samtidigt bör det att vi för personer som har invandrat två kalenderår eller mer före undersökningen (1959 och tidigare resp 1965 och tidigare) använt oss av minimiskillnaden (12-24 månader) ge en tendens till överskattning. Den sist nämnda förenklingen har vi fått göra då vi ej känner den exakta skillnaden för dessa personer.

Texttabell 1:13 Medelvärde för tid mellan kyrkobokföringsmånad och immigrationsmånad (i månader)

Ursprungsland / Registreringsår	Finland	Norge	Tyskland	Italien	Jugo-slavien	Grek-land
1961	3,4	5,1	4,8	4,7	-	-
1967	2,6	4,2	4,8	5,5	5,3	4,5

Källa: Registerundersökningen

Då vi vet att en förhållandevis stor andel av de registrerade immigranterna återutvandrar under registreringsåret och efterföljande år (c:a 10% under 1950-talet enligt I Widstam, Invandringen till Sverige och återutvandringen under 1950-talet, Statistisk tidskrift 1962:5), kan vi ej utesluta att en grupp av ej oväsentlig storlek återutvandrar utan att någon gång varit folkbokförd i Sverige. Under förutsättning att vi ej har en stark samvariation mellan benägenhet att registrera sig senare och benägenhet att återutvandra relativt tidigt bör dock denna grupp vara relativt liten. En uppdelning av materialet från registreringsundersökningen på kvarboende och ej kvarboende tyder snarare på motsatsen. Grupperna blir dock så pass små att man ej kan dra några bestämda slutsatser av det.

Däremot kan vi med större säkerhet säga att man i redovisningen av immigrationen på årsdata får en tidsfördröjning. Vi kan se detta om vi ser på den andel av immigranterna som har immigrerat till Sverige under de kalenderår de är registrerade här.

Texttabell 1:14 Andel som invandrat under det kalenderår de är registrerade som immigranter. Andelarna i procent

Ursprungsland / Registreringsår	Finland	Norge	Tyskland	Italien	Jugo-slavien	Grek-land
1961	79	72	71	56	-	-
1967	88	71	67	49	59	52

Källa: Registerundersökningen

I den mån immigrationen är konstant betyder denna fördröjning av registreringen litet men då den för flertalet ursprungsländer varierar kraftigt betyder detta att man här får en tendens till felbedömning av immigratio-

nens storlek.

En viss underskattning av immigrationen sker också då en del av de utlänningar som avförs från obefintlighetsregistret sannolikt är återinvandrare. Antalet utlänningar som avförts från obefintlighetsregistret (till 1967 bok över obefintliga) har under 1960-talet varit mellan 300 och 400 per år (se tabell 1:1), flertalet av dem från de nordiska länderna.

Till obefintlighetsregistret hänförs t o m 1967 de som vid två på varandra följande mantalsskrivningar varit frånvarande och ej haft känd vistelseort inom landet. Fr o m 1968 hänförs utländska medborgare till obefintlighetsregistret om det finns skälig anledning att anta att de lämnat landet. För svenska medborgare gäller samma regel som tidigare. En mycket stor andel av de som överförs till obefintlighetsregistret är utländska medborgare och merparten av dem har sannolikt återutvandrat (se tabell 1:1). Detta medför att emigrationen från Sverige blir underskattad. Vid intervjuundersökningen har dessutom framkommit att personer som borde ha hänförts till register över obefintliga ej blivit detta.

En annan felkälla i emigrationsstatistiken är den som diskuterades i samband med immigrationen nämligen att man ej kan utesluta att en grupp vistas i landet utan att bli folkbokförd varken vid inflyttningen eller utflyttningen.

Det man sammanfattningsvis kan säga är att både immigrations- och i synnerhet emigrationsstatistiken ger underskattningar.

Ett sätt att kontrollera statistiken är att jämföra med andra länders statistik över motsvarande migration. Om vi jämför emigrationen från Danmark till Sverige enligt dansk statistik med immigration till Sverige från Danmark 1946-47, som alltså borde vara lika, så får vi som resultat att emigrationen från Danmark är 71% (sjuttioen procent) högre än immigrationen till Sverige. Fr o m 1958 har vi möjlighet att jämföra migrationsstatistiken för Danmark, Norge och Sverige. (Se texttabell 1:15)[1)]

Texttabell 1:15 Migrationen mellan Danmark, Norge och Sverige 1958-1967

Migration	(1) enl. emigrationslandets stat.	(2) enl. immigrationslandets stat.	$\frac{(1)}{(2)} \times 100$	$\frac{(2)}{(1)} \times 100$
Från Danmark till Norge	31 221	28 233	110,6	90,4
Från Danmark till Sverige	38 921	26 983	144,2	69,3
Från Norge till Danmark	31 128	37 487	83,0	120,4
Från Norge till Sverige	28 027	23 762	117,9	84,8
Från Sverige till Danmark	26 509	44 191	60,0	166,7
Från Sverige till Norge	15 259	21 034	72,5	137,8

Källor: Respektive länders statistiska årsböcker

1) Fr o m 1/1 1970 har man infört nordiska flyttningsbetyg vilket bör ge enhetliga om än ej riktiga uppgifter från de olika nordiska länderna.

Den danska statistiken visar på högre värden för migrationen än vad motsvarande norsk och svensk statistik gör, medan den norska statistiken visar på högre värden än motsvarande svenska statistik. Vilken statistik som är mest tillförlitlig går ej att avgöra med hjälp av dessa uppgifter. Om ett antagande att migrationsstatistiken i respektive länder underskattar såväl immigrationen som emigrationen är riktigt, skulle detta dock innebära att den svenska statistiken ger de största underskattningarna. De relativa skillnaderna mellan de olika ländernas statistiska uppgifter om migrationen är ej densamma för emigrations- som för immigrationsstatistiken. Detta gör att nettomigrationen ej behöver gå i samma riktning enligt de olika ländernas statistik. (Se texttabell 1:16)

Nettomigrationen mellan Danmark, Norge och Sverige 1958-1967

Nettomigration	(1) enl. emigrationslandets statistik	(2) enl. immigrationslandets statistik
Från Danmark till Norge	- 6 266	- 2 895
Från Danmark till Sverige	- 5 270	474
Från Norge till Sverige	6 993	8 503

Källor: Respektive länders statistiska årsböcker

Enligt dansk statistik har Danmark en nettoimmigration från Sverige 1958-1967 medan Sverige enligt svensk statistik har en nettoimmigration från Danmark under samma tidsperiod.

Felaktigheterna i immigrations- och emigrationsbokföringen gör också att den sammanställning över utlänningarnas antal och deras sammansättning i olika avseenden som statistiska centralbyrån publicerar fr o m årsskiftet 1967/68 blir osäker. Vi får dels en tendens till underskattning p g a ej registrerade immigranter dels en tendens till överskattning p g a ej registrerade emigranter. Vilken tendens som är starkast vet vi ej. En viss möjlighet till kontroll får vi i och med folkräkningen 1970 som i delar bör kunna jämföras med befolkningens sammansättning årsskiftet 1970/71.

Ett par andra möjligheter att pröva folkbokföringsstatistikens tillförlitlighet är att jämföra den med andra typer av svensk statistik. I 1:4:2 gör vi en jämförelse med Invandrarverkets statistik över arbetsanmälda utlänningar och här skall vi göra en jämförelse med sjukförsäkringsstatistiken, för vilken vi har uppgifter om antalet utlänningar vid slutet av år

1967.[1)x] Antal inskrivna utlänningar i sjukkassan var då 243 500 personer därav 131 600 män och 111 900 kvinnor. Medlemmar i sjukkassan var enligt då gällande regler[2)x] samtliga mantalskrivna utlänningar (dvs utlänningar registrerade senast den 1/11 1967) och dessutom danskar, norrmän, finländare, islänningar och britter som kommit senast 14 dagar före årsskiftet och anmält sig i sjukkassan. För samtliga gäller att de under året måste ha fyllt minst 16 år.

Enligt folkbokföringsstatistiken fanns i Sverige den 1/11 1967 305 576 utlänningar av vilka 210 235 var födda 1951 eller tidigare (hade uppnått minst den ålder som krävs för medlemskap i sjukkassan). Emigrationen under november och december 1967 var 3 194 personer. Om vi antar att en lika stor andel av dem var under 16 år (23,6%) som andelen av den totala emigrationen under året, reduceras det antal som kan förväntas vara medlemmar i sjukkassan med 2 440 personer. Samtidigt var immigrationen under november och december 1967 5 210 personer. Om vi antar att en lika stor andel av dem var under 16 år (21,0) som andelen av den totala immigrationen under året, blir det nytillskott som är i en ålder som medför medlemskap i sjukkassan till 4 637 personer. Hur många av dessa som faktiskt var berättigade att bli medlemmar i någon sjukkassa är omöjligt att beräkna då vi ej känner dessa immigranters fördelning efter land och den exakta tidpunkten för deras immigration. Vi kommer därför att arbeta med två antaganden. Dels med antagandet att samtliga immigranter över 16 år blev medlemmar och dels med antagandet att ingen blev det. Vi skall se att resultatet av jämförelsen med sjukkassestatistiken blir ungefär detsamma oberoende av vilket av dessa båda antaganden man gör. (Se texttabell 11:17)

Texttabell 11:17 Antal utlänningar över 16 år enligt sjukkasse- och enligt folkbokföringsstatistiken

Utlänningar över 16 år i slutet av 1967	(1) Enligt sjukkassestatistik	(2) Enligt folkbokföring med antagande 1[1)]	(3) Enligt folkbokföring med antagande 2[2)]	(1)/(2)	(2)/(1)	(1)/(3)	(3)/(1)
Totalt	243 500	207 795	212 432	117,2	85,3	114,6	87,2
Män	131 600	115 738[x]	118 131[x]	113,7	87,9	114,4	89,8
Kvinnor	111 900	92 057[x]	94 301[x]	121,6	82,3	118,7	84,3

[x] Under antagande att antalet män o kvinnor under 16 år är lika många.

1) Ingen som immigrerat i november o december 1967 är medlem i sjukkassan.

2) Alla som immigrerat i november o december o under 1967 blir minst 16 år är medlemmar i sjukkassan.

1)x H Säll, Våra utlänningar är mer sjuka än vi själva visar statistik i Rfv., Tidskrift för Allmän Försäkring 1968:12

2)x Se SOU 1967:18 s 92 f

Man ser att sjukkassestatistiken ger högre värden än folkbokförings-statistiken oavsett vilket alternativt antagande vi gör om sjukkassetill-hörighet för de immigranter som kom i november och december 1967.

1:4:2 Arbetsanmälningsstatistiken

Enligt 47 § 2 mom i utlänningskungörelsen är alla som anställer utlänning som har fyllt 16 år skyldiga att inom 24 timmar efter anställningen till polismyndigheten på orten lämna uppgift om namn, födelsetid, födelseort, medborgarskap eller nationalitet och hemort på den anställde. Denna be-stämmelse gäller även nordiska medborgare som ju annars ej behöver ha arbetstillstånd. Då utlänning slutar gäller samma tidsfrist för anmälning att anställningen upphört.

Invandrarverket (tidigare Utlänningskommissionen) erhåller ett exemplar av varje anmälan och har sedan 1947 framställt kvartalsstatistik över an-talet arbetsanmälda utlänningar. Fram till den 1/1 1963 använde man en icke standardiserad yrkesnomenklatur. Vid den nämnda tidpunkten infördes en klassificering som följer Nordisk yrkesklassificering (NYK), dvs sam-ma indelning som bl a arbetskraftsundersökningarna.

Detta register har svagheter som försvårar dess användbarhet. Ett problem är att revideringen av registret ej har skett kontinuerligt utan vid nå-gra enstaka tillfällen. Detta gäller bl a 1:a kvartalet 1963 då ca 2 000 dubblettkort utrensades i samband med omläggningen till NYK. Till den 1/1 1964 hade man granskat korten för britter, nederländare, schweizare, österrikare, jugoslaver och balter och rensat ut 1 648 kort. Till den 1/4 1964 hade man rensat ut 1 480 danska och norska kort och till den 1/7 1965 hade 5 652 gallrats ut. Detta medför problem då man önskar studera tidsutvecklingen för de olika nationaliteternas utveckling och relativa andelar. Tidsserien låter sig ej heller justeras då man ej känner under vilken tidsperiod de felaktiga korten ackumulerats.

Sven Reinans har gjort en jämförelse mellan uppgifterna om den mantals-skrivna befolkningen den 1/11 1967 och arbetsanmälningsstatistiken av 1/10 1967. (Sven Reinans, PM, jan 1969; för en tidigare bearbetning se Sven Reinans, Arbetsanmälda utlänningar - en jämförelse med annan statis-tik, Sociala Meddelanden nr 3-4 1967.) Reinans jämför antalet arbets-anmälda och antalet utlänningar som var 16 år och äldre den 1/11 1967.

Nu är att beakta att siffrorna ej är helt jämförbara. Man kan för det första vara bosatt i grannländerna och arbeta i Sverige men alltså ej

vara kyrkobokförd i Sverige. Dessutom ingår ej egna företagare i arbetsanmälningsstatistiken. Båda dessa grupper är dock sannolikt relativt små.

Reinans gör en jämförelse länsvis och finner att relationen mellan antalet arbetsanmälda och antalet vuxna utlänningar varierar mellan 0,58 och 1,52 (Jämtlands län). Genomsnittsvärdet är 0,82. Om vi antar jämförbarhet och att folkbokföringsstatistiken är korrekt skulle värden över 1,00 vara orimliga. Flertalet grupper skulle ha extremt höga förvärvsintensiteter, i flertalet fall över 75%, om både folkbokförings- och arbetsanmälningsstatistiken vore korrekt. Reinans gör också en uppdelning efter nationalitet och utgår i detta fall från beräknat antal vuxna där personer under 18 år, som ej är registrerade som "huvudpersoner" enligt familjestatistiken, är uteslutna. För flera länder får Reinans då värden över 1,00. Detta gäller bl a Danmark, Tyskland, Ungern, Spanien och Österrike. För samtliga separat redovisade länder är värdena över 0,70. Dessutom redovisar S Reinans uppgifter separat för män och kvinnor och får för män kvoten 1,02 och för kvinnor 0,59.

Utlänningarnas yrkesintensitet var enligt folkräkningen 1960 för män 63,3% och för kvinnor 35,7%. Om folkbokföringens uppgifter vore korrekta och om förvärvsintensiteten vore densamma den 1/10 1967 som vid folkräkningen 1960, skulle arbetsanmälningsstatistiken ge en överskattning med 60% jämfört med folkbokföringsdata.

Om antagandena om folkbokföringen och förvärvsintensiteten är riktiga och samma felaktigheter kvarstår 1970 som 1967, så betyder det att vi egentligen borde ha ca 120 000 arbetsanmälda i stället för 200 000. Möjligheter att kontrollera om felaktigheterna ligger i folkbokföringen eller i arbetsanmälningarna eller i båda, kommer att föreligga i och med folkräkningen 1970.[1)]

Vi skall i detta sammanhang påminna oss att den svenska folkbokföringsstatistiken visar lägre värden än den statistik vi jämfört med vid samtliga jämförelser. Det gäller såväl vid jämförelse med dansk och norsk folkbokföringsstatistik som med sjukkassestatistiken och med arbetsanmälningsstatistiken. Vi bör därför inte utesluta möjligheten att den svenska folkbokföringen uppvisar avsevärt för låga värden.

---

1) Även i folkräkningen har man dock delvis samma problem som vid folkbokföringen. Detta gäller de personer som ej deltagit i folkräkningen och där man ej vet om det beror på emigration eller på något annat skäl.

1:5 Sammanfattning

Sverige har under efterkrigstiden blivit ett immigrationsland. Immigranterna har främst kommit från de nordiska länderna framför allt Finland, men tidvis har även andra emigrationsländer haft stor betydelse. Det gäller Tyskland under 1950-talet samt Grekland och Jugoslavien under slutet av 1960-talet. En betydande del av immigranterna har återutvandrat; flertalet tillbaka till de länder från vilka de kommit till Sverige. Immigrationen har medfört att utlänningarnas och de utrikes föddas andel av befolkningen har ökat.

Den svenska immigrationsstatistiken är behäftad med stora felkällor. Immigranterna anmäler ej omedelbart vid avkomsten till Sverige sin immigration och många av remigranterna underlåter att anmäla sin utflyttning ur landet. Detta gör att både immigrations- och emigrationsströmmarna blir underskattade och tidsförskjutna varigenom vi får en osäker uppskattning av antalet utlänningar. Jämförelse mellan folkbokföringsstatistik och annan offentlig statistik visar på stora skillnader. Av dessa skillnader kan man emellertid ej utläsa vilken typ av offentlig statistik som är mest tillförlitlig.

Appendix Utlänningar - utrikes födda

I folkräkningarna redovisas dels uppgifter efter födelseland och dels efter nationalitet. Dessa populationer är ej identiska men har gemensamma element. Förhållandet kan lättast åskådliggöras genom ett mängddiagram.

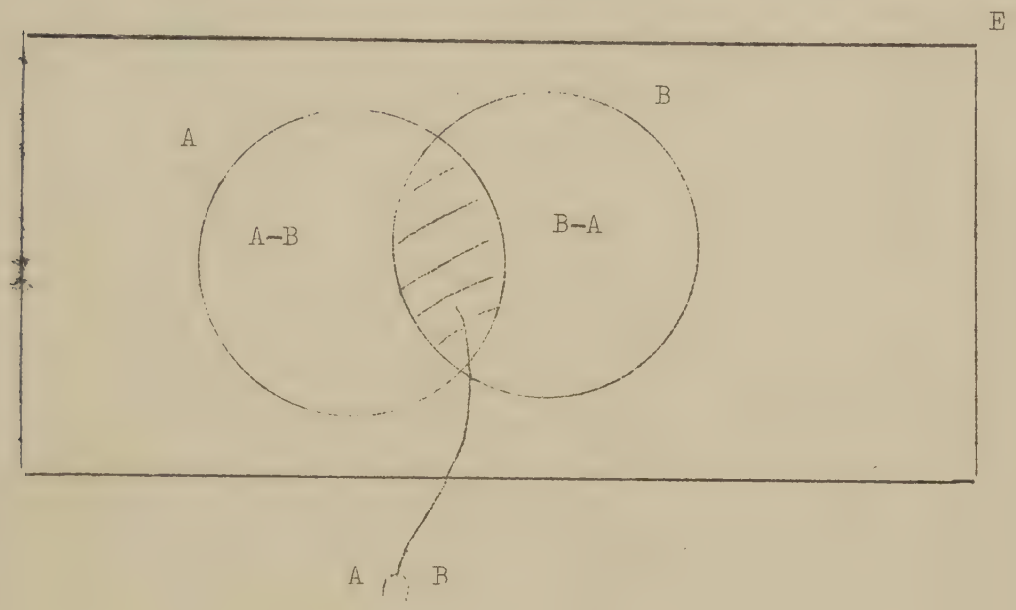

E = Den totala befolkningen i Sverige vid folkräkningen

A = Personer som ej är födda i Sverige vid folkräkningen

B = Personer som ej är svenska medborgare vid folkräkningen

A B blir då de som ej är svenska medborgare och som ej är födda i Sverige

B-A består främst av barn till immigranter men också av svenskar som emigrerat och fått utländskt medborgarskap och sedan återvänt till Sverige

A-B består främst av immigranter som fått svenskt medborgarskap men också av barn till svenska medborgare som fötts utomlands

1960 utgjorde antalet utlänningar (B) 190 621 personer. Av dem var 35 073 födda i Sverige (B-A) och antalet ej födda i Sverige (A B) alltså 155 548.

Antalet utrikes födda (A) var 299 879 och av dem var alltså 144 331 (A-B) svenska medborgare [299 879 - 155 548 = 144 331].

Tabell 1:1 Immigration och emigration 1946-1969

År	Immigration	Emigration	Netto-immigration	Utl överf till bok över obefintliga	Utl överf från bok över obefintliga
1946	31 422	6 915	24 507		
1947	31 399	6 451	24 948		
1948	32 935	9 784	23 151		
1949	23 997	14 174	9 823		
1950	27 940	12 860	15 080		
1951	31 603	16 580	15 023		
1952	26 259	14 998	11 261		
1953	19 175	17 480	1 695		
1954	20 817	13 822	6 995		
1955	30 069	12 675	17 394		
1956	28 029	14 737	13 292		
1957	33 023	15 071	17 952	1 404	240
1958	22 097	14 247	7 850	1 839	232
1959	19 089	15 607	3 482	2 212	271
1960	26 143	15 138	11 005	2 326	298
1961	29 619	15 019	14 600	1 757	327
1962	25 084	14 928	10 156	1 692	318
1963	26 950	15 340	11 610	1 936	343
1964	38 334	15 705	22 629	1 455	482
1965	49 586	15 977	33 609	1 357	423
1966	46 970	19 730	27 240	1 718	349
1967	29 983	19 979	10 004	2 006	294
1968	35 978	23 162	12 816	1 475	280
1969	64 503	20 360	44 143	440	372

Källor: Befolkningsrörelsen 1946-1960, Folkmängdens förändringar 1961-1966, Befolkningsförändringar 1967 del 3, 1968 del 3 och 1969 del 3

Tabell 1:2 Immigrationen till Sverige 1946–1969

År	Område (Land)											
	Norden	Danmark	Finland	Norge	Väst-Europa	Tyskland	Öst-Europa	Syd-Europa	Italien	Utom Europa	Totalt	Därav svenska medborgare
1946	11 201	3 641	3 980	3 560	2 844	2 042	15 325	121	49	1 931	31 422	
1947	16 [illegible]37	6 1[illegible]	6 5[illegible]	4 175	4 211	2 [illegible]	7 [illegible]37	554	466	1 860	31 399	
1948	19 994	6 833	8 934	4 208	6 407	3 597	3 998	974	877	1 562	32 935	
1949	15 2[illegible]	4 93[illegible]	[illegible] 41[illegible]	3 [illegible]	4 711	3 279	1 690	561	503	1 770	23 997	
1950	19 133	4 044	11 851	3 210	5 493	4 098	688	653	586	1 973	27 940	
1951	2[illegible] 739	4 716	12 803	3 1[illegible]5	7 808	6 065	357	746	632	1 953	31 603	
1952	14 621	4 092	8 158	2 314	8 754	6 644	305	628	515	1 951	26 259	1 92[illegible]
1953	11 265	2 555	6 811	1 854	5 235	3 398	148	482	376	2 045	19 175	2 080
1954	13 055	2 764	8 440	1 780	5 046	3 537	130	397	248	2 189	20 817	2 413
1955	19 241	5 557	11 267	2 373	7 412	4 611	182	997	776	2 237	30 069	2 547
1956	18 091	6 572	9 134	2 335	6 383	4 107	234	1 133	903	2 188	28 029	2 276
1957	18 963	5 599	11 020	2 291	5 337	3 430	5 484	948	611	2 291	33 023	2 375
1958	13 140	3 661	7 645	1 752	4 288	2 688	1 455	655	282	2 559	22 097	2 760
1959	11 772	2 492	7 518	1 708	3 [illegible]95	2 [illegible]65	498	617	284	2 567	19 089	2 577
1960	17 347	2 695	12 311	2 281	4 381	2 460	385	1 130	735	2 900	26 143	2 934
1961	18 026	2 695	12 830	2 364	6 200	3 069	241	1 844	1 133	3 308	29 619	3 015
1962	19 363	2 411	9 770	2 090	4 980	2 886	297	2 061	1 025	3 383	25 084	2 919
1963	15 600	2 990	10 385	2 155	5 389	2 920	290	2 229	861	3 442	26 950	3 159
1964	24 784	2 783	19 302	2 582	5 481	2 898	380	4 034	1 630	3 655	38 334	3 401
1965	[illegible] 373	2 [illegible]31	21 852	3 600	6 156	2 994	797	10 528	1 925	3 732	49 586	3 058
1966	22 442	2 [illegible]	16 617	3 15[illegible]	5 592	2 6[illegible]4	892	14 059	1 660	3 985	46 970	3 096
1967	14 638	1 869	10 616	2 072	3 829	1 791	696	7 089	832	3 731	29 983	2 908
1968	22 381	2 725	17 338	2 210	3 744	1 564	1 585	4 563	521	3 705	35 978	3 126
1969	44 913	3 261	38 607	2 650	5 082	1 842	3 269	6 750	714	4 489	64 563	3 728

Anm. Till Västeuropa har räknats Storbritannien, Irland, Belgien, Nederländerna, Luxemburg, Frankrike, Tyskland, Schweiz, Österrike, Monaco, Lichtenstein. Till Östeuropa har räknats Sovjetunionen, Estland, Lettland, Litauen, Polen, Bulgarien, Rumänien, Ungern, Tjeckoslovakien och Albanien. Till Sydeuropa har räknats Italien, Spanien, Portugal, Grekland, Jugoslavien, Turkiet, Malta och San Marino.

1963 särredovisades ej samtliga länder. Detta innebär, att 12 personer detta år har fördelats på Väst-, Syd- och Östeuropa i enlighet med den tidigare och senare fördelningen av immigranter från de 1963 oredovisade länderna.

Källor: Se tabell 1:1

Tabell 1:3 Immigrationen till Sverige 1946-69. Andelar i procent.

Område (Land) / År	Norden	Danmark	Finland	Norge	Östeuropa	Västeuropa	Tyskland	Sydeuropa	Italien	Utom Europa	Andel svenska medborgare
1946	35,6	11,6	12,7	11,3	48,8	9,1	6,5	0,4	0,2	6,1	
1947	53,9	19,6	20,9	13,3	25,0	13,4	9,4	1,8	1,5	5,9	
1948	60,7	20,7	27,1	12,8	12,1	19,5	10,9	3,0	2,7	4,7	
1949	63,6	20,6	26,7	16,2	7,0	19,6	13,7	2,3	2,1	7,4	
1950	68,5	14,5	42,4	11,5	2,5	19,7	14,7	2,3	2,1	7,1	
1951	65,6	14,9	40,5	10,1	1,1	24,7	19,2	2,4	2,0	6,2	
1952	55,7	15,6	31,1	8,8	1,2	33,3	25,3	2,4	2,0	7,4	7,3
1953	58,7	13,3	35,5	9,7	0,8	27,3	20,3	2,5	2,0	10,7	10,8
1954	62,7	13,3	40,6	8,6	0,6	24,2	17,0	1,9	1,2	10,5	11,6
1955	64,0	18,5	37,5	7,9	0,6	24,6	15,3	3,3	2,6	7,4	8,5
1956	64,5	23,4	32,6	8,3	0,8	22,8	14,7	4,0	3,2	7,8	8,1
1957	57,4	17,0	33,4	6,9	16,6	16,2	10,4	2,9	1,9	6,9	7,2
1958	59,5	16,6	34,6	7,9	6,6	19,4	12,2	3,0	1,3	11,6	12,5
1959	61,7	13,1	39,4	8,9	2,6	19,4	11,9	3,2	1,5	13,1	13,5
1960	66,4	10,3	47,1	8,7	1,5	16,8	9,4	4,3	2,8	11,1	11,2
1961	60,9	9,1	43,3	8,0	0,8	20,9	16,4	6,2	3,8	11,2	10,2
1962	57,3	9,6	38,9	8,3	1,2	19,9	11,5	8,2	4,1	13,5	11,6
1963	57,9	11,1	38,5	8,0	1,1	20,0	10,8	8,3	3,2	12,8	11,7
1964	64,7	7,3	50,4	6,7	1,0	14,3	7,6	10,5	4,3	9,5	8,9
1965	57,2	5,7	44,1	7,3	1,6	12,4	6,0	21,2	3,9	7,5	6,2
1966	48,3	5,5	35,8	6,8	1,9	12,0	5,8	36,3	3,6	8,6	6,7
1967	48,8	6,2	35,4	6,9	2,3	12,8	6,0	23,6	2,8	12,4	9,7
1968	62,2	7,6	48,2	6,1	4,4	10,4	4,3	12,7	1,4	10,3	8,7
1969	69,6	5,1	59,9	4,1	5,1	7,9	2,9	10,5	1,1	7,0	5,8

Källa: Tabell 1:2

Tabell 1:4 Emigration till Sverige 1946-69

År	Område (Land)											
	Norden	Danmark	Finland	Norge	Öst-europa	Väst-europa	Tyskland	Syd-europa	Italien	Utom Europa	Totalt	Därav svenska medborgare
1946	4 258	1 984	333	1 914	89	710	122	74	39	1 784	6 915	
1947	3 134	1 464	424	1 232	122	629	129	77	41	2 489	6 251	
1948	3 639	1 902	618	1 076	107	996	290	97	50	4 945	9 784	
1949	5 329	2 879	983	1 445	332	1 161	350	148	102	7 204	14 174	3 744
1950	5 690	2 679	1 242	1 743	242	1 350	457	177	107	5 401	12 850	3 400
1951	5 986	2 361	1 986	1 607	102	1 568	646	215	172	8 705	16 180	3 687
1952	8 217	2 634	3 692	1 883	66	2 098	1 150	221	140	4 396	14 998	4 043
1953	9 041	3 015	3 922	2 073	68	3 305	1 953	435	335	4 631	17 480	4 680
1954	6 907	2 422	2 963	1 487	89	2 968	1 866	331	245	5 527	13 822	3 950
1955	6 152	1 958	2 830	1 364	54	3 175	1 985	335	246	2 319	12 675	3 854
1956	7 151	2 234	3 418	1 450	85	3 472	2 184	271	181	3 758	14 737	4 230
1957	6 627	2 434	2 703	1 444	100	3 671	2 244	303	185	4 370	15 071	5 257
1958	6 617	2 791	2 603	1 423	112	3 577	2 178	351	232	3 370	14 247	4 551
1959	7 477	3 456	2 700	1 283	126	4 006	2 399	442	292	3 556	15 627	4 787
1960	7 723	3 316	3 166	1 187	96	3 686	2 076	515	321	3 118	15 138	4 646
1961	8 229	3 115	3 768	1 293	82	3 522	1 993	616	375	2 570	15 019	4 165
1962	8 493	2 686	4 271	1 451	39	3 208	1 631	665	448	2 523	14 928	4 063
1963	7 717	2 160	4 071	1 397	67	3 556	1 753	832	520	3 168	15 340	4 527
1964	7 797	2 463	3 824	1 342	55	3 772	1 883	881	467	3 200	15 705	4 631
1965	8 313	2 150	4 540	1 572	69	3 586	1 693	935	360	3 074	15 977	4 628
1966	10 872	2 386	6 378	2 037	61	4 096	1 825	1 476	461	3 225	19 730	5 285
1967	10 314	1 986	6 061	2 177	69	3 762	1 622	1 809	655	4 025	19 979	5 450
1968	10 766	2 173	6 108	2 397	140	4 516	1 818	3 045	944	4 019	23 162	5 918
1969	10 056	2 229	5 858	1 984	138	4 044	1 534	2 491	708	3 352	20 360	5 926

Anm. 1963 särredovisades ej samtliga länder. Detta innebär, att 5 personer detta år har fördelats på Väst-, Syd- och Östeuropa i enlighet med den tidigare och senare fördelningen av immigranter från de 1963 oredovisade länderna. Antalet med ej uppgivet emigrationsland är betydligt större 1968 och 1969 än övriga år.

Källor: Se tabell 1:1

Tabell 1:5 Emigration från Sverige 1946-69. Andelar i procent.

Område (Land) / År	Norden	Danmark	Finland	Norge	Öst-europa	Väst-europa	Tyskland	Syd-europa	Italien	Utom Europa	Andel svenska medborgare
1946	61,6	28,7	4,8	27,7	1,3	10,3	1,8	1,1	0,6	25,8	
1947	48,6	22,7	6,6	19,1	1,9	9,8	2,0	1,2	0,6	38,6	
1948	37,2	19,4	6,3	11,0	1,1	10,2	3,0	1,0	0,5	50,5	
1949	37,6	20,3	6,9	10,2	2,3	8,2	2,5	1,0	0,7	50,8	26,4
1950	44,2	20,8	9,7	13,6	1,9	10,5	3,6	1,4	0,8	42,0	26,4
1951	36,1	14,2	12,0	9,7	0,6	9,5	3,9	1,3	1,0	52,5	22,2
1952	54,8	17,6	24,6	12,6	0,4	14,0	7,7	1,5	0,9	29,3	27,0
1953	51,7	17,2	22,4	11,9	0,4	18,9	11,2	2,5	1,9	26,5	25,6
1954	50,0	17,5	21,4	10,8	0,6	21,5	13,5	2,4	1,8	23,5	28,6
1955	48,9	15,4	22,3	10,8	0,4	25,0	15,7	2,6	1,9	23,0	30,4
1956	48,5	15,2	23,2	9,8	0,6	23,6	14,8	1,8	1,2	25,5	28,7
1957	44,0	16,2	17,9	9,6	0,7	24,4	14,9	2,0	1,2	29,0	34,9
1958	48,0	19,6	18,3	10,0	0,8	25,1	15,3	2,5	1,6	23,7	31,9
1959	47,9	22,1	17,3	8,2	0,8	25,7	15,4	2,8	1,9	22,8	30,7
1960	51,0	21,9	20,9	7,8	0,6	24,3	13,7	3,4	2,1	20,6	30,7
1961	54,8	20,7	25,1	8,6	0,5	23,5	13,3	4,1	2,5	17,1	27,7
1962	56,9	18,0	28,6	9,7	0,3	21,5	10,9	4,5	3,0	16,9	27,2
1963	50,3	14,1	26,5	9,1	0,4	23,2	11,4	5,4	3,4	20,7	29,5
1964	49,6	15,7	24,3	9,2	0,4	24,0	12,0	5,6	3,0	20,4	29,5
1965	52,0	13,5	28,4	9,8	0,4	22,4	10,6	5,9	2,3	19,2	29,0
1966	55,1	12,1	32,3	10,3	0,3	20,8	9,2	7,5	2,3	16,3	26,8
1967	51,6	9,9	30,3	10,9	0,3	18,8	8,1	9,1	3,3	20,1	27,3
1968	46,5	9,4	25,9	10,3	0,6	19,5	7,7	13,1	4,1	17,0	25,1
1969	49,4	10,9	33,7	9,4	0,7	19,9	7,5	12,2	3,5	16,5	29,1

Källa: Tabell 1:4

Tabell 1:6 Arbetsanmälda uppdelade efter nationalitet 1947-70. Andelar i procent. Uppgifterna avser den 1/1 resp år.

Medborgarskapsland / År	Danmark	Finland	Norge	Tyskland	Norden (ej Island)	Ej Norden
1947	21,7	9,5	14,6	3,9	45,8	54,2
1948	24,0	10,6	13,7	4,0	49,1	50,9
1949	25,0	13,1	14,6	5,8	52,8	47,2
1950	20,5	17,8	14,9	7,3	53,2	46,8
1951	19,0	24,5	12,9	9,0	56,4	43,6
1952	19,6	28,5	11,3	12,4	59,4	40,7
1953	18,3	28,4	11,2	15,5	57,9	42,1
1954	17,3	31,7	10,3	14,1	59,4	40,6
1955	16,3	36,2	9,8	15,9	62,3	37,7
1956	17,1	37,5	9,8	15,4	44,4	35,6
1957	19,1	37,3	9,8	15,4	65,9	34,1
1958	18,5	36,0	8,5	16,0	62,9	37,1
1959	18,3	38,1	8,8	14,6	65,2	34,8
1960	18,1	39,7	9,0	13,3	66,8	33,2
1961	17,0	41,6	8,9	12,5	67,6	32,4
1962	15,6	41,1	8,8	12,4	65,5	34,5
1963	14,7	41,3	8,7	12,1	64,7	35,3
1964	14,5	42,2	8,7	12,0	65,4	34,6
1965	12,8	45,5	8,1	11,0	66,4	33,6
1966	11,8	43,4	7,9	10,3	63,2	36,8
1967	11,0	42,0	7,7	9,5	60,6	39,4
1968	10,8	42,1	7,6	9,1	60,5	39,5
1969	10,4	44,1	7,4	8,7	62,1	37,9
1970	9,0	48,2	6,6	7,3	63,8	36,2

Källa: Statens Invandrarverks (före 1.7 1969, Statens utlänningskommission) kvartalsstatistik

Tabell 1:7 Emigration av icke svensk medborgare 1952-1969. Antal och andelar i procent.

Medborgarskapsland / År	Danmark			Finland			Norge			Tyskland			Italien		
	Till Danmark	Totalt	Andel till Danmark	Till Finland	Totalt	Andel till Finland	Till Norge	Totalt	Andel till Norge	Till Tyskland	Totalt	Andel till Tyskland	Till Italien	Totalt	Andel till Italien
1952	2135	2257	94,6	3409	3582	95,2	1475	1562	94,[illegible]	986	1117	88,3	93	159	61,6
1953	2418	2517	96,1	3690	3958	93,2	1585	1685	94,1	1697	1886	90,0	286	409	69,9
1954	1903	1974	96,4	2748	2867	95,8	1059	1122	94,[illegible]	1641	1857	88,4	199	230	86,5
1955	1533	1668	95,3	2658	2758	96,4	905	959	94,4	1766	1932	91,4	164	183	89,6
1956	1888	1991	94,8	3231	3317	97,4	1019	1085	93,9	1951	2114	92,3	129	142	90,8
1957	2028	2173	93,3	2508	2687	93,3	1052	1128	93,3	1957	2136	91,6	127	163	77,9
1958	2312	2439	94,8	2465	2535	94,9	1025	1090	94,6	1784	1930	92,4	175	207	84,5
1959	2845	2940	96,8	2520	2721	92,6	900	996	90,4	2026	2195	92,3	214	245	87,3
1960	2708	2855	94,9	2994	3130	95,7	847	937	90,4	1706	1873	91,1	205	225	91,1
1961	2515	2594	97,0	3590	3704	96,9	966	1029	93,9	1546	1677	92,2	261	291	89,7
1962	2060	2146	96,0	4103	4244	96,7	1059	1115	95,0	1277	1401	91,1	351	372	94,5
1963	1584	1709	92,7	3863	3963	97,5	1053	1164	90,5	1386	1522	91,1	412	442	93,2
1964	1859	1957	95,0	3643	3809	95,6	1104	1222	90,3	1405	1530	91,8	329	358	91,9
1965	1559	1645	94,8	4323	4477	96,6	1252	1367	91,6	1114	1260	88,4	239	271	88,2
1966	1735	1855	93,5	6094	6354	95,9	1633	1767	92,4	1217	1361	89,4	337	361	93,3
1967	1374	1519	90,5	5837	6065	96,2	1753	1886	92,9	1006	1153	87,3	519	555	93,5
1968	1434	1650	86,9	5883	6360	92,5	1865	2108	88,5	1175	1384	84,5	709	795	89,2
1969	1477	1605	92,0	5673	5974	95,0	1462	1667	87,7	828	947	87,4	482	509	94,7

Källor: Se tabell 1:1

KAPITEL 2

IMMIGRATIONSPOLITIKEN

I detta kapitel skall vi behandla de medel man har för immigrationspolitiken och hur de har använts under efterkrigstiden. Vi skall också i korthet diskutera den nordiska arbetsmarknadens utformning och andra internationella avtal som berör arbetskraftsmigrationen. Immigrationspolitiken är av intresse för denna undersökning då den tillsammans med ekonomiska och sociala faktorer bestämmer immigrationens omfattning.

2:1 Institutionella hinder för immigrationen

Vi har i huvudsak fyra typer av institutionella hinder för immigrationen. Den första typen av institutionella hinder är de direkta medlen för kontroll av utlännings rätt att resa in, vistas och arbeta i landet.

Den andra typen av institutionella hinder är de regler som reglerar vilka arbeten en utlänning får ha. Denna reglering sker delvis med hjälp av ett av de direkta medlen, nämligen arbetstillståndsgivningen, där förstagångstillstånd i regel är given med yrkesspecifikation. Förutom denna reglering har vi för vissa yrken krav på svensk examen (t ex advokater), svensk behörighet (t ex elektriker) eller svenskt medborgarskap (t ex vissa högre tjänster inom statsförvaltningen). Denna typ av regler medför hinder för vissa yrkesgrupper att utöva sitt yrke i Sverige, även om de kan vara oförhindrade att ta arbete inom andra områden.

Den tredje typen av institutionella hinder är de som åstadkommes av skillnader i resp lands lagstiftning. Det kan gälla t ex skattelagstiftningen, som kan verka så att en person som flyttar från ett land med inbetalning av skatt året efter inkomståret till ett land med källskatt får betala skatt för två års inkomster under ett år.

Den fjärde typen av institutionella hinder är de som åstadkommes av skillnader i behandling av medborgare i landet och utländska medborgare ifråga om annat än arbete, t ex sociala förmåner.

Vi skall här begränsa oss till den första typen av institutionella hinder för rörligheten. De är de regler som man brukar betrakta som immigrationspolitikens medel. I samband med att vi närmare granskar den nordiska arbetsmarknaden skall vi dock beröra vissa av de övriga institutionella reglerna.

2:2 Immigrationspolitikens medel

Under efterkrigstiden har vi haft två utlänningslagar. Den första var 1945 års utlänningslag, som i stort överensstämde med 1937 års utlänningslag. En av de få förändringarna jämfört med 1937 års lag var bestämmelsen att även viseringspliktiga utlänningar skulle ha arbets- och uppehållstillstånd.

Den andra var 1954 års utlänningslag, som endast innebar smärre förändringar, av vilka kan nämnas att bosättningstillstånd infördes.

Den 1 juli 1969 inrättades ett centralt ämbetsverk, Statens Invandrarverk, för att handlägga tillstånds-, kontroll-, anpassnings- och medborgarskapsfrågor. Denna förändring innebar dock ej att medlen för kontroll av immigrationen förändrades.[1)]

Den svenska immigrationsregleringen under efterkrigstiden har dels byggt på olika medel för individuell kontroll dels på olika medel för generell kontroll. De individuella medlen avvisning, utvisning och förvisning är i detta sammanhang av mindre intresse och vi skall här enbart uppehålla oss vid medlen för generell kontroll.

De generella medlen har varit visering, uppehållstillstånd, arbetstillstånd, bosättningstillstånd (fr o m 1 juli 1954) och förpassning[2)].

1) Visering för rätt att resa in och vistas här viss angiven tid
2) Uppehållstillstånd för rätt att vistas här utöver en tid av tre månader
3) Arbetstillstånd för rätt att ha arbetsanställning här
4) Bosättningstillstånd som ger rätt att resa in hit samt utan tidsbegränsning vistas och arbeta här
5) Förpassning ur landet av utlänning som vistas här utan att ha föreskrivet pass eller tillstånd att vistas här

Av de generella medlen har i praktiken bosättningstillstånd varit utan betydelse sedan det infördes 1 juli 1954 i och med 1954 års utlänningslag. Antalet tillstånd var störst 1955 med 120 beviljade tillstånd och 1956 med 66 beviljade tillstånd och har sedan uppgått till ungefär 20-30 per år. Orsaken till att det ej blivit fler är att man som kriterium för att få bosättningstillstånd dels skall ha vistats en längre tid i Sverige (minst 5 år enligt praxis) dels ej skall ha möjlighet att bli svensk medborgare inom en nära framtid. Då flertalet utlänningar har möjlighet att bli svenska medborgare inom en nära framtid efter att ha vistats i Sve-

---

1) Dock ändrades utformningen av vissa av medlen. Bl a slopades kravet på att arbetstillstånd måste avse visst yrke. Kungl Maj:ts proposition nr 158 år 1968
2) SOU 1967:18, Invandringen s 103 ff

rige i 5 år har flertalet ansökningar avslagits. Då bosättningstillståndet gäller för utlänningar som redan har vistats en längre tid i Sverige kan denna form av tillstånd ej ha haft någon effekt för immigrationens omfattning.

Förpassning är också ett medel som använts obetydligt. Under 1961-1965 uppgick förpassningarna till 190.

Uppehållstillstånd var ursprungligen avsett som ett generellt medel men har i huvudsak använts som ett individuellt medel och är därför av mindre intresse i detta sammanhang.

De två återstående medlen är då viseringen och arbetstillståndsgivningen, som vi skall granska närmare nedan.

2:2:1 Viseringen

Viseringskravet har efterhand avskaffats för allt fler länder. För de viktigaste emigrationsländerna gäller att viseringskravet avskaffades[1)]

19.8	1945	danska och isländska medborgare
15.12	1949	finska medborgare
11.8	1945	norska medborgare
1.7	1953	grekiska medborgare
1.12	1949	italienska medborgare
1.7	1964	jugoslaviska medborgare
1.2	1955	portugisiska medborgare
28.7	1959	spanska medborgare
21.9	1952	turkiska medborgare
1.6	1954	tyska medborgare (i Förbundsrepubliken Tyskland)

I två av fallen får vi en mycket snabb ökning av immigration efter det att viseringskravet avskaffades. Det gäller Finland och Jugoslavien.

immigration från Finland

1949	6 414
1950	11 851

immigration från Jugoslavien

1963	234
1964	583
1965	4 392

Man skulle i dessa fall kunna anta att viseringskravet använts som ett generellt medel för arbetssökande finska resp jugoslaviska medborgare.

Då viseringsstatistiken ej är uppdelad efter både länder och efter om visum vägrats eller beviljats längre tillbaka i tiden än 1960 kan vi ej

1) Enligt uppgifter i brev från utrikesdepartementet den 17/3 1970

undersöka om viseringen använts i detta syfte vad gäller den finska immigrationen.

Viseringsstatistiken visar att andelen vägrade är större för jugoslaviska medborgare än för samtliga utlänningar som ansökt om visum. (Se texttabell 2:1 och 2:1)

Texttabell 2:1 Viseringsärenden behandlade av Invandrarverket (före 1/7 1969 Utlänningskommissionen)

År	Antal ärenden	Antal vägrade	Andel vägrade (%)
1960	14 296	1 001	7,0
1961	15 405	971	6,3
1962	13 755	703	5,1
1963	16 355	799	4,9
1964	20 093	746	3,7
1965	23 439	518	2,2
1966	18 685	587	3,1
1967	19 711	957	4,9
1968	22 441	1 864	8,3
1969	27 001	2 097	7,8

Källa: Invandrarverkets (före 1/7 1969 Utlänningskommissionens) statistik över viseringsärenden

Texttabell 2:2 Viseringsärenden för jugoslaviska medborgare behandlade av Utlänningskommissionen

År	Antal ärenden	Antal vägrade	Andel vägrade (%)
1960	538	111	20,6
1961	601	140	23,3
1962	1 095	284	26,0
1963	1 236	272	22,0
1964[x]	531	110	20,7

[x] Fram till visumkravets avskaffande

Källa: Utlänningskommissionens statistik över viseringsärenden

Andelen vägrade viseringar för jugoslaviska medborgare är dock ej mer än 20-25%. Man kan dock ej utesluta att kunskapen om tillämpningen av reglerna medfört att personer som ej skulle ha fått visum om de sökt låtit bli att ansöka om visum av detta skäl. Här skall också påpekas att det skett en liberalisering av den jugoslaviska emigrationslagstiftningen i mitten av 1960-talet.

2:2:2 Arbetstillståndsgivningen

Arbetstillståndsgivningen har använts som ett generellt medel. Vid behandling av förstagångsansökningar skall länsarbetsnämnderna yttra sig över ansökan och dessutom antingen den lokala fackföreningen eller fackförbundet. Arbetsmarknadsstyrelsens avstyrkan eller tillstyrkan är beroende av arbetsmarknadsläget och denna bedömning beror i stor utsträckning på yttrandena från länsarbetsnämnd och fackförening.[1)2)] Antalet avstyrkta fortsatta och ändrade arbetstillstånd har under hela 1960-talet varit litet medan antalet och andelen avstyrkta förstagångstillstånd förändrats. (Se texttabell 2:3)

Det är här angeläget att påpeka att förändringar av antalet avstyrkta eller vägrade ansökningar ej är något mått på hur mycket immigrationen påverkas. Om det blir svårare att få arbetstillstånd kan det medföra att personer som annars skulle ha sökt ej söker p g a att de vet att de ej kan få tillstånd, det kan också innebära att samma person söker arbetstillstånd vid flera tillfällen.

En skärpning av kraven för att få arbetstillstånd behöver dessutom ej innebära att immigrationen minskar i samma utsträckning som antalet avstyrkta ansökningar, då det är möjligt att företagen i stället för att rekrytera i länder utanför Norden börjar rekrytera i de nordiska länderna.

Av texttabell 2:3 framgår att andelen avstyrkta förstagångsarbetstillstånd ökade mycket under 1966 och 1967 för att därefter vara ungefär oförändrad. Den 31 mars 1967 infördes också den bestämmelsen att arbetstillstånd måste vara beviljat före inresan till Sverige.[3)] Av tabellen framgår också att av yrkesområdena med relativt många arbetstillståndsansökningar var ökningarna i andelen avstyrkta ansökningar stora inom tillverknings- och servicearbete men mindre inom tekniskt, naturvetenskapligt, humanistiskt arbete. Fram till och med 1965 var andelen avstyrkta ansökningar låg inom dessa tre yrkesområden men fr o m 1966 har andelen vägrade arbetstillstånd varit betydligt högre inom tillverknings- och servicearbete.

Denna jämförelse tyder på att andelen avstyrkta arbetstillstånd är högre bland de med lägre utbildning än de med högre. Detta bekräftas av en urvalsundersökning av Arbetsmarknadsverkets register över arbetstillståndsärenden som gjorts för undersökningens räkning.[4)] (Se texttabell 2:4)

---

1) Se PM angående Arbetsmarknadsverkets handläggning av frågor om arbetstillstånd för utländsk arbetskraft, Stockholm 1967 och B Ivarsson och L-G Nilsson, Ansökningar om arbetskraftsöverföring. En undersökning av AMS´ register, stencil, Lund 1970
2) Det formella beslutet fattas av Invandrarverket
3) PM angående Arbetsmarknadsverkets handläggning av frågor om arbetstillstånd för utländsk arbetskraft, Stockholm 1967
4) B Ivarsson och L-G Nilsson a.a.

Texttabell 2:3 Förstagångsansökningar om arbetstillstånd fördelade efter yrkesområden under åren 1963-1969 och andel av dessa som avstyrkts av Arbetsmarknadsstyrelsen. Andelar i procent.

Antal förstagångsansökningar om arbetstillstånd behandlade av Arbetsmarknadsstyrelsen och andel avstyrkta av Arbetsmarknadsstyrelsen

År	1963		1964		1965		1966		1967		1968		1969	
yrkesområde	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Tekn naturv human arb m m	2412	5,3	2487	7,3	2178	8,5	2240	11,8	3282	13,9	4809	11,2	4006	10,1
Administrativt, kameralt och kommersiellt arb	564	6,0	603	4,8	464	4,9	525	17,3	479	15,0	491	16,9	446	18,2
Lantbruks-, skogs- o fiskearb	359	16,2	301	12,3	268	9,3	386	24,9	378	39,2	260	37,3	247	19,4
Transport o kommunikationsarb	344	5,3	449	35,4	308	22,7	302	41,7	256	40,6	221	22,6	149	33,6
Tillverknings o gruvarb	5071	9,7	7739	8,0	13087	7,1	14110	16,6	5761	28,8	3650	28,0	5985	25,2
Servicearbete	3197	4,5	3700	4,8	4412	4,6	6859	18,3	3039	27,8	1502	47,1	1465	47,6
Totalt	11947	4,5	15279	7,2	20741	6,9	24422	17,1	13195	24,9	10933	22,8	12298	22,7

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsens interna statistik över arbetstillståndsärenden

Texttabell 2:4 Tillstyrkta och avstyrkta förstagångsansökningar om arbetstillstånd fördelade efter de sökandes utbildning

År	1961		1962		1963		1964		1965		1966		1967		1968		1969	
Arbetstillståndsansökningen tillstyrkt	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Outbildad arbetskraft	87	10	81	9	82	19	97	7	114	13	81	26	53	36	37	32	56	24
Yrkesutbildad arbetskraft	96	1	91	5	76	3	81	3	67	2	80	5	76	13	72	20	57	14
Högre utbildad arbetskraft (främst akademiker)	6	-	14	-	20	-	12	-	4	-	8	-	21	1	36	3	44	5
Samtliga	189	11	186	14	178	22	190	10	185	15	169	31	150	50	145	55	157	43

Anm. Materialet bestod av 200 slumpmässigt utvalda individer från respektive år

Källa: B Ivarsson och L-G Nilsson, Ansökningar om arbetskraftsöverföring, stencil, Lund 1970

Man ser att andelen avstyrkta ärenden är högre för yrkesutbildad arbetskraft än för högre utbildad arbetskraft och högre för outbildad arbetskraft än för yrkesutbildad arbetskraft.

Då arbetskraften från Sydeuropa i regel är sämre utbildad (se kapitel 5) och i större utsträckning får arbete inom tillverknings- och servicearbete (se kapitel 7) bör detta medföra att andelen med avstyrkta och därmed i regel avslagna ansökningar är större bland de sydeuropeiska än bland de väst- och centraleuropeiska nationalitetsgrupperna. Detta framgår också vid en jämförelse av andelen avslagna förstagångsansökningar för olika nationalitetsgrupper. (Se texttabell 2:5 och också tabell 2:1)

En genomgång av den fackliga pressen visar att fackföreningsrörelsen fick en mer restriktiv inställning till immigrationen under år 1965. Man kan se den gradvis restriktivare inställningen i bl a Metallarbetaren (jämför nr 1965:5, 1965:24-25, 1966:2 och 1966:10, Hotellrevy - organ för hotell och restauranganställdas förbund (jämför 1965:2, 1965:6 och 1965:11) och Fackföreningsrörelsen (jämför 1965:21, 1965:23, 1966:2 och 1966:23).[1)]

Denna skärpning i fackföreningsrörelsens inställning till immigrationen kan förklara den under 1966 och 1967 starkt ökande andelen avstyrkta förstagångsansökningar om arbetstillstånd. Detta då fackförbunden i praktiken haft vetorätt vid arbetskraftsimmigration från icke-nordiska länder.

---

1) Samtliga ledande artiklar i fackförbundstidningarna och i LO:s tidning Fackföreningsrörelsen under åren 1965-1968 har granskats.

Texttabell 2:5 Ansökningar om förstagångsarbetstillstånd vilka arbetsmarknadsstyrelsen behandlat 1961-1970 och andel av dessa ansökningar som avslagits av arbetsmarknadsskäl. Andelar i procent.

Ärenden angående förstagångsarbetstillstånd och andel av dessa som avslagits av arbetsmarknadsskäl																		
År	1961		1962		1963		1964		1965		1/1 1966 - 30/6 1967		1967/68		1968/69		1969/70	
Nationalitetsland	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Grekland	254	4,7	341	8,2	457	8,8	1154	4,9	3402	6,0	3202	21,4	789	42,9	559	29,5	1801	29,4
Italien	1458	5,1	1105	7,6	908	7,8	1134	6,4	1903	3,5	1823	15,6	497	19,9	466	15,9	565	10,6
Spanien	535	7,9	778	10,3	762	11,0	953	8,6	1021	4,4	1106	20,5	402	18,7	456	20,6	384	27,6
Turkiet	82	1,2	160	119	176	12,5	362	8,8	734	7,1	1298	25,2	287	51,6	261	32,6	556	44,1
Storbritannien	1055	1,7	1193	2,5	1292	2,9	1523	2,9	1541	4,2	2316	9,6	1535	8,2	1677	17,9	1402	15,8
Tyskland	4779	4,0	4791	5,6	4386	6,8	4813	5,3	4726	3,0	4531	11,0	2486	7,6	3109	8,2	2223	9,5
Österrike	1832	2,0	1851	4,8	1903	5,1	2205	5,2	3066	3,1	3416	6,9	1139	6,9	997	7,4	1944	4,9
Europeiska OECD-länderna totalt	11613	3,7	11891	6,0	11530	6,5	14200	5,4	18664	4,2	20751	13,6	8341	14,0	8840	13,5	10179	16,2
Övriga länder	2923	0,8	3363	2,4	2880	5,6	4399	3,5	10703	3,9	15981	15,9	5567	18,9	7278	12,7	10896	20,2
Samtliga länder	14536	3,0	15254	5,0	14410	5,9	18599	5,0	29367	4,1	36732	14,6	13908	16,0	16118	13,1	21075	18,3

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsens verksamhetsberättelser

Andelen avslagna förstagångsarbetstillstånd ökar fr o m 1966 för samtliga redovisade länder men gör det i betydligt större utsträckning för de sydeuropeiska än för de västeuropeiska nationalitetsgrupperna.

2:3 Den nordiska arbetsmarknaden

Den internationella migrationen är i ej oväsentlig utsträckning reglerad av internationella fördrag. Av störst betydelse för Sveriges del är den gemensamma nordiska arbetsmarknaden. Vi skall här behandla huvuddragen i tillkomsten av denna för att i nästa avsnitt i korthet beröra vissa andra fördrag som Sverige ingått.

Redan under 2:a världskriget (1/1 1943) avskaffades kravet på arbetstillstånd för medborgare i de nordiska länderna, dvs Danmark, Finland, Island och Norge.[1)]

Viseringstvånget avskaffades 1945 för danska (19/8 1945), isländska (19/8 1945) och norska (11/8 1945) medborgare. För finska medborgare avskaffades visumtvånget 1949 (15/12 1949).[2)]

Den 1 juli 1954 trädde överenskommelsen i kraft angående gemensam nordisk arbetsmarknad.[3)] Huvudbestämmelsen var, att de fördragsslutande staterna, Danmark, Finland, Norge och Sverige ej skulle kräva arbetstillstånd från de andra fördragsslutande staterna. För Sverige innebar det ingen ändring, men däremot blev det ändring i vissa andra fall. Bl a innebar det, att Danmark avskaffade kravet på arbetstillstånd för finländare. För svenskar (1946), islänningar (1952) och norrmän (1952) hade man avskaffat kravet tidigare. Andra bestämmelser gällde utbyte av information om arbetsmarknaden mellan respektive länder och att förmedlingen av arbetskraft skulle ske genom den offentliga arbetsförmedlingen.

Passtvånget avskaffades samtidigt mellan samma fyra länder och 1/12 1955 också mellan Sverige och Island.

År 1955 ingick de fem nordiska länderna en konvention om social trygghet som trädde i kraft 1957. Enligt denna jämställdes i stort sett övriga nordbor med landets egna medborgare ifråga om sociala förmåner.

För vissa yrkesgrupper gällde dock fortfarande, att de ej kunde ha arbete inom sitt yrke. Det gällde offentligt anställda och medicinsk personal. För att underlätta rörligheten rekommenderade Nordiska Rådet medlemsstaterna att införa liberalare bestämmelser för stats- och kommunalanställ-

1) SOU 1967:18
2) Brev från utrikesdepartementet den 17/3 1970
3) Utfärdat i Köpenhamn den 22 maj 1954

da.[1] I Sverige tillsattes en kommitté som avgav sitt slutbetänkande 1963.[2] Offentliga tjänster skulle i princip stå öppna för utländska medborgare. Dock med bibehållande av krav på svenskt medborgarskap för vissa befattningar, framför allt chefstjänster och tjänster av betydelse för rikets säkerhet.

1959 framlade en nordisk kommitté ett betänkande, där man rekommenderade en gemensam arbetsmarknad för läkare i Danmark, Finland, Norge och Sverige.[3] 1960 fick Sverige en ny lag om behörighet att utöva läkaryrket, där kravet på vidareutbildning i Sverige av de med utländska läkarexamina minskades.

1964 infördes i Sverige på samma sätt lag om behörighet att utöva tandläkaryrket,[4] och 1968 undertecknades en överenskommelse mellan de nordiska staterna om en gemensam arbetsmarknad för sjuksköterskor.[5] Även för arbetsmarknaden för sjöfolk har man sökt liberalisera bestämmelserna.[6]

Om man talar om betydelsen av den nordiska arbetsmarknaden för Sveriges del, menar man ofta olika saker. Dels menar man ofta betydelsen av samtliga i Sverige förekommande immigranter från de nordiska länderna, dels menar man ofta betydelsen av de år 1954 införda bestämmelserna, och dels kan man mena betydelsen av de speciella regler man infört för de nordiska medborgarna eller som en följd av det nordiska samarbetet. Det första alternativet innebär att man vill jämföra ett alternativ med resp utan den immigration vi haft från de nordiska länderna. En jämförelse som medför stora svårigheter då vi ej känner den alternativa utvecklingen. Det andra alternativet, betydelsen av 1954 års bestämmelser är av mindre intresse p g a att Sverige redan före 1954 hade avskaffat kravet på arbetstillstånd för nordiska medborgare och även övriga generella tillstånd. Det tredje alternativet medför problem då vi ej känner till hur man skulle ha använt de generella medlen om de hade funnits kvar.

Man vet t ex att visumtvångets avskaffande i december 1949 för finländare åtföljdes av en mycket stor ökning av immigrationen av Finland, men man kunde i och för sig sannolikt ha nått samma resultat om man bibehållit visumtvånget men tillstyrkt samtliga visumansökningar.

---

1) Nordiska rådets 7:e session 1959
2) SOU 1963:7, Utlännings tillträde till offentlig tjänst
3) SOU 1959:39, Gemensam nordisk arbetsmarknad för läkare
4) Nordisk udredningsserie, 1962:6, Nordisk arbetsmarknad för tandläkare
5) Socialstyrelsens författningssamling: Gemensam nordisk arbetsmarknad för sjuksköterskor 1971, MF 1970:4 och 93-96
6) Nordisk udredningsserie 1961:5, Nordisk arbetsmarknad för sjöfolk

2:4 Övriga internationella avtal om arbetskraftsmigration

Bland övriga internationella avtal om arbetskraftsmigration skall först nämnas OECD:s bestämmelse angående tillstånd för arbetare från ett OECD-land att få arbete i ett annat. Enligt denna bestämmelse är ett medlemsland skyldigt att bifalla en ansökan om tillstånd för anställning inom landet av en arbetare, om denne är medborgare i ett annat medlemsland. Detta så snart det konstaterats, att det ej finns lämplig arbetskraft för det arbete ansökan avser.[1] Ingen undersökning finns utförd om effekten av denna bestämmelse, men dess betydelse har sannolikt varit relativt begränsad.

Sverige har också ingått tre bilaterala arbetskraftsavtal.[2]

1. Avtal den 16 september 1966 med Jugoslavien om anställning i Sverige av jugoslavisk arbetskraft.
2. Avtal den 10 mars 1967 med Turkiet om anställning i Sverige av turkisk arbetskraft och
3. Överenskommelsen den 19 oktober 1967 med Bulgarien om bulgariska läkares och tandläkares tjänstgöring inom den svenska sjukvården och folktandvården.

Av de båda först nämnda avtalen, de med Jugoslavien och Turkiet, har det med Jugoslavien haft större betydelse. I Belgrad inrättades informationskontor i november 1965[3] och i Ankara under 1966/67[4]. Informationskontoren omvandlades till rekryteringskontor i samband med arbetskraftsavtalen.[5] Det turkiska kontoret avvecklades emellertid redan under 1967/68[6], medan det jugoslaviska fortfarande äger bestånd.[7]

2:5 Sammanfattning

Viseringen och framför allt arbetstillståndsgivningen är de medel som använts för att reglera immigrationen under efterkrigstiden. Kravet på visum har frångåtts för allt fler nationaliteter medan kravet på arbetstillstånd gäller för alla nationaliteter utom för medborgare från de nordiska länderna. Fram till och med år 1965 användes arbetstillståndsgivningen endast i begränsad omfattning som ett medel att reglera immigrationen. Efter 1965 har däremot arbetstillståndskravet använts för att begränsa och styra immigrationen.

---

1) SOU 1967:18 s 98 ff
2) Enligt uppgifter i brev från utrikesdepartementet den 27/5 1970
3) Arbetsmarknadsstyrelsens verksamhetsberättelse 1965 s 45
4) Arbetsmarknadsstyrelsens verksamhetsberättelse 1966/70 s 50
5) B Ivarsson och L-G Nilsson a.a.
6) Arbetsmarknadsstyrelsens verksamhetsberättelse 1967/68 s 61 och 1968/69 s 93
7) Sverige har också ett informationskontor i Rom och har haft ett i Aten. Se Arbetsmarknadsstyrelsens verksamhetsberättelser

Den nordiska arbetsmarknaden har haft stor betydelse om man ser till omfattningen av immigrationen. De viktigaste förändringarna av den institutionella ramen för den nordiska arbetsmarknaden skedde under 1940-talet. De förändringar som beslutades i och med det formella bildandet av den nordiska arbetsmarknaden 1954 var av mindre betydelse för immigrationens omfattning.

Tabell 2:1 Beviljade och av arbetsmarknadsskäl avslagna ansökningar om förstagångsarbetstillstånd[x] fördelade efter nationalitetsland 1964-1970 och andel av dessa ansökningar som avslagits av arbetsmarknadsskäl. Andelar i procent.

Beviljade ansökningar och ansökningar avslagna av arbetsmarknadsskäl och andel därav avslagna av arbetsmarknadsskäl														
År	1964		1965		1966		1967		1968		1969		1970	
Nationalitetsland	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Grekland	1154	4,9	3402	6,0	2560	19,6	1122	34,1	495	34,9	1126	29,2	2302	26,7
Italien	1134	6,9	1903	3,5	1435	13,9	640	19,5	458	14,0	445	15,5	563	9,6
Spanien	953	8,6	1021	4,4	796	16,2	488	18,2	333	28,8	480	18,3	385	30,9
Turkiet	362	8,8	734	7,1	1011	22,6	465	41,3	206	36,4	334	34,7	901	55,9
Storbritannien	1523	2,9	1541	4,2	1376	8,9	1690	5,6	1596	15,6	1462	13,8	1556	15,9
Tyskland	4813	5,3	4726	3,0	2996	10,4	2505	8,5	3005	8,5	2757	6,4	2190	13,1
Österrike	2205	5,2	3066	3,1	2279	6,8	1388	6,8	1116	7,5	1147	6,3	1860	5,5
Europeiska OECD-länder totalt	14085	5,4	18644	4,2	14533	12,7	9762	13,9	8269	13,8	9033	13,2	11179	19,2
Övriga länder	4385	3,6	10703	3,9	11710	14,4	7043	17,1	6507	14,4	8209	15,0	13052	24,1
Samtliga länder	18470	5,0	29367	4,1	26243	13,5	16805	15,2	14776	14,1	17292	14,0	24231	21,9

[x] Det totala antalet arbetstillståndsansökningar är ej känt då man fram t o m 1968 ej redovisade det antal som avslagits av andra skäl än arbetsmarknadsskäl

Källa: Invandrarverkets (före 1/7 1969 Utlänningskommissionens) statistik över ärenden angående arbetstillstånd.

KAPITEL 3

IMMIGRATIONENS OMFATTNING

I detta kapitel skall vi försöka förklara variationerna i immigrationens omfattning till Sverige. Vi börjar med att ge en översikt över den migrationstypologi som framför allt sociologer har utvecklat. Därefter presenteras en enkel modell för migrantens beslutssituation och för företagens rekryteringsbeslut. Med denna modell som bakgrund diskuteras sedan olika migrationsteorier. De hypoteser som modellen och diskussionen av migrationsteorierna leder fram till testas därefter. Det gäller hypoteser om vilka faktorer som bestämmer variationerna i immigrationen och om vilka företag som rekryteras. I appendix till kapitlet behandlas bl a företagens kostnader för den rekryterade arbetskraften.

3:1 Migrationstypologi

Migrationstypologin har rönt betydande intresse inom migrationsforskningen. En orsak till detta kan ha varit att migrationsforskningen genom Ravenstein[1] startade med försök att formulera generella lagar för migrationen. Dessa "lagar" visade sig snart inte gälla överallt utan man blev tvungen att göra begränsningar, förändringar och tillägg. Ett sätt att göra sådana begränsningar är att konstruera en migrationstypologi för att sedan finna olika "lagar" för varje enskild migrationstyp.

Den länge mest använda typologin introducerades av Fairchild.[2] Han indelade migrationerna i invasion, erövring, kolonisation och immigration och nämner som en femte mer speciell form påtvingad migration. Med invasion menar han en migration som innebär att ett folk med lägre kultur erövrar och flyttar till ett område som innehas av ett folk med högre kultur. Erövring avser det fall när det är ett folk med högre kultur som besegrar ett med lägre kultur. Med kolonisation avses det fall när ett folk med hög kultur fredligt befolkar ett område med ingen befolkning eller en liten befolkning med låg kultur. Med immigration menar han en fredlig förflyttning mellan områden på samma kulturnivå och med påtvingad migration flykt av politiska, religiösa eller etniska skäl.

Den främsta invändningen mot detta schema är att en uppdelning på hög och låg kulturnivå är dubiös och inbjuder till etnocentrism. Fairchilds sche-

1) E G Ravenstein, The Laws of Migration, Journal of the Royal Statistical Society, 48:2 June 1885; 52:2 June 1889
2) H P Fairchild, Immigration (rev. edition) New York 1925 (1:a upplagan 1923)

ma är dessutom inte fullständigt. Samtliga kombinationer mellan de två dimensionerna (krigisk/fredlig och kulturnivå) är ej namngivna. Denna brist är dock lättare att reparera än den förstnämnda.

En betydligt senare och numera allmänt använd typologi är W Petersens.[1] Han gör en uppdelning av migrationerna dels med avseende på om det rör sig om innovativ eller konservativ migration och dels med avseende på vilken faktor som gör att migrationen kommer till stånd. Med innovativ migration avses en migration där en person migrerar för att uppnå något nytt, och med en konservativ migration avses en migration där en person migrerar för att kunna fortsätta sitt tidigare liv.

Flertalet av de kategorier W Petersen behandlar är ej av intresse för denna undersökning, men för att den principiella uppläggningen lättare skall framgå återger vi nedan hela schemat.

Relation	Migrations-kraft	Migrations-klass	Migrationstyp konservativ	innovativ
natur och människa	ekologiskt tryck (push)	primitiv	vandringar kringströvande	flykt från jorden
stat (eller motsv) och människa	migrations-politik	tvångsmässig framtvingad	utvisning flykt	slavhandel "coolie" handel
människan och hennes normer	högre för-väntningar	fri	grupp	pionjärer
det kollek-tiva beteen-det	det sociala tillståndet	mass	inflyttning (settlement)	urbanisering

För Sveriges del är den framtvingade migrationen, den fria migrationen och massmigrationen aktuella. Undersökningen omfattar ej flyktingarna och dessa skall ej heller behandlas här. De migrationsklasser vi skall behandla är alltså den fria migrationen och massmigrationen.

En migration från ett land till ett annat startar i regel med att ett fåtal migranter kommer. Om förhållandena är gynnsamma kommer efter hand fler grupper av migranter tills migrationen slutligen kan övergå i en massmigration, där emigrationen ingår som ett normalt led i emigrationslandets sociala liv. De första migranter som kommer är innovatörer medan de som kommer efter i grupp företräder en konservativ form av fri migration.

1) W Petersen, A General Typology of Migration, American Sociological Review, 23:258 (June 1958)

Av massmigrationen räknar W Petersen den, som innebär att migranterna flyttar från jordbruk till jordbruk för att kunna förbli jordbrukare som konservativ. När Karl Oscar flyttade från Ljuder i Småland till Chicago Lake i Minnesota var detta alltså enligt denna terminologi en konservativ migration. När migration innebär en övergång från jordbruk till stadsnäringar räknas den som en innovativ migration. Den svenska utvandringen till storstäder i USA (framför allt till Chicago men även till New York) under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet räknas alltså som en innovativ migration.

I Europa är det för närvarande relativt vanligt att migrationen sker från städer och stadsyrken i ett land till motsvarande sysselsättning och bosättning i ett annat land. Industriarbetare i Finland som flyttar till Sverige för att få arbete eller högre lön kan nämnas som ett exempel på detta. En sådan migration är ej lätt att utan vidare placera i schemat. Lämpligast synes vara att räkna den som konservativ massmigration i de fall där migrationen ingår som ett naturligt led i det sociala livet och som konservativ frimigration, dvs gruppmigration, där migrationen är mindre omfattande men dock har förekommit under en viss tidrymd.

Typologin ger upphov till många typer av gränsfall. Sålunda utvandrade bönderna från Ljuder socken inte endast för att kunna fortsätta verksamheten inom jordbruket med större framgång i USA; även politiska och religiösa skäl var av betydelse. Skall dessa bönder då räknas som flyktingar eller migranter? Samma problem gäller även för delar av den migration som sker i Europa för närvarande. Ekonomiska och politiska motiv för en migration kan ej alltid särskiljas.

Övergången från fri migration till gruppmigration och från grupp- till massmigration är också oklar. Migration från jordbruk i ett land till industri i ett annat land kan med denna typologi i den första (pionjär) och den sista fasen (massmigration) kallas innovativ men i den mellersta (grupp) fasen kallas konservativ.

De typer av migration som är aktuella för denna undersökning är tre:
1) migration under det första stadiet av migration från ett land till ett annat och utvecklingen från fri till massmigration,
2) migration från jordbruk till annan näringsgren och
3) migration mellan andra näringsgrenar än jordbruk.

Det blir en något annorlunda indelning än W Petersens men immigrationen till det svenska jordbruket är mycket liten i jämförelse med migrationen

från stadsnäringar till stadsnäringar (en sådan migration som W Petersen avser har ej ägt rum sedan den finska immigrationen till skogsbygderna under 1500-talet).

Vi skall anknyta till denna typologi när vi i fortsättningen diskuterar olika sätt att förklara migrationens storlek och variationer.

3:2 En migrationsmodell

3:2:1 Migrantens beslutssituation

För att närmare kunna diskutera migrationens omfattning och variation skall vi arbeta med en enkel modell över migrantens beslutssituation. Vi skall utgå från en nyttomaximerande individ (eller ett nyttomaximerande hushåll)[1] där individens nytta (u) antages bero på hans förväntade inkomst $[y = \{y_1 \ldots y_n\}$; n är migrantens tidshorisont], förväntade priser $[p = \{p_{11} \ldots p_k\}$ där k är antalet varor], förväntad förmögenhet $[m = \{m_{11} \ldots m_{en}\}$; förmögenheten antages ha e dimensioner], förväntad miljö $[z = \{z_{11} \ldots, z_{mn}\}$ där m är antalet för individen relevanta miljövariabler] och osäkerheten som individen förbinder med förväntningarna $[o = \{o_1 \ldots o_n\}]$

$$(1) \qquad u = u(y, p, m, z, o)$$

En nyttomaximerande individ väljer att migrera till land 1 om migration till land 1 ger högre förväntad nytta än alternativet att stanna kvar i land 2, och om det inte finns något annat alternativ som migranten är medveten om som ger högre förväntad nytta. Detta gäller under den förutsättningen att migrationen är institutionellt möjlig och individen har möjlighet att finansiera migrationen. En grundläggande förutsättning är självfallet att individen är medveten om möjligheten att migrera.

Om

$$u(y^1, p^1, m^1, z^1, o^1) \gtrless u(y^2, p^2, m^2, z^2, o^2)$$

där $m^2 - m^1 = c = \{c_1 \ldots c_e\}$ flyttningskostnaden (i vid mening)

så migration om $u^1 > u^2$

och ej något annat $u^i > u^1$

och migrationen institutionellt möjlig och finansiering möjlig.

Valet att stanna utesluter inte senare migration och valet att migrera

1) Vi får här tänka på att ett beslut att migrera ofta gäller flera personer

utesluter inte heller planerad återmigration. Alternativen i denna modell är att migrera nu eller ej migrera nu och inte mellan att migrera och stanna i immigrationslandet eller att stanna kvar i hemlandet för all framtid.

Om man med utgångspunkt från denna beslutsmodell vill gå över till en modell för migrationens omfattning måste vi göra antaganden om hur dessa förväntningar uppkommer. Det kan vara rimligt att anta att migrantens förväntningar beror på de faktiska förhållandena i emigrations- resp immigrationslandet på så sätt att t ex de förväntade inkomsterna i emigrationslandet beror på löneläget där och lönernas tidigare utveckling och risken för arbetslöshet.

Det är rimligt anta att lönerna förändras relativt lite på kort sikt medan däremot möjligheterna att få lön (risken för arbetslöshet) varierar betydligt mer. Arbetslöshetsrisken i emigrationslandet och immigrationslandet bör därför vara av stor betydelse för de kortsiktiga variationerna.

3:2:2 Företagens rekrytering

Även om migranten själv fattar sitt beslut att migrera kan självfallet företag och olika andra organisationer och myndigheter påverka migrantens beslutssituation. Vi tänker inte här på avskaffande av institutionella hinder utan på en aktivare påverkan. För Sveriges del har framför allt de privata företagen[1] bedrivit en aktiv rekrytering medan statliga myndigheter ej alls haft någon aktiv rekryteringspolitik som t ex den västtyska regeringen.[2] Än mer markant har detta blivit sedan icke-nordiska immigranter fr o m 31/3 1967 måste ha arbetstillstånd och därmed arbete före inresan till Sverige.

Företagen kan på olika sätt handla så att beslutet att migrera blir ett bättre val för migranten. Företagen kan enligt vår modell påverka de förväntningar migranten har vad gäller inkomst, miljö, förmögenhet vid ankomsten och osäkerhet i olika avseenden. Genom utfästelser om arbete vid ankomsten, utsikter att ordna bostad etc kan företaget påverka migrantens förväntningar vad gäller inkomst och framför allt minska immigrantens osäkerhet vid bedömningen av den framtida inkomsten. Immigrantens förmögenhetsställning vid ankomsten kan påverkas genom att företaget betalar resekostnaderna och ger starthjälp i olika former. Företagens ga-

1) För en diskussion om rekryteringens omfattning se 3:4:3
2) Vissa landsting och städer har dock bedrivit en aktiv rekrytering av sjukvårdspersonal

ranterande av arbete och bostad är numera en nödvändig förutsättning för att arbetstillstånd skall beviljas vid icke-nordisk immigration.

Vi skall diskutera företagets beslut att rekrytera med utgångspunkt från en enkel modell.

Variabler: π = vinsten
P = priset (givet för företaget)
Q = produktionen
L = totala antalet anställda
L_0 = antal tidigare anställda
L_1 = antal nyanställda rekryterade inom landet
L_2 = antal nyanställda rekryterade utom landet
w = lönen
b_0 = kostnader förutom lön för tidigare anställda
b_1 = kostnader förutom lön för rekryterade inom landet
b_2 = kostnader förutom lön för rekryterade utom landet
A = andra kostnader än kostnader för arbetskraft

Samtliga anställda antages ha samma produktivitet och erhålla samma lön. Lönen antages bero på det antal personer företaget nyanställer inom landet, dvs

$$(1) \quad w = w(L_1) \quad \text{där } \frac{dw}{dL_1} > 0$$

Produktionens storlek antages vara beroende av arbetskraftens storlek.

$$(2) \quad Q = Q(L)$$

Det totala antalet anställda är lika med summan av de olika grupperna av anställda.

$$(3) \quad L = L_0 + L_1 + L_2$$

Vinsten blir

$$(4) \quad \pi = P \cdot Q(L) - L_0 \left[w(L_1) + b_0 \right] - L_1 \left[w(L_1) + b_1 \right] - L_2 \left[w(L_1) + b_2 \right] - A$$

Vid maximering av vinsten får man vid partiell derivering ett ekvationssystem med lika många ekvationer som obekanta, vilket dock ej räcker för att man skall veta att man har en ekonomiskt meningsfull lösning. För att kunna säga detta måste man känna funktionernas utseende för Q och w närmare. I stället för att göra detta och på så sätt få en lösning som kan vara av mindre allmänt intresse skall vi i stället betrakta en situation där företaget har att välja mellan att rekrytera inom och utom landet.[1] Vi får vid partiell derivering av (4)

1) Andra rekryteringsalternativ behandlas i appendix 1

$$(5) \quad \frac{\partial \pi}{\partial L_1} = P \frac{dQ}{dL} \frac{\partial L}{\partial L_1} - b_1 - w(L_1) - (L_0 + L_1 + L_2) \frac{dw}{dL_1}$$

$$(6) \quad \frac{\partial \pi}{\partial L_2} = P \frac{dQ}{dL} \frac{L}{L_2} - b_2 - w(L_1)$$

där $\frac{dQ}{dL} \frac{\partial L}{\partial L_1} = \frac{dQ}{dL} \frac{\partial L}{\partial L_2}$

Skillnaden mellan den marginella vinsten av att rekrytera i utlandet jämfört med att rekrytera i hemlandet (M) blir då

$$(7) \quad M = \left(\frac{\partial \pi}{\partial L_2} - \frac{\partial \pi}{\partial L_1}\right) = -(b_2 - b_1) + \frac{dw}{dL_1} \cdot (L_0 + L_1 + L_2)$$

där b_1, b_2, $\frac{dw}{dL_1}$ och $L = (L_0 + L_1 + L_2)$ är större än noll

Partiell derivering ger

$$(8) \quad \frac{\partial M}{\partial (b_2 - b_1)} = -1 < 0$$

$$(9) \quad \frac{\partial M}{\partial (dw/L_1)} = L > 0$$

$$(10) \quad \frac{\partial M}{\partial L_0} = \frac{dw}{dL_1} > 0$$

Resultatet blir att rekrytering i utlandet blir ett relativt sett bättre alternativ ju mindre kostnadsskillnaderna är mellan utländsk och svensk arbetskraft, ju större lönehöjningar som behövs för att rekrytera arbetskraft inom landet och ju fler anställda företaget har. (Skillnaderna i kostnader behandlas i appendix 2.)

Det kan vara rimligt att anta att (dw/dL_1) är beroende av arbetsmarknadsläget på så sätt att om arbetslösheten är liten relativt sett så måste större lönehöjningar till för att rekrytera inom landet.[1)]

På samma sätt bör gälla att extrakostnaderna utöver lönen, (b_1), växer med minskande arbetslöshet, då man får rekrytera utanför egna orten i större utsträckning och rekrytera annan arbetskraft än man annars skulle ha gjort.

Vi får

---

1) Löneglidningen (den icke avtalsmässiga lönehöjningen) samvarierar i mycket hög grad med andelen arbetslösa. Se L Jakobsson och A Lindbeck, Labor Market Conditions, Wages and Inflation - Swedish Experiences 1955-67, Swedish Journal of Economics, june 1969

$$(7') \quad M = b_1(u_s) - b_2 + \frac{dw}{dL_1}(u_s) \cdot L$$

u_s = arbetslöshet i Sverige

$$(11) \quad \frac{\partial M}{\partial u_s} = \frac{db_1}{du_s} + \frac{d\left(\frac{dw}{dL_1}\right)}{du_s} \cdot L > 0$$

dvs vi får en variation i lönsamheten att rekrytera med konjunkturcykeln.

Enligt modellen skulle alltså rekryteringens omfattning vara avhängig av konjunkturläget i Sverige medan den migration som ej initierats av en rekrytering är beroende dels av läget i emigrationslandet och dels av det ekonomiska läget i Sverige. Enligt modellen skulle det framför allt vara företag med många anställda som rekryteras. Vi skall försöka testa denna hypotes men först skall vi behandla alternativa modeller för att med hjälp av dessa ytterligare belysa problemen med att förklara migrationens omfattning.

3:3 Migrationsmodeller

Individernas förväntningar över utfallet av migrationen baseras på förhållandena i immigrationslandet (A), emigrationslandet (B) och i andra länder (C) och av resekostnaderna (D).

Migrationens omfattning bestämmes då, om migrationen är fri, förutom av dessa faktorer också av befolkningens storlek, preferenser och information (P).[1)]

$$(2) \quad M = M(A,B,C,D,P)$$

Då varje faktor (A,B,...) består av många element betyder det att det antal variabler man vill studera blir mycket stort, vilket gör det svårt med en meningsfull bearbetning av ett empiriskt material.

Ett urval av faktorer är därför nödvändigt och detta urval medför stora svårigheter. Det val man gör bör bestämmas av vilken typ av migration man vill studera och vad man vill förklara ifråga om migrationen.

Man kan önska förklara migrationens relativa fördelning (varför det kommer färre immigranter från Danmark än från Finland), antalet immigranter (varför det kommer 2 000 och ej 1 000 eller 50 000 immigranter från Danmark per år) eller variationen i antalet immigranter.

---

1) För en något snävare indelning se G Olsson, Distance and Human Interaction. A Migration Study, Geografiska Annaler 1965:1 serie B

Vi skall diskutera några existerande modeller för migrationens omfattning mot bakgrund av vår lista över faktorer. Ett par av modellerna har främst använts vid intern migration men intern och internationell migration är i allt väsentligt samma fenomen.

3:3:1 Gravitationsmodellen

Många försök har gjorts för att ge samhällsvetenskapliga teorier en lika strikt formulering som de naturvetenskapliga lagarna har eller åtminstone hade. Denna riktning inom samhällsvetenskaperna har benämnts den sociala fysiken. I sin moderna form framträdde denna i slutet av 1940-talet. Bland de områden den sociala fysiken hittills främst använts inom kan nämnas utrikeshandelsteorin och migrationsteorin.[1)]

En av förgrundsgestalterna inom den sociala fysiken är G K Zipf[2)] som bl a försökte förklara antalet resor mellan olika orter med hjälp av en modell analog med fysikernas gravitationsteori. Zipf betraktade med en analogi från fysiken olika geografiskt avgränsade grupper som massor och individerna som molekyler. Anknytningen till fysiken har dock i allt högre grad övergivits av senare företrädare för den sociala fysiken.

I sin enklaste form är gravitationsmodellen

$$I_{ij} = k \cdot \frac{p_i \cdot p_j}{d_{ij}}$$

I_{ij} = interaktionen (t ex migrationen mellan i och j
k = konstant
p_i = befolkning i i
p_j = befolkning i j
d_{ij} = avstånd mellan i och j

Genom logaritmering kan vi få fram den räta linjens ekvation och vi kan beräkna k med hjälp av regressionsanalys.

Ett alternativ lanserades av Stouffer[3)] som menade att antalet "mellanliggande möjligheter" skulle ingå i nämnaren i stället för avståndet. Stouffer definierade antalet möjligheter som antalet personer.

Vi får

---

1) För diskussionen av dessa modellers användning inom migrationsteorierna se bl a J K Folger, Models in Migration i Selected Studies of Migration Since World War II utgiven av Milbank Memorial Fund, New York 1958 och A Jakobsson, Omflyttningen i Sverige 1950-1960, Lund 1969
2) Se G K Zipf, The P_1P_2/D Hypothesis: On Intercity Movement of Persons, American Sociological Review, Vol II 1946 och Human Behaviour and the Principle of Least Effort, Cambridge Mass. 1949
3) Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance, American Sociological Review 1940

$$I_{ij} = k \cdot \frac{P_i \cdot P_j}{IO}$$

där IO är mellanliggande möjligheter (intervening opportunities).

I regel arbetar man ej med någon av dessa enklare modeller utan bygger ut dem i första hand genom att slopa antagandet om att nämnarens exponent är 1.

Vi får

$$I_{ij} = k \cdot \frac{P_i \cdot P_j}{(d_{ij})^b}$$

eller

$$I_{ij} = k \cdot \frac{W_i(p_i)^{\alpha} \cdot W_j(p_j)^{\beta}}{(d_{ij})^b}$$

där populationernas vikter ej utgörs av befolkningstalet och där vikternas exponenter ej med nödvändighet är 1.

Av de faktorer som vi antog kunde vara av intresse skulle tre komma med vid en tillämpning av denna modell på internationell migration.

Det gäller för det första d_{ij} som kan betraktas som ett uttryck för reskostnaderna (D) men även för kunskaperna om immigrationslandet. För det andra gäller det för befolkningens storlek i emigrationslandet som kan sägas representera (P) och för det tredje befolkningen i immigrationslandet som kan sägas representera förhållandena i immigrationslandet.

Dessa modeller har givit goda resultat vid de testningar som utförts för den interna migrationen i olika länder men modellerna verkar ej kunna gå att använda för internationell migration. Detta beror för det första på att fysiskt avstånd blir ett sämre mått på sociokulturellt avstånd vid internationell migration och för det andra på att de ekonomiska förhållandena varierar mer mellan länder än inom länder. Befolkningens storlek i immigrationslandet blir då en dålig approximation av de förhållanden som migranterna upplever som väsentliga.

Gravitationsmodellen har främst haft betydelse när det gäller att beskriva migrationen. För att kunna förklara migrationen måste man ha teorier för konstanternas storlek och deras förändringar.

3:3:2 "Push-pull"-analysmetoden

Mycket av den ekonomiska diskussionen om migrationen har gått i termer av push och pull. Man har försökt utreda om emigrationen orsakats av immigrationslandets attraktivitet eller av dåliga förhållanden i emigrationslandet. Mycket av denna diskussion har känts förfelad då ett områdes attraktivitet ej är något absolut utan beroende av hur förhållandena är i jämförelse med andra områden. Migrationen från Finland kan t ex ej förklaras av att de finska förhållandena absolut sett är dåliga utan i stället av att de jämfört med svenska förhållanden är relativt sett sämre i ekonomiska avseenden.

En möjlig definition är att mena att migrationen beror på pull om det är förändringar i immigrationslandet som gör att migrationen kommer igång eller varierar och push om detta åstadkommes av förändringar i emigrationslandet. Så har i praktiken också skett i flertalet fall.

Användande av push-pull-analysen innebär att man koncentrerar sig på förhållanden i immigrationslandet (A) eller emigrationslandet (B). Med en något vidare användning av analysmetodiken kan man till push också hänföra förändringar av befolkningen i emigrationslandet, dess preferenser eller kunskaper (P). I praktiken har dock de som arbetat med push-pull teorin i huvudsak behandlat de ekonomiska förhållandena i emigrations- och immigrationsländerna. Eftersom man varit speciellt inriktad på att förklara variationen i emigrationen har detta inneburit att man främst sökt efter samband mellan konjunkturförändringar och förändringar av migrationen.

Pionjärverket ifråga om sambandet mellan immigration och konjunkturer är Jeromes arbete från 1926, "Migration and Business Cycles", där han visar på ett mycket tydligt samband mellan konjunkturerna i USA och immigrationens omfattning, dock med några månaders tidsförskjutning. Tidsförskjutningen kan förklaras med den tid det tar för informationen om de ändrade konjunkturerna att sprida sig till emigrationsländerna. Immigrationens omfattning skulle alltså bestämmas av immigrationslandets "pull" och ej av emigrantländernas "push".

D S Thomas[1] visade att detta samband inte var så enkelt och att Sverige under högkonjunkturer väl kunde hävda sig med USA i konkurrensen om den svenska arbetskraften.

B Thomas[2] visade sedan att de långa konjunkturvågorna i USA och England var inversa under tiden fram till första världskriget. Detta gjorde att "push" och "pull" tendenserna sammanföll i båda och att man svårligen kan avgöra vilken tendens som var den dominerande. Även denna version av push-pull teorin kan alltså medföra problem. Push och pull faktorer kan samverka eller vara beroende av varandra.

Vissa migrationsfenomen går ej heller in under detta enkla schema. Under innovationsfasen kan t ex migrationen öka utan att förhållandena förändras i vare sig immigrations- eller emigrationsländerna. Förändringar av transportkostnader kan ej heller obetingat hänföras till push eller pull faktorer.

---

1) Social and Economic Aspects of Swedish Population Movement 1750-1933 New York 1941
2) Migration and Economic Growth, Cambridge 1954

Ej heller alla förändringar av ekonomiska förhållanden som medför förändringar av migrationen kan utan vidare hänföras till push eller pull. Så kan t ex en ökad migration möjliggjord av bättre ekonomiska förhållanden i emigrationslandet som åstadkommit att migranter kunnat finansiera sina resor, knappast klassificeras som push.

Det som har varit värdefullt i push-pull metodiken är att man har riktat uppmärksamheten både mot förhållandena i emigrationsländerna och i immigrationsländerna och att man med utgångspunkt härifrån analyserat sambandet mellan migration och konjunkturer.

3:3:3 En modell med obegränsad tillgång på arbetskraft

Ett annat försök att förklara migrationen från Syd- till Nord- och Västeuropa är C P Kindlebergers[1] tillämpning av W A Lewis tillväxtmodell för en ekonomi med obegränsad tillgång på arbetskraft.

Lewis[2] konstruerade ursprungligen sin modell med tanke på ett underutvecklat land med stor och/eller dold arbetslöshet inom jordbruket och med en expanderande industriell sektor. I utgångsläget (diagram 3:1) har vi en viss mängd kapital och ett visst antal arbetare (a) sysselsatta inom industrin. Antalet arbetare antages vara lika med det antal som gör lönen (w) lika med värdet av gränsprodukten (VGP). Den vinst som ägarna av kapitalet får tänkes investeras på nytt och i det nya läget (diagram 3:2) är ett större antal arbetare (a´) sysselsatta.

Då det finns ett mycket stort överskott av arbetskraft antages arbetskraftens utbudselasticitet vara oändligt stor och lönen alltså oförändrad (w). Lönen antages motsvara levnadsminimum. Detta medför ökade vinster för företagen och därmed ökande investeringar. Förloppet antages fortsätta tills arbetskraftsöverskottet försvinner och lönerna börjar stiga.

---

1) Europe´s Postwar Growth, The Role of Labor Supply, Cambridge, Mass. 1967

2) Economic Development with Unlimited Supplies of Labour, Manchester School, May 1954

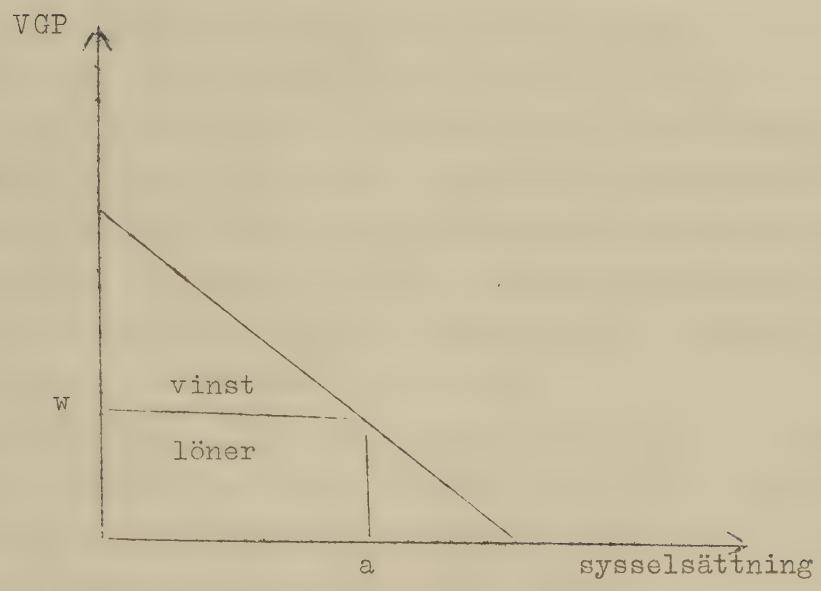

Diagram 3:1

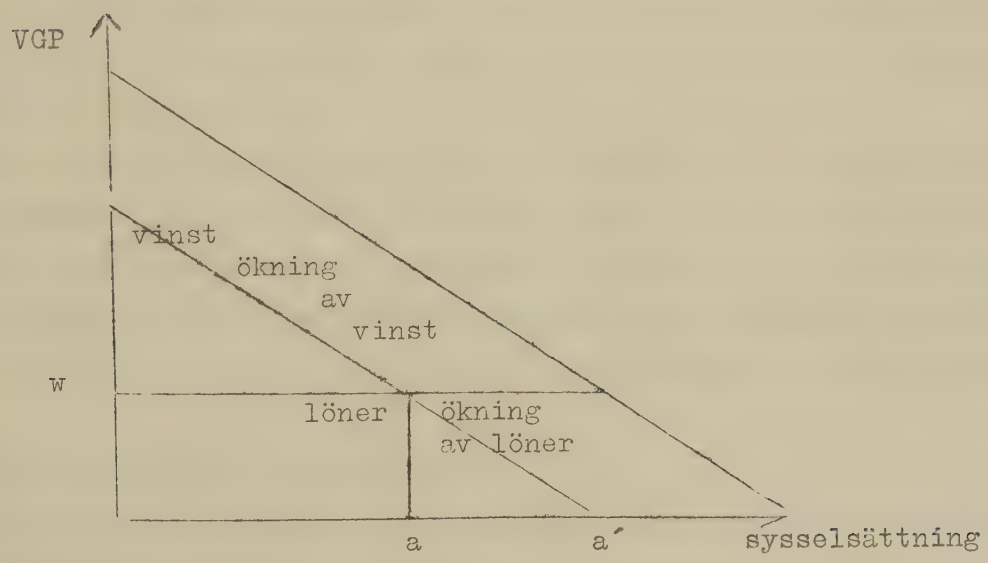

Diagram 3:2

Kindleberger menar att man med hjälp av denna modell kan förklara den syd-nordliga migrationen i Europa. Nordvästeuropa motsvarar industrisektorn i Lewis' modell och Sydeuropa jordbrukssektorn.

De västeuropeiska ekonomierna med undantag av Belgien och Storbritannien har under efterkrigstiden fått en ökning av antalet arbetande inom industrisektorn genom en överflyttning från jordbruket. Dessutom har flera av länderna fått ett betydande arbetskraftstillskott genom immigration från i första hand Sydeuropa. För Västtyskland har immigrationen från Östtyskland och från områden som Tyskland fick avträda efter 2:a världskriget varit av betydelse, för Storbritannien Irland och f d kolonier och för Sverige Finland.

Denna överflyttning från jordbruket och denna immigration bör alltså enligt modellen ha lett till att lönerna inom industrisektorn i Nordvästeuropa stigit långsammare än vad de annars skulle ha gjort och till att företagens vinster därmed blivit större.

Kindleberger tar i sin modell av de faktorer som vi behandlat hänsyn till förhållandena i emigrations- (A) och immigrationslandet (B). Så länge den strukturella arbetslösheten består i emigrationslandet kommer migrationens omfattning att bestämmas av förhållanden i immigrationslandet, främst hur många arbetstillfällen som skapas genom nya investeringar. Kindlebergers analys pekar på att det är olika faktorer som bestämmer migrationen beroende på om immigrationen går från länder med strukturell arbetslöshet till ett land utan sådan arbetslöshet eller om migrationen går mellan länder utan sådan arbetslöshet. I det förra fallet är det ekonomiska läget i immigrationslandet avgörande för migrationens omfattning eller variation, i det andra fallet det ekonomiska läget i båda länderna.

Denna distinktion mellan om emigrationsländerna har eller om de ej har strukturell arbetslöshet är aktuell också för Sveriges del. Av emigrationsländerna har de sydeuropeiska länderna och Finland en betydande arbetslöshet eller undersysselsättning inom jordbruket medan detta ej är fallet i Danmark, Norge och de västeuropeiska emigrationsländerna.

3:4 Immigrationen till Sverige

Vi skall nu med ledning av den tidigare diskussionen och vår modell närmare analysera efterkrigstidens immigration till Sverige. I denna analys skall vi skilja mellan migrationen under det inledande första skedet, innovationsskedet, och migrationen under dess senare skede. I det senare fallet skall vi skilja mellan det fall då vi har dold arbetslös-

het i emigrationslandet och det fall då vi ej har det.

3:4:1 Tidig migration

Stora löneskillnader och betydande arbetslöshet i låglönelandet är i och för sig inte tillräckligt för att en migration skall komma igång. Detta även om migrationen är institutionellt tillåten. Som exempel kan nämnas att immigrationen från Jugoslavien var närmare 6 gånger så stor 1965 som 1964, immigrationen från Grekland 3 gånger och från Turkiet dubbelt så stor 1965 som 1964 medan den totala immigrationen till Sverige endast ökade med ca 30% mellan 1964 och 1965. Detta kan ej förklaras av försämrade förhållanden i emigrationsländerna under dessa år.

För att migrationen skall ske behövs dels att invånarna i emigrationslandet är medvetna om alternativen och dels att de har möjligheter att finansiera emigrationen. En migration startar i regel med att några få "innovatörer" "upptäcker" immigrationslandet. Dessa sprider sen information om immigrationslandet och bidrar ofta till finansieringen av den kommande migrationen. En tidigare bosättning av landsmän i immigrationslandet åstadkommer att miljön blir mindre främmande och att nödvändigheten av språkkunskaper minskas.

Hur snabbt denna spridningsprocess går skiftar från fall till fall, beroende förutom på förhållandena i immigrationslandet också på informationskanalerna och förhållandena i emigrationslandet.

Vi kan för Sveriges del se en sådan utveckling mycket klart för vissa grupper som började komma i större skala först under 1960-talet. Detta gäller främst greker, jugoslaver och turkar men även för portugiser och spanjorer. (Se diagram 3:1 och texttabell 3:1.)

Texttabell 3:1 Immigrati nen till Sverige från vissa sydeuropeiska länder 1945-1969

År	Grekland	Jugoslavien	Portugal	Spanien	Turkiet
1955	27	51	12	111	20
1956	22	36	15	118	38
1957	33	113	21	130	40
1958	84	106	16	128	37
1959	70	75	21	142	25
1960	79	81	31	183	21
1961	142	141	32	342	49
1962	170	188	44	526	108
1963	425	234	68	503	134
1964	924	583	76	567	254
1965	2 897	4 372	113	694	527
1966	2 669	7 889	274	620	945
1967	1 311	3 623	343	483	497
1968	991	2 132	197	378	344
1969	1 602	3 290	164	502	532

Källor: Befolkningsrörelsen 1955-1960, Folkmängdens förändringar 1961-1966. Befolkningsförändringar 1967 del 3, 1968 del 3 och 1969 del 3

Alla förändringar i immigrationens storlek förklaras dock inte av denna spridningsprocess då en del av migrationen kan förklaras av svenska företags rekryteringsverksamhet. Vilka länder denna är inriktad på bestäms dock sannolikt i stor utsträckning av vilka nationaliteter som finns representerade i landet.

När denna spridningsprocess avslutas och immigration stabiliseras eller stagnerar är svårt att avgöra i förväg. Någon skarp gräns är också omöjligt att fastställa i efterhand, då informationsspridningen kan gå olika fort i olika landsdelar av emigrationsländerna.

I Sverige började en nedgång 1966 och 1967 för immigrationen från flertalet av de sydeuropeiska länderna. Denna nedgång kan delvis eller helt förklaras av att kraven för att få arbetstillstånd skärptes under 1966 och att fr o m den 31 mars 1967 krävdes arbetstillstånd före ankomsten till Sverige (se kapitel 2). Vi kan inte säga hur stor immigrationen från dessa länder skulle varit om inte dessa skärpningar av arbetstillståndsgivningen genomförts.

Diagram 3:1 Immigrationen från vissa sydeuropeiska länder

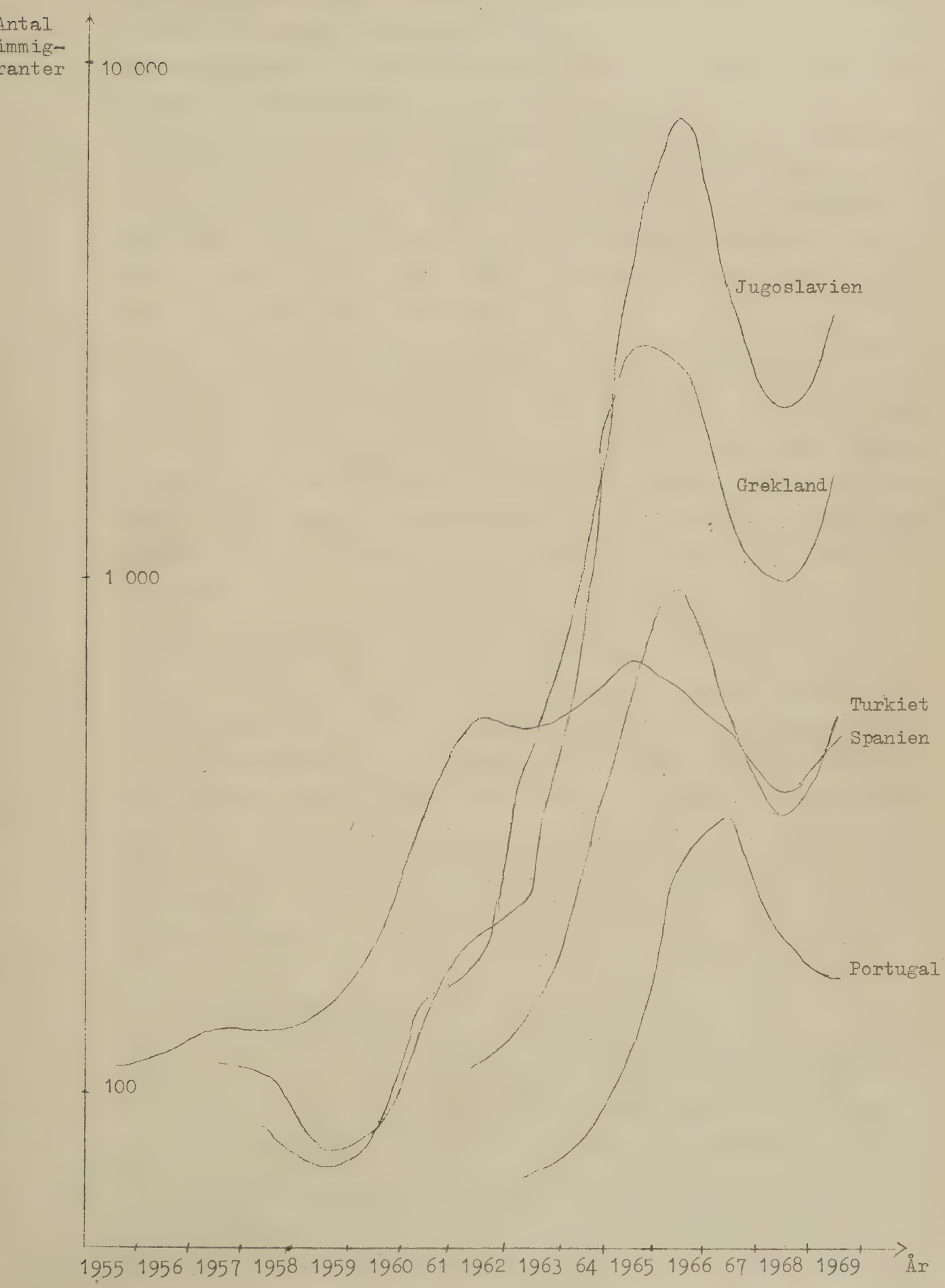

Immigrationen från Irland till USA blev under 1800-talet så omfattande att detta medförde att Irlands befolkning minskade medan t ex immigrationen till Sverige från Danmark håller sig på en nivå av 2-3 000 per år trots avsaknad av institutionella hinder och trots att löneskillnaderna ej är negligerbara.

En förklaring till detta senare förhållande kan vara att de flesta ogärna lämnar den miljö de är uppvuxna i dels på grund av de omställningssvårigheter en flyttning medför och dels på grund av att flertalet föredrar den kultur de är uppvuxna i. För att man skall välja att flytta från ett land till ett annat krävs för flertalet en icke obetydlig ökning av den ekonomiska standarden.

Att de flesta föredrar den miljö de är uppvuxna i kan också förklara varför man i historiskt material har mycket svårt att finna något fall där migrationen från ett hög- till ett låglöneland är större än motsatsen. Det faktum att migrationen så gott som alltid går i båda riktningar förklaras av återmigration, som vi skall behandla senare, att skillnader mellan ländernas lönestrukturer och arbetslöshet inom samma yrken förekommer mellan länderna och att vissa trots lägre lön föredrar att emigrera.

Vi kan alltså säga att migrationens riktning i regel går från låg- till höglöneland och att större löneskillnader i regel medför större migration vid i övrigt likartade förhållanden. Undantag från denna regel förekommer dock. Under den stora emigrationen till Amerika under 1800-talet uppvisade t ex Holland betydligt mindre emigration än de kringliggande länderna, trots lägre löner i Holland än i dessa länder.

Hur stor immigrationen från ett nytt emigrationsland kan komma att bli till ett land om migrationen är fri är omöjligt att säga. De faktorer som bestämmer detta är så många och komplicerade att någon meningsfull beräkning ej är möjlig.

3:4:2 Senare migration

Även om vi ej kan bestämma hur stor immigrationen från ett land kommer att bli kan vi för en redan etablerad migration försöka bestämma vad som orsakar variationer i migrationen. Vi skall göra det med utgångspunkt från den modell vi tidigare presenterat. (Se avsnitt 3:2.)

Om vi begränsar analysen till en relativt kort tidsperiod kan vi anta att befolkningens storlek i emigrationsländerna förändras relativt lite. Detta bör även gälla miljövariabler av betydelse för migranterna. Flytt-

ningskostnader förändras relativt sällan. Av ekonomiska variabler förändrar sig löner och priser relativt lite på kort sikt medan möjligheten att få arbete kan förändra sig relativt snabbt.

Man kan förvänta sig att de flesta vid arbetslöshet har lättare att klara sig i sitt hemland än i immigrationslandet om de anländer dit utan att kunna få arbete. Få kommer därför att emigrera om möjligheterna att få arbete är ringa utan uppskjuter eller skrinlägger i stället sina emigrationsplaner. Man bör därför kunna förvänta sig att all arbetskraftsimmigration är känslig för möjligheten att få arbete i immigrationslandet. Ett undantag kan vara migranter från mycket fattiga länder där arbetslöshet i Sverige skulle kunna vara att föredra framför arbetslöshet eller t o m arbete i hemlandet. Personer i sådana förhållanden har dock knappast möjlighet att finansiera någon migration.

Migrationen borde alltså bli större när arbetslösheten är liten i immigrationslandet. För detta talar också det förhållande att företagen har starkare motiv för rekrytering i ett sådant läge.

Personer som blir arbetslösa eller löper risk att bli arbetslösa i sitt hemland kan förväntas ha större benägenhet att emigrera. Den förväntade inkomsten i hemlandet blir i sådana fall lägre. Man kan därför förvänta sig en samvariation mellan arbetslöshet i emigrationslandet och migrationens storlek.

För det fall där en omfattande dold arbetslöshet eller undersysselsättning förekommer inom jordbruket och migrationen i huvudsak är en jordbruksmigration bör dock samvariation mellan den registrerade öppna arbetslösheten, som i regel är en industriarbetslöshet, och migrationen vara av mindre intresse. Detta bör vara fallet för en betydande del av migrationen från Sydeuropa, men även för delar av immigrationen från norra Finland.

Våra hypoteser är alltså att i länder med strukturell arbetslöshet varierar immigrationens storlek med arbetslösheten i immigrationslandet medan i länder utan strukturell arbetslöshet har både arbetslösheten i immigrations- och emigrationsländerna betydelse. Dessutom är i båda fallen den tidigare immigrationen av betydelse då en ej oväsentlig del av immigranterna består av familjemedlemmar till personer som immigrerat tidigare. Det är viktigt att komma ihåg att ett beslut att migrera ofta omfattar flera personer och att samtliga som omfattas ej immigrerar samtidigt. Ofta kommer t ex en familjemedlem först medan resten av familjen anländer hit först när en tillfredsställande familjebostad är

ordnad.[1)]

Dessa hypoteser är sådana att de går att testa med hjälp av regressionsanalys.[2)] Detta har gjorts för tidsperioden 1956-67.[3)]

Data. Vad gäller immigrationens storlek har vi använt oss av folkbokföringsdata (se kapitel 1 tabell 1 och kapitel 1 appendix 1). Som mått på arbetslösheten har andelen arbetslösa enligt respektive lands arbetslöshetsstatistik använts (se appendix 4 och tabell 1 och 2).

Funktionsform. Vi har ej med hjälp av våra modeller kunnat formulera någon hypotes över hur funktionsformen skall se ut. Vi har dels försökt med 1) en linjär funktion $I = a + b \cdot u$ (I = immigration, u = arbetslöshet), 2) en hyperbol $I = a + \frac{b}{u}$. För arbetslöshet i Sverige gav genomgående 2) de bästa anpassningarna, medan 1) gav de bästa anpassningarna för arbetslöshet i emigrationsländerna. Det är dessa skattningar vi kommer att redovisa nedan.

Skattningarna har gjorts för den totala immigrationen, för olika områden och för vissa länder varifrån vi har haft en mer långvarig immigration.[4)]

---

1) Se kapitel 5 för en närmare analys

2) Andra liknande undersökningar har gjorts för Australiens del av Allen C Kelley, International Migration and Economic Growth in Australia, The Journal of Economic History, 1965:3, för tiden 1865-1935 och av J Kmenta, Australien Post War Immigration: An Economic Study, Unpublished Ph D Thesis, Stanford University 1964 för tiden 1948-1960, och av B M Fleisher, Some economic aspects of Puerto Rican Migration to the United States, The Review of Economics and Statistics 1963:3, för Puerto Rico 1946-58, för emigration från Puerto Rico till USA

3) Det finns ingen statistisk serie över arbetslösheten som sträcker sig över hela efterkrigstiden

4) Ett problem vid denna typ av skattning är att förutom att arbetslösheten kan påverka immigrationen också immigrationen kan påverka arbetslösheten (se del 3). Om immigration förstärker konjunkturvariationerna får vi en överskattning av arbetslöshetens påverkan av immigration och i motsatt fall en försvagning av sambandet. För en diskussion se Mazek, Unemployment and the efficacy of migration: the case of laborers, Journal of Regional Science. Vol 9, No 1 1969

3:4:2:1 Den totala immigrationen

Vi får i detta fall om vi endast har 1/ arbetslöshet som oberoende variabel[1) 2)] (u_s = arbetslöshet i Sverige, I_{-1} immigration från området året innan)

$$I = 7030 + 35200^{*} \cdot \frac{1}{u_s} \qquad R^2 = 0{,}37$$

För 1/ arbetslöshet och immigration året före får vi

$$I = 401 + 0{,}382\ I_{-1} + 27500\ \frac{1}{u_s} \qquad R^2 = 0{,}51$$

Vi får ej här värden på regressionskoefficienterna som signifikant avviker från noll vid prövning på 5%-nivån.

Vi har tidigare sagt att vi ej i detta arbete skall behandla flyktingimmigrationen. Denna kan också antas bero på annat än på arbetslösheten i Sverige. Vi har inga statistiska uppgifter på antalet flyktingimmigranter. Vi har här fått nöja oss med att från den totala immigrationen räkna bort den från Östeuropa.

Vi får

$$I = 3411 + 39000^{**}\ \frac{1}{u_s} \qquad R^2 = 0{,}45$$

och

$$I = 13100 + 0{,}626^{**}\ I_{-1} + 30400^{**}\ \frac{1}{u_s} \qquad R^2 = 0{,}79$$

---

1) * = signifikant på 5% nivån
** = " " 1% "
*** = " " 0,1% "
Vi har angivit alla värden i regressionslinjerna med tre siffrors noggrannhet.

2) Beräkningar med enbart 1) arbetslösheten i Sverige eller arbetslösheten i emigrationslandet gav i samtliga fall utom ett bättre resultat än en enkel trendberäkning. Resultatet vid trendberäkningen (med t=1...12 som oberoende variabel) blev för den totala immigrationen $r = 0{,}58$ $R^2 = 0{,}34$, för den totala immigrationen utom från Östeuropa $r = 0{,}64$ $R^2 = 0{,}41$, från Europa utom från Östeuropa $r = 0{,}60$ $R^2 = 0{,}36$, från "icke Europa" $r = 0{,}97$ $R^2 = 0{,}94$, från Danmark $r = -0{,}70$ $R^2 = 0{,}49$, från Finland $r = 0{,}60$ och $R^2 = 0{,}36$, från Norge $r = 0{,}50$ $R^2 = 0{,}25$, från Italien $r = 0{,}65$ $R^2 = 0{,}43$ och från Tyskland $r = -0{,}56$ $R^2 = 0{,}31$. I ett fall gav trendberäkningen bättre resultat nämligen för den icke-europeiska immigrationen. Troligt är att den till stor del bestäms av annat än arbetsmarknadsskäl då denna migration vad man vet till stor del består av studenter, affärsmän och återvändande svenska emigranter som samtliga kan förväntas vara lite känsliga för det svenska arbetsmarknadsläget. Att gruppen har ökat beror snarare på Sveriges ökade kontakter med avlägsnare länder än på minskad svensk arbetslöshet.

Vi får i detta fall signifikanta värden på regressionskoefficienterna både för 1/ arbetslösheten i Sverige och för tidigare immigration. Den totala immigrationen, detta i synnerhet om vi bortser från immigrationen från Östeuropa, har 1956-67 varierat procykliskt.

3:4:2:2 Europa - andra världsdelar

Vi har anledning vänta att immigrationen från icke-europeiska områden ej varierar på samma sätt som den från Europa. Den består i betydligt högre grad än vad gäller den europeiska immigrationen av återvändande svenska emigranter.

För den icke-europeiska immigrationen fick vi

$$I = 1450 + 2460^{*} \frac{1}{u_s} \qquad R^2 = 0{,}40$$

och

$$I = 79 + 0{,}834^{***} I_{-1} + 794^{*} \frac{1}{u_s} \qquad R^2 = 0{,}93$$

För denna migration har vi en i det närmaste kontinuerlig ökning. Det är ej troligt att den höga korrelationen mellan I och I_{-1} i detta fall kan förklaras med hjälp av samma skäl som i de andra fallen, nämligen att migrationen sker etappvis inom familjen på så sätt att ej hela familjen migrerar samtidigt.[1)]

För immigrationen från Europa med undantag av Östeuropa fick vi

$$I = 2330 + 36100^{**} \frac{1}{u_s} \qquad R^2 = 0{,}43$$

och

$$I = -14300 + 0{,}618^{**} I_{-1} + 3500^{***} \frac{1}{u_s} \qquad R^2 = 0{,}81$$

Vi fick alltså en mycket god anslutning till linjen med signifikanta värden på regressionskoefficienterna för både immigrationen året förut och 1/ arbetslösheten.

3:4:2:3 Några emigrationsländer

För de enstaka länderna har vi även kunnat ta med arbetslösheten i respektive emigrationsländer som oberoende variabler. Vi har gjort regressionsberäkningar för immigration från Danmark, Finland, Norge, Tyskland och Italien, länder från vilka vi haft en regelbunden immigration under

1) Se not 2 på sid 66

en relativt lång tidrymd. För immigrationen från Finland, Norge och Italien fick vi ej fram att arbetslösheten i emigrationsländerna skulle vara av betydelse.[1] Här skall resultaten för de olika emigrationsländerna redovisas var för sig.

Danmark[2]

Vi fick här ej i något fall fram signifikanta värden för regressionskoefficienter för arbetslösheten i Sverige.
Vi fick

$$I = 1430 + 361^{**} u_d \qquad R^2 = 0{,}67$$

och (u_d = arbetslöshet i Danmark)

$$I = 893 + 0{,}367\ I_{-1} + 209\ u_d \qquad R^2 = 0{,}70$$

Då den danska arbetslöshetsstatistiken går längre tillbaka i tiden än den svenska har vi i detta fall också kunnat göra beräkningar för hela efterkrigstiden (1946-1967) för att om möjligt få signifikanta värden på den senare ekvationens regressionskoefficienter.
Vi fick

$$I = 1470 + 330^{***} u_d \qquad R^2 = 0{,}49$$

och

$$I = 896 + 0{,}328\ I_{-1} + 235^{**} u_d \qquad R^2 = 0{,}56$$

Vi får i detta fall signifikanta värden för arbetslösheten i Danmark men fortfarande ej för den tidigare immigrationen. En förklaring skulle kunna vara att immigrationen från Danmark ej sker i etapper på det sättet att en familjemedlem flyttar först och övriga senare i samma utsträckning som från andra länder. Vad som är frapperande är att man får nästan samma värden på koefficienterna oavsett om man använder data från 1946-67 eller 1956-67.

---

1) Om man enbart tog med arbetslösheten i resp emigrationsland fick man negativa värden (signifikanta) för korrelationskoefficienten, tog man också med arbetslösheten i Sverige fick man negativa men ej signifikanta värden på de partiella korrelationskoefficienterna för immigration med avseende på arbetslösheten i emigrationsländerna med arbetslösheten i Sverige hållen konstant.

2) Med tanke på den stora diskrepansen mellan svenska och danska statistiska uppgifter beräknades i detta fall regressionslinjerna både för den danska och den svenska statistiken. Vi fick samma samband i de båda fallen även om regressionskoefficienterna självfallet ej blev desamma. Här redovisas enbart beräkningar grundade på den svenska statistiken.

Finland

För Finland har vi fått fram en stark samvariation med den svenska arbetslösheten.
Vi fick

$$I = -2940 + 22400^{**} \frac{1}{u_s} \qquad R^2 = 0,61$$

och

$$I = -4830 + 0,3325\ I_{-1} + 19100^{**} \frac{1}{u_s} \qquad R^2 = 0,71$$

Vi fick även i detta fall ej signifikanta värden på regressionskoefficienten för den tidigare immigrationen. Vi kan här tänka oss samma förklaring som för Danmarks del.

Norge

För Norge fick vi däremot signifikanta värden för den tidigare immigrationen förutom för arbetslösheten i Sverige.

$$I = 768 + 2330^{**} \frac{1}{u_s} \qquad R^2 = 0,47$$

och

$$I = -232 + 0,447^{*}\ I_{-1} + 2230^{**} \frac{1}{u_s} \qquad R^2 = 0,66$$

Tyskland[1)]

För Tyskland fick vi en positiv samvariation med den svenska arbetslösheten (dvs en negativ med 1/ arbetslösheten i Sverige) och en positiv med arbetslösheten i Tyskland. Vid multiregressionsberäkningen fick vi en väntad negativ samvariation med den svenska arbetslösheten (dvs en positiv med 1/ arbetslösheten i Sverige) och en positiv samvariation med den västtyska arbetslösheten. Vi kan alltså säga att den tyska konjunkturen har dominerat över den svenska som immigrationsbestämmande faktor.
Vi fick (u_{vt} = arbetslöshet i Västtyskland)

$$I = 1190 + 379^{*}\ u_{vt} + 1460 \frac{1}{u_s} \qquad R^2 = 0,27$$

Här är dock att märka att regressionskoefficienten för $\frac{1}{u_s}$ ej är signifikant skild från noll.

För Västtyskland har vi arbetslöshetsstatistik från och med 1948 och vi har därför också kunnat göra beräkningar för 1948–1967. Även här fick vi ej signifikanta värden för den tidigare immigrationen.

---

1) Svensk folkbokföringsstatistik gör ingen skillnad mellan immigranter från Öst- och Västtyskland. Merparten av de tyska immigranterna kommer emellertid från Västtyskland.

Vi fick

$$I = 2460 + 258^{***} u_{vt} \qquad R^2 = 0{,}50$$

Denna skiljer sig markant från den vi fick för perioden 1956-1967, nämligen

$$I = 2600 + 144\, u_{vt} \qquad R^2 = 0{,}32$$

I detta var regressionskoefficienten ej signifikant skild från noll.

Italien

För Italien fick vi en mycket hög samvariation både med tidigare immigration och med arbetslöshet i hemlandet.
Vi fick

$$I = -954 + 2830 \frac{1}{u_s} \qquad R^2 = 0{,}74$$

och

$$I = -1073 + 0{,}433^{***} I_{-1} + 2380^{***} \frac{1}{u_s} \qquad R^2 = 0{,}91$$

Här är att märka att i denna immigration från Italien innefattas kollektivt överförda flyktingar. Denna har infallit under tidsperioder med låg arbetslöshet. Om vi eliminerar den, vilket vi har kunnat göra för 1956-65, så får vi ej signifikanta samband för tidsperioden 1956-65.

3:4:2:4 Slutsatser

För den totala immigrationen och för immigrationen från Finland, Norge och Italien har vi funnit ett samband mellan förändringar av arbetslösheten i Sverige och förändringar av immigrationens omfattning. För immigrationen från Danmark och Tyskland gällde i stället att vi fick ett samband mellan förändringar av arbetslösheten i resp emigrationsland och förändringar av immigrationens omfattning. Vid skattningar av regressionslinjen med två oberoende variabler, dels arbetslöshetsvariabeln och dels immigrationen året innan, fick man i samtliga fall höga värden på R^2. För regressionskoefficienten för immigrationen året innan fick man i samtliga fall som väntat positivt tecken men för tre av länderna, Danmark, Finland och Tyskland ej signifikanta värden.

För länder med strukturell arbetslöshet Finland och Italien fick vi i båda fallen en samvariation med arbetslösheten i Sverige. För länder utan strukturell arbetslöshet fick vi i två fall, Danmark och Tyskland,

en samvariation med arbetslösheten i dessa länder och i ett fall, Norge, en samvariation med arbetslösheten i Sverige.

3:4:3 De rekryterande företagens storlek

Från modellen för företagens rekrytering fick vi också en hypotes om att de större företagen skulle rekrytera mer än de mindre. Vad gäller kollektiv rekrytering genom arbetsmarknadsstyrelsen framgår det klart att detta är riktigt. (Se texttabell 3:2.) Nu utgör den kollektiva rekryteringen via arbetsmarknadsstyrelsen endast en mindre del av all rekrytering men även när det gäller individuella förstagångstillstånd (av vilka endast en del är beviljade som en följd av en rekrytering) verkar de mindre företagen vara underrepresenterade enligt en begränsad urvalsundersökning.

Texttabell 3:2 Arbetare inom industrin och beviljade arbetstillstånd för arbetare fördelade efter arbetsställenas storlek

Grupp	Bransch	Storleksklass -200 Antal	Andel (%)	201-1 000 Antal	Andel (%)	1 001- Antal	Andel (%)
Anställda arbetare 1960	verkstadsind	125146	39,0	89268	27,8	106804	33,2
	all industri	355827	50,9	214322	30,7	128531	18,4
1961	verkstadsind	133029	39,2	93118	27,5	112954	33,3
	all industri	365956	50,9	217577	30,2	135633	18,9
1962	verkstadsind	136595	39,7	93370	27,2	113753	33,1
	all industri	369070	51,4	214910	29,9	134280	18,7
1963	verkstadsind	137767	40,6	96830	28,5	104486	30,8
	all industri	370279	52,1	216710	30,5	124088	17,5
1964	verkstadsind	149087	42,1	99786	28,2	105273	29,7
	all industri	395463	53,4	218309	29,5	126753	17,1
1965	verkstadsind	152703	42,3	100769	28,0	107190	29,7
	all industri	398025	53,5	217554	29,3	127631	17,2
1966	verkstadsind	154778	42,9	100022	27,7	106046	29,4
	all industri	391890	53,6	213151	29,2	126070	17,2
1967	verkstadsind	153419	44,8	86495	25,3	102409	29,9
	all industri	383978	54,9	194767	27,9	120623	17,2
x 1968	verkstadsind	111732	37,8	89291	30,2	94524	32,0
	all industri	340162	52,6	198475	30,7	108645	16,8
Kollektiv rekrytering							
1960	verkstadsind	20	3,2	120	19,4	480	77,4
	all industri	20	2,9	194	28,0	480	69,2
1961	verkstadsind	10	2,2	15	3,5	430	94,5
	all industri	10	2,2	15	3,5	430	99,5
1962	verkstadsind	-	-	-	-	-	-
	all industri	-	-	-	-	-	-
1963	verkstadsind	-	-	-	-	-	-
	all industri	-	-	-	-	-	-
1964	verkstadsind	15	4,0	70	18,7	290	77,3
	all industri	15	4,0	70	18,7	290	77,3
1965	verkstadsind	8	1,7	110	22,9	362	75,4
	all industri	8	1,7	110	22,9	362	75,4
1966	verkstadsind	-	-	65	20,6	250	79,4
	all industri	-	-	65	20,6	250	79,4
1967	verkstadsind	-	-	-	-	-	-
	all industri	-	-	-	-	-	-
1968	verkstadsind	-	-	-	-	-	-
	all industri	-	-	-	-	-	-
1969	verkstadsind	-	-	150	12,2	1175	87,8
	all industri	43	2,0	180	13,0	1385	85,0
xx Individuella förstagångsarbetstillstånd (urvalsundersökning)							
1969	all industri	17	27,9	30	49,2	14	23,0

x Industristatistiken är fr o m 1968 något förändrad (framför allt gäller det att vissa reparationsverkstäder är uteslutna fr o m 1968)

xx Av 200 sökte 81 arbete som industriarbetare, 13 av dem fick ej arbetstillstånd och av resterande 68 gick 7 ej att klassificera efter företagets storleksklass

Källor: Industri (SOS) 1960-1968, Arbetsmarknadsstyrelsens interna statistik, SAF:s matrikel, Svenska aktiebolag, Sveriges handelskalender, Svensk industrikalender resp företags årsberättelser

3:4:5 Rekryteringens omfattning

Det finns ej någon löpande statistik över den arbetskraft som rekryteras av företag eller andra arbetsgivare. Den enda uppgiften man har är för den kollektiva överföringen av arbetskraft. (Se texttabell 3:3)

Texttabell 3:3 Omfattningen av den kollektiva rekryteringen (antal personer)

Beslut År	Ansökan godkänd	Ansökan ej godkänd	Totala antalet ansökningar
1960	609	85	694
1961	370	155	525
1962	9	11	20
1963	40	-	40
1964	315	60	375
1965	478	42	520
1966	255	60	315
1967	-	-	-
1968	-	-	-
1969	1 744	1 297	3 071
Hela 1960-talet	3 850	1 710	5 560

Källa: B Ivarsson och L-G Nilsson, Ansökningar om arbetskraftsöverföring, stencil, Lund 1970

Denna typ av rekrytering som endast gäller rekrytering från icke-nordiska länder har som framgår av tabellen varit liten i relation till den totala immigrationen.

Denna rekrytering täcker dock ej all rekrytering utan en betydande del av rekryteringen sker på annat sätt. Före den 31/3 1967 var det möjligt att rekrytera till Sverige först och sedan ansöka om individuella arbetstillstånd och det har hela tiden varit möjligt för företagen att ansöka om individuella arbetstillstånd vid rekrytering under förutsättning att de rekryterade ej redan flyttat till Sverige.

Vid den företagsenkät vi gjorde hade 13 av de undersökta företagen rekryterat i utlandet. De som kunde uppge hur mycket de hade rekryterat (10 företag[1]) hade rekryterat 113 genom kollektiv överföring (av givna 165 tillstånd), 376 utanför de nordiska länderna i övrigt och 1 717 i Norden

1) Av de tre företag som ej kunde uppge hur mycket de hade rekryterat hade två rekryterat utanför Norden, ingen av dem kollektivt och samtliga tre företag hade rekryterat i Finland

(samtliga i Finland) år 1960-68. Om proportionen utnyttjade tillstånd av givna tillstånd är densamma för hela populationen och proportionen mellan de olika rekryteringsformerna är densamma för all rekrytering skulle detta innebära en total rekrytering på c:a 20 000.[1] Dessa uppgifter och denna beräkning säger ingenting annat än att den rekrytering som skett efter av arbetsmarknadsstyrelsen godkända ansökningar om kollektiv rekrytering högst sannolikt endast utgjort en mindre del av rekryteringen.

Det finns dessutom ytterligare en annan form av rekrytering som brukar benämnas kamratrekrytering. Denna beteckning används för en vid grupp av rekryteringsåtgärder. En typ av rekrytering som räknas dit är det fall då företaget går ut till de anställda och frågar om de känner någon i sitt hemland som önskar arbete och där företaget betalar flyttningskostnaderna. En annan variant av denna typ av rekrytering är det fall då de anställda frågar om personer de känner kan få arbete och företaget utlovar arbete under förutsättning att personerna är lämpliga och där företaget ej betalar någon del av flyttningskostnaderna.

"Ett annat stort tillskott kommer via de s k kamratrekryteringarna ... Det är på det sättet att när de åker hem på semester eller åker på hembesök eller skriver hem till sina byar och samhällen, som de kommer ifrån, så talar de om, att de har fått ett bra arbete här. De har fått lägenhet här och de ser runt ikring sig att det finns plats för ytterligare folk och då får i regel hemmavarande arbetskamrater och även andra personer i Finland reda på detta och så kommer de. [De har då tidigare i regel frågat företaget innan de talar med de där hemma.] Dessutom har vi ju vid något tillfälle gjort på det sättet när det har varit verkligt besvärligt på den svenska arbetsmarknaden, att vi har skrivit till de anställda både svenskar och övriga och talat om för dem att just nu söker vi så och så många till de och de olika yrkena: Har Du möjligtvis någon bekant eller någon bror eller någon släkting som Du tror skulle vara intresserad av att komma till oss, ta anställning hos oss? ... Då har de ett bindande löfte om anställning." (Stort verkstadsföretag i Mellansverige)

"I första hand [rekryterar företaget] genom finska arbetsförmedlingar men även genom de finländare som finns här i företaget, som tar hit sina släktingar och goda vänner så jag skulle tro, att den mesta rekryteringen den går genom redan etablerade anställda finnar. Vi lovar inget arbete klart, innan de kommer hit. Vi vill gärna se dem innan." (Stort järnbruk i Mellansverige)

---

1) Den totala immigrationen föranledd därav blir ännu större då familjemedlemmarna till de rekryterade ej ingår i dessa siffror

"De indirekta metoderna det är ju vad vi kallar kamratrekrytering där någon av våra anställda kommer och söker jobb för en släkting eller en god vän. Det kan gälla både svenskar och utlänningar, kanske mest utlänningar. Vi har väl på det sättet fått hit rätt många finländare. Framförallt har vi fått hit rätt många gifta familjer. Det är ingen tvekan om att den finska gruppen är den största, och den har också i mycket hög grad varit knuten till vissa orter. Dvs att vi har fått över några eller någon familj från en ort som har funnit sig mycket väl tillrätta och som sedan har tagit över en släkting och en bekant osv. Det finns faktiskt en ort, därifrån vi har 40 familjer eller nånting i närheten av 40 familjer som har kommit helt och hållet genom rekommendationer av vänner och bekanta. Och det finns flera orter i Finland där det här finns, fast det är mindre utpräglat. Men det är den finska gruppen som är den ojämförligt största i alla avseenden både med spontant hitflyttande och på rekommendationer. Den andra gruppen som vi har fått hit i mycket hög grad på rekommendationer av släktingar det är jugoslaver. Det är den näst största gruppen fast den är inte alls i närheten av den finska. Det finns fortfarande ett stort intresse från anställda jugoslaver att få hit släktingar. Vi torde väl om ingenting inträffar i år komma att ta hit 50-60 den vägen, det är ungefär vad vi känner på oss att det finns intresse för just nu." (Stort verkstadsföretag i Mellansverige)

Flertalet av företagen tillämpade denna typ av rekrytering i större eller mindre utsträckning men i inget av företagen förde man statistik över denna typ av rekrytering.

Till de i intervjuundersökningen ingående finländarna ställdes frågan hur de hade fått sitt första arbete i Sverige. 40,5% av dem hade fått arbete redan innan de flyttade till Sverige. 3,5% av dem hade fått arbete genom att företag hade rekryterat i Finland medan över 20% hade fått arbete genom bekanta och släktingar i Sverige. (Se texttabell 3:4) Detta visar på den indirekta rekryteringens stora roll.

Texttabell 3:4 Sätt att få arbete i Sverige

Hade Ni fått ett arbete i Sverige redan innan Ni kom hit?	Andel (%)
Nej, sökte arbete först i Sverige	45,8
Nej, ville ej ha arbete	13,7
Ja, genom arbetsförmedlingen i Finland	6,5
Ja, genom arbetsförmedlingen i Sverige	3,4
Ja, genom bekanta eller släktingar i Sverige	21,8
Ja, företaget sökte arbetskraft i Finland	3,5
Ja, arbetade för samma företag i Finland	0,3
Ja, annat sätt	4,9

Källa: Intervjuundersökningen

3:5 Sammanfattning

I kapitel 3 har vi behandlat orsakerna till variationer i immigrationens omfattning. På grundval av en modell om migrantens beslutssituation och företagens rekryteringsbeslut bildade vi hypoteser om de faktorer som bestämmer variationerna i immigrationens omfattning. Våra hypoteser var att immigrationens variationer bestäms dels av immigrationen under tidigare år och dels av arbetsmarknadsförhållandena i Sverige och i emigrationsländerna (dock ej i länder med strukturarbetslöshet).

För den totala immigrationen och för flertalet av de viktigare immigrationsländerna visade sig dessa hypoteser hålla vid en prövning med hjälp av regressionsanalys. Immigrationen samvarierar med den svenska konjunkturen $\left(\frac{1}{\text{arbetslöshet i Sverige}}\right)$ med tidigare immigration till Sverige och i vissa fall (Danmark, Tyskland) med konjunkturen i emigrationsländerna.

En annan hypotes som bildades med utgångspunkt i modellen var att stora företag rekryterar förhållandevis mer än små. De data vi har tillgång till visade sig styrka denna hypotes.

Vi försökte även att skatta rekryteringens omfattning. Detta visade sig dock medföra betydande svårigheter.

Appendix 1 Alternativa rekryteringsformer

Ofta har man ställt alternativet att rekrytera i utlandet mot alternativet att rekrytera från grupper inom landet som har en relativt sett låg förvärvsintensitet. Man har då närmast tänkt på kvinnor, äldre eller handikappade, som samtliga har en betydligt lägre förvärvsintensitet än män i aktiv ålder. Man har då menat att undersysselsättningen beror på fördomar alternativt bristande kunskaper bland företagarna om dessa grupper av arbetskraft. Man kan självfallet ej utesluta dessa förklaringar (jämför med analysen i kapitel 10) men man kan också ge en alternativ eller kompletterande ekonomisk förklaring. Vi skall för detta använda oss av en något allmännare formulering av den modell som vi använt i texten.

Variabler: π = vinsten

P = priset givet för företaget

Q = produktionen

L_i = arbetskraft av grupp i $\quad i = 0,\ldots n$

w = lönen

b_i = kostnader förutom lön för arbetskraft av grupp i

A = andra kostnader för företaget än kostnader för arbetskraften

d_i = produktivitetsfaktor $\quad i = 0\ldots\ldots n$

L_a = mängden arbetskraft där $\quad L_a = \sum_{i=0}^{n} d_i L_i$

Lönen antas bero på antalet anställda från respektive grupp

(1) $w = w(L_o \ldots L_n)$

Produktionen antas bero på mängden arbetskraft

(2) $Q = Q(L_a)$

Företagets vinst blir

(3) $= P \cdot Q(L_a) - \sum_{i=0}^{n} L_i \left[w + b_i\right] - A$

Partiell derivering med avseende på L_j ger

(4) $\frac{\partial \pi}{\partial L_j} = P \cdot \frac{\partial Q}{\partial L_a} \cdot d_j - (b_j + w) - \frac{\partial w}{\partial L_j} \cdot \sum_{i=0}^{n} L_i$

Vi antar som i texten att L_2 står för utomlands rekryterad arbetskraft och att $\frac{\partial w}{\partial L_2} = 0$

En jämförelse mellan $\frac{\partial h}{\partial L_2}$ och $\frac{\partial h}{\partial L_j}$ för en annan grupp j

$$(5) \quad \frac{\partial h}{\partial L_2} - \frac{\partial h}{\partial L_j} = P \cdot \frac{\partial Q}{\partial L_a} \cdot (d_2 - d_j) - (b_2 - b_j) + \frac{\partial w}{\partial L_j} \cdot \sum_{i=0}^{n} L_i$$

För att det skall vara det ekonomiskt bästa alternativet för företaget att anställa grupp j jämfört med att rekrytera utomlands fordras att uttryck (5) blir mindre än noll. Detta behöver ej vara fallet även om den grupp man jämför med är bosatt på samma ort som företaget är beläget och även om gruppen ej är fullt sysselsatt. En bidragande faktor till detta kan vara att utbudet av arbetskraft trots låg förvärvsintensitet ej är elastiskt (kan t ex vara fallet för kvinnlig arbetskraft) dvs $\frac{\partial w}{\partial L_j} > 0$. En annan faktor kan vara att företagets kostnader, förutom lön för att anställa av dessa arbetskraftsgrupper, kan vara högre än kostnaderna för att anställa arbetskraft från utlandet, dvs b_j kan vara större än b_2. Maskiner kan t ex behöva byggas om för äldre och handikappade och företaget kan behöva bygga daghem för att kunna rekrytera kvinnor. Dessutom kan det vara så att de utomlands rekryterade har högre produktivitet än de som kan rekryteras av äldre och handikappade.

Appendix 2 Företagens kostnader för utländsk arbetskraft

1. Den västtyska debatten

Vad gäller företagens kostnader för den utländska arbetskraften finns det relativt få uppgifter för Sveriges del. Relativt utförligast har denna fråga behandlats i den västtyska debatten, där dessa problem behandlats i ett flertal artiklar under 1960-talet. Flertalet uppgifter har hämtats ur en ej publicerad undersökning, gjord av "Ministeriums für Landesplanung, Wohnungsbau und öffentliche Arbeiten von Nordrhein-Westfalen". Ett kortfattat referat av den då pågående undersökningen, från vilken de övriga hämtat sina uppgifter, publicerades 1966.[1)]

De merkostnader för utländsk arbetskraft man kunde redovisa hänförde sig till

1) rekryteringskostnader
2) längre utbildning och inskolning
3) större omsättning av arbetskraften
4) större sjuk- och olycksfallsfrekvens
5) speciella socialutgifter för företagen
6) bostadskostnader
7) allmänna förvaltningskostnader

Av dessa var 1), 2) och 6) viktigast. Den sammanlagda merkostnaden rörde sig om 0,57 DM per arbetstimme eller merkostnad med 11,85% jämfört med tysk arbetskraft. Dessutom var produktiviteten ej densamma. Den varierade mellan ett minimum på 84,6% för gruvarbete till ett maximum på 98,9% för tillverkningsarbete jämfört med den tyska arbetskraftens produktivitet. Då referenten av undersökningen ej presenterar undersökningsmetodiken, urvalsförfarandet eller beräkningsmetoder utan endast lämnar resultaten finns det ej några möjligheter att bedöma riktigheten av dessa uppgifter.

Förutom denna undersökning finns det dock olika andra redogörelser och undersökningar för vissa av de kostnadskomponenter som tas upp i den tidigare av Hollenberg refererade undersökningen.

En väsentlig del av rekryteringen har skett via den statliga arbetsförmedlingen, som har haft en kommission för varje emigrationsland. År 1961 fick företagen betala 120 DM för varje rekryterad spanjor eller portugis

1) W A Hollenberg, Wie lange noch Ausländer? Modelluntersuchungen langfristig weiter steigenden Bedarf, der Volkswirt 1966, H 34, s 1693-95

och 60 DM för varje italienare.[1] Denna kostnad var bestämd så att den skulle täcka kostnaderna för resan, medicinsk undersökning, måltid under resan och ev förvisningskostnader. Fassbender uppskattade de totala installationskostnaderna, inkluderat resekostnaderna, till ett belopp mellan 150 och 200 DM.[2]

Vad gäller utbildnings- och inlärningskostnaderna uppger samtliga som behandlar dem att de blir högre för utlänningar än för tyskar. Skillnaderna varierar avsevärt beroende på vilket yrke det gäller. Fassbender nämner som exempel ett företag där utbildningstiden är 40 timmar för utlänningar och 24 timmar för tyskar och ett annat företag där utbildningstiden är 4-6 veckor för utlänningar och 3-4 veckor för tyskar.[3]

Vad gäller omsättningen av arbetskraft får man i samtliga fall fram högre tal. Zöllner[4] anger att 20% av utlänningarna mot 10% av tyskarna byter arbetsplats under ett år (för italienare och spanjorer 22%, för greker, turkar och jugoslaver 30% och för holländare 10%). Detta behöver ej betyda att utlänningarna är mer benägna att byta arbete, flertalet är nyanställda och man borde hellre jämföra med nyanställda tyskar. Dessutom vet man att utlänningarna utgör en stor andel inom yrken med traditionellt hög omsättning av arbetskraft, bl a byggnadsindustrin. Faktorer som trots detta talar för att utlänningarna flyttar i större utsträckning är att de är unga och ogifta, kategorier som brukar ha hög rörlighet. Denna sammansättning av immigranterna är delvis en följd av den tyska immigrationspolitiken som ej har uppmuntrat familjemigration.

Vad gäller sjukfrånvaron finns en undersökning[5] där man undersökte den andel som var sjuka en viss dag både för tyskarna och för olika utlänningsgrupper. Man fann, vilket ej alla hade väntat, att utlänningarna hade lägre sjukfrånvaro. Andelen var för tyskar 6,23% och för utlänningar i genomsnitt c:a 5,2% (italienare 4,99%, greker 5,76%, spanjorer 5,2% och turkar 5,75%). Man menar att skillnaden kan förklaras av att utlänningarna är yngre.

---

1) Dreyer, Immigration of Foreign Workers into the Federal Republic of Germany, I L R, juli-aug 1961
2) Fassbender, Unternehmerische und betriebliche Probleme, Beihefte der Konjunkturpolitik, Heft 13, Berlin 1966
3) a.a.
4) Zöllner, Die wirtschaftliche Bedeutung der Ausländer-Beschäftigung in der Bundesrepublik Deutschland aus der Sicht des Arbeitsmarktes, Beihefte der Konjunkturpolitik, Heft 13, Berlin 1966 (Procentsiffrorna är de av Zöllner givna med olika antal siffror för olika grupper)
5) a.a.

Vad gäller olycksfallen är utlänningarna överrepresenterade. De utgjorde 5,5% av antalet anställda men hade 13,4% av antalet olyckor.[1)]

Fassbender[2)] lämnar uppgifter för enstaka företag som går i samma riktning. För Ford var förhållandet mellan antalet olyckor per tysk och antalet olyckor per utlänning 1963 1:1,55 och 1965 1:1,25, för Volkswagenverken 1:2,22 och för statsjärnvägarna 1:4,44. Ett undantag är en viss typ av byggnadsarbete (byggnadsarbete under jord, "Tiefbau") där relationerna är 1:0,8. Förklaringen till det sista skulle vara att tyskarna sysslar med mer kvalificerade men samtidigt farligare arbeten, bl a sprängningsarbeten. Orsakerna till att utlänningarna som grupp har relativt sett fler olyckor än tyskarna kan sannolikt sökas i den typ av arbeten de har, i att en stor del är nyanställda och i språksvårigheterna.

Vad gäller bostadskostnaderna bor 60% av utlänningarna i subventionerade bostäder där subventioneringen utgör c:a 2 DM/dag, dvs 730 DM per år.[3)]

Om allmänna förvaltningskostnader finns få uppgifter. Fassbender uppger att det sammanlagt finns c:a 200 heltidsanställda tolkar i tyska företag.

2. En svensk undersökning

I Sverige har det knappast förekommit någon debatt om vilka kostnader företagen har för den utländska arbetskraften. Det som tidigare i stort sett funnits är en seminarieuppsats i företagsekonomi.[4)]

Denna undersökning omfattar tre stora verkstadsföretag i Göteborg. Beslutet om rekrytering sker enligt författarna på personalsidan som är okunnig om eventuella kostnadsskillnader. Författarna försöker sig ej heller på något sådant men tar upp enstaka saker som har betydelse för företagens kostnader.

Vad gäller utbildningskostnaderna tillkommer jämfört med utbildning av svenskar i två av företagen kostnader för tolk. I det tredje använder man sig av bandade instruktioner så merkostnaderna blir i detta fall översättningskostnaderna.

På ett företag har författarna undersökt avgången inom nio månader av nyanställda svenskar och utlänningar (nästan enbart finländare). Man

---

1) a.a.
2) a.a. Fassbenders siffror är ej omedelbart jämförbara utan har för den sakens skull räknats om
3) a.a.
4) Eklund, L och Pålson, J, Företagets kostnader för den utländska arbetskraften, stencil, Göteborg 1966

fann att utlänningarna slutade i betydligt större utsträckning än svenskarna. Då man ej har någon uppdelning på olika yrken, kan man ej säga att företaget får högre kostnader i och med att det anställer utlänningar.

Olycksfallsfrekvensen var densamma för utlänningar som för svenskar. Några uppgifter om sjukfrånvaron uppdelad på nationaliteter hade företagen ej.

Företagen hade samtliga paviljonger där nyrekryterad svensk och utländsk arbetskraft fick hyran delvis subventionerad (max 100 kr/månaden).

3. Resultat av en postenkät och en intervjuundersökning[1)]

För att undersöka företagens kostnader gjorde vi en mindre brevenkät där vi vände oss till 35 olika arbetsgivare, 28 företag, 4 kommuner och 3 sjukhus. Då det ej existerar något register över utlänningarna fördelade på företag använde vi oss i stället av ett register på SAF över företag som hade svarat ja på en förfrågan från SAF om de önskade deklarationsblanketter med finsk, tysk, italiensk, serbokroatisk eller grekisk text för de anställda. Företagen valdes så man fick en spridning efter bransch och storlek. Undersökningsmetoden kan närmast betraktas som ett antal fallstudier som dock kan ge underlag för vissa generaliseringar. 13 av de 28 företagen hade rekryterat i utlandet och vid dessa företag gjordes också uppföljningsintervjuer för att man skulle få ytterligare upplysningar om rekryteringsbeslutet och eventuella kostnadsskillnader.

Vid postenkäten uppgav 4 av 13 rekryterande företag att de gjort kalkyler över lönsamheten att rekrytera utländsk arbetskraft. Vid intervjuundersökningen ställdes ett antal uppföljningsfrågor. Det framgick då, att inget företag hade gjort kalkyler där de försökt beräkna lönsamheten av anställning av utländska arbetare eller försökt göra en jämförelse mellan kostnaderna för svensk och utländsk arbetskraft vid rekryteringstillfället. De kalkyler som hade gjorts var kalkyler över själva rekryteringskostnaderna.

En förklaring till detta kan vara att rekryteringen har decentraliserats till personalavdelningen ["Det är vårt uppdrag att se till att företaget får den personal som produktionen behöver. Så det styrs inte med pekpinne. Det är den lyckliga omständigheten att vi får jobba väldigt självständigt." (Stor mekanisk verkstad i Mellansverige)]

Enligt postenkäten hade i 5 företag av 12 personalchefen själv fattat beslut om rekryteringen. I 8 fall hade den centrala administrationen

1) Noggrannare redovisning finns i Teknisk rapport över företagsanställda, februari 1971 (26 sidor) och Företags- och fackföreningsintervjuer, mars 1971 (136 sidor).

fattat det formella beslutet. Vid intervjuundersökningen framgick det att det reella beslutet också i dessa fall till en stor del fattades inom personalavdelningen.

Man kan anta att två faktorer har betydelse för det förhållandet att man ej gör ekonomiska kalkyler. För det första det förhållandet att personalsektionerna i flertalet företag av hävd har kunnat sköta rekryteringspolitiken relativt självständigt och för det andra att kostnadsskillnaderna varit relativt små jämfört med de vinster som varit att göra vid en utökning av anläggningen eller vid bibehållande av ett visst kapacitetsutnyttjande. ("... saknar mening [att göra ekonomiska kalkyler] när rekryteringen av svensk arbetskraft inte ger resultat." (Textilföretag i Västsverige))

Detta problem om kostnaderna för utländska nyanställda skiljer sig från nyanställda svenska anställda har vi försökt belysa med hjälp av postenkäten och de uppföljande intervjuerna. Vi har där försökt arbeta med de kategorier som användes i den av Hollenberg refererade undersökningen.

Om vi först ser på rekryteringskostnaderna måste vi tänka på att det förekommer en indirekt metod för rekrytering där företagens kostnader är inga eller små, nämligen den s k kamratrekryteringen. Denna innebär antingen att någon anställd vänder sig till företaget och förhör sig om någon anhörig eller annan bekant kan få arbete, eller att företaget vänder sig till de anställda och ber dem kontakta personer som kan vilja ta arbete inom företaget. De förpliktelser företaget tar på sig vid denna typ av anställning varierar mellan att betala resan och garantera arbete till att utlova arbete om personen är lämplig.

I postenkäten ställdes en fråga om rekryteringskostnaden inklusive kostnaden för rekryterande personal. Resultatet blev enligt tabellen nedan.

<u>Rekryteringskostnad per rekryterad</u>

1) Stort företag i Västsverige. Rekrytering från Finland. 230 kr
2) Stort företag i Sydsverige. Rekrytering från Finland. 260 kr
3) Stort företag i Sydsverige. Rekrytering från Finland. (2 000 kr) (i annonskostnader. Inget resultat)
5) Stort företag i Mellansverige. Rekrytering från Finland. 23 kr
6) Stort företag i Mellansverige. Rekrytering från Finland. 353 kr (Uppgifter enl förundersökningen, samma fråga som i huvudundersökningen)

7) Stort företag i Mellansverige. Rekrytering från Grekland. 3 000 kr
8) Stort företag i Sydsverige. Rekrytering från Grekland. 300 kr
9) Stort företag i Västsverige. Rekrytering från Jugoslavien genom arbetsmarknadsmyndigheterna. Resekostnader från Jugoslavien.
10) Stort företag i Sydsverige. Rekrytering från Tjeckoslovakien genom arbetsmarknadsmyndigheterna. (Praktikanter). Inga kostnader.
11) Stort företag i Mellansverige. Rekrytering från Italien. 165 kr i resekostnader + merkostnader för rekryterande personal.

Det företag 4) som hade annonser inne i finsk press fick många svar, 22 st, men dröjde sedan i ett halvår med att besvara breven, varför det dåliga resultatet ej är helt oförklarligt.

När det gäller rekrytering inom Sverige träder Arbetsmarknadsverket in med flyttningsstöd och starthjälp. Kostnader för rekryterande personal kan dock bli väl så stora per rekryterad då tidsåtgången per rekryterad kan bli större än vid rekrytering utomlands.

Av de 28 företagen hade 17 egen utbildning av arbetskraften vilken i flertalet fall var relativt kort. Av dessa 17 angav endast 4 att utlänningarna hade en något längre utbildningstid. Vid uppföljningen angav 3 att de ej hade närmare uppgifter medan ett företag angav att utbildningstiden för utlänningar var c:a 10 dagar och för svenskar 3-4 dagar. En orsak till de små skillnaderna kan vara att flertalet får arbeten inom yrken med relativt kort upplärningstid och med små krav på kunskaper i svenska. Kostnadsskillnaderna uppstår i stället oftare på så sätt att man får använda tolk vid utbildningen. Språkundervisning bekostas av skolöverstyrelsen i den mån företagen anordnar sådan. Av de 28 företag som tillfrågades uppgav 8 att de ordnade kurser på fritid och 3 av dem att de också ordnade på arbetstid. Vid uppföljningsintervjun uppgav ett av de företag som i intervjuundersökningen uppgett att de ordnat undervisning på fritid att de endast ordnade på fritid men planerade att eventuellt ordna på arbetstid. Fackföreningen vid företaget uppgav att företaget enligt vad de kände till överhuvudtaget ej ordnade kurser. Av de två företag som ordnade undervisning på arbetstid bestod denna i ett fall av 40 timmar och i ett annat fall av 60 timmar. Kostnaderna för språkundervisningen är alltså i flertalet fall inga eller obetydliga.

Vad gäller omsättningen av arbetskraft uppgav 3 att utlänningar stannade längre tid, 16 att de stannar lika länge och 9 att de stannade kortare tid. Av de företag som anger att någon nationalitet stannar längre än andra nationaliteter angav 3 utomnordiska nationaliteter och 1 före-

tag en nordisk nationalitet. Av de företag som uppger att någon nationalitet stannar kortare tid än andra nationaliteter uppgav 7 en nordisk nationalitet och 1 en icke-nordisk. Av de företag som hade rekryterat och där det alltså skedde uppföljningsintervjuer angav 2 längre och 4 kortare. Av de som angav kortare tid för utlänningarna var i ett fall statistiken konstruerad på ett sådant sätt nämligen ($\frac{\text{antal som slutat}}{\text{antal anställda}}$), att man ej med hjälp av den kunde ge det svar som företaget lämnat.

Vad gäller sjukfrånvaron angav 11 företag högre, 12 företag samma och 3 lägre medan 2 angiver att uppgift saknas. Viktigt att beakta här är att utlänningarna i större utsträckning är nyanställda (frågan avsåg ev skillnader mellan svenskar och utlänningar i samma yrken). Vad gäller olycksfallsfrekvensen angav 4 högre frekvens, 20 samma, 2 lägre och 2 uppgift saknas. Detta avviker från de resultat man har från den västtyska undersökningen.

På en fråga om andelen nyanställda utlänningar jämfört med andelen svenska nyanställda som bor i av företaget subventionerade bostäder svarade 3 att en större andel av utlänningarna gjorde det, 7 att samma andel, 2 att en mindre andel och 2 att uppgift saknas, av de 14 företag som uppgivit att de subventionerade bostäder.

Av mer allmänna kostnader angav 10 av 28 att extra arbetsledande personal krävdes. 23 företag angav att de översatte instruktioner och 24 att de använde sig av tolk. Vid intervjuerna framgick att man ej i något fall hade försökt beräkna dessa kostnader och att dessa kostnader i flertalet fall betraktades som relativt små.

Vad gäller den utländska arbetskraftens prestationsgrad har 23 angivit samma, 2 lägre och 3 uppgift saknas.

Denna undersökning kan trots dess explorativa karaktär ge underlag för vissa generaliseringar. I regel fattar personalledningen i företagen beslutet att rekrytera utan några försök att beräkna de totala kostnaderna förbundna med rekryteringen. Detta delvis som en följd av personalledningens relativt stora handlingsfrihet vad gäller rekryteringen men också och kanske främst p g a att man ej har anledning tro att kostnaderna för utländsk arbetskraft skulle skilja sig markant från svensk arbetskraft. De största kostnadsskillnaderna är i flertalet fall de direkta rekryteringskostnaderna där Arbetsmarknadsverket träder in med flyttningsbidrag och starthjälp vid rekrytering av svenskar.

Appendix 3 Arbetslöshetsstatistiken[1)]

I Sverige har vi under efterkrigstiden haft tre olika typer av arbetslöshetsstatistik.

1) Arbetslösa inom fackförbunden. Denna statistik fördes fram t o m 1957.
2) Arbetslösa arbetslöshetsförsäkrade. Denna statistik har förts från 1956. Av de arbetslösa beräknas 80-85% vara försäkrade.
3) Arbetskraftsundersökningar i form av stickprov. Dessa utfördes 1963-1969 en gång i kvartalet. Fr o m 1970 utförs de varje månad.

I Danmark har man endast en typ av arbetslöshetsstatistik, nämligen arbetslösa arbetslöshetsförsäkrade. Denna statistik är förd under hela efterkrigstiden. Man beräknar att drygt 40% av antalet löntagare är medlemmar i någon arbetslöshetskassa men att merparten av de arbetslösa är medlemmar.

I Finland har man med början 1958 utfört arbetskraftsundersökningar. Dessförinnan hade man statistik över antalet registrerade arbetslösa, men denna statistik var högst bristfällig och gav i jämförelse med arbetskraftsundersökningarna en arbetslöshet som endast var tiondelen så stor.

I Norge har man statistik över vid arbetsförmedlingarna registrerade arbetslösa. Denna är förd under hela efterkrigstiden med en viss förändring 1954 då man ej längre registrerade arbetslösa jordbrukare med en åkerareal av över 20 000 m^2.

Den västtyska arbetslöshetsstatistiken består av registrerade arbetslösa. Statistiken är förd under hela efterkrigstiden (fram till 1958 ingår ej Saar). De uppgifter som är lämnade om de första efterkrigsåren får betraktas som tämligen osäkra.

Den italienska statistiken består fr o m 1955 av arbetslösa vid arbetskraftsundersökningar. Till och med 1958 skedde undersökningarna en gång per månad och vid olika månader olika år. Fr o m 1959 har arbetskraftsundersökningarna ägt rum en gång i kvartalet. Fram till och med 1957 redovisas statistik över antalet registrerade arbetslösa.

---

1) För en närmare jämförelse av arbetslöshetsstatistiken i de nordiska länderna under andra hälften av 1960-talet se Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetsmarknadsstatistik Nr 2 C, 1969

Tabell 3:1 Andel arbetslösa i Sverige 1946-1969

År	Arbetslösa medlemmar inom fackförbunden	Arbetslösa arbetslöshetsförsäkrade	Arbetslösa enligt arbetskraftsundersökningarna
1946	3,3		
1947	2,9		
1948	2,9		
1949	2,9		
1950	2,3		
1951	1,9		
1952	2,6		
1953	2,8		
1954	2,6		
1955	2,5		
1956	2,9	1,5	
1957	3,0	1,9	
1958		2,5	
1959		2,0	
1960		1,4	
1961		1,2	
1962		1,3	
1963		1,4	1,7
1964		1,1	1,6
1965		1,1	1,2
1966		1,4	1,6
1967		1,7	2,1
1968		2,0	2,2
1969		1,7	1,9

Källor: Statistisk Årsbok; Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetsmarknadsstatistik

Tabell 3:2 Andel arbetslösa i några av emigrantländerna

År	Danmark	Finland	Norge	Västtyskland	Italien
1946	8,9				
1947	8,9				
1948	8,7			4,2	
1949	9,6			8,3	
1950	8,7			10,2	
1951	9,7			9,0	
1952	12,5			8,4	
1953	9,2			7,5	
1954	8,0		1,3	7,0	
1955	9,7		1,2	5,1	
1956	11,1		1,4	4,0	
1957	10,2		1,4	3,4	
1958	9,6	3,1	2,3	3,5	
1959	6,1	2,3	2,2	2,4	5,5
1960	4,3	1,5	1,7	1,2	4,1
1961	3,9	1,2	1,2	0,8	3,4
1962	3,3	1,2	1,4	0,7	3,0
1963	4,3	1,5	1,7	0,8	2,5
1964	2,9	1,5	1,4	0,7	2,7
1965	2,4	1,4	1,2	0,6	3,6
1966	2,6	1,6	1,1	0,7	3,9
1967	3,2	2,8	1,0	2,1	3,5
1968	5,2	4,0	1,5	1,6	3,5
Typ av statistik	Fackföreningsstatistik	Arbetskraftsundersökningar	Registrerade arbetslösa	Registrerade arbetslösa	Arbetskraftsundersökningar

Källor: United Nations, Monthly Bulletin of Statistics

KAPITEL 4

REMIGRATIONENS OMFATTNING

I detta kapitel skall vi behandla remigrationen från Sverige. Efter en diskussion av en persons beslutssituation i samband med remigration ställer vi upp hypoteser om remigrationens omfattning. Därefter refereras tidigare undersökningar om remigrationens omfattning. Med hjälp av regressionsanalys testas sedan de hypoteser vi ställt upp rörande remigrationen. Avslutningsvis behandlas frågan om vem det är som remigrerar med utgångspunkt från intervjuundersökningen.

Remigrationen är intressant ur flera synpunkter.

1) Bruttoimmigrationen är betydligt större än nettoimmigrationen och flertalet av emigranterna är ej svenska medborgare. En del av dem som ej är svenska medborgare av utvandrarna är dock födda i Sverige, dvs i regel barn till invandrare, men å andra sidan är en del av de svenska medborgare som flyttar ifrån landet, ursprungligen invandrare. Vi kan ej utan vidare antaga att samma faktorer som bestämmer immigrationens omfattning även bestämmer remigrationens storlek, då ett beslut att flytta till ett nytt land och ett beslut att flytta hem igen kan bestämmas av skilda faktorer. Prognoser för immigration och emigration måste då göras separat.

2) Det är av vikt att få veta om remigranterna har samma sammansättning som de som stannar kvar, bl a vid en diskussion av assimileringen och vid en skattning av de ekonomiska effekterna.

3) Remigrationen är av betydande intresse för de ursprungliga emigrationsländerna. Remigrationens effekter på emigrationsländerna kan vara av betydelse och bero på remigrationens omfattning och sammansättning (se kap 15).

4:1 Orsaker till remigrationen

När immigranten valde att migrera valde han detta därför att han ansåg det vara ett bättre alternativ än att stanna kvar. (Se kapitel 3:2:1) På samma sätt väljer immigranten att remigrera om detta alternativ av immigranten bedöms vara bättre än att stanna kvar i immigrationslandet. Frågan är nu vad som gör att remigrationen för immigranten framstår som ett bättre alternativ än att stanna kvar.

En förklaring är att immigranten redan från början hade bestämt att åter-

vända efter att ha arbetat en viss tid i Sverige t ex efter att ha sparat en viss summa pengar i landet.

En annan förklaring är att immigranten överskattat fördelarna av att flytta till Sverige p g a bristande information. Immigranten kan antingen ha överskattat sina inkomster i Sverige och/eller underskattat prisnivån eller underskattat miljöskillnadernas betydelse.

En tredje förklaring är att förhållandena i Sverige och/eller emigrationslandet förändrats så att bedömningen av att bo i Sverige jämfört med att bo i hemlandet förändrats. Det är i så fall troligt att möjligheterna att få arbete förändras snabbast medan inkomstens storlek, priser och miljöfaktorer förändras långsammare (jämför med kapitel 3).

Den remigration för vilken de två första förklaringarna är relevanta bör ej vara avhängig av det ekonomiska läget i Sverige på så sätt att remigrationen är större när arbetslösheten är högre (om vi tar arbetslösheten som mått på konjunkturläget). De som sparar till ett visst mål för att sedan flytta hem uppnår detta fortare under en högkonjunktur än då arbetslösheten är låg. Det är möjligt att en större andel av de immigranter som kommer under en lågkonjunktur än av de som kommer under en högkonjunktur har felaktig information om förhållandena i Sverige. Det är långtifrån säkert i synnerhet inte om det är så att det är miljön i vid mening som migranten har svårast att bedöma i förväg.

De för vilka den tredje förklaringen är riktig påverkas enligt definition av det ekonomiska läget i Sverige.

Om två remigrantgruppers storlek är oberoende av det ekonomiska läget men den tredje gruppens storlek är beroende av det så blir också den totala remigrationen beroende av det. Om den tredje gruppen är mycket liten kan det dock vara svårt att belägga det ekonomiska lägets betydelse för remigrationens omfattning i ett begränsat statistiskt material.

Om immigranter återvänder eller inte vid ökad arbetslöshet i Sverige beror bl a på deras ekonomiska situation vid en eventuell arbetslöshet i Sverige. Enligt gällande regler får utlänningar arbetslöshetsersättning efter 52 veckor och arbetslöshetsersättningen i Sverige är högre än i emigrationsländerna (i vissa av emigrationsländerna kan en återvändande emigrant ej få arbetslöshetsförsäkringar om han är arbetslös vid ankomsten till hemlandet) och arbetslöshetsersättningen i Sverige kan vara högre än lönen i vissa av emigrationsländerna. Det är därför ej sannolikt att alla eller ens merparten av immigranterna återvänder när de blir arbetslösa.

Ifråga om remigrationen är det ej rimligt att anta att populationen (dvs immigranterna i Sverige) är konstant även om vi endast analyserar en kort tidsperiod. Vi måste därför som oberoende variabel ha ett mått för antalet immigranter i Sverige (alternativt som beroende variabel en kvot mellan remigranter och i Sverige boende immigranter).

Endast få undersökningar om remigrationens orsaker, omfattning eller effekter är hittills gjorda. OECD ägnade visserligen ett helt seminarium år 1966 åt remigrationen,[1] men flertalet av uppsatserna var rent deskriptiva och byggde på mycket osäkra empiriska uppgifter.

4:2 Undersökningar om remigrationen från andra immigrationsländer

4:2:1 Remigration från icke-europeiska länder

Det finns flera undersökningar som behandlar remigrationen till högt utvecklade länder i Europa från högt utvecklade icke-europeiska länder. Detta gäller t ex Appleyards[2] undersökning av brittiska remigranter från Australien. Fridjas[3] undersökning av holländska remigranter från icke-europeiska länder (med undantag för USA) och Richmonds[4] undersökning av brittiska remigranter från Kanada. Av undersökningarna har Appleyards allvarliga brister genom ett stort bortfall bland intervjupersonerna, och hans resultat måste därför tolkas med stor försiktighet. Gemensamt för de tre undersökningarna är slutsatsen att emigranterna ej har återvänt av ekonomiska skäl utan snarare p g a bristande social anpassning i immigrationslandet och andra icke-ekonomiska motiv. Enligt Richmond uppgav endast 16% av remigranterna att de hade fått en lägre eller oförändrad levnadsstandard i Kanada och endast 22% angav ekonomiska skäl för hemresan. Remigrationen verkar i dessa fall snarare vara beroende av sociala faktorer än av ekonomiska faktorer. Om de socia-

1) OECD, Emigrant workers returning to their home country. International seminars 1966:4. Final report och Supplement to the Final Report, Paris 1967

2) R T Appleyard, Determinants of Return Migration - A socioeconomic Study of United Kingdom Migrants who Returned from Australia. Economic Record No 83, 1962, och The Return Movement of United Kingdom Migrants from Australia, Population Studies, Vol XV, No 3, 1962

3) N H Fridja, Emigrants Overseas, i G Beijer (ed) Characteristics of Overseas Migrants, Haag, 1961

4) A H Richmond, Return Migration from Canada to Britain. Population studies 1968. Demographic and Family Characteristics of British Immigrants Returning from Canada; International Migration 1967, No 3-4 och Post-War Immigrants in Canada, Toronto 1967 (chap X)

la förhållandena är någorlunda konstanta över tiden och de immigranter som kommer under olika år har ungefär samma sammansättning bör man med hjälp av immigrationens omfattning och tidsmässiga fördelning kunna göra prognoser för remigrationen.

Cerase[1] har studerat remigrationen från USA till Italien. Karakteristiskt för denna migration är att det både är stora avstånd och stora inkomstdifferenser mellan immigrations- och emigrationslandet.

Cerase utgår ifrån Eisenstadts[2] teorier för integration och har som hypotes att remigrationen är bestämd av integrationsprocessen och att remigrationens karaktär och effekter för hemlandet är bestämd av från vilken fas i integrationsprocessen remigrationen företas.

Det material, som Cerase försöker testa sina hypoteser med, är en intervjuundersökning med ett antal reemigranter i Italien. Urvalsmetodiken som Cerase använder är knappast helt tillförlitlig och bortfallet är dessutom betydande. Av 300 kontaktade ville endast 201 delta i undersökningen och endast 187 gav användbara svar. De systematiska felen kan alltså vara mycket betydande. Cerases undersökning tillhör dock de intressantaste om remigration och är värd en närmare genomgång eftersom han har försökt formulera en teori för remigration.

Enligt Cerase, som bygger på, men inte helt följer, Eisenstadts teorier, består integrationsprocessen av i huvudsak tre faser.

1. Immigranten blir fullt medveten om uppbrottet från hemlandet.
2. Immigranten uppnår de ekonomiska mål som var anledningen till att han lämnade hemlandet eller b. förhållandena i immigrationslandet.
3. Immigranten förstår att det finns grundläggande hinder för hans sociala mobilitet och samhörighet med immigrationssamhället. Förr eller senare inser immigranten att han inte kan komma över ett visst socioekonomiskt stratum. Två reaktionsmönster finns enligt Cerase på denna insikt.
   a. Försök till total anpassning till immigrationssamhällets värdesystem för att försöka bli helt absorberad.
   b. En långsam disintegration, som blir ofullständig precis som integrationen blef ofullständig.

Två huvudtyper av remigranter förekommer enligt Cerase om man bortser från dem som återvänder med detsamma. De som återvänder efter omkring 6-10 år och de som återvänder efter 30 år eller mer. Dessa slutsatser

---

1) F P Cerase, A Study of Italian Migrants Returning from the USA. International Migration Review, 1967:3
2) S N Eisenstadt, The Absorbtion of Immigrants, London 1954

grundar sig på det material, som Cerase fick med sin intervjuundersökning och vars brister tidigare berörts.

Vår första typ av remigrant skulle motsvara 2:a integrationsprocessen, dvs de som uppnått sina ekonomiska mål och jämför med förhållandena i hemlandet. Vår andra typ av remigrant skulle svara mot 3:b enligt Cerase. Immigranter som återvänder för att tillbringa sin ålderdom i hemlandet. En stor del av dessa remigranter är ogifta och barnlösa och saknar alltså genom familj anknytning till immigrationslandet.

Om denna beskrivning av remigrationsprocessen är god kan man förvänta sig att en samvariation av remigrationens storlek med immigrationens tidsmässiga fördelning äger rum. Förbättrade konjunkturer i immigrationslandet skulle snarast bidra till att öka remigrationen, då immigranternas ekonomiska mål skulle uppnås fortare, och ej minska den som man annars kan förvänta sig.

4:2:2 Remigration inom Europa

Remigrationen från Väst- och Centraleuropa till Medelhavsländerna behandlades på ett OECD-företagsledareseminarium i Aten oktober 1966.[1] Det material som redovisades där var ganska omfattande men i flera fall av ganska begränsat värde.

Genomgående var avsaknaden av tillförlitlig statistik. Kännedomen om remigrationens storlek och sammanställning är dålig p g a svårigheter med bristfällig folkbokföring och problem med att skilja remigranter från emigranter som endast är tillbaka i hemlandet på tillfälligt besök. För t ex Greklands del skilde sig uppskattningarna av remigrationens storlek mycket starkt åt (från 5 till 30% av emigranterna). Bristen på statistiska uppgifter har självfallet omöjliggjort en noggrannare prövning av hypoteser och de generaliseringar om remigrationens orsaker och effekter som kan göras, blir mycket allmänna.

Man tycks endast vara överens om att remigrationen är eller kommer att bli större än motsvarande remigration från tidigare emigration till USA framför allt p g a kortare avstånd inom Europa.[2]

Det finns i många av uppsatserna ett mer eller mindre explicit antagande att alla emigranter förr eller senare kommer att återvända. Detta antagande är knappast realistiskt med tanke på vissa immigrationsländers

1) OECD, Emigrant workers returning to their home country. International seminars 1966:4. Final report och Supplement to the Final Report, Paris 1967
2) Se S Barkins sammanfattning i slutrapporten

(t ex Belgien och Frankrike) försök att integrera immigranter eller grupper av immigranter.

I slutrapporten drar författaren (J C Reverdy) slutsatsen att prognoser om remigrationens storlek skall grundas på prognoser om framtida ekonomiska förhållanden i emigrations- och immigrationsländerna.

Det är självklart att mycket starkt förändrade förhållanden i immigrations- eller emigrationsländerna påverkar remigrationens omfattning, men det är tveksamt om remigrationen påverkas i någon större utsträckning av de förändringar som kan bli aktuella.

Enligt de intervjuundersökningar, som redovisas i uppsatsen i supplementet till slutrapporten från OECD-seminariet, framgår det att ett viktigt motiv för emigranten är en önskan att samla ihop till konkreta sparmål och inte arbetslöshet i hemlandet. Förverkligandet av dessa mål bör påverkas positivt av ekonomiska framsteg i immigrationslandet.

Det är mycket vanligt, enligt de anförda undersökningarna, att immigranterna efter hemkomsten använder sina besparingar till att köpa mark, bostäder eller småföretag. Möjligheterna för dem att göra detta påverkas ej negativt av en större arbetslöshet i hemlandet.

För att kunna göra prognoser för remigrationens omfattning borde man även för denna typ av emigration i första hand som oberoende variabler ha immigrationens omfattning och fördelning över tiden.

En typ av remigration som ej är representerad av någon undersökning är remigrationen mellan närbelägna länder på ungefär samma utvecklingsnivå utan strukturell arbetslöshet. Denna typ av remigration passar in på remigrationen från Sverige till Danmark, Norge och Tyskland.

Den största bristen i de gjorda undersökningarna är att de ej klart ser sambandet mellan beslutet att emigrera och beslutet att remigrera. Möjligheten och avsikten att remigrera kan vara avgörande för beslutet att emigrera.[1)]

4:3 Remigrationen från Sverige

Vår hypotes är att antalet immigranter i landet har stor betydelse för remigrationens storlek men att de ekonomiska förhållandena i Sverige och hemländerna endast har en begränsad betydelse.

---

1) M J Bowman & R G Myers: Schooling, experience and gains and losses in human capital through migration. Journal of the American Statistical Association, No 319, 1967 har utarbetat en modell där de tar detta med i migrationsbeslutet.

Data

Data över remigrationen[1] (och emigrationen) har hämtats från folkbokföringsstatistiken (se tabell 1:7 i kapitel 1). Om vi tar med immigrationen under flera tidigare år får vi problem med multi . Därför har vi, som mått på den tidigare immigrationen, tagit antal arbetsanmälda utlänningar den 1 jan. remigrationsåret.[2]

Vi har här använt oss av arbetslösheten i Sverige och i emigrationsländerna som mått på de ekonomiska förhållandena på samma sätt som när vi gjorde regressionsberäkningar för immigrationens omfattning. Då den svenska arbetslöshetsstatistiken ej går längre tillbaka än 1956 har i samtliga fall data från tidsperioden 1956-67 använts. När vi räknat med arbetslösheten i Italien och Finland har vi endast gjort beräkningar för 1959-1967 och 1958-1967 p g a brister i arbetslöshetsstatistiken.

Funktionsform

Vi har ej funnit några skäl tala för annat än den linjära formen för antal arbetsanmälda. Vad gäller arbetslösheten har vi också här prövat både den linjära och den hyperboliska funktionsformen.

4:3:1 Emigrationen

Vi gjorde först en korrelationsberäkning av emigrationen och arbetslösheten i Sverige för att undersöka sanningshalten i det ofta förekommande antagandet, att emigrationen ökar med arbetslösheten i Sverige. Vi fick ett negativt värde på korrelationskoefficienten (dock ej signifikant $r = -0,13$) vilket talar mot antagandet att emigrationen skulle variera med arbetslösheten. Om vi studerar emigrationen till enstaka länder (Danmark, Finland, Norge, Tyskland och Italien), får vi i samtliga fall utom ett inga signifikanta värden på korrelationskoefficienten. För Tyskland får vi, $r = 0,59$, som är signifikant på 5% nivån.

Om vi enbart ser på emigrationen av svenska medborgare, i vilket fall merparten sannolikt ej är remigranter, får vi ej heller där signifikanta värden ($r = 0,28$).

---

1) Här är dock att märka att vi som mått på remigrationen använt oss av emigration av icke-svenska medborgare. En del av dessa är födda i Sverige liksom en del av de svenska medborgare som utvandrar är födda i utlandet. Hur många kan vi ej säga med nuvarande statistik.

2) Denna statistik har dock i likhet med folkbokföringsstatistiken stora brister. Se 1:4:2.

4:3:2 Den totala remigrationen[1)]

För den totala remigrationen får vi (A_{tot} = antal arbetsanmälda 1/1 resp år)

R_e = remigrationen

$R_e = 3580 + 0{,}0585^{**} A_{tot}$ $R^2 = 0{,}63$

Insättning av arbetslösheten i Sverige ger varken ensamt eller tillsammans med antal arbetsanmälda signifikanta värden på regressionskoefficienterna.

4:3:3 Några länder

För remigrationen till Danmark får vi (A_D = antal arbetsanmälda danskar den 1/1 resp år)

$R_e = 1700 + 0{,}066\ A_D$ $R^2 = 0{,}01$

Här får vi ett icke signifikant värde på regressionskoefficienten. Sannolikt kan det förklaras med att antalet arbetsanmälda danskar varit tämligen konstant. Ej heller arbetslöshet i Danmark eller arbetslöshet i Sverige gav ensamma, båda eller tillsammans med antal arbetsanmälda danskar signifikanta värden på regressionskoefficienten.

För Finland får vi

$R_e = -1490 + 0{,}101^{***} A_F$ $R^2 = 0{,}82$

Arbetslöshet i Sverige eller Finland gav vare sig ensamma, båda eller tillsammans med antal arbetsanmälda signifikanta värden på regressionskoefficienterna.

För remigrationen till Norge får vi signifikant värde för antal arbetsanmälda norrmän

$R_e = -541 + 0{,}157^{**} A_N$ $R^2 = 0{,}54$

---

1) En enkel trendberäkning (med t = 1...12 som oberoende variabel) gav i samtliga fall utom ett bättre resultat än en beräkning med bara arbetsanmälda, som oberoende variabel. Resultaten blev för remigrationen totalt $r = 0{,}79$ $R^2 = 0{,}67$, för remigrationen till Danmark $r = -0{,}60$ $R^2 = 0{,}37$, för remigrationen till Finland $r = 0{,}87$ $R^2 = 0{,}75$, för remigrationen till Norge $r = 0{,}77$ $R^2 = 0{,}60$, för remigrationen till Italien $r = 0{,}84$ $R^2 = 0{,}71$ och för remigration till Tyskland $r = -0{,}94$ och $R^2 = 0{,}88$. Tiden kan emellertid ej sägas vara en förklarande faktor och kan därför ej användas vid hypotesprövning.

men också signifikanta värden för arbetslösheten i Norge men ej för arbetslösheten i Sverige.

$$R_e = 1910 - 453^{*} U_N \qquad R^2 = 0,38$$

Av de olika kombinationerna ger kombinationen med arbetsanmälda norrmän och arbetslöshet i Norge ej signifikant värde, vilket man däremot får med arbetslöshet i Sverige och arbetslöshet i Norge.

$$R_e = 1710 + 421^{*} U_S - 741^{**} U_N \qquad R^2 = 0,57$$

Vi får alltså i detta fall en samvariation så att man med ökad arbetslöshet i Sverige och minskad arbetslöshet i Norge får en större remigration.

För remigrationen till <u>Tyskland</u> får vi (A_T = arbetsanmälda tyskar)

$$R_e = 1570 + 0,0633\ A_T \qquad R^2 = 0,02$$

dvs ej signifikant värde för A_T:s regressionskoefficient. En förklaring till detta kan vara att antalet arbetsanmälda tyskar varierar litet under den undersökta tidsperioden.
Däremot får vi signifikant värde för arbetslösheten i Sverige

$$R_e = 954 + 470^{*} U_S \qquad R^2 = 0,29$$

men än mer markant vad gäller arbetslösheten i Tyskland och också här med positivt förtecken. Dvs att det blir en ökad remigration med ökad arbetslöshet i Västtyskland vilket knappast kan bero på några kausala samband. Vid multiregressionsberäkningen av remigrationen till Tyskland med avseende på arbetslösheten i Sverige och i Tyskland, blir regressionskoefficienten för den tyska arbetslösheten fortfarande signifikant positiv, medan den för den svenska arbetslösheten ej längre är signifikant.

För remigrationen till <u>Italien</u> får vi (A_I = arbetsanmälda italienare)

$$R_e = -54 + 0,0889^{***} A_I \qquad R^2 = 0,68$$

dvs signifikant värde på regressionskoefficienten. Däremot får vi ej signifikanta värden för arbetslöshet i Italien och i Sverige.

Med undantag för de länder där antalet arbetsanmälda varierat minst, nämligen Danmark och Tyskland (och vi skall komma ihåg att arbetsanmälningsstatistiken sannolikt har stora brister) har vi funnit en samvariation mellan antal arbetsanmälda och remigrationen. Däremot har

vi endast i ett fall, Norge, funnit en samvariation mellan dels arbetslösheten i Sverige och i emigrationslandet och dels remigrationens storlek.

Här skall bara åter understrykas att skattningarna är gjorda med hjälp av ett statistiskt material som uppvisar stora brister. Resultaten av regressionsanalysen måste därför tolkas med största försiktighet.

4:4 Remigranterna

Vid intervjuundersökningen angav relativt få att de hade för avsikt att remigrera från Sverige. Merparten av de intervjuade angav att de var tveksamma eller att de ej ämnade remigrera. Av de som angav att de hade för avsikt att remigrera uppgav flertalet att de ämnade återutvandra till hemlandet. (Se texttabell 4:1)

Texttabell 4:1 Återutvandringsplaner vid intervjutillfället
Andelar i procent

Nationalitetsland	Återutvandringsplaner			
	Ja till hemlandet	Ja till annat land	Tveksam	Nej
Båda könen:				
Finland	14,7	1,5	44,1	39,7
Italien	24,5	2,2	39,9	33,5
Jugoslavien	16,5	1,5	41,5	40,5
Tyskland	4,6	3,3	33,1	59,0
Män:				
Finland	15,5	1,7	46,3	36,5
Italien	22,6	2,2	43,4	31,8
Jugoslavien	17,1	2,5	39,6	40,8
Tyskland	5,3	3,6	36,7	54,4
Kvinnor:				
Finland	14,0	1,3	42,3	42,5
Italien	28,9	1,9	31,9	37,2
Jugoslavien	15,6	–	44,4	40,1
Tyskland	3,6	2,7	27,8	65,9

Källa: Intervjuundersökningen

Av tabellen framgår det att skillnaderna mellan andelen män och andelen kvinnor som angivit att de ämnar remigrera är relativt små inom de olika nationalitetsgrupperna. Även indelningar efter ålder och civilstånd ger endast upphov till små skillnader mellan de olika grupperna inom respektive nationaliteter.

Av de finländare, italienare och jugoslaver som angav att de har för avsikt att återvända uppgav få att de hade planer att återvända inom de närmaste fem åren. Av de relativt få tyskar som hade remigrationsplaner angav däremot flertalet att de ämnade remigrera inom de närmaste fem åren. (Se texttabell 4:2)

Texttabell 4:3 Återutvandringsplaner efter vistelsetid
Andelarna i procent

Nationalitets-land	Återutvand-ringsplaner	Vistelsetid i Sverige som motsvarar immigration år							
		1968	1967	1966	1965	1964	1963	1962	1961
Finland	ja	19,8	21,9	13,5	15,8	21,7	18,7	7,1	8,1
	tveksam	55,3	39,1	52,9	48,5	42,7	30,3	44,6	33,5
	nej	24,9	39,0	33,6	35,8	35,7	51,0	48,3	58,4
Italien	ja	30,9	35,6	31,1	26,9	26,1	16,9	25,7	25,8
	tveksam	41,8	30,1	39,2	44,5	43,2	42,1	44,2	33,4
	nej	27,3	34,2	29,7	28,6	30,7	40,9	30,2	40,8
Jugoslavien	ja	27,0	22,5	18,1	15,9	12,5			
	tveksam	50,5	46,4	43,4	41,6	22,3			
	nej	22,5	31,1	38,4	42,5	65,3			
Tyskland	ja	31,8	9,3	8,8	7,5	5,1	6,8	2,9	6,7
	tveksam	27,4	43,9	41,3	37,1	35,1	26,7	29,4	29,7
	nej	40,7	46,8	49,9	55,4	59,8	66,5	67,7	63,6

Källa: Intervjuundersökningen

För att kunna jämföra de olika nationalitetsgrupperna har vi gjort en enkel standardvägning där vi antagit den fördelning efter återutvandringsplaner som vi fått vid intervjuundersökningen för respektive år och land och givit varje år fr o m 1964 t o m 1968 lika vikt för de respektive nationaliteterna. Även efter denna standardberäkning får vi som resultat att en högre andel av italienare och en lägre andel av tyskar ämnar återutvandra. (Se texttabell 4:4) Vi skall här dock komma ihåg att av de ursprungliga immigranterna har en större andel av tyskarna och en betydligt lägre andel av jugoslaverna än av italienare och jugoslaver återutvandrat innan undersökningen gjordes (se kapitel 1).

Texttabell 4:4 Standardvägda tal för återutvandringsplaner med tal enligt texttabell 3 och med lika stor vikt åt grupperna komna 1964 t o m 1968. Andelarna i procent

Standardvägda tal	Återutvandringsplaner		
	ja	tveksam	nej
Finland	18,5	47,7	33,8
Italien	30,1	39,8	30,1
Jugoslavien	19,2	40,9	40,0
Tyskland	12,5	37,0	50,5

Källa: Intervjuundersökningen

Vi skall nu närmare undersöka vilka grupper som anger att de ämnar återutvandra. Det är då viktigt att komma ihåg, att man utifrån att en person anger att han ämnar remigrera, ej kan dra den slutsatsen att han faktiskt gör det. Det är dock en rimlig arbetshypotes att det finns en viss samvariation mellan planer på remigration och faktisk remigration.

I inledningen till detta kapitel (se 4:1) angav vi som en förklaring till remigrationen att många immigranter redan före immigrationen hade bestämda planer på att återvända efter att ha arbetat viss tid i Sverige eller sparat ihop en viss summa. Vid intervjuundersökningen tillfrågades immigranter om de hade återutvandringsplaner redan vid ankomsten. Av de som hade återutvandringsplaner vid ankomsten till Sverige uppgav en betydligt större andel att de ämnade återutvandra jämfört med de som angav att de ej hade återutvandringsplaner vid ankomsten. (Se texttabell 4:5) Det är dock möjligt att man här får alltför stora skillnader genom efterrationaliseringar från intervjupersonernas sida vad gäller återutvandringsplanerna vid ankomsten.

Texttabell 4:5 Återutvandringsplaner vid invandringen och återutvandringsplaner vid intervjutillfället. Andelarna i procent.

Nationalitetsland	Återutvandringsplaner vid invandringen	Återutvandringsplaner vid intervjutillfället			
		Ja till hemlandet	Ja till annat land	Tveksam	Nej
Finland	ja	36,7	1,0	42,6	19,8
	nej	5,6	1,8	43,3	49,3
Italien	ja	41,3	5,2	41,1	12,4
	nej	18,1	1,0	39,8	41,1
Jugoslavien	ja	33,7	2,1	43,5	20,8
	nej	8,6	1,3	39,9	50,2
Tyskland	ja	8,9	7,2	37,6	46,3
	nej	3,4	2,0	31,9	62,6

Källa: Intervjuundersökningen

Det finns mer som tyder på att remigrationen i många fall är planerad före ankomsten. Av de finländare som immigrerat en eller flera gånger utöver det senaste immigrationstillfället uppgav en större andel än av de som bara immigrerat en gång att de hade återutvandringsplaner vid senaste ankomsten. Flera av dem uppgav också att de ämnade återutvandra. (Se texttabell 4:6) Man kan förvänta att denna grupp har bättre information om Sverige och mindre anledning att remigrera p g a felaktiga förväntningar om Sverige.

Texttabell 4:6 Tidigare invandring och återutvandringsplaner hos finländare. Andelar i procent.

Tidigare invandringstillfällen	Återutvandringsplaner vid intervjutillfället				Återutvandringsplaner vid invandringen
	Ja till Finland	Ja till annat land	Tveksam	Nej	
Flera gånger	32,4	3,2	37,9	26,5	58,1
En gång	21,0	2,5	41,7	34,8	42,7
Ingen gång	13,5	1,3	44,6	40,6	29,1

Källa: Intervjuundersökningen

Den andra hypotesen vi hade om orsakerna till remigrationen var att många av immigranterna hade felaktig eller ofullständig information om Sverige. Vid intervjuundersökningen angav en betydande del av immigranterna att de var tveksamma eller svarade nej på frågan om de med nuvarande kännedom om Sverige skulle ha flyttat hit. Denna grupp var större bland de som hade återutvandringsplaner än de som inte hade sådana planer. (Se texttabell 4:7)

Texttabell 4:7 Återutvandringsplaner och svar på frågan "Skulle Ni ha flyttat till Sverige om Ni haft den kännedom om Sverige som Ni har nu? Andelarna i procent.

Nationalitetsland	Återutvandringsplaner	Skulle ha flyttat till Sverige med nuvarande kännedom om Sverige		
		ja	tveksam	nej
Finland	ja	56,9	26,0	17,1
	tveksam	72,9	24,4	2,7
	nej	92,4	6,2	1,5
Italien	ja	42,5	22,6	34,8
	tveksam	58,1	28,5	13,4
	nej	84,1	8,4	7,5
Jugoslavien	ja	59,3	11,5	29,3
	tveksam	64,4	26,6	9,0
	nej	85,4	6,8	7,9
Tyskland	ja	56,0	16,1	27,9
	tveksam	62,4	29,7	7,9
	nej	86,6	9,9	3,5

Källa: Intervjuundersökningen

En viktig fråga blir då på vilka områden immigranterna misstagit sig ifråga om Sverige. Ett område skulle kunna vara inkomsten från arbetet.

Man får dock ingen skillnad här mellan de som planerar att återvända och de som ej planerar att återvända. Vi får i några fall signifikanta skillnader när vi jämför immigranter som planerar att remigrera och de som ej ämnar remigrera med avseende på yrkesställning eller näringsgren. Relativt få italienska och finska tjänstemän och relativt få ej förvärvsarbetande jugoslaver uppger att de ämnar återutvandra. Det var endast för en av frågorna angående arbetsförhållanden där svaren skilde sig markant åt mellan de som ämnade återutvandra och de som inte ämnade återutvandra. Denna fråga var en mycket allmänt formulerad fråga om uppfattningen av arbetet. Av de som ämnade återutvandra var flera ej särskilt nöjda eller missnöjda med sitt arbete. (Se texttabell 4:8)

Texttabell 4:8 Återutvandringsplaner och immigranternas uppfattning om sitt arbete. Andelarna i procent.

Nationalitetsland	Återutvandrings-planer	Uppfattning om arbetet			
		Mycket nöjd	Ganska nöjd	Ej särskilt nöjd	Missnöjd
Finland	ja	23,1	47,0	19,9	10,1
	tveksam	27,0	51,3	18,1	3,6
	nej	40,7	47,7	8,0	3,6
Italien	ja	24,3	45,8	19,0	10,8
	tveksam	29,5	48,1	16,9	5,5
	nej	52,8	29,9	12,8	4,5
Jugoslavien	ja	34,9	32,0	22,0	11,1
	tveksam	38,0	32,8	18,5	10,7
	nej	39,7	40,5	11,4	8,4
Tyskland	ja	36,9	51,2	6,3	5,6
	tveksam	37,6	49,9	10,7	1,7
	nej	59,0	30,6	7,3	3,0

Källa: Intervjuundersökningen

En annan möjlighet är att immigranterna felbedömt möjligheterna att få bostad eller underskattat kostnaderna för bostaden. Vad gäller trångboddhet framkommer där differenser i benägenheten att återutvandra. Skillnaderna är dock små. (Se texttabell 4:9)

Texttabell 4:9 Trångboddhet och återutvandringsplaner. Andelarna i procent.

Nationalitetsland	Trångboddhet	Återutvandringsplaner vid invandringen		Återutvandringsplaner vid intervjutillfället		
		ja	nej	ja	tveksam	nej
Finland	ja	33,9	66,1	18,4	48,5	33,1
	nej	31,4	68,6	15,2	40,5	44,3
	ej egen bostad	24,6	75,4	13,3	42,3	44,3
Italien	ja	28,4	71,6	31,2	39,7	29,1
	nej	28,6	71,4	24,3	35,6	40,0
	ej egen bostad	30,4	69,6	23,4	51,1	25,5
Jugoslavien	ja	35,5	64,5	21,0	35,0	44,0
	nej	29,3	70,7	12,1	53,0	34,9
	ej egen bostad	29,4	70,6	16,6	40,3	43,1
Tyskland	ja	22,7	77,3	7,6	32,3	60,1
	nej	27,6	72,4	6,2	31,4	62,4
	ej egen bostad	27,0	73,0	16,0	42,6	41,5

Källa: Intervjuundersökningen

För att få en allmän uppfattning om hur immigranterna upplevde sin ekonomiska situation tillfrågades de om vilken levnadsstandard de hade i Sverige jämfört med vad de skulle fått om de stannat i hemlandet. De som hade återutvandringsplaner angav i större utsträckning än de som ej hade återutvandringsplaner att de hade samma eller lägre levnadsstandard. (Se texttabell 4:10)

Texttabell 4:10 Levnadsstandard jämfört med levnadsstandard i hemlandet och återutvandringsplaner. Andelarna i procent.

Nationalitetsland	Återutvandringsplaner	Levnadsstandard jämfört med levnadsstandard i hemlandet		
		högre	samma	lägre
Finland	ja	65,4	30,6	4,0
	tveksam	81,8	15,8	2,3
	nej	85,5	11,8	2,7
Italien	ja	42,8	40,2	17,0
	tveksam	57,7	37,6	4,8
	nej	65,0	29,9	5,1
Jugoslavien	ja	75,6	18,2	6,2
	tveksam	83,0	11,6	5,4
	nej	94,3	2,4	3,2
Tyskland	ja	39,7	45,3	15,0
	tveksam	44,0	51,6	4,4
	nej	52,1	41,3	6,6

Källa: Intervjuundersökningen

Felaktig information om det ekonomiska läget i Sverige har säkert betydelse för en del av remigrationen. Sannolikt har dock felaktig information eller bristande kunskap om problem i samband med flyttning till ett land med en delvis annan kultur, en annan social miljö, ett annat språk en större betydelse. Denna fråga behandlas närmare av Invandrarutredningen varför vi går närmare in på den här. Något om språkets betydelse kan man kanske utläsa ur följande tabell om finlandssvenskars och finnars återutvandringsplaner. (Se texttabell 4:11)

Texttabell 4:11 Finländska immigranters modersmål och deras återutvandringsplaner. Andelarna i procent.

Modersmål	Återutvandringsplaner			
	Ja till Finland	Ja till annat land	Tveksam	Nej
Finska	17,5	1,6	47,4	33,5
Svenska	5,4	1,2	32,8	60,6

Källa: Intervjuundersökningen

Den tredje hypotesen var att en del av immigranterna hade missbedömt den framtida ekonomiska utvecklingen i Sverige och/eller i respektive hemländer. Mot denna förklaring, vad gäller den ekonomiska utvecklingen i Sverige under ifrågavarande period, talar att det vid intervjutillfället rådde högkonjunktur i Sverige, att mycket få av de intervjuade var arbetslösa och att merparten av dessa få ej planerade att återvända.

Mot förklaringen att återutvandringsplanerna beror på förändrade och förbättrade förhållande i hemlandet talar att i de två emigrationsländer där vi gjort en regional indelning, anger en större andel av immigranterna från områden med stor arbetslöshet (norra Finland och Jugoslavien utom Slovenien och Kroatien) att de ämnar återvända. (Se texttabell 4:12 och 4:13)

Texttabell 4:12 Återutvandringsplaner och bosättningsort i Finland. Andelar i procent.

Bosättningsområde i Finland	Återutvandringsplaner				Återutvandringsplaner vid ankomsten
	Ja till Finland	Ja till annat land	Tveksam	Nej	
Södra Finland	11,8	1,7	34,2	52,2	27,4
Mellersta och Östra Finland	12,4	2,3	53,2	32,1	37,2
Mellersta och Norra Österbotten	16,6	1,4	51,0	31,0	37,6
Norra Finland	18,7	0,9	49,8	30,5	29,5

Källa: Intervjuundersökningen

Texttabell 4:13 Återutvandringsplaner och bosättningsområde i Jugoslavien. Andelarna i procent.

Bosättningsområde i Jugoslavien	Återutvandringsplaner				Återutvandringsplaner vid ankomsten
	Ja till Jugoslavien	Ja till annat land	Tveksam	Nej	
Slovenien,Kroatien	11,7	2,0	39,3	47,0	32,8
Övriga Jugoslavien	19,7	1,2	43,0	36,1	32,9

Källa: Intervjuundersökningen

4:5 Sammanfattning

Vi fann att variationer i remigrationens omfattning till betydande del kunde förklaras med hjälp av variationer i antalet utlänningar i landet. Däremot kunde för flertalet nationalitetsgrupper ej påvisas något samband mellan arbetslöshet i Sverige eller hemlandet och remigrationens omfattning.

I intervjuundersökningen uppgav relativt få att de ämnade återutvandra. Flertalet uppgav att de var tveksamma eller att de ämnade stanna kvar i Sverige. Bland de olika nationalitetsgrupperna var tyskarna mest och italienarna minst benägna att stanna kvar. De som var nöjda med sitt arbete uppgav i betydligt större utsträckning att de ämnade stanna kvar än vad de som ej var nöjda med sitt arbete uppgav.

KAPITEL 5

IMMIGRANTERNAS EKONOMISKA KARAKTERISTIKA

I detta kapitel skall vi behandla frågan om vilka personer det är som migrerar till Sverige. Efter en diskussion om olika migrationsteorier skall vi med hjälp av humankapitalteorin diskutera vilka grupper det är som företrädesvis migrerar. Vi skall därefter med hjälp av officiell statistik och intervjuundersökningen se vilka grupper som hittills varit överrepresenterade bland migranterna.

5:1 Selektiv migration

Immigrationens ekonomiska effekter bestäms förutom av immigrationslandets ekonomiska och sociala struktur samt av immigrationens omfattning också av vilka immigranterna är. Vi skall här benämna de egenskaper som har ekonomisk betydelse för en persons ekonomiska karakteristika. Om det är en rimlig approximering att betrakta arbetskraften som en homogen produktionsfaktor eller om vi kunde anta att immigranterna utgjorde en miniatyr av den inhemska befolkningen ifråga om egenskaper sådana som ålder, kön, yrkestillhörighet, förvärvsverksamhet och utbildning, kunde vi begränsa oss till att behandla immigrationens storlek. Dessa förenklingar är dock alltför grova och vi skulle, om vi gjorde något av dessa antaganden, gå miste om väsentlig information. Immigranterna avviker också ifråga om sammansättning efter ekonomiska karakteristika från emigrationsländernas befolkning, ty migrationen är i betydande avseenden selektiv vad gäller immigranternas ekonomiska karakteristika.

Migrationen blir selektiv i och med att olika grupper i samma samhälle har olika starka motiv för att flytta. De motiv som en person kan ha för att flytta är av många olika slag. Då olika personer har olika motiv kan detta förklara varför migrationen nästan aldrig går enbart åt ett håll. D J Bogue[1] har i en översiktsartikel om intern migration bl a sammanställt en förteckning över de situationer, som man har funnit vara migrationsstimulerande för personer, och också en förteckning över de faktorer, som påverkar valet av destination. Dessa förteckningar är egentligen avsedda för intern migration men bör i tillämpliga delar även kunna gälla internationell migration. Bogues långa förteckning, som vi skall återge nedan, understryker kanske bättre än någonting annat behovet av mer generella teorier på detta område.

---

1) Internal migration i The Study of Population, ed Hauser, P M och Duncan, O D, Chicago 1957

Migrationsstimulerande situationer för personer:

1) Examination från högre skola
2) Äktenskap
3) Brist på möjligheter för äktenskap
4) Erbjudande om god eller bättre anställning eller anställning, som tillfredsställer några starka personliga önskemål (resor, mer prestige, möjlighet utöva speciell hobby)
5) Nyheter om speciellt goda möjligheter eller sysselsättningstillfällen i andra samhällen - guldrusher, utdelning av fri jord eller byggandet av nya fabriker och andra inrättningar, som erbjuder nya arbeten
6) Accepterande av anställning, som fordrar regelbundna flyttningar - kringflyttande jordbruksarbetare, byggnadsarbetare, oljebrunnborrare etc
7) Utvecklande av färdighet i någon specialitet, som ej efterfrågas på orten
8) Förflyttning av arbetsgivaren från en anläggning till en annan inom företaget
9) Försäljning av företag eller sammanslagning av företag
10) Förlust av jordbruk genom sammanslagning, mekanisering eller konkurs
11) Förlust av arbete utanför jordbruket genom permittering eller avskedande
12) Låg inkomst under längre tid eller utebliven inkomstförhöjning, speciellt i jämförelse med kända eller antagna förhållanden på andra ställen
13) Pensionering
14) Dödsfall för make, förälder, annan anhörig
15) Militärtjänst
16) Försämring av hälsan på sådant sätt, som kräver vård på institution eller speciell medicinsk vård
17) Häktning och fällande dom för brott som medför fängelse
18) Förtryck och diskriminering - åsikt, ras, religion
19) Katastrof för ett samhälle - torka, översvämning, farsot
20) "Invasion" av ett samhälle av personer av annan yrkes-, inkomst-, etnisk eller annan grupp
21) Stora gåvor, arv
22) Akut personlig missanpassning i samhället beroende på strid med arbetsgivare, make eller nära anhörig
23) Rastlöshet eller "wanderlust"
24) Social utstötning av samhället p g a ej godkänt beteende - frigiven fånge, kronisk alkoholist, inblandad i offentlig skandal
25) Tvungen förflyttning p g a beslut av myndighet.

Faktorer som påverkar valet av destination:

1) Kostnad att flytta
2) Närvaro av anhöriga eller nära vänner
3) Möjlighet att leva hos anhöriga eller nära vänner under den första tiden
4) Erbjudande om önskad anställning
5) Attraktivt utseende hos samhället
6) Klimatet och samhällets omgivningar
7) Möjligheter till rekreation, utbildning och annan samhällsservice
8) Könsfördelning, civilståndssammansättning, inkomstnivå, yrkessammansättning och andra egenskaper hos befolkningen
9) Närvaro av speciella inrättningar eller expanderande sysselsättningsmöjligheter inom migrantens yrkesområden
10) Bekantskap och kunskap - genom tidigare besök, semestrar, militärtjänst, resor, läsning
11) Möjlighet att få speciell hjälp för att finna arbete eller för att få andra förmåner - släktingar, vänner, arbetsförmedlingar
12) Speciella subsidier - tågbiljetter, flyttningsbidrag etc
13) Rykten - uppgifter från andra migranter, tidningsannonser, arbetsrekryterare
14) Allmän prestige eller anseende för samhället
15) Brist på alternativ destination

Av dessa migrationsstimulerande situationer gäller vissa, t ex 15), 16) och 17), endast intern migration och vissa, som 21), bör vara av mindre betydelse. Vad som är värre är emellertid att vi vet varken de olika situationernas relativa betydelse eller hur dessa påverkar det som vi är intresserade av, nämligen immigranternas ekonomiska karakteristika. Detsamma gäller förteckningen över de faktorer, som påverkar valet av destination. En sådan förteckning är alltså oanvändbar när vi vill säga något om vilka grupper det är som företrädesvis migrerar. En grupp av motiv som är gemensamma för många migranter är de ekonomiska, och vi skall nedan söka belysa hur detta påverkar immigranternas sammansättning vad gäller ekonomiska karakteristika.

5:2 Teorier om selektiv migration

I slutet av 1800-talet försökte man ställa upp generella "lagar" för migrationen. Den viktigaste impulsgivaren till denna utveckling var E G Ravenstein med två artiklar 1885 och 1889.[1] Efter den första tiden

1) The Laws of Migration, Journal of the Royal Statist Soc, vol 48:2, 1885 och vol 52:2 1889

av optimism över utsikterna att fastställa "lagarna" för migrationen, har metodens begränsningar mer allmänt uppmärksammats. Några resultat har man dock kommit fram till även om dessa i vissa fall är triviala. Några av dessa teorier behandlas i avsnittet om migrationens omfattning (framför allt de olika försöken att beräkna lagar för migrationen mellan två samhällen).

Här skall teorierna om selektiv migration[1] (eller differentiell migration) behandlas. Med dessa teorier vill man visa att migrationen är selektiv med avseende på ålder, kön, civilstånd, yrke, fysiska och psykiska egenskaper m m. Vi skall här granska dessa teorier med hjälp av teorin om mänskligt kapital.[2] Denna teori har som utgångspunkt att man betraktar olika aktiviteter, främst utbildning, som en investering i mänskligt kapital. Man ser också migrationen som en investering, där personen som flyttar har kostnader i form av resekostnader och i form av de inkomster som han skulle få om han stannar kvar och intäkter i form av de inkomster han skulle få om han flyttar till immigrationslandet.

Flera modeller har formulerats med migrantens beslut betraktad som en investeringskalkyl.[3] Vi skall här använda oss av en formalisering av

---

1) För en kort beskrivning av dessa teorier se Hofstee, E W, Some Remarks on Selective Migration, Haag 1952. För en redogörelse och för referat av äldre undersökningar se Thomas, D S, Research Memorandum on Migration Differentials, New York 1938. Ett par svenska undersökningar är Neymark, E, Selektiv rörlighet, Stockholm 1961 och Gerger, T, Den yrkesutbildade arbetskraftens flyttningsmönster och yrkesval. En intensivstudie på material från Gotlands, Västmanlands och Norrbottens län. En omfattande datainsamling har ägt rum i FN:s regi, se UN, Population Studies No 11, Sex and Age of International Migrants: Statistics for 1918-1947, New York 1953 och No 12, Economic Characteristics of International Migrants: Statistics for Selected Countries, 1918-1954. New York 1958

2) Se t ex M J Bowmans översiktsartikel, The Human investment revolution in economic thought, Sociology of Education, Vol 39 (1966) återtryckt: Blaug, M ed Economics of Education 1, Harmondsworth 1968

3) Se t ex Bowman, M J, Principles in the Valuation of Human Capital, Income and wealth, sept 1968, Bowman, M J o R G Myers, Schooling, experience and gains and losses in human capital through migration, Journal of the American Statistical Association, sept 1967 och Grubel, H G o A D Scott, Determinants of Migration: The Highly Skilled, international Migration, Vol V:2 1967. I ERU:s delrapporter förekommer ett par olika formuleringar av en beslutsmodell för en migrant. Dels en av Å Andersson, Bilaga 7 i SOU 1970:15, Storstadsproblematiken s 42 F och dels en av C-H Siven, Bilaga 11 i SOU 1970:15, Hushållets lokaliseringsval. Å Andersson använder sig av en investerings-

denna som närmast ansluter sig till en tidigare formalisering av Bowman och Myers.[1)]

Modellen: Y_t^1 = förväntad inkomst i emigrationslandet

Y_t^2 = förväntad inkomst i immigrationslandet

n = förväntat antal återstående arbetsår

r = diskonteringsfaktor

C_t = resekostnad

V = skillnaden i nuvärdet av framtida inkomster vid emigration jämfört med alternativet att stanna

$$V = \sum_{t=1}^{n} \frac{Y_t^2 - Y_t^1 - C_t}{(1+r)^t}$$

Om V är större än noll blir emigrationen det alternativ som ger den högsta diskonterade inkomsten medan om V är mindre än noll så ger alternativet att stanna den högsta förväntade inkomsten. Därmed har vi inte sagt att en person väljer att migrera om V är större än noll. Det finns många andra faktorer som har betydelse för en persons beslut att migrera. Man kan säga att personer med ett större värde på V har större ekonomiska incitament för att flytta än personer med lägre värde på V. Om någon grupp har höga värden på V kan man säga att denna grupp har större ekonomiska incitament att flytta än andra grupper med lägre värden på V. En hypotes är då att denna grupp flyttar mer.

Med utgångspunkt från denna hypotes skall vi nu närmare belysa de resultat och lagar man utarbetat inom teorin för selektiv migration.

5:2:1 Ålder

Ifråga om ålder har man fått fram den mest stabila "lagen". Det är framför allt ungdomar och yngre vuxna som migrerar, dvs i stort sett personer mellan 15 och 40 år. Fördelningen mellan de olika åldersgrupperna är dock självfallet ej helt densamma från fall till fall, men är dock

---

kalkyl och C H Siven av en preferensfunktion för att analysera hushållets lokaliseringsval. I Å Anderssons modell framhävs som i den här använda modellen ålderns betydelse, i övrigt blir resultaten i stort sett endast att det som har betydelse för migrantens ekonomi (Å Andersson) resp de variabler som ingår i immigrantens preferensfunktion är av betydelse för beslutet att migrera och därmed för vilka som migrerar.

1) a.a.

anmärkningsvärt stabil. Orsakerna är lätta att finna. Äldre personer har i allmänhet kortare aktivt liv kvar vilket gör att flyttningskostnaden väger tyngre. De yngre är i regel dessutom mindre bundna av familj och samhälle och har därmed mindre kostnader förbundna med flyttningen. Denna koncentration till vissa åldrar är intressant då åldierssammansättningen delvis bestämmer förvärvsintensiteten och efterfrågan på vissa sociala tjänster.

5:2:2 Kön

Av betydelse för förvärvsintensiteten är även fördelningen mellan könen. Med en större andel män kan man vänta sig en högre förvärvsintensitet. Det kan därför vara av intresse att undersöka vilka resultat man kommit till på detta område med hjälp av teorierna för selektiv migration.

En av Ravensteins klassiska lagar är att kvinnor migrerar mer än män. Denna "lag" har ej kunnat verifieras. Kvinnor dominerar i regel i den interna migrationen medan män dominerar i den internationella migrationen. Men även från dessa båda regler finns det talrika undantag. En förklaring till dessa variationer är att migrationen ej är selektiv med avseende på kön utan på yrkeskategorier. Vissa yrken är av tradition typiskt manliga eller kvinnliga och den interna migrationen har i regel varit selektiv med avseende på yrken med övervägande manlig arbetskraft. Orsaken till att kvinnorna dominerat den interna migrationen är att den varit av i huvudsak rural-urban karaktär. Denna har dominerats av kvinnorna då dessa har haft svårare att få sysselsättning inom jordbruket. Om sammansättningen av efterfrågan på arbetskraft förändras, så kan vi ej vänta att könsfördelningen bland immigranterna skall vara densamma. Man kan ej med utgångspunkt från vår investeringsmodell argumentera för att kvinnor eller män kommer att dominera bland migranterna.

5:2:3 Civilstånd

Om könsfördelningen bland immigranterna är ojämn så bör antalet ogifta, allt annat oförändrat, vara relativt sett stort bland dem, under förutsättning att inte migrationen sker så att ena maken kommer först, arbetar några år i landet, återvänder eller hämtar hit familjen efter att ha etablerat sig ekonomiskt. Tidigare hade man teorier om att migranterna skulle bestå av unga ogifta personer och investeringsmodellen pekar på samma resultat då de ogifta får lägre flyttningskostnader jämfört med inkomstförändringarna. Det har dock visat sig att denna regel att ogifta flyttar mer än gifta ej gäller generellt. En förklaring till detta är att vissa immigrationsländer har gynnat familjemigrationen.

5:2:4 Yrkesställning

Det är helt klart att det sker en selektion efter yrke vid migration. Alla yrkesgrupper är ej i lika hög grad representerade vid någon migration. Vissa yrkesgrupper migrerar i regel lite då de har svårt att få anställning i sitt gamla yrke i ett nytt land. Det gäller yrken där utbildningen eller färdigheten är specifik för landet ifråga.[1] Det gäller stora grupper av tjänstemannayrken där behärskandet av framför allt språket är nödvändigt samt akademikergrupper som jurister och vissa humanister där utbildningen är kulturspecifik. Om dessa grupper flyttar får de ta yrken med lägre social status och eventuellt med lägre inkomst. Om lönestrukturen är densamma i immigrationslandet som i emigrationslandet och om högre status ger högre lön medför detta att tjänstemannagrupper vinner mindre ekonomiskt än de grupper som kan flytta och behålla sitt yrke och få samma arbete i immigrationslandet.

Migrationen bör på motsvarande sätt vara högre för grupper som har generella och ej kulturspecifika färdigheter och där språkkunskaperna inte behövs i arbetet eller där språkutbildningen tar relativt liten tid jämfört med totala utbildningen. Detta gäller grupper som tempo- och grovarbetare där arbetet ställer små krav på kunskaper i landets språk eller forskare där arbetsspråket för vissa kategorier oavsett land är engelska. Det gäller naturvetare, ingenjörer och läkare där språkutbildningen tar kort tid jämfört med hela deras utbildning och där kunskaperna är internationella.

Migrationen är selektiv med avseende på yrke (bortsett från den grova indelning som nämnts ovan) så att de med kulturspecifika färdigheter migrerar mindre än de med generella färdigheter. Hur selektionen blir beror bl a på arbetsmarknadsförhållandena för olika grupper i immigrations- och emigrationsländerna och på immigrationslagstiftningen. Många länder, t ex USA, Kanada och Australien, har f n immigrationslagar, som ger företräde åt de högst utbildade.[2]

5:2:5 Psykiska karakteristika

I debatterna i olika emigrationsländer (och även i immigrationsländerna) har framförts att det är de ekonomiskt mest dugliga som lämnar landet.

---

1) För en diskussion av skillnaden mellan generella och specifika färdigheter se Becker, G, Human Capital, New York 1964

2) Annals of the American Academy of Political and Social Sciences. The New Immigration, Vol 367, sept 1966 och M F Timlin, Canadian Immigration Policy: an Analysis, International Migration nr 1-2, 1965

De stannar ej kvar utan söker sig bättre möjligheter utomlands. Andra har menat att det är de bäst psykiskt utrustade som stannar kvar medan de sämsta ej klarar konkurrensen i hemlandet utan lämnar det.

De undersökningar som utförts har begränsats till mätning av intelligenskvoten och till intern migration. I flertalet fall har man fått till resultat att de som har högst intelligenskvot migrerar mest men i några fall har man fått fram motsatt resultat. Vid ett ytligt betraktande av dessa uppgifter skulle man tro att personer med högre intelligenskvot migrerar mer än andra. Så enkelt är det inte. De undersökningar, som har givit till resultat att personer med högre intelligenskvot migrerar mer, har varit undersökningar av migration av rural-urban karaktär. Orsaken till att personer med högre intelligenskvot migrerar från landsbygden är att de i regel har fått högre utbildning (utbildningen påverkar ju också intelligenskvoten) och att personer med högre utbildning har svårt att få arbeten på landsbygden som motsvarar deras kvalifikationer.

När man däremot undersökt rural-rural migration har man ofta fått som resultat att migranterna har den lägre intelligenskvoten. Denna migration har i stor utsträckning bestått av lantarbetare, som har fått relativt sett låga resultat på intelligenstesten. Selektionen i de undersökta fallen har alltså ej skett med avseende på intelligens (för vilken intelligenskvoten mätt på ett eller annat sätt är en approximation) utan med avseende på yrke.

Av den hittills förda diskussionen har vi fått till resultat:

a) att migrationen så gott som alltid till en mycket stor del består av personer i åldern 15-40 år,

b) att selektion p g a kön, civilstånd, intelligens ej äger rum i påvisbar omfattning,

c) att selektion med avseende på yrke äger rum och att denna selektion i sin tur påverkar migranternas könsfördelning, civilståndsfördelning och fördelning med avseende på intelligens. Denna selektion med avseende på yrke kan förväntas ändras med förhållandena i immigrationslandet, emigrationsländerna och konkurrerande immigrationsländer.

5:3 Immigranterna

Vi skall nu med hjälp av officiell statistik och med hjälp av den intervjuundersökning som vi genomfört närmare granska immigranternas sammansättning vad gäller de karakteristika vi behandlat ovan och där vårt ma-

terial medger en sådan granskning. Det gäller immigranternas sammansättning efter ålder, kön, civilstånd, utbildning och näringsgren i hemlandet.

5:3:1 Ålder

När man granskar immigrationsstatistiken finner man att andelen immigranter i de aktiva åldrarna (15-64 år) är betydligt högre än andelen för hela den i Sverige boende befolkningen i de aktiva åldrarna. Av immigranterna har vid invandringstillfället andelen i aktiv ålder under efterkrigstiden varit c:a 80% medan samma andel för den i landet boende befolkningen (svenskar och utlänningar) varit mellan 65 och 70% under samma tid. Här gäller också att flertalet av immigranterna i aktiv ålder varit under 40 år medan för hela den här boende befolkningen gäller att andelen över 40 år varit nästan lika stor som andelen under 40 år. Mest markant är att andelen äldre varit mycket låg bland immigranterna vid invandringstillfället. (Se texttabell 5:1)

Texttabell 5:1 Immigranternas och totala befolkningens fördelning efter ålder 1946-1967. Andelarna i procent.

År	Immigranter registrerade under året efter ålder				Totala befolkningen vid årets slut efter ålder			
	-14	15-39	40-64	65-	-14	15-39	40-64	65-
1946	17,7	60,1	19,6	2,7	22,0	38,1	29,9	9,9
1947	22,7	60,0	15,0	2,3	22,4	37,5	30,2	9,9
1948	23,6	60,5	13,8	2,1	22,9	36,8	30,4	10,0
1949	15,2	68,6	14,1	2,0	23,2	36,0	30,6	10,1
1950	16,3	69,0	12,9	1,8	23,5	35,4	30,9	10,2
1951	16,6	70,3	11,8	1,3	23,6	34,9	31,1	10,4
1952	15,4	71,4	11,6	1,7	23,7	34,5	31,3	10,5
1953	13,5	71,6	12,5	2,4	23,8	34,0	31,6	10,6
1954	14,7	71,2	11,8	2,2	23,8	33,6	31,8	10,8
1955	15,2	72,1	11,2	1,5	23,8	33,3	31,9	11,0
1956	16,5	71,3	10,6	1,6	23,7	33,1	32,0	11,2
1957	18,3	69,3	11,0	1,4	23,5	33,1	32,1	11,3
1958	17,5	69,6	10,9	2,0	23,1	33,2	32,2	11,5
1959	18,2	67,8	11,5	2,5	22,7	33,3	32,3	11,7
1960	20,3	67,3	10,3	2,2	22,2	33,3	32,6	11,8
1961	19,6	69,4	10,2	1,8	21,7	33,4	32,8	12,0
1962	18,7	67,7	11,3	2,3	21,4	33,5	32,9	12,2
1963	18,6	68,5	10,6	2,3	21,1	33,6	32,9	12,4
1964	20,4	68,4	9,6	1,6	21,0	33,7	32,7	12,6
1965	19,0	71,0	8,9	1,1	20,9	33,8	32,5	12,8
1966	18,4	71,1	9,1	1,4	21,0	33,9	32,2	13,0
1967	20,5	68,2	9,5	1,8	21,0	33,9	32,0	13,2
1968	21,5	67,4	9,5	1,5	20,9	33,9	31,8	13,4
1969	23,2	66,4	9,3	1,1	20,9	34,2	31,4	13,6

Källor: Befolkningsrörelsen 1946-1960, Folkmängdens förändringar 1961-1966, Befolkningsförändringar 1967 del 3, 1968 del 3 och 1969 del 3, Statistisk Årsbok 1954, 1960, 1968 och 1970

Dessa uppgifter om ålderssammansättningen av immigranterna vid invandringstillfället är redovisade endast för den totala immigrationen och finns ej redovisade med uppdelning efter invandringsland, födelseland eller nationalitet. Det vi här kan göra är att använda oss av 1) data över de i landet bosatta utländska medborgarna, 2) data från folkräkningarna 1950 och 1960 och 3) folkbokföringsdata över befolkningens sammansättning vid årsskiftet fr o m årsskiftet 1967/68. Dessutom gjor-

des det en uppdelning av utrikesfödda efter födelseland och ålder vid folkräkningen 1960. Man ser att andelen utländska medborgare är hög i de yngre aktiva åldrarna och i den allra yngsta ålderskategorin. De utländska medborgarna består i relativt stor utsträckning av unga barnfamiljer och yngre ensamstående.[1] (Se texttabell 5:2)

Texttabell 5:2 Utländska medborgare vid folkräkningarna 1950 och 1960 och enligt folkbokföringsuppgifter 1968 och 1969 fördelade efter ålder. Andelar i procent.

a) Åldersfördelningen 1950 och 1960

Medborgarskapsland	31.12 1950					1.11 1960				
	Ålder					Ålder				
	0-14	15-24	25-44	45-64	65-	0-14	15-24	25-44	45-64	65-
Sverige	23,4	12,3	30,5	23,4	10,4	21,8	14,1	15,9	25,9	12,2
Ej Sverige	25,8	18,6	41,2	12,0	2,4	28,0	17,4	43,4	9,7	1,5
Danmark	21,0	23,2	49,2	6,0	0,6	33,4	11,0	46,5	8,6	0,5
Finland	35,4	25,8	31,6	6,0	1,3	28,2	21,8	40,9	8,4	0,8
Norge	26,8	19,9	45,6	6,5	1,2	29,9	13,2	46,5	9,1	1,3
Tyskland	22,3	23,4	34,7	15,1	4,6	23,0	22,3	44,9	8,5	1,3
Italien	19,3	15,2	55,3	9,1	1,1	24,4	12,1	50,2	12,3	1,0
Totalt	23,4	12,4	30,7	23,2	10,2	22,0	14,1	26,4	25,5	12,0

b) Åldersfördelningen 1968 och 1969

Medborgarskapsland	31.12 1968						1.12 1969					
	-6	7-17	18-24	28-44	45-66	67-	-6	7-17	18-24	25-44	45-66	67-
Sverige	10,0	14,7	11,2	23,9	28,4	11,8	9,9	14,6	10,9	24,2	28,3	12,0
Ej Sverige	17,9	15,7	14,8	40,8	9,7	1,2	17,7	15,8	16,4	39,5	9,4	1,1
Danmark	17,8	22,5	6,6	36,0	14,3	0,9	16,8	22,5	9,5	35,3	14,9	0,9
Finland	18,3	17,0	18,3	37,2	8,6	0,7	18,1	16,7	21,1	35,5	8,0	0,6
Norge	17,4	16,7	14,3	36,1	14,2	1,3	17,0	16,9	14,3	35,8	14,7	1,3
Tyskland	20,5	12,2	10,5	47,7	7,6	1,5	20,7	12,8	9,1	48,0	7,7	1,7
Grekland	17,5	9,5	12,1	55,3	5,0	0,6	18,3	11,2	11,8	52,2	5,8	0,7
Italien	18,2	12,7	10,1	46,1	11,9	1,0	18,7	13,1	9,1	45,4	12,6	1,0
Jugoslavien	15,7	12,0	14,7	51,8	5,5	0,3	16,2	12,9	14,6	49,7	6,2	0,4
Totalt	10,3	14,7	11,4	24,6	27,7	11,3	10,3	14,7	11,2	24,9	27,5	11,5

Källor: Folkräkningen 1950:VI och 1960:IV och Statistiska Meddelanden Be 1969:8 och 1970:4

1) Möjligt är också att utlänningarnas åldersspecifika fruktsamhetstal är högre. En undersökning för Malmö tyder på det. Malmö Stad Drätselkontoret Statistikavdelningen, PM angående utländska medborgare i Malmö i åldrarna under 20 år. Malmö 1970

Denna åldersfördelning framgår mer tydligt i olika lokala undersökningar t ex av en sammanställning över utländska medborgare i Malmö som Malmö stad gjort med en mer noggrann åldersfördelning.[1] För de utrikesfödda får vi en annan åldersfördelning. Vi har här färre barn och fler äldre personer. (Se texttabell 5:3) En förklaring till denna skillnad är att barn födda här med föräldrar med utländskt medborgarskap (eller med utländsk fader) blir utländska medborgare och ingår i statistiken över utländska medborgare men ej i statistiken över utrikesfödda. En annan förklaring till skillnaden är att flertalet av de äldre immigranterna har vistats i landet en längre tid och i betydande utsträckning blivit svenska medborgare. De ingår självfallet inte i statistiken över utländska medborgare men däremot i statistiken över utrikesfödda.

Texttabell 5:3 Utlänningar resp utrikes födda av den totala befolkningen i olika åldersgrupper. Andelar i procent.

a)

Ålder	-6	15-24	25-44	45-64	65-	Totalt
Utlänningar 1950	1,9	2,6	2,4	0,9	0,4	1,8
Utlänningar 1960	3,2	3,1	4,2	1,0	0,3	2,5
Utrikes födda 1960	1,6	4,6	7,2	3,4	2,1	4,0

b)

Ålder	-6	7-17	18-24	25-44	45-66	67-	Totalt
Utlänningar 1968	7,0	4,3	5,2	6,7	1,4	0,4	4,0
Utlänningar 1969	7,8	4,9	6,7	7,2	1,6	0,4	4,6

Källor: Folkräkningen 1950:VI och 1960:IV och Statistiska Meddelanden Be 1969:8 och 1970:4

Granskar man åldersfördelningen för några av de större immigrantgrupperna finner man att dessa gruppers ålderssammansättning i samtliga fall skiljer sig från den totala befolkningens på det sätt som gäller för hela gruppen utländska medborgare. (Se texttabell 5:4)

Skillnaderna mellan olika nationalitetsgrupper kan sannolikt sökas i skillnaden i ålderssammansättningen hos de olika immigrantgrupperna vid ankomsten hit och i skillnader mellan de olika immigrantgrupperna vad avser ankomstår till Sverige. Vilka orsakerna är kan vi dock ej utläsa med hjälp av tillgänglig statistik.

---

1) Malmö Stad, Drätselkontorets Statistikavdelning, Rapport från Statistikavdelningen 1970:3 Befolkning A

Texttabell 5:4 Utrikes födda vid folkräkningen 1960 fördelade efter ålder. Andelar i procent.

Födelseland	Ålder				
	0-14	15-24	25-44	45-64	65-
Sverige	22,6	14,1	25,5	25,7	12,2
Ej Sverige	8,8	16,1	47,2	21,5	6,4
Danmark	10,9	11,3	55,2	16,8	5,7
Finland	12,6	23,5	45,7	15,3	3,0
Norge	5,6	8,2	53,1	25,3	7,8
Tyskland	6,8	17,7	45,5	21,6	8,3
Italien	10,3	13,5	57,4	16,6	2,2
Totalt	22,0	14,1	26,4	25,5	12,0

Källa: Folkräkningen 1960:IV

Immigrantgruppernas åldersfördelning skiljer sig ej endast från den här bosatta befolkningens utan också från befolkningens sammansättning i respektive hemländer. Även i detta fall är immigranterna överrepresenterade i åldrarna 25-44 år. (Se tabell 3:1)

Vår slutsats blir att immigrationen är selektiv med avseende på ålder i den meningen att migranterna utgörs av yngre personer i aktiv ålder i större utsträckning än vad som är förhållandet i Sverige eller i respektive emigrationsland.

Vad gäller intervjuundersökningen begränsades denna till personer från 16 till 67 år. I alla de fyra undersökta grupperna var en betydligt större andel av migranterna i åldrarna 26-35 år och en betydligt lägre andel över 45 år än motsvarande andelar av svenskarna. Dessa båda skillnader är mer markanta för männen än för kvinnorna. Vid jämförelse mellan de olika grupperna märker man främst den finska gruppens stora andel i grupperna 16-25 år och den tyska gruppens stora andel i gruppen 26-35 år. Denna skillnad kan delvis förklaras av att tyskarna i större utsträckning kommit under början av 1960-talet medan finländarna kommit i slutet av 1960-talet. (Se texttabell 5:5)

Texttabell 5:5 Åldersfördelning. Andelar i procent.

Grupp \ Ålder		16-25	26-35	36-45	46-67
Finländare	totalt	40,8	37,6	13,8	7,8
	män	37,7	40,1	14,7	7,5
	kvinnor	43,4	35,4	13,1	8,1
Italienare	totalt	17,8	55,2	19,2	7,8
	män	16,0	60,0	17,9	6,1
	kvinnor	22,0	44,4	22,0	11,7
Jugoslaver	totalt	26,0	49,2	18,3	6,4
	män	19,1	55,6	19,7	5,6
	kvinnor	36,1	39,9	16,3	7,7
Tyskar	totalt	17,9	68,4	8,2	5,4
	män	18,5	73,0	6,0	2,6
	kvinnor	17,2	61,6	11,5	9,8
Svenskar	totalt	24,3	17,6	18,1	40,0
	män	25,3	17,7	17,9	39,1
	kvinnor	23,3	17,4	18,3	40,9

Källa: Intervjuundersökningen

5:3:2 Kön

Bland immigranterna övervägde fram till mitten av 1950-talet de kvinnliga immigranterna, men därefter har antalet män varit större än antalet kvinnor bland immigranterna. Ser man på enskilda emigrationsländer finner man att antalet män varit större än antalet kvinnor vad gäller immigranter från Danmark och från Italien under hela efterkrigstiden. För Finland, Norge och Tyskland har däremot en liknande utveckling ägt rum som för den totala immigrationen. (Se texttabell 5:6)

Texttabell 5:6 Immigranter efter land och kön 1946-1967. Andel män. Andelarna i procent.

År \ Land	Danmark	Finland	Norge	Grekland	Italien	Jugo-slavien	Tyskland	Totalt
1946	49,2	37,7	41,9		46,9		36,9	46,0
1947	50,6	41,4	38,9		48,4		42,1	47,3
1948	48,4	41,1	34,5		60,2		43,7	45,6
1949	50,3	36,9	37,9		56,9		39,5	45,1
1950	55,3	41,8	30,0		54,4		34,2	43,4
1951	56,0	42,2	34,3		65,2		37,9	44,7
1952	59,0	40,8	36,6		52,4		41,6	46,1
1953	56,8	37,6	39,0		55,6		29,3	41,2
1954	58,2	45,2	42,6		50,4		30,0	45,1
1955	64,4	50,6	49,0		64,9		35,2	51,2
1956	62,5	52,1	51,1		52,3		34,2	51,9
1957	63,3	51,0	52,1		49,9		33,8	53,1
1958	57,5	46,7	49,5		48,6		32,2	48,9
1959	58,3	47,8	52,8		52,8		33,0	48,8
1960	56,5	51,8	53,7	63,3	65,0	65,4	40,7	51,7
1961	57,6	51,2	53,8	72,8	63,1	66,0	52,6	53,9
1962	57,1	48,8	52,1	67,1	66,0	39,9	52,9	52,7
1963	56,9	49,9	51,3	69,6	72,6	42,3	56,3	53,5
1964	57,3	54,7	53,2	68,8	71,7	52,7	60,4	56,7
1965	58,3	54,7	55,5	65,7	69,7	64,9	64,1	58,7
1966	58,7	52,5	56,3	56,9	69,1	57,2	61,7	56,9
1967	53,8	50,2	49,3	48,4	64,3	42,3	58,1	51,6
1968	55,3	52,4	49,4	46,8	63,7	37,9	55,1	51,6
1969	57,8	55,2	54,0	51,9	63,3	47,5	56,5	54,6

Källor: Befolkningsrörelsen 1946-1960, Folkmängdens förändringar 1961-66, Befolkningsförändringar 1967 del 3, 1968 del 3 och 1969 del 3 Råtabeller från Statistiska Centralbyrån.

En förklaring till denna förändring är att efterfrågan på arbetskraft under efterkrigstiden ökat inom områden där man traditionellt haft huvudsakligen manliga anställda och där man rekryterat i utlandet, t ex verkstadsarbete. Efterfrågan på arbetskraft inom områden där man traditionellt haft huvudsakligen kvinnliga anställda och där man rekryterat i utlandet, t ex husligt arbete, har däremot minskat. En bidragande orsak till den låga andelen manlig arbetskraft från Tyskland och Finland under de första efterkrigsåren kan ha varit att andelen män i de åldrar i vilka merparten av migranterna befinner sig (25-44 år) var låg i dessa båda länder p g a kriget.

Granskar man de kortsiktiga variationerna finner man att andelen män och den totala immigrationens storlek samvarierar.[1] Förklaringen till detta

1) Vid binomialtest av förändringen av andelen män mot förändringen av antalet immigranter t o m 1967 fick vi ett samband som för den totala immigrationen var signifikant på 5%-nivån och samma gällde immigrationen från Finland och Tyskland. Detta gällde däremot inte för immigrationen från Danmark, Norge och Italien, där sambandet ej blev signifikant.

kan dels sökas i att man har större variation i traditionellt manliga branschers sysselsättningsnivå än i traditionellt kvinnliga och dels sökas i att man i viss utsträckning har en familjemigration som tillgår så att mannen flyttar först medan kvinnan kommer efter senare och då ofta under perioder då migrationen av arbetsmarknadsskäl är relativt liten.[1)]

Om man granskar könsfördelningen bland immigranterna med hjälp av folkräknings- och folkbokföringsdata finner man att den relativa andelen kvinnor minskat under efterkrigstiden och att antalet kvinnor är lägre än antalet män.[2)] Detta gäller både vid uppdelning efter födelseland och efter nationalitet. (Se texttabell 5:7) Om vi jämför andelen kvinnor efter födelseland och efter medborgarskap finner vi att andelen kvinnor är betydligt högre bland dem som är födda utomlands än bland dem som har utländskt medborgarskap. Förklaringen till detta bör vara att merparten av de naturaliserade svenskarna är kvinnor. Om detta är riktigt eller inte går ej att kontrollera då vi endast har en uppdelning efter kön på beviljade svenska medborgarskap fr o m juli 1960 (under tiden 1/7 1960 - 31/12 1969 utgjorde kvinnorna en knapp majoritet, 51,1% av dem som fick svenskt medborgarskap[3)]).

---

1) För att styrka den sista hypotesen testade vi samvariation i förändringen i andelen män av de gifta invandrarna med förändringen i immigrationens storlek med hjälp av binomialtest för immigrationen fram till och med 1967. Vi fick fram värden som var signifikanta på 0,1%-nivån för den totala immigrationen och på 1% på immigrationen från Finland och Tyskland. Detta gällde däremot ej för immigrationen från Danmark, Norge och Italien, där sambandet ej blev signifikant.

2) Internationellt finner man att Sverige har en relativt stor andel kvinnor bland utlänningarna vilket bl a kan förklaras av de positiva svenska bestämmelserna vid familjeinvandring.

Land	År	Antal kvinnor per 100 män bland utlänningar
Västtyskland	1968	42
Schweiz	1967	46
Belgien	1964	73
Frankrike	1967	58
Nederländerna	1967	17

Källa: Migration News, Migration Facts and Figures, july-aug 1969, No 69

3) Statens Invandrarverk (före 1/7 1969 Statens Utlänningskommissions) månadsstatistik över beviljade medborgarskap

Texttabell 5:7 Utrikes födda vid folkräkningarna 1950 och 1960 och utlänningar vid folkräkningarna 1950 och 1960 enligt folkbokföringen 1950 och 1960 fördelade efter land och kön. Antal kvinnor per 100 män.

Medborgarskapsland/födelseland	Antal kvinnor per 100 män efter födelseland		Antal kvinnor per 100 män efter medborgarskapsland			
	31/12 1950	1/11 1960	31/12-50	1/11-60	31/12-68	31/12-69
Sverige	100	100	101	101	101	100
Ej Sverige	132	122	99	96	87	86
Danmark	99	83	69	68	74	74
Finland	188	146	132	113	102	98
Norge	182	164	125	108	102	101
Grekland	-	76	52	68	72	75
Italien	58	64	59	68	56	57
Jugoslavien	-	58	34	55	76	80
Tyskland	142	155	154	138	86	83

Källor: Folkräkningen 1950:VI och 1960:IV och Statistiska Meddelanden Be 1969:8 och 1970:4

I intervjuundersökningen som alltså endast omfattade personer i åldrarna 16-67 år var flertalet immigranter från Tyskland, Italien och Jugoslavien män medan flertalet från Finland var kvinnor. (Se texttabell 5:8)

Texttabell 5:8 Antal kvinnor per 100 män i åldern 16 till 67 år 1969

Grupp	Antal kvinnor per 100 män
Finländare	119
Italienare	44
Jugoslaver	69
Tyskar	66
Svenskar	98

Källa: Intervjuundersökningen

5:3:3 Civilstånd

Av immigranterna är vid ankomsten en mindre andel gifta än den i Sverige bosatta befolkningen. Det gäller alla de större immigrantgrupperna med undantag av immigranter från Grekland och Jugoslavien under några år under senare hälften av 1960-talet. (Se texttabell 5:9) Samma sak gäller om vi enbart räknar andelen gifta av immigranter över 15 år med undantag för immigranter från Grekland under ett par år. (Se tabell 5:2)

Texttabell 5:9 Andel gifta bland immigranter registrerade från 1946 till och med 1967 och andel gifta av den totala befolkningen samma år. Andelar i procent.

År	Totala befolkningen vid utgången av resp år	Totalt	Danmark	Finland	Norge	Grekland	Italien	Jugoslavien	Tyskland
1946	45,2	34,2	24,4	30,4	26,0		(40,8)		25,9
1950	46,2	26,1	26,7	30,5	22,7		28,5		26,6
1955	47,0	30,4	34,8	30,2	33,5		42,5		16,7
1960	47,6	33,6	33,4	33,1	40,0		35,8		18,7
1965	48,2	35,5	36,2	31,7	38,1	52,3	37,4	48,9	22,8
1966	48,3	36,0	34,7	28,2	37,5	50,7	34,6	57,2	26,8
1967	48,3	34,6	33,8	26,9	38,4	43,3	37,1	40,9	31,8

Källor: Se texttabell 5:7

Delvis men ej helt kan skillnaden förklaras av skillnader i sammansättningen mellan immigranter och den totala befolkningen vad gäller ålder och kön. (Se texttabell 5:10) Här kan man inte göra någon uppdelning efter nationalitet.

Texttabell 5:10 Andel gifta av immigranter 1966 och 1967 och totala befolkningen i slutet av samma år uppdelade efter kön och ålder. Andelarna i procent.

Ålder	Män				Kvinnor			
	Immigranter 1966	Totala befolkningen 1966	Immigranter 1967	Totala befolkningen 1967	Immigranter 1966	Totala befolkningen 1966	Immigranter 1967	Totala befolkningen 1967
0-14	-	-	-	-	-	-	-	-
15-19	1,3	0,4	2,3	0,3	14,8	4,4	14,8	4,0
20-24	16,8	21,5	17,5	21,2	45,7	44,5	41,6	44,5
25-29	39,1	62,2	41,7	62,0	67,1	77,7	64,3	77,0
30-34	75,2	80,1	73,9	80,3	81,4	86,2	79,0	86,0
35-39	75,2	80,1	73,9	80,3	81,4	86,2	79,0	86,0
40-44	76,9	80,6	70,6	80,6	77,1	84,6	75,3	84,8
45-49	81,1	81,2	75,5	80,8	69,6	82,4	72,1	82,3
50-54	77,9	80,4	75,0	80,4	63,5	78,3	63,1	78,5
55-59	72,4	79,2	73,8	79,2	55,6	71,7	59,7	72,1
60-64	69,8	77,3	64,8	77,3	51,5	62,3	57,4	63,1
65-	58,0	64,0	52,0	64,0	38,5	36,0	36,4	35,9

Källor: Folkmängdens förändringar 1966 och Befolkningsförändringar 1967 del 3

Om man granskar folkbokföringsdata finner man som väntat att utlänningarna utgör en större andel av antalet ogifta än av antalet gifta. (Se texttabell 5:11)

Texttabell 5:11 Utlänningarnas andel av befolkningen uppdelad efter kön och civilstånd. Andelarna i procent.

År	ogifta		gifta		änka/änkling		frånskilda		Totalt	
	m	kv	m	kv	m	kv	m	kv	m	kv
1968	5,3	4,3	3,6	3,5	0,7	0,9	4,5	3,4	4,3	3,8
1969	6,0	5,4	4,1	3,9	0,8	1,0	5,0	3,7	4,9	4,2

Källor: Statistiska Meddelanden Be 1969:8 och 1970:4

Med data från folkräkningen kan man jämföra civilståndstillhörighet för utländska medborgare och utrikes födda med den totala befolkningen. (Se texttabell 5:12) Vi finner att utlänningar har en lägre andel gifta än den totala befolkningen i de olika åldersgrupperna. Däremot har de utrikes födda ungefär samma andel gifta i respektive ålderskategori.

Texttabell 5:12 Andel gifta av utländska medborgare, utrikes födda och av hela befolkningen vid 1960 års folkräkningar uppdelade efter kön och ålder. Andelarna i procent.

Ålder	Män			Kvinnor		
	utlänningar	utrikes födda	hela befolkningen	utlänningar	utrikes födda	hela befolkningen
0-14	-	-	-	-	-	-
15-19	0,6	0,5	0,2	7,6	6,7	2,7
20-24	23,1	20,5	17,4	48,9	47,2	41,9
25-29	56,0	56,9	57,6	75,0	77,9	77,1
30-34	70,4	73,0	73,7	79,8	84,1	84,6
35-39	75,3	79,2	78,6	79,4	84,8	85,1
40-44	76,7	81,4	81,1	73,4	81,5	84,1
45-49	73,3	80,6	80,8	67,8	77,2	80,6
50-54	73,5	81,0	80,3	61,7	73,4	75,5
55-59	70,1	80,0	79,0	53,4	66,4	68,0
60-64	69,3	79,3	77,2	44,5	57,8	59,1
65-	58,1	69,5	62,1	28,4	36,0	35,7

Källor: Folkräkningen 1960:III och 1960:IV

För 1950 har vi en uppdelning efter nationalitet och man finner att andelen gifta i de olika åldersgrupperna är lägre för de utländska medborgarna än för den totala befolkningen i Sverige och för den totala befolkningen i respektive emigrationsland. Ett undantag utgör den lägsta ålderskategorin men den skillnaden kan förklaras av att utlänningarna i Sverige är koncentrerade till den övre delen av denna ålderskategori. (Se texttabell 5:3)

Intervjuundersökningsmaterialet visar på små differenser mellan svenskar

och de undersökta immigrantgrupperna ifråga om andelen gifta. (Se texttabell 5:13)

Texttabell 5:13 Civilståndsfördelning 1969. Andelar i procent.

Grupp \ Civilstånd	ogifta	gifta	änkor/änklingar	frånskilda
Finländare	32,7	61,4	1,0	4,8
Italienare	31,8	63,7	1,1	3,4
Jugoslaver	22,1	72,2	1,9	3,7
Tyskar	27,6	68,1	0,7	3,6
Svenskar	29,1	65,1	2,7	3,2

Källa: Intervjuundersökningen

Även vid en uppdelning efter ålder och kön får man endast små differenser. (Se texttabell 5:14)

Texttabell 5:14 Andel gifta efter kön och ålder år 1969. Andelar i procent.

Kön	Grupp \ Ålder	16-25	26-35	36-45	46-67
Män	Finländare	29,2	74,9	64,2	82,7
	Italienare	19,4	59,6	70,3	77,6
	Jugoslaver	34,1	75,0	81,1	100,0
	Tyskar	35,1	67,5	85,2	85,1
	Svenskar	11.2	80,2	81,7	80,4
Kvinnor	Finländare	52,9	76,7	78,6	61,9
	Italienare	60,8	90,3	82,9	76,2
	Jugoslaver	68,0	84,0	91,1	35,6
	Tyskar	51,7	80,3	94,7	65,6
	Svenskar	25,0	79,5	84,1	78,1

Källa: Intervjuundersökningen

Den avsevärt lägre andelen gifta bland svenskarna jämfört med andelen gifta bland immigrantgrupperna inom den lägsta ålderskategorin förklaras av immigranternas koncentration till den övre delen av denna åldersgrupp.

5:3:4 Utbildning

Det går ej att med utgångspunkt från existerande statistik avgöra om immigrationen är selektiv med avseende på utbildning jämfört med utbildningsnivån i emigrationsländerna. Orsaken till detta är att utbildningsstatistiken är bristfällig och att de uppgifter som kan erhållas hänför

sig till folkräkningar i de olika länderna omkring år 1960 medan intervjuundersökningen genomfördes hösten 1969. Denna tidsskillnad är alltför stor då 1960-talet för de undersökta emigrationsländerna inneburit en snabb ökning av utbildningstidens längd. Vi vet att de yngre i respektive länder är bättre utbildade och vi vet att de yngre flyttar hit i större utsträckning än de äldre. Från detta kan vi emellertid ej dra några slutsatser om immigranternas utbildningsnivå då vi ej känner om migranterna har bättre, sämre eller samma utbildning som de kvarvarande i respektive länder.

Det vi kan göra är att jämföra de olika gruppernas utbildning vid ankomsten till Sverige inbördes och med den svenska utbildningsstandarden. Vi har vad gäller utbildning arbetat med flera olika typer av utbildningsstandard. De olika mått vi arbetat med är dels utbildningstidens längd (uttryckt i skolår), dels genomgången skolform (folkskola, folkskola + minst ett års yrkesutbildning, realskola etc) och dels avlagda examina. Med tanke på de problem som uppstår när man jämför t ex 5-årig och 8-årig folkskola har vi föredragit att redovisa antal utbildningsår vid ankomsten till Sverige. Det är dock viktigt att här tänka på att samma antal utbildningsår kan innebära mycket stora skillnader ifråga om utbildningsstandard. (Se texttabell 5:15)

Texttabell 5:15 Antal utbildningsår vid ankomsten till Sverige och för svenskar 1969. Andelar i procent.

Grupp \ Utbildningsår		-5	6-7	8-9	10-12	13-	Utbildningsår i medeltal
Finländare	Totalt	6,8	23,1	56,7	11,3	2,0	7,9
	Män	7,3	27,2	55,8	9,0	0,7	7,7
	Kvinnor	6,5	19,6	57,5	13,3	2,4	8,1
Italienare	Totalt	38,9	19,7	21,4	9,7	10,3	7,3
	Män	30,5	21,1	25,1	11,9	11,4	9,8
	Kvinnor	57,7	16,5	13,0	4,8	8,0	6,4
Jugoslaver	Totalt	24,6	11,7	34,8	22,6	6,3	7,9
	Män	19,0	11,2	35,3	25,5	9,0	8,5
	Kvinnor	32,8	12,4	34,1	18,3	2,4	7,0
Tyskar	Totalt	2,0	3,0	52,4	32,2	10,5	9,6
	Män	1,1	2,3	58,0	26,8	11,7	9,6
	Kvinnor	3,2	4,0	43,9	40,3	8,5	9,5
Svenskar	Totalt	1,2	54,6	22,6	15,5	6,1	8,1
	Män	1,5	55,1	21,7	15,0	6,6	8,1
	Kvinnor	0,9	54,1	23,6	15,9	5,5	8,0

Källa: Intervjuundersökningen

Av denna tabell framgår att tyskarnas utbildningstid är längre än den svenska jämförelsegruppens. Av italienarna har en stor andel främst bland kvinnorna en mycket kort utbildning men samtidigt har c:a 10% en utbildningstid på 13 år eller längre. Samma förhållande gäller för jugoslaverna, om ej lika markant. För finländarna gäller att relativt få bland dem har mycket kort utbildning (5 år och därunder) men också få som har en lång utbildning (13 år och däröver).

En mindre del av de immigranter som ingått i undersökningen har kommit i skolpliktig ålder eller i övrigt genomgått utbildning i det vanliga skolsystemet i folkskola, realskola, grundskola eller gymnasium. Det gäller för 8,6% av tyskarna, 8,3% av italienarna, 3,6% av jugoslaverna och 6,1% av finländarna. Om vi endast ser på dem av immigranterna som ej fått sådan utbildning i Sverige så finner vi att skillnaderna mellan grupperna kvarstår vad gäller utbildningstidens längd. (Se texttabell 5:16)

Texttabell 5:16 Antal utbildningsår vid ankomsten till Sverige för immigranter som ej fått utbildning inom folkskola, grundskola, realskola och/eller gymnasium i Sverige och för svenskar 1969. Andelar i procent.

Grupp \ Utbildningsår		-5	6-7	8-9	10-12	13-	Utbildningsår i medeltal
Finländare	Totalt	4,3	22,7	59,3	11,6	2,2	8,1
	Män	4,5	26,8	58,9	9,0	0,8	7,8
	Kvinnor	4,2	19,2	59,6	13,7	3,3	8,3
Italienare	Totalt	39,5	19,2	21,3	9,9	10,0	7,3
	Män	31,1	20,6	25,2	12,2	11,0	7,8
	Kvinnor	58,6	16,2	12,7	4,8	7,7	6,4
Jugoslaver	Totalt	24,1	11,3	35,3	22,9	6,4	7,9
	Män	18,4	10,9	35,8	25,8	9,1	8,5
	Kvinnor	32,5	11,9	34,6	18,6	2,5	7,1
Tyskar	Totalt	0,6	3,0	54,2	31,8	10,4	9,6
	Män	0,4	2,3	60,0	26,1	11,3	9,6
	Kvinnor	0,9	4,0	45,5	40,5	9,0	9,7
Svenskar	Totalt	1,2	54,6	22,6	15,5	6,1	8,1
	Män	1,5	55,1	21,7	15,0	6,6	8,1
	Kvinnor	0,9	54,1	23,6	15,9	5,5	8,0

Källa: Intervjuundersökningen

Vi skall slutligen se på fördelningen efter utbildning efter examina vid ankomsten till Sverige. Det är knappast tillrådligt att göra jämförelser för andra än för andelen med studentexamina och akademiska examina, då

realexamen i ett land ej behöver innebära en mer omfattande utbildning än ingen examen i ett annat land. Man finner här att bland tyskar, italienare och jugoslaver en relativt stor andel har studentexamen eller akademisk examen men att detta ej gäller för finländarna. (Se texttabell 5:17)

Texttabell 5:17 Examina vid ankomsten till Sverige. Andelar i procent.

Grupp \ Examen	ingen examen	realexamen el motsvarande	studentexamen el motsvarande	akademisk examen
Finländare	83,7	12,7	2,7	1,0
Italienare	66,7	23,4	7,8	2,1
Jugoslaver	55,5	32,9	9,0	2,7
Tyskar	60,3	25,5	9,4	4,8

Källa: Intervjuundersökningen

I en undersökning[1] som utfördes på grundval av 1960 års folkräkning fann man att bland samtliga akademikergrupper utgjorde de utrikes födda en betydande andel. (Se texttabell 5:18) Det gäller även en sådan grupp som jurister där dock merparten var flyktingar från Östeuropa vars motiv till emigrationen ej varit arbetsmarknadsskäl.

1) G Friborg, Antalet med högre utbildning i Sverige invandrade från utlandet, Kommittén för forskningsorganisation och forskningsekonomi: Meddelande nr 34

Texttabell 5:18 Andel utrikes födda akademiker i olika examenstyper år 1960. Andelar i procent.

Examen	typ	Andel utrikes födda
Examen från lantbrukshögskola	lägre	11,8
	högre	(18,7)
Examen från skogshögskola	lägre	10,2
	högre	(27,8)
Examen från teknisk högskola	lägre	14,8
	högre	19,5
Examen från handelshögskola	lägre	13,1
	högre	26,8
Examen från juridisk fakultet	lägre	6,6
	högre	51,6
Samhällsvetenskaplig examen	lägre	9,8
	högre	14,8
Examen från socialinstitut		3,7
Examen från medicinsk fakultet och högskola	med kand	15,4
	med lic	14,7
	med dr	19,6
Examen från tandläkarhögskola	odont kand	(7,9)
	tandläkareexamen	11,5
	odont dr	63,6
Farmaceutisk examen	recept o farm kand	8,5
	apotekare	6,5
	farm lic o farm kand	(16,7)
Examen från veterinärexamen	vet kand	(16,7)
	veterinärexamen	10,2
	vet med dr	(28,6)
Examen från filosofisk fakultet		
fysiker, matematiker etc	lägre	10,6
	högre	15,3
biologer	lägre	8,7
	högre	13,6
humanister	lägre	8,8
	högre	11,8
Examen från teologisk fakultet	lägre	4,7
	högre	(11,0)
Gymnastiklärareexamen		6,2
Totalt		11,5
därav högre examen		14,8

Källa: G Friborg, Antalet med högre utbildning i Sverige invandrade från utlandet, Kommittén för forskningsorganisation och forskningsekonomi: Meddelande Nr 34

Anm. Andelar där talet representerar mindre än 50 personer står inom parentes

Vid en uppdelning efter länder finner man för flertalet immigrantgrupper att andelen akademiker är högre än andelen akademiker för den totala befolkningen. (Se texttabell 5:19)

Texttabell 5:19 Antal akademiker i förhållande till antal personer över 20 fördelade efter födelseland

Födelseland	(1) Antal akademiker	(2) Antal över 20 år	$\frac{(1)}{(2)}$ x 100
Danmark	869	31 330	2,8
Finland	1 150	80 690	1,4
Norge	874	33 995	2,6
Italien	82	4 139	2,0
Polen	281	6 053	4,6
Sovjetunionen (inkl Estland, Lettland och Litauen)	2 067	30 111	6,9
Tyskland	1 617	32 991	4,9
Ungern	472	7 072	6,7
USA	441	10 100	3,4
Österrike	356	4 636	7,7
Hela befolkningen	83 913[x]	5 252 128	1,6

[x] Antalet akademiker för hela befolkningen har skattats med hjälp av uppgift om antal och andel utrikes födda akademiker i G Friborgs undersökning. Enligt SOS Folkräkningen 1960:IV fanns det 86 690 akademiker.

Källor: G Friborg, Antalet med högre utbildning i Sverige invandrade från utlandet, Kommittén för forskningsorganisation och forskningsekonomi. Meddelande Nr 34 och SOS Folkräkningen 1960:III och IV

Sammanfattningsvis skall sägas att de unga immigranterna ej generellt har en låg utbildning, tvärtom har betydande grupper lång och kvalificerad utbildning, men bland jugoslaviska och italienska immigranter finns grupper, främst kvinnor, med en efter svenska förhållanden mycket kort utbildning.[1)]

5:3:5 Näringsgren och yrkesställning

Flertalet av immigranterna i intervjuundersökningen hade förvärvsarbete under perioden närmast före ankomsten till Sverige. En relativt stor grupp hade varit studerande närmast före ankomsten till Sverige. Detta gäller främst de yngre ålderskategorierna. Av de tyska immigranterna var

1) Att detta gäller även för andra grupper framgick av vår provundersökning som bl a omfattade greker. Bland denna grupp fanns vid provundersökningen ett ej oväsentligt antal som var funktionella analfabeter.

ingen av intervjupersonerna arbetslös närmast före ankomsten och av italienarna relativt få. För finländare och jugoslaver är arbetslöshetstalen betydligt högre. Det gäller bland finländarna främst de yngre männen av vilka 12,7% var arbetslösa av de som vid invandringstillfället var mellan 16 och 25 år. Av den jugoslaviska gruppen kom en ej obetydlig del från flyktingläger. Merparten av dessa kom i början av den undersökta tidsperioden, nämligen 1964 och 1965. (Se texttabell 5:20)

Texttabell 5:20 Fördelning efter huvudsaklig sysselsättning i emigrationslandet före ankomsten till Sverige. Andelar i procent.

Grupp	Sysselsättning	Förvärvsarbetande	Hemmafru	studerande	arbetslös	flyktingläger	annat
Finländare	Totalt	68,5	8,5	15,8	6,1	-	1,1
	Män	78,1	-	12,0	9,1	-	0,9
	Kvinnor	60,4	15,7	19,0	3,6	-	1,3
Italienare	Totalt	75,9	10,2	11,4	1,3	0,3	1,0
	Män	86,1	-	11,8	1,5	-	0,5
	Kvinnor	52,9	33,1	10,4	0,7	0,8	2,1
Jugoslaver	Totalt	59,0	11,8	16,2	5,1	7,5	0,4
	Män	69,2	-	15,1	4,9	10,6	0,2
	Kvinnor	44,0	29,1	17,8	5,4	2,9	0,7
Tyskar	Totalt	83,6	3,9	10,7	-	0,9	1,0
	Män	87,8	-	10,9	-	0,2	1,1
	Kvinnor	77,4	9,7	10,3	-	1,8	0,7

Källa: Intervjuundersökningen

Av immigranterna är merparten arbetare. Detta gäller dock i högre utsträckning för italienare och finländare och i betydligt lägre utsträckning för tyskar där andelen tjänstemän är betydligt högre än för övriga grupper. (Se texttabell 5:21)

Texttabell 5:21 Fördelning efter yrkesställning i hemlandet. Andelar i procent.

Grupp \ Yrkesställning		Företagare	Tjänstemän	Arbetare
Finländare	Totalt	5,8	10,8	82,4
	Män	9,9	7,1	83,0
	Kvinnor	3,5	14,6	81,9
Italienare	Totalt	4,8	11,3	83,9
	Män	5,9	9,8	84,3
	Kvinnor	1,1	16,9	82,0
Jugoslaver	Totalt	8,3	20,3	71,4
	Män	7,5	17,1	75,4
	Kvinnor	10,2	27,7	62,1
Tyskar	Totalt	3,0	42,5	54,5
	Män	3,3	26,9	69,8
	Kvinnor	2,5	68,0	29,5

Källa: Intervjuundersökningen

Förklaringen till att andelen företagare bland jugoslaver och finländare är så pass hög är att relativt många av dem är jordbrukare. Av texttabell 5:22 som ger en något noggrannare indelning framgår också att av italienare och jugoslaver har merparten av arbetarna i sina hemländer varit industriarbetare medan merparten av finländska och tyska arbetare tillhört de andra kategorierna av arbetare.

Texttabell 5:22 Fördelning efter yrkesställning och näringsgren i hemlandet. Andelar i procent.

Grupp \ Yrkesställning	Företagare		Tjänstemän	Arbetare			
	Jordbrukare	Övriga		Jordbruks- och skogs-	Byggnads-	Service	industri
Finländare	2,9	3,9	10,8	9,4	8,7	36,5	27,9
Italienare	2,4	2,4	11,3	0,2	11,0	19,3	53,3
Jugoslaver	7,5	0,8	20,3	3,8	7,6	14,7	45,4
Tyskar	0,5	2,5	42,5	1,4	5,7	26,4	21,0

Källa: Intervjuundersökningen

Vid en uppdelning efter näringsgren finner man att påfallande få har haft sysselsättning inom jordbruk och skogsbruk jämfört med hela befolkningens sysselsättning i respektive hemländer. Detta kan sägas även om vi ej har uppgifter för senare år än 1960/61 för Jugoslavien och Finland. (Se tabell 5:4)

Kunskaper i svenska är av avgörande betydelse i tjänstemannayrkena. Det bör medföra att det är lättare för svenskspråkiga än för finskspråkiga finländare i tjänstemannayrkena att få arbete i Sverige och därmed också att de i större utsträckning flyttar. Av texttabell 5:23 framgår det att en betydligt större andel av de svenskspråkiga än av de finskspråkiga finländarna var tjänstemän i Finland.

Texttabell 5:23 Modersmål och yrkesställning-näringsgren i Finland närmast före ankomsten till Sverige. Andelar i procent.

Modersmål	Ej förvärvsarbete	Företagare		Tjänstemän	Arbetare			
		Jordbrukare	Annan företagare		Jord- o skogs-	Byggnads-	Service	Industri
Finska	30,6	1,5	2,7	4,8	7,0	7,3	24,5	21,5
Svenska	36,3	3,7	2,4	15,8	4,5	1,2	26,1	9,9

Källa: Intervjuundersökningen

För Finland har vi gjort en uppdelning efter bosättningsområde för immigranterna före ankomsten till Sverige. Av denna framgår att andelen från jord- och skogsbruk är betydligt lägre från Södra Finland än för övriga delar av landet. (Se texttabell 5:24)

Texttabell 5:24 Andel av finländska immigranter som vid emigrationen var sysselsatta inom jordbruk och skogsbruk fördelade efter områden i Finland. Andelar i procent.

Område i Finland	Andel av immigranter som i Finland var sysselsatta inom jordbruk o skogsbruk
Södra Finland	5,5
Mellersta o östra Finland	17,4
Mellersta o norra Österbotten	18,4
Norra Finland	17,9

Källa: Intervjuundersökningen

5:4 Sammanfattning

De immigranter, som har kommit till Sverige, har till mycket stor del befunnit sig i de yngre aktiva åldrarna (25-44 år). Antalet män och antalet kvinnor har varit ungefär lika stort bland immigranterna. Dock var andelen kvinnor något större fram t o m mitten av 1950-talet, medan andelen män varit något större fr o m då. En relativt stor andel av immigranterna är vid immigrationstillfället ogifta. Av immigranterna hade

de från Tyskland en högre genomsnittlig utbildning än svenskarna. Däremot fanns det, av de undersökta grupperna, bland italienarna och jugoslaverna många som hade en mycket kort skolgång. Merparten inom de undersökta grupperna var i sitt hemland arbetare. Detta gäller främst finländare, italienare och jugoslaver medan en relativt stor andel av tyskarna hade varit tjänstemän i sitt hemland.

Tabell 5:1 Åldersfördelning för vissa grupper av utländska medborgare vid folkräkningen 1960 och åldersfördelning i respektive medborgarskapsland.

Ålder	0-14	15-24	25-44	45-64	65-
Danskar i Sverige 1/11 1960	33,4	11,0	46,5	8,6	0,5
Danmark början av 1961	25,0	15,2	25,6	23,6	10,7
Finländare i Sverige 1/11 1960	28,2	21,8	40,9	8,4	0,8
Finland 1/11 1960	30,1	15,4	25,8	21,2	7,4
Norrmän i Sverige 1/11 1960	29,9	13,2	46,5	9,1	1,3
Norge 31/12 1960	25,8	13,2	26,1	23,8	11,1
Tyskar i Sverige 1/11 1960	23,0	22,3	44,9	8,5	1,3
Västtyskland 6/6 1961	21,7	15,0	25,8	26,3	11,1
Italienare i Sverige 1/11 1960	24,4	12,1	50,2	12,3	1,0
Italien 15/10 1961	24,5	15,5	28,0	22,4	9,5

Källor: Folkräkningen 1960:IV och respektive länders statistiska årsböcker

Tabell 5:2 Andel gifta av immigranter över 15 år och andel gifta av totala befolkningen 1946-1967

År	Totala befolkningen	Immigranter							
		Totalt	Danmark	Finland	Norge	Grekland	Italien	Jugoslavien	Tyskland
1946	58,0	41,7	27,1	42,5	29,0		(51,3)		31,5
1947	58,6	37,0	25,3	41,1	29,2		35,4		38,6
1948	59,3	37,5	24,0	43,8	28,2		38,3		46,6
1949	59,8	28,9	25,5	34,5	23,2		58,2		43,2
1950	60,3	35,3	30,0	39,0	25,5		36,8		31,1
1951	60,6	35,5	34,7	39,2	30,0		53,6		26,6
1952	60,9	34,7	36,7	34,7	32,5		55,2		26,3
1953	61,2	31,5	36,2	27,9	33,3		53,0		21,6
1954	61,4	33,4	39,0	33,7	37,3		46,2		18,0
1955	61,6	35,8	41,8	36,1	40,3		47,2		18,6
1956	61,7	36,1	41,3	35,2	42,5		54,7		15,3
1957	61,7	41,1	41,4	41,5	42,8		50,6		16,1
1958	61,6	39,1	40,6	39,4	42,5		52,8		17,7
1959	61,4	39,4	39,5	37,5	47,9		49,4		22,2
1960	61,2	42,2	43,2	43,0	50,7		41,9		20,9
1961	61,0	40,4	44,4	40,7	48,8		43,4		24,2
1962	60,8	40,4	43,6	39,6	47,1		42,7		22,8
1963	60,7	40,4	46,4	39,0	47,6		35,2		24,6
1964	60,8	53,8	44,9	45,3	49,7		41,7		24,9
1965	60,9	43,9	47,1	40,8	48,6	60,0	43,8	57,2	25,7
1966	61,1	44,1	44,7	35,1	46,1	62,3	41,4	57,5	31,0
1967	61,1	43,5	43,8	33,0	47,7	58,0	47,3	53,1	37,5

Källor: Se texttabell 5:7

Tabell 5:3 Andel gifta av utländska medborgare och av hela befolkningen vid 1950 års folkräkning och i respektive emigrationsland vid motsvarande tidpunkt uppdelade efter kön och ålder. Andelarna i procent.

Kön	Ålder	Hela befolkningen 1950	Utlänningar 1950	Danskar 1950	Danmark början av 1951	Finländare 1950	Finland 31/12 1950	Norrmän 1950	Norge 1950	Tyskar 1950	Västtyskland 13/9 1950	Italienare 1950	Italien 4/11 1951
M	0-14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,0
	15-24	8,2	12,3	17,8	9,2	9,8	11,3	23,2	6,4	7,4	8,3	10,8	4,8
	25-34	60,9	55,5	46,2	70,0	62,0	66,1	67,2	56,4	57,4	61,4	45,8	55,7
	35-44	78,9	73,4	60,4	84,7	79,1	83,6	73,0	79,1	83,7	86,3	76,1	85,3
	45-54	80,3	79,1	67,4	86,2	82,1	83,7	63,8	80,8	85,1	90,0	85,8	88,2
	55-64	77,4	73,6	48,5	83,7	69,0	79,9	69,8	78,2	85,5	88,2	77,1	85,1
	65-w	58,5	57,8	50,0	64,5	41,0	63,3	57,3	60,9	63,4	67,9	47,1	67,2
Kv	0-14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,0
	15-24	22,7	16,6	23,3	27,3	12,0	22,8	12,2	19,3	6,8	17,5	51,4	18,1
	25-34	76,5	55,4	51,6	80,4	49,7	71,7	33,9	71,1	34,1	65,1	85,9	69,3
	35-44	80,2	65,5	65,0	82,7	53,4	73,1	35,2	77,4	56,2	74,8	85,4	78,3
	45-54	71,6	62,9	66,4	75,7	45,5	64,7	37,0	69,6	58,1	72,8	82,4	73,3
	55-64	59,5	47,6	52,7	64,5	34,7	49,1	36,0	59,3	36,2	60,3	50,0	60,4
	65-w	34,7	20,8	23,7	38,0	21,8	24,3	22,1	34,9	15,4	24,1	27,3	33,6

Källor: Folkräkningen 1950:V och VI och respektive lands statistiska årsböcker (- betyder inga observationer)

Tabell 5:4 Andel av förvärvsarbetande immigranter som var sysselsatta inom jord- och skogsbruk i hemlandet och andel av förvärvsarbetande (eller andel av befolkningen) i respektive emigrationsländer inom samma näringsgren

Grupp	Tidpunkt	Population	Andel inom jordbruk och skogsbruk
Finländare i Sverige	Vid emigrationen	förvärvsarbetande	12,3
Finland	6/6 1961	förvärvsarbetande	35,2
Italienare i Sverige	Vid emigrationen	förvärvsarbetande	2,6
Italien	1961 (årsgenomsnitt)	förvärvsarbetande	31,0
	1967 (årsgenomsnitt	förvärvsarbetande	24,1
Jugoslaver i Sverige	Vid emigrationen	förvärvsarbetande	11,3
Jugoslavien	31/3 1961	befolkningen	50,6
Tyskar i Sverige	Vid emigrationen	förvärvsarbetande	1,9
Västtyskland	6/6 1961	förvärvsarbetande	13,4
Västtyskland	april 1968	förvärvsarbetande	10,0

Källa: Intervjuundersökningen, respektive länders statistiska årsböcker och OECD, Labor force statistics, Paris 1969

DEL II

IMMIGRANTERNA OCH DEN SVENSKA EKONOMIN

KAPITEL 6

IMMIGRANTERNAS REGIONALA FÖRDELNING

I detta kapitel skall vi behandla de faktorer som bestämmer immigranternas regionala fördelning. Förutom en beskrivning baserad på officiell statistik skall vi, med utgångspunkt från den modell över immigranters beslutssituation vi presenterade i kapitel 3, testa olika hypoteser om vilka faktorer det är som bestämmer immigranternas regionala fördelning.

Immigranternas regionala fördelning är av intresse då denna har betydelse för vilka ekonomiska effekter immigrationen får. Det finns inte bara en homogen arbetsmarknad i Sverige utan många lokala,[1] dock i hög grad interdependenta, och det finns inte en bostadsmarknad utan många lokala. Detta medför att immigrationens effekter på arbets- och bostadsmarknaderna blir olika vid olika regionala fördelningar. Den regionala fördelningen har betydelse för vilka investeringar som blir en följd av immigrationen och den har betydelse för löner och hyror på de lokala arbets- och bostadsmarknaderna. (Se del III).

Här skall vi först diskutera orsakerna till immigranternas regionala fördelning mot bakgrund av den modell för migrantens beslutssituation som vi utvecklade i kapitel 3. Vi skall sedan med denna som underlag beskriva immigranternas regionala fördelning och försöka testa några hypoteser om immigranternas regionala fördelning.

6:1 Faktorer som påverkar immigranternas regionala fördelning

Vi skall utgå ifrån att immigranten på samma sätt som han väljer mellan att stanna och att flytta till Sverige väljer mellan olika alternativ i Sverige. Vi skall då använda oss av den modell för migrantens beslutssituation som vi formulerade i kapitel 3.[2] Vi antog där att migrantens val att flytta eller inte berodde på förväntade inkomster (y), förväntade priser (p), förväntad förmögenhet (m), förväntad miljö (i vid mening) (z) och den osäkerhet som migranten fäster vid sina förväntningar (o) allt i Sverige jämfört med förväntade inkomster etc i hemlandet. Vi skall nu anta att migranten på samma sätt väljer mellan olika orter i Sverige.

---

1) Arbetsmarknaden är också uppdelad i delmarknader för olika yrken, etc

2) En formalisering av en liknande modell är gjord av C-H Siven, Hushållets lokaliseringsval, i SOU 1970:15, Regionalekonomisk utveckling. Siven får knappast fram andra resultat än de som direkt framgår vid formuleringen av nyttofunktionen.

Om

$$u(y^i, p^i, m^i, z^i, o^i) \not> u(y^j, p^j, m^j, z^j, o^j)$$

där $m^i - m^j$ = flyttningskostnaden om m^i är förmögenheten vid fortsatt vistelse i hemlandet och m^j vid flyttning till land j.
där alternativ i väljs om $u^i > u^j$ och alternativ j väljs om $u^j > u^i$ och migranten är indifferent om $u^i \sim u^j$.

I många fall ställs den enskilda immigranten endast inför ett alternativ: att flytta till en viss ort i Sverige eller att stanna kvar. För flertalet av de personer som blir rekryterade i hemlandet gäller sannolikt att de endast har information om ett alternativ för migration till Sverige och när det gäller icke-nordisk immigration att de oftast endast har en möjlighet att flytta till Sverige. För dessa immigranter är det rimligt att anta att efterfrågesituationen bestämmer var de hamnar. Då immigranter ej kan få arbete inom alla sektorer av arbetsmarknaden utan främst inom tillverkningsarbete och annat manuellt arbete (se kapitel 5) bör omfattningen av efterfrågan på denna typ av arbetskraft vara en av bestämningsfaktorerna för företagens efterfrågan på utländsk arbetskraft. Företagets möjligheter att rekrytera lokalt kan förväntas bero på sysselsättningsläget på orten och på storleken av förändringen av efterfrågan på arbetskraft.

Även av de, som ej blir rekryterade i hemlandet av svenska företag, har sannolikt flertalet en mycket begränsad information om olika bosättningsalternativ i Sverige. Många får sin information via släktingar eller vänner som redan finns i Sverige och för den enskilde migranten gäller sannolikt oftast att han endast känner till ett bosättningsalternativ, nämligen det där hans släktingar och vänner är bosatta. En förutsättning för att han skall flytta dit är dock att arbete går att erhålla. Den tidigare regionala fördelningen av immigranterna bör alltså ha betydelse för var de nytillkomna immigranterna bosätter sig i Sverige. Frågan är då varför många immigranter har bosatt sig i vissa orter. Till en del kan det vara avhängigt av tidigare rekrytering av företag, till en del av slumpmässiga faktorer men till en del också av att de tidigare immigranterna valt att bosätta sig där de bedömt möjligheterna gynnsamma. För de för vilka det sistnämnda argumentet är giltigt bör samma sak gälla som för de som åker till Sverige för att arbeta och ej i förväg har anknytning till viss ort.

För en person som avser att migrera kan man anta att möjligheterna att få arbete, dvs efterfrågan på arbetskraft, har avgörande betydelse. Utan arbete och inkomster har flertalet immigranter ej ekonomiska möjligheter att kunna klara sig här om de flyttar hit. Om migranten har möjlighet att få arbete på många olika ställen, så är det rimligt att anta, att inkomsternas storlek (y i modellen) har betydelse för immigrantens bedömning av olika alternativ. Priserna på olika varor och tjänster (p) skiljer sig litet åt mellan olika platser i Sverige. Ett undantag är bostäder, där hyreskostnaderna för likvärdiga bostäder kan uppvisa stora skillnader mellan olika orter. Det är också rimligt att anta att migranter vid val mellan olika alternativ hellre bosätter sig nära hemlandet p g a lägre res- och flyttningskostnader (m) (möjligt är också att migranten har bättre information om de alternativ som ligger nära hemlandet). Det är också troligt, att många av de migranter, som ej direkt genom släktingar eller vänner är knutna till en viss ort, hellre väljer att bosätta sig i orter där det finns många landsmän (z i modellen).

Vi skall nu sammanfatta diskussionen: för de immigranter som rekryteras i hemlandet direkt av företagen menar vi att arbetsmarknadens efterfrågesida bestämmer dessa immigranters regionala fördelning.[1] För de övriga immigranterna menar vi att efterfrågan på arbetskraft har avgörande betydelse för den regionala fördelningen; men att då överskottsefterfrågan på arbetskraft finns i hela eller stora delar av landet också faktorer som den regionala fördelningen av de tidigare komna immigranterna, lönenivå, hyresnivå (möjligheterna att få bostad) och avståndet till hemlandet har betydelse.

6:2 Några data om immigranternas regionala fördelning

En förhållandevis stor andel av immigrationen, varierande mellan 40 och 50%, har kommit till storstadslänen. Till storstadslänen räknar vi då Stockholm, Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län. Däremot har den andel av immigranterna som kommit till skogslänen väsentligt understigit detta områdes andel av befolkningen. Till skogslänen räknar vi då norrlandslänen samt Kopparbergs och Värmlands län. (Se tabell 6:1) Av emigranterna har dock en ännu större andel kommit från storstadslänen. (Se tabell 6:2) I huvudsak gäller dock samma tendenser för

1) Inget företag som har försökt att rekrytera i utlandet har oss veterligt hittills haft problem med att kunna rekrytera önskat antal.

nettoimmigrationen som för immigrationen även om dessa ej är lika starkt markerade. (Se tabell 6:3) Det betyder att storstadslänen får en (jämfört med deras befolkning) relativt stor andel av nettoimmigrationen och skogslänen en relativt liten.

Om vi i stället ser på hur antalet utlänningar fördelar sig på samma regioner vid tre olika tillfällen finner vi samma förhållande. Andelen utlänningar som bor i storstadslänen är relativt stor jämfört med andelen svenskar och andelen i skogslänen låg. Detta förhållande har ytterligare markerats under tidsperioden efter 1950 och främst under 1960-talet. (Se texttabell 6:1)

Texttabell 6:1 Utländska och svenska medborgare fördelade efter område. Andelarna i procent.

Område / Tidpunkt	Storstadslänen		Skogslänen		Övriga län	
	utländska	svenska	utländska	svenska	utländska	svenska
31.12 1950	45,7	31,6	13,9	24,8	40,5	43,6
1.11 1960	48,2	33,2	16,7	24,2	35,1	42,6
31.12 1968	50,8	34,9	11,1	22,6	38,1	42,5

Källor: Folkräkningen 1950:VI, Folkräkningen 1960:IV och Statistiska Meddelanden Be 1969:8

Om vi använder oss av statistiken över arbetsanmälda för att studera fördelningen och dess förändring under 1960-talet (vi kan dock här ej gå längre tillbaka än 1964) finner vi likartade tendenser. Nedgången i andelen för skogslänen uppvägs dock här främst av en uppgång för övriga län medan andelen för storstadslänen är relativt konstant. (Se texttabell 6:2)

Texttabell 6:2 Arbetsanmälda utländska medborgare fördelade efter område. Andelarna i procent.

Område / Tidpunkt	Storstadslänen	Skogslänen	Övriga län
1.1 1964	56,0	13,9	30,1
1.1 1967	56,1	11,3	32,6
1.1 1970	54,9	9,5	35,6

Källa: Statens Invandrarverks (före 1 juli 1969 Statens utlänningskommissions) kvartalsstatistik över arbetsanmälda utlänningar

Detta att andelen av utlänningarna som bor i skogslänen har minskat

innebär dock ej att andelen av befolkningen i skogslänen som är utlänningar har minskat. Utlänningarnas andel av befolkningen har ökat för alla tre grupperna. (Se texttabell 6:3)

Texttabell 6:3 Utlänningarnas andel av befolkningen i olika områden. Andelarna i procent.

Område / Tidpunkt	Storstadslänen	Skogslänen	Övriga län	Totalt
31.12 1950	2,5	1,0	1,6	1,8
1.11 1960	3,6	1,8	2,1	2,5
31.12 1968	5,8	2,0	3,6	4,0

Källor: Folkräkningen 1950:VI, Folkräkningen 1960:IV och Statistiska Meddelanden Be 1969:8

Vi ser också att andelen av befolkningen som är utlänningar är hög i vissa län i Mellansverige, förutom i storstadslänen främst Västmanlands och Södermanlands län och dessutom i Älvsborgs län. Västmanlands län är det län som under hela tidsperioden har haft den största andelen utlänningar. (Se tabell 6:4)

Av kommunblock utanför Stockholms län var vid årsskiftet 1968/69 utlänningarnas andel av befolkningen över 10% i sju kommunblock. Det gällde Oxelösund, Olofström, Hallstahammar, Surahammar, Köping, Fagersta och Skinnskatteberg (se tabell 6:5). Samtliga med undantag av Köping är vad man brukar kalla bruksorter. En uppdelning av kommunblocken i kommuner skulle för vissa orter ge än större andelar. Av de medelstora städerna (kommunblock över 50 000) utanför storstäderna har endast tre av dessa en andel som är avsevärt högre än genomsnittet för landet. Det gäller Borås, Västerås och Eskilstuna. (Se tabell 6:6)

De olika nationaliteterna är regionalt olikartat fördelade.[1] Vi skall här jämföra några av de större grupperna, i första hand finländarna, norrmännen, danskarna, tyskarna, italienarna, jugoslaverna och grekerna. Data från folkräkningarna 1950 och 1960 samt folkbokföringsstatistik från 1968 säger oss att samtliga grupper, jämfört med svenska medborgare, är överrepresenterade i storstadsregionerna. Detta gäller främst danskar, tyskar och italienare av de större grupperna, i mindre utsträckning för norrmän och jugoslaver och i relativt liten utsträckning för finländare och greker. (Se texttabell 6:4) Samma relationer får vi om

1) För en beskrivning av vissa nationalitetsgruppers geografiska spridning den 1.11 1967 med hjälp av kartor, se Leif Berg (handledare Ragnar Bergling), Utlänningarnas geografiska spridning i Sverige, Uppsala ht 1969

vi använder oss av arbetsanmälningsstatistik. (Se tabell 6:7). För vissa av de mindre grupperna från Medelhavsområdet bl a turkar, spanjorer, portugiser och medborgare i arabstaterna gäller att de i mycket hög utsträckning är koncentrerade till storstadslänen. (Se texttabell 6:4) Andelen av finländare, italienare och tyskar som bor i storstäderna har ökat under tidsperioden 1950-1968. Andelen som är bosatta i skogslänen är 1968 lägre för samtliga nationalitetsgrupper än för svenskarna. Detta gäller i synnerhet för grupperna från Sydeuropa medan det är mindre markerat för danskar, tyskar och finländare, och den norska andelen är i det närmaste lika hög som den svenska.

Texttabell 6:4 Utlänningar efter nationalitet fördelade på område. Andelarna i procent.

Medborgarskapsland	År	Storstadslänen		Skogslänen		Övriga län	
		Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Danmark	1950	9 060	56,4	1 228	7,7	5 736	35,9
	1960	16 347	54,1	3 293	16,9	10 596	35,0
	1968	17 636	56,5	2 289	7,3	11 283	36,2
Finland	1950	8 740	32,5	6 955	25,9	11 164	41,6
	1960	29 314	39,1	17 412	23,2	28 210	37,6
	1968	65 421	43,5	21 755	14,5	63 203	42,0
Norge	1950	6 465	44,6	3 501	24,4	4 460	31,0
	1960	9 398	47,4	4 898	24,4	5 589	28,2
	1968	12 978	48,7	5 880	22,1	7 782	29,2
Tyskland	1950	5 552	52,0	904	8,5	4 214	39,5
	1960	12 542	54,7	2 620	11,4	7 772	33,9
	1968	12 707	57,8	1 797	8,2	7 480	34,0
Italien	1950	1 443	54,2	103	3,9	1 087	40,8
	1960	3 395	67,9	99	2,0	1 503	30,1
	1968	5 554	67,9	176	2,2	2 445	29,9
Jugoslavien	1968	12 503	51,0	532	2,2	11 500	62,3
Grekland	1968	3 451	37,1	56	0,6	5 806	62,3
Turkiet	1968	1 605	80,0	77	3,8	323	16,1
Spanien	1968	2 988	80,3	100	2,7	634	17,0
Portugal	1968	873	92,1	9	0,9	74	7,0
Arabländerna	1968	1 196	77,7	57	3,7	286	18,6
Samtliga utlänningar	1950	56 510	45,7	17 160	13,9	50 050	40,5
	1960	91 925	48,2	31 741	16,7	66 955	35,1
	1968	162 714	56,8	35 683	11,1	122 153	38,1
Sverige	1950	2 185 092	31,6	1 716 342	24,8	3 018 885	43,6
	1960	2 428 070	33,2	1 764 993	24,2	3 111 445	42,6
	1968	2 659 023	34,9	1 719 526	22,6	3 232 530	42,5

Anm. Av medborgare från arabländerna är ej de länder med minsta antalet särredovisade per län. Därför är endast 1 539 av 1 699 redovisade i tabellen.

Källor: Folkräkningen 1950:VI, Folkräkningen 1960:IV och Statistiska Meddelanden Be 1969:8

Jämför vi fördelningen länsvis för respektive nationalitetsgrupper med fördelningen för svenskar finner vi ej helt oväntat att danskarna är överrepresenterade i de båda Skånelänen, Hallands län, Kronobergs län samt Göteborgs och Bohus län, dvs i stort sett gränsområden mot Danmark. (Se tabell 6:8) Norrmännen är relativt sett överrepresenterade i Stockholms, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Västmanlands, Kopparbergs och Jämtlands län, dvs förutom i gränsområdena mot Norge i Västmanlands och Stockholms län. Finländarna är relativt sett överrepresenterade i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs och Älvsborgs län, dvs i Mellansverige och dessutom i Älvsborgs län. Tyskar och italienare är överrepresenterade i samtliga storstadslän och dessutom i Västmanlands län. Grekerna är överrepresenterade i Stockholms och Uppsala län, de tre Smålandslänen, Kristianstads län och Älvsborgs län och jugoslaverna i Södermanlands, Västmanlands, Jönköpings, Kronobergs, Blekinge, Malmöhus, Hallands samt Göteborgs och Bohus län. Både jugoslaver och greker är alltså framför allt bosatta i Götaland.

För vissa av nationaliteterna kan vi jämföra data från 1968 med data för den geografiska fördelningen från folkräkningarna 1950 och 1960. Det mest frapperande är att de olika gruppernas geografiska fördelning ej mer markant har förändrats under tidsperioden. Vi skall dock här peka på vissa förskjutningar.

De mest markanta förändringarna mellan 1950 och 1968 är följande: andelen danskar och norrmän i Stockholms län har minskat medan andelen i Göteborgs och Bohus län ökat. För finländarna har andelen ökat för både Göteborgs och Bohus län och Stockholms län medan andelen minskat för flertalet av skogslänen. För tyskarna har andelen i Göteborgs och Bohus län ökat medan övriga läns andelar endast förändrats i mindre omfattning. För italienarna gäller att andelen av dem som bor i Malmöhus län ökat medan den främst minskat i Göteborgs och Bohus län.

Finländarna är den största gruppen i samtliga län utom i de båda Skånelänen, där danskarna är flest. (Se tabell 6:9) Jämfört med dess andel av det totala antalet utlänningar i Sverige är finländarna överrepresenterade i samtliga län i Svealand och Norrland med undantag av Värmlands och Jämtlands län och dessutom i Älvsborgs, Skaraborgs och Östergötlands län. Danskarna har en större andel än i genomsnitt i Götaland med undantag för Gotlands, Älvsborgs och Skaraborgs län. För norrmännen gäller samma sak i skogslänen med undantag av Gävleborgs län och dessutom i Göteborgs och Bohus län, Skaraborgs och Örebro län. För tyskarna gäller

detta Götaland med undantag av Blekinge, Göteborgs och Bohus län och Älvsborgs län och dessutom Stockholms och Västerbottens län. För jugoslaver gäller detta Götaland med undantag av Gotlands och Älvsborgs län. För grekerna slutligen är deras andel av utlänningarna över genomsnittet i Götaland med undantag av Gotlands, Malmöhus och Göteborgs och Bohus län och dessutom i Uppsala län.

I denna översiktliga beskrivning skall följande betonas: för det första att andelen utlänningar i (och immigrationen till) storstadslänen är högre och andelen utlänningar i (och immigrationen till) skogslänen är lägre än i övriga län. För det andra att immigranter från de nordiska grannländerna i stor utsträckning är bosatta i områdena närmast hemländerna.

6:3 Testning av några hypoteser om immigranternas regionala fördelning

För att undersöka vilka faktorer som är av störst vikt skall vi använda oss av regressionsanalys. Vi vill förklara skillnader i storleken på immigrationen till olika områden och skillnader i andelen immigranter mellan olika områden. Några sådana uppgifter finns ej noggrannare än efter län men vi har kännedom om utlänningarnas regionala fördelning efter arbetsmarknadsregion och kommunblock vid årsskiftet 1968/1969.[1] När vi använder oss av dessa uppgifter betyder det att vi ej tar hänsyn till den geografiska fördelningen för de immigranter som blivit svenska medborgare dvs i huvudsak de immigranter som kommit före 1960.

De faktorer som vi skall koncentrera oss på är dels de som är av betydelse för efterfrågan på utländsk arbetskraft och dels de som kan tänkas vara av betydelse för immigranternas val av bostadsort när de kan välja mellan olika arbetsplatser.

Beteckningar:[2]

y = andelen utlänningar inom arbetsmarknadsregionen (den beroende variabeln)

x_i = de oberoende variablerna (definieras i texten)

---

1) För 1968 finns immigrationen och emigrationen uppdelad på kommunblock och arbetsmarknadsregioner. Se Befolkningsförändringar 1968 (SOS). Del 2. Utgiven i oktober 1970. Denna del fanns ej tillgänglig när beräkningarna för detta kapitel gjordes.

2) Det material på vilket beräkningarna bygger redovisas i tabell 6:10

Anm. Samtliga parametrar är angivna med tre decimalers noggrannhet.

^{xxx} = signifikant på 0,1%-nivån, ^{xx} = signifikant på 1%-nivån,
^{x} = signifikant på 5%-nivån.

Näringsgrensstrukturen. Då flertalet utlänningar ej kan svenska kan de ej söka arbete inom merparten av tjänstemannayrken och företag rekryterar och anställer ej icke-svenskspråkiga utlänningar i sådana befattningar. (Se kapitel 5 och 7) Merparten av arbetande inom jordbruk är egna företagare och jordbruket utgör av den orsaken en begränsad arbetsmarknad för utlänningar. Vi kan därför vänta oss att andelen utlänningar är högre i arbetsmarknadsregioner med en större andel anställda med tillverkningsarbete och annat manuellt arbete.[1)]

Vi har testat denna hypotes med tre olika oberoende variabler. Dels med andelen sysselsatta med tillverkningsarbete vid folkräkningen 1965 (x_1), dels med andelen sysselsatta med tillverknings- och gruvarbete vid samma tillfälle (x_2) och dels med andelen inkomsttagare inom tillverknings-, gruv- och byggnadsarbete 1967 (x_3) som oberoende variabel. Då andelarna inom olika näringsgrenar förändras långsamt och då det gäller utlänningar som har kommit under en följd av år kan vi i brist på bättre använda oss av data som är hämtade från ett annat år än vad uppgifterna om utlänningarnas fördelning är. Resultaten blev

(1) $Y = -0{,}579 + 0{,}112^{xxx}x_1 \qquad R^2 = 0{,}272$

(2) $Y = -1{,}192 + 0{,}126^{xxx}x_2 \qquad R^2 = 0{,}324$

(3) $Y = -3{,}656 + 163^{xxx}x_3 \qquad R^2 = 0{,}348$

Vi fick i samtliga tre fall fram signifikanta samband dock starkast i det sista fallet med andelen inkomsttagare inom tillverknings-, gruv- och byggnadsarbete 1967 som oberoende variabel.

---

1) Th Orsagh & D Mooney, A Model for the Dispersion of the Migrant Labor Force and Some Results for the United States, 1880-1920, Review of Economic and Statistics, Aug 1970, ser andelen anställda utanför jordbruket som endast en utbudsfaktor. Med vårt betraktelsesätt påverkar detta i stället främst efterfrågan på utländsk arbetskraft.
En annan regressionsanalytisk studie av de faktorer som bestämmer immigranters geografiska fördelning är R L Vedder & L E Gallaway, Settlement Patterns of Canadian Emigrants to the United States, 1856-1960 Canadian Journal of Economics, August 1970

Expansionstakt. Det är inte bara storleken av den andel av arbetsmarknaden som merparten av utlänningarna kan få arbete på som är av betydelse utan också förändringar i dennas storlek. Under förutsättning att allt annat är oförändrat borde vi kunna förvänta oss att en större andel utlänningar skulle bo i områden där sysselsättningen inom tillverkningsarbete, gruvarbete och byggnadsarbete har ökat. Vi har inga uppgifter efter kommunblock på detta men däremot känner vi ökningstakten i sysselsatta inom industrin dock ej för en längre tidsperiod än 1963 till 1967 (x_4). Detta kan dock vara tillräckligt för att ge någon uppfattning om denna faktors betydelse. Regressionsanalysen gav följande resultat:

(4) $Y = 1{,}191 - 0{,}085^{xx} x_4 \qquad R^2 = 0{,}100$

Andelen utlänningar var alltså mindre i a-regioner där industrin expanderade 1963-1967, vilket ej överensstämmer med vår hypotes. Detta kan sannolikt förklaras av att vi för närvarande har en ökande spridning av industrin.[1] Så medan andelen anställda inom industrin minskar eller stagnerar i arbetsmarknadsregioner med hög andel sysselsatta inom industrin ökar den i arbetsmarknadsregioner med en tidigare relativt låg andel sysselsatta inom industrin. Så en hög ökningstakt av antalet anställda inom industrin kan ofta vara kombinerad med en liten ökning av andelen anställda inom industrin. Detta att immigranternas andel är större i arbetsmarknadsregioner med stagnerande industri betyder ej att deras andel är större befolkningsmässigt i stagnerande arbetsmarknadsregioner. För att testa detta tog vi som oberoende variabel den inrikes nettoinflyttningen 1963-1967 per 1 000 av folkmängden vid folkräkningen 1965 (x_5). Resultatet blev

(5) $Y = 3{,}303 + 0{,}009x_5 \qquad R^2 = 0{,}033$

Vi fick i detta fall inte ett signifikant samband men dock ett positivt värde på regressionskoefficienten.[2]

---

1) Så var fallet mellan 1952 och 1960. Se E Olsen, Erhvervlivets lokalisering, Nationaløkonomisk Tidsskrift 1965, Hefte 1-2

2) En fyrfältsindelning efter om nettoinflyttningen är positiv eller negativ och efter om andelen utlänningar är över eller under riksgenomsnittet ger vid χ 2-test ett samband som är signifikant på 5%-nivån.

	Nettoutflyttning	Nettoinflyttning
Under genomsnittet	35	14
Över genomsnittet	9	12

Sysselsättningsläget. Företagens benägenhet att rekrytera utländsk arbetskraft kan antas vara beroende av sysselsättningsläget på orten. (Se kapitel 3) Det verkar också rimligt att anta att få immigranter söker sig till arbetsmarknadsregioner med hög arbetslöshet eller hög dold arbetslöshet (för vilket man brukar ta en låg förvärvsintensitet som mått), medan däremot många söker sig till arbetsmarknadsregioner med en stor andel lediga platser. Vi har därför anledning att vänta oss att finna relativt höga andelar utlänningar i områden med låg arbetslöshet, hög förvärvsintensitet och stor andel lediga platser. Vad gäller andel arbetslösa har vi ingen uppdelning efter arbetsmarknadsregioner som går längre tillbaka än 1963 och vi har därför måst begränsa oss till den genomsnittliga andelen arbetslösa 1963-1968 (x_6). För förvärvsintensiteten har vi uppgifter senast från folkräkningen 1965 (x_7). Slutligen vad gäller lediga platser finns uppgifter blott fr o m 1965 och som mått tog vi antalet lediga platser per 1 000 invånare i åldern 15-64 år, 1965-68, per år (x_8). Resultaten blev

(6) $Y = 3{,}532 - 0{,}599x_6$ $\quad R^2 = 0{,}012$

(7) $Y = 3{,}455 + 0{,}100x_7$ $\quad R^2 = 0{,}030$

(8) $Y = 1{,}260 + 0{,}278^{xx}x_8$ $\quad R^2 = 0{,}117$

Vi fick ett signifikant samband endast vad gäller lediga platser och skall man våga dra någon tentativ slutsats av detta skulle det vara att andelen lediga platser är ett bättre mått än andelen arbetslösa på det kortsiktiga sysselsättningsläget.

Löner och inkomster. Om en person har möjlighet att välja mellan olika arbeten som i övrigt är lika förväntar vi att personen väljer det med den högsta lönen. Om olika orter har olika lönenivå skulle vi kunna förvänta oss en större andel utlänningar i områden med den högre lönen under förutsättning att de har möjlighet att välja. Då vi saknar uppgifter på lönenivån i olika arbetsmarknadsregioner är den bästa approximationen vi kan få inkomsten per sysselsatt inom respektive arbetsmarknadsregion 1966 (x_9) och realinkomst per sysselsatt inom samma områden och år (x_{10}).[1] Här måste dock understrykas att denna approximation är mycket grov då också arbetsmarknadsregionens yrkessammansättning är bestämmande för realinkomsten per sysselsatt. Resultaten blev

---

1) Både inkomst per sysselsatt och realinkomst per sysselsatt är beräknad av ERU, SOU 1970:3

(9) $Y = -9{,}078 + 0{,}67^{xxx} x_9$ $R^2 = 0{,}234$

(10) $Y = -10{,}600 + 0{,}680^{xxx} x_{10}$ $R^2 = 0{,}283$

Sambandet blir i båda fallen signifikant men vi skall komma ihåg att inkomsten per sysselsatt dels beror på lönenivån inom de olika yrkena inom arbetsmarknadsregionen och dels på yrkessammansättningen inom arbetsmarknadsregionen.

Bostäder. Hyrornas storlek och möjligheterna att få bostäder skiljer sig väsentligt åt mellan olika orter. Man skulle kunna tänka sig att immigranterna kom till Sverige av arbetsmarknadsskäl men att deras val av bostadsort bestämdes av hyrorna och möjligheterna att få bostad. Vi har som mått på bostadsmarknaderna i olika regioner valt bostadstillgången. Som mått på bostadstillgång har vi valt dels antal boende per hundra rum i arbetsmarknadsregioner vid folkräkningen 1965 (x_{11}) och dels andelen trångbodda hushåll i arbetsmarknadsregionen vid folkräkningen 1965 (x_{12}). Resultaten blev

(11) $Y = 11{,}294 - 0{,}061^{x} x_{11}$ $R^2 = 0{,}058$

(12) $Y = -0{,}833 + 0{,}166^{xxx} x_{12}$ $R^2 = 0{,}137$

Vår hypotes styrks inte av dessa beräkningar. Utlänningarnas andel är högre i arbetsmarknadsregioner med få antal rum per invånare och högre i arbetsmarknadsregioner med en stor andel trångbodda hushåll. Detta skulle kunna förklaras av att bostadstillgången är sämre i de arbetsmarknadsregioner där arbetsmarknaden är gynnsam för immigranterna och att arbetsmarknadsläget är helt dominerande för immigrantens val av bostadsort. En alternativ eller kompletterande förklaring är att bostadstillgången per person blir lägre just som en följd av inflyttningen till arbetsmarknadsregionerna.

Vi kan sammanfatta den hittills gjorda enkla regressionsanalysen så att utlänningarnas regionala fördelning är beroende av arbetsmarknadssituationen i de olika regionerna men att bostadstillgången i de olika regionerna däremot ej verkar ha någon betydelse. Vi skall nu försöka skilja ut de olika arbetsmarknadsfaktorernas betydelse för immigranternas regionala fördelning. Vi skall också försöka se om bostadstillgången spelar någon roll för immigrantens val av arbetsmarknadsregion vid given arbetsmarknadssituation.

Vi skall göra denna undersökning med hjälp av multipel regressionsanalys där vi som beroende variabel har andelen utlänningar inom arbetsmarknadsregionen och där vi som oberoende variabler har de variabler inom respektive grupp av variabler som vid den enkla regressionsanalysen gav bäst utslag.

Modellen:

Y = andelen utlänningar i arbetsmarknadsregionen 1968/1969

x_1 = realinkomst per sysselsatt 1966

x_2 = andel av inkomsttagare sysselsatta inom tillverknings-, gruv- och byggnadsarbete 1967[1)]

x_4 = andel trångbodda i procent 1965

x_3 = nettoinflyttning per 1 000 invånare 1963-1967

x_5 = antal lediga platser per 1 000 invånare 1965-1968

Som synes är materialet heterogent vad gäller de år uppgifterna är hämtade ifrån men vad gäller de tre första oberoende variablerna kan sägas att förändringen i relationerna mellan olika kommunblock går relativt långsamt. Däremot är denna invändning allvarligare vad gäller de båda sista oberoende variablerna och där speciellt vad gäller antal lediga platser där statistiken endast omfattar fyra år. Här skall bara sägas att efterhand som arbetsmarknadsstatistiken blir bättre och vi får längre serier av observationer så blir också möjligheterna att testa hypotesen om arbetsmarknaden bättre.

Beräkningen gav följande korrelationsmatris. (Se texttabell 6:5)

Texttabell 6:5 Korrelationsmatris

Variabelnummer	Y	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5
Y	1,000	0,532	0,590	0,183	0,370	0,342
x_1		1,000	0,234	0,417	0,397	0,422
x_2			1,000	0,295	-0,028	0,186
x_3				1,000	-0,364	0,704
x_4					1,000	-0,252
x_5						1,000

1) Vi försökte här också med andel inom tillverknings- och gruvindustri 1965 då vi väntade en samvariation mellan andelen inom byggnadsarbete och nettoinflyttning skulle ge högre korrelation mellan x_2 och x_4 än mellan denna variabel och x_5. Så var emellertid inte fallet.

Vid beräkning av regressionslinjen får vi ett positivt tecken för regressionskoefficienten för x_4, dvs andelen trångbodda oavsett antal oberoende variabler vi tar med.[1] Detta kan dels bero på att vi ej lyckats att tillräckligt bra beskriva arbetsmarknadssituationen och dels på att immigrationens storlek och med detta att andelen utlänningar påverkar bostadsbeståndet per capita inom arbetsmarknadsregionen. Vi skall därför ej ta med x_4 i regressionslinjen.

Om vi tar med två oberoende variabler får vi den bästa skattningen när man har realinkomst per sysselsatt och andelen inkomsttagare inom tillverknings-, gruv- och byggnadsarbete

$$(13) \quad Y = -13{,}289 + \underset{(0{,}112)}{0{,}533}^{xxx} x_1 + \underset{(0{,}024)}{0{,}136}^{xxx} x_2 \qquad R^2 = 0{,}513$$

Av de båda regressionskoefficienterna förändras x_2:s litet om man inkluderar andra variabler medan x_1:s förändras kraftigt om man inkluderar x_4 och x_5. Detta senare då realinkomsten, inrikes nettoinflyttning och antal lediga platser är högt korrelerade med varandra.

6:4 Sammanfattning

Förhållandena på arbetsmarknaden men ej på bostadsmarknaden verkar vara bestämmande för immigranternas regionala fördelning. Av arbetsmarknadsförhållandena verkar arbetsmarknadsstrukturen ha störst betydelse för immigranternas regionala fördelning. För immigrationen från de nordiska grannländerna har närheten till hemlandet betydelse för immigranternas regionala fördelning.

---

1) Om vi har med fem oberoende variabler får vi följande regressionslinje

$$Y = -14{,}183 + \underset{(0{,}144)}{0{,}261} x_1 + \underset{(0{,}022)}{0{,}150}^{xxx} x_2 - \underset{(0{,}006)}{0{,}011} x_3 + \underset{(0{,}048)}{0{,}145}^{xx} x_4 +$$

$$+ \underset{(0{,}089)}{0{,}318}^{xxx} x_5 \qquad R^2 = 0{,}642$$

Tabell 6:1 Regional fördelning av immigration 1946-1967. Andelarna i procent.

Område / År	Storstadslän		Skogslän		Övriga län	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
1946	13 734	43,7	3 362	10,7	14 326	45,6
1947	14 165	45,1	4 594	14,6	12 640	40,3
1948	13 531	41,1	5 535	16,8	13 869	42,1
1949	11 018	45,9	3 913	16,3	9 066	37,8
1950	11 380	40,7	5 268	18,9	11 292	40,4
1951	12 711	40,2	6 232	19,7	12 660	40,1
1952	11 214	42,7	5 663	21,6	9 382	35,7
1953	9 254	48,3	3 842	20,0	6 079	31,7
1954	9 225	44,3	4 213	20,2	7 379	35,4
1955	12 990	43,2	6 407	21,3	10 672	35,5
1956	12 950	46,2	5 636	20,1	9 443	33,7
1957	15 100	45,7	6 235	18,9	11 688	35,4
1958	11 798	53,4	3 354	15,2	6 945	31,4
1959	10 171	53,3	2 909	15,2	6 009	31,5
1960	12 361	47,3	3 985	15,2	9 797	37,5
1961	14 612	49,3	4 450	15,0	10 557	35,6
1962	13 740	54,8	3 345	13,3	7 999	31,9
1963	14 013	52,0	2 658	9,9	10 279	38,1
1964	18 724	48,8	3 683	9,6	15 927	41,5
1965	22 492	45,4	4 934	10,0	22 160	44,7
1966	23 238	49,5	4 841	10,3	18 891	40,2
1967	16 280	54,3	3 254	10,9	10 449	34,8
1968	18 702	52,0	3 753	10,4	13 523	37,6
1969	27 961	43,3	6 059	9,4	30 483	47,3

Anm. Till storstadslänen räknas Stockholms, Malmöhus och Göteborgs och Bohus län. Till skogslänen räknas Värmlands, Kopparbergs och Norrlandslänen.

Källor: Statistisk Årsbok 1954, 1960 och 1969. Befolkningsförändringar 1968 del 3 och 1969 del 3

Tabell 6:2 Regional fördelning av emigrationen 1946-67. Andelarna i procent.

Område / År	Storstadslänen		Skogslänen		Övriga län	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
1946	4 224	61,1	778	11,3	1 913	27,7
1947	3 695	57,3	924	14,3	1 832	28,4
1948	5 266	53,8	1 215	12,4	3 303	33,8
1949	8 058	56,9	1 561	11,0	4 555	32,1
1950	7 327	57,0	1 352	10,5	4 181	32,5
1951	9 348	56,4	1 576	9,5	5 656	34,1
1952	7 545	56,3	2 263	15,1	5 190	34,6
1953	9 449	54,1	2 550	14,6	5 481	31,4
1954	7 118	51,5	2 019	14,6	4 685	33,9
1955	6,877	54,3	1 838	14,5	3 960	31,2
1956	7 966	54,1	2 328	15,8	4 443	30,1
1957	8 480	56,3	2 172	14,4	4 419	29,3
1958	7 745	54,4	2 076	14,6	4 426	31,1
1959	8 660	55,5	2 350	15,1	4 597	29,5
1960	8 404	55,5	2 194	14,5	4 540	30,0
1961	8 410	56,0	2 060	13,7	4 549	30,3
1962	7 954	53,3	2 187	14,7	4 787	32,1
1963	8 917	58,1	1 864	12,2	4 559	29,7
1964	8 943	56,9	1 836	11,7	4 926	31,4
1965	9 064	56,7	1 682	10,5	5 231	32,7
1966	10 146	51,4	2 250	11,4	7 334	37,2
1967	11 267	56,4	1 917	9,6	6 795	34,0
1968	13 770	59,5	2 117	9,0	7 275	31,4
1969	11 515	56,6	1 993	9,8	6 852	33,7

Källor: Se tabell 6:1

Tabell 6:3 Regional fördelning av nettoimmigrationen 1946-67. Andelarna i procent.

Område / År	Storstadslänen		Skogslänen		Övriga län	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
1946	9 510	38,8	2 584	10,5	12 413	50,7
1947	10 470	42,0	3 670	14,7	10 808	43,3
1948	8 265	35,7	4 320	18,7	10 566	45,6
1949	2 960	30,1	2 352	23,9	4 511	45,9
1950	4 053	26,9	3 916	26,0	7 111	47,2
1951	3 363	22,4	4 656	31,0	7 004	46,6
1952	3 669	32,6	3 400	30,2	4 192	37,2
1953	-195	-11,5	1 292	76,2	598	35,3
1954	2 107	30,1	2 194	31,4	2 694	38,5
1955	6 113	35,1	4 569	26,3	6 712	38,6
1956	4 984	37,5	3 308	34,9	5 000	37,6
1957	6 620	36,9	4 063	22,6	7 269	40,5
1958	4 053	51,6	1 278	16,3	2 519	32,1
1959	1 511	43,4	559	16,1	1 412	40,6
1960	3 967	36,0	1 791	16,3	5 257	47,8
1961	6 202	42,5	2 390	16,4	6 008	41,2
1962	5 786	57,0	1 158	11,4	3 121	31,6
1963	5 096	43,9	794	6,8	5 720	49,3
1964	9 781	43,2	1 847	8,2	11 001	48,6
1965	13 428	40,0	3 252	9,7	16 929	50,4
1966	13 092	48,1	2 591	9,5	11 557	42,4
1967	5 013	50,1	1 337	13,4	3 654	26,5
1968	4 932	38,5	1 636	12,8	6 248	48,8
1969	16 446	37,3	4 066	9,2	23 631	53,5

Källor: Se tabell 6:1

Tabell 6:4 Andel utländska medborgare av den totala befolkningen inom länen 1950, 1960 och 1968. Andelarna i procent.

Län \ År	1950	1960	1968
Stockholms län	3,1	4,4	6,6
Uppsala län	1,9	1,9	3,8
Södermanlands län	2,6	3,4	5,9
Östergötlands län	1,4	1,5	2,6
Jönköpings län	1,5	1,4	3,0
Kronobergs län	1,1	1,1	3,1
Kalmar län	0,9	0,7	1,9
Gotlands län	0,6	0,5	0,8
Blekinge län	0,7	1,0	2,8
Kristianstads län	0,9	1,0	2,1
Malmöhus län	2,0	2,5	4,5
Hallands län	1,4	1,4	2,6
Göteborgs o Bohus län	1,9	3,2	5,3
Älvsborgs län	2,4	2,7	4,9
Skaraborgs län	0,9	1,2	2,1
Värmlands län	1,4	2,4	2,3
Örebro län	1,7	3,1	3,8
Västmanlands län	3,9	6,2	8,3
Kopparbergs län	1,7	3,3	3,2
Gävleborgs län	0,9	1,5	2,2
Västernorrlands län	0,7	1,2	1,5
Jämtlands län	0,6	1,0	1,3
Västerbottens län	0,5	0,7	1,0
Norrbottens län	0,9	1,7	2,2
Hela landet	1,8	2,5	4,0

Källor: Folkräkningen 1950:VI, Folkräkningen 1960:IV och Statistiska Meddelanden Be 1969:8

Tabell 6:5 Kommunblock där andelen utlänningar översteg 10% den 31.12 1968

Kommun	Svenska medborgare	Utlänningar	Andel av befolkningen (%)	A-region
Gustavsberg	9 810	1 360	12,18	01 Stockholm/ Södertälje
Nacka	37 288	4 871	11,55	01 "
Tumba	18 661	3 113	14,30	01 "
Upplands-Väsby	13 682	2 571	15,82	01 "
Oxelösund	13 078	1 610	10,96	05 Nyköping
Olofström	14 029	2 217	13,65	23 Karlshamn
Hallstahammar	16 592	2 429	12,77	48 Västerås
Surahammar	8 917	1 906	17,61	48 Västerås
Köping	25 655	3 257	11,27	49 Köping
Fagersta	14 659	2 188	12,99	50 Fagersta
Skinnskatteberg	4 881	762	13,50	Fagersta

Källa: Statistiska Meddelanden Be 1969:8

Tabell 6:6 Utlänningar i kommunblock med över 50 000 innevånare den 31.12 1968

Kommun	Svenska medborgare	Utlänningar	Andel utlänningar (%)
Solna/Sundbyberg	79 347	5 585	6,58
Stockholm	719 032	40 914	5,38
Södertälje	78 123	7 764	9,64
Uppsala	116 286	3 851	3,21
Eskilstuna	82 307	7 836	8,69
Linköping	99 884	1 435	1,42
Norrköping	113 284	4 539	3,85
Jönköping	101 226	3 450	3,28
Växjö	54 490	1 359	2,43
Kalmar	50 725	728	1,41
Karlskrona	59 141	359	0,60
Kristianstad	63 319	935	1,46
Hälsingborg	94 143	4 061	4,14
Lund	70 783	2 395	3,27
Malmö	266 609	14 945	5,31
Halmstad	66 147	2 522	3,67
Göteborg	428 421	26 970	5,92
Borås	96 137	9 451	8,95
Karlstad	69 323	1 478	2,09
Örebro	108 828	2 751	2,47
Västerås	102 116	8 514	7,70
Gävle	81 077	2 403	2,88
Sundsvall	74 287	1 601	2,11
Örnsköldsvik	59 922	649	1,07
Umeå	65 078	1 000	1,51
Skellefteå	71 635	567	0,70
Luleå	56 397	755	1,32

Källa: Statistiska Meddelanden 1969:8

Tabell 6:7 Arbetsanmälda efter nationalitet fördelade på område. Andelar i procent.

Medborgarskapsland	År 1/1 resp år	Storstadslänen		Skogslanen		Övriga län	
		Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Danmark	1964	11 907	61,6	1 868	9,7	5 550	28,7
	1967	12 009	61,8	1 915	9,9	5 510	28,4
	1970	11 542	63,0	1 531	8,4	5 253	28,7
Finland	1964	25 789	45,9	11 000	19,6	19 349	34,5
	1967	34 263	46,4	11 615	15,7	27 999	37,9
	1970	45 283	46,0	12 019	12,2	41 068	41,7
Norge	1964	6 204	53,5	2 788	24,0	2 613	22,5
	1967	7 362	54,9	3 028	22,6	3 032	22,6
	1970	7 718	57,5	2 719	20,3	2 981	22,2
Tyskland	1964	10 316	64,5	1 315	8,2	4 353	27,2
	1967	10 722	64,4	1 302	7,8	4 621	27,8
	1970	9 529	64,0	1 184	8,0	4 175	28,0
Jugoslavien	1964	1 361	52,5	37	1,4	1 196	46,1
	1967	7 105	54,4	347	2,7	5 617	43,0
	1970	9 915	56,0	303	1,7	7 492	42,3
Grekland	1967	2 564	43,5	40	0,7	3 290	55,8
	1970	2 804	41,1	65	1,0	3 947	57,9
Italien	1964	2 977	70,4	135	3,2	1 119	26,4
	1967	4 133	76,0	219	3,7	1 551	26,3
	1970	3 379	71,5	118	2,5	1 232	26,1
Samtliga arbetsanmälda	1964	74 566	56,0	18 470	13,9	40 132	30,1
	1967	98 798	56,1	19 905	11,3	57 290	32,6
	1970	111 963	54,9	19 480	9,5	72 540	35,6

Källa: Statens Invandrarverks (före den 1 juli 1969 Statens Utlänningskommission) kvartalsstatistik över arbetsanmälda utlänningar

Tabell 6:8 Svenskar och utlänningar, fördelning på olika län 1950, 1960 och 1968. Andelarna angivna i %.

Medborgarskapsland	År 19-	LÄN																							
		A	C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	N	O	P	R	S	T	U	W	X	Y	Z	AC	BD
Sverige	68	12,6	2,5	3,0	4,8	3,8	2,1	3,1	0,7	1,9	3,4	8,7	2,4	8,6	4,9	3,3	3,7	3,4	3,1	3,5	3,8	3,6	1,7	3,0	3,3
Danmark	50	26,0	1,4	2,8	3,0	4,2	2,4	1,4	0,3	0,9	3,5	27,0	3,1	9,3	4,6	1,7	2,8	3,3	3,4	2,2	1,1	0,6	0,3	0,1	0,6
	60	16,4	1,0	3,6	3,0	3,0	1,8	1,2	0,1	1,1	3,6	24,2	2,6	13,5	4,9	1,3	4,1	3,8	4,1	3,3	1,8	0,5	0,2	0,3	0,7
	68	14,9	1,0	2,7	2,9	3,5	2,6	1,3	0,1	1,5	5,6	27,2	3,4	14,4	4,9	1,3	2,5	2,5	2,7	2,1	1,2	0,4	0,3	0,3	0,6
Finland	50	25,8	2,4	4,6	3,2	2,8	1,0	1,7	0,6	0,7	2,1	2,8	1,5	3,9	4,3	1,7	3,5	3,5	11,5	6,5	3,2	3,3	0,5	3,1	5,8
	60	31,0	1,9	5,2	2,3	1,4	0,4	0,6	0,1	0,4	0,5	1,7	0,6	6,4	6,0	1,4	3,2	5,2	11,7	7,2	3,1	3,0	0,8	1,4	4,5
	68	31,4	2,7	6,5	3,1	2,1	0,7	0,7	0,1	1,0	0,6	3,5	0,8	8,6	7,9	1,9	1,6	4,1	9,6	3,9	2,8	1,9	0,5	0,9	2,9
Norge	50	27,3	1,5	3,1	2,6	2,4	1,5	0,8	0,1	0,6	0,6	3,4	1,6	13,9	6,6	2,3	6,4	3,8	4,2	6,9	2,6	2,6	3,1	1,2	1,5
	60	23,6	1,4	2,3	2,4	1,8	0,9	0,7	0,1	0,5	0,6	3,3	0,8	17,5	5,5	1,7	7,8	3,4	6,1	6,1	2,1	2,3	2,4	1,5	2,2
	68	22,8	1,5	2,9	2,3	1,6	0,8	0,9	0,1	0,6	0,7	5,1	1,2	20,8	5,5	1,8	7,9	3,7	5,5	4,9	1,8	2,1	2,2	1,1	2,0
Tyskland	50	32,8	2,1	3,5	3,7	4,0	2,4	2,8	0,3	1,4	2,2	12,6	1,7	6,6	4,4	2,5	2,4	3,7	5,0	2,0	1,6	1,2	0,4	0,4	0,5
	60	34,2	1,4	2,7	3,3	2,7	1,2	1,4	0,3	0,8	1,8	10,8	1,4	9,7	4,4	2,2	3,1	4,6	5,7	3,2	2,2	1,1	0,4	0,7	0,8
	68	34,7	2,0	2,6	3,2	3,2	1,9	2,2	0,3	1,1	2,5	12,3	2,2	10,8	4,4	1,8	1,8	3,1	3,5	1,8	1,8	0,9	0,4	0,8	0,8
Italien	60	42,1	0,7	2,8	4,5	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,4	8,7	0,1	17,2	0,4	1,7	0,2	1,2	17,6	0,7	0,3	0,2	0,1	0,2	0,3
	68	43,5	1,2	1,9	3,1	0,4	0,4	0,3	0,1	0,5	1,2	11,3	1,2	13,2	1,3	1,1	0,3	1,1	16,1	0,5	0,5	0,4	0,1	0,2	0,2
Jugoslavien	68	14,0	1,3	3,1	3,6	7,8	3,9	2,4	0,0	4,6	3,3	23,7	3,7	13,3	4,3	2,1	0,7	2,4	4,3	0,5	0,7	0,1	0,0	0,1	0,0
Grekland	68	23,9	3,9	2,3	3,8	9,1	9,7	11,2	-	1,6	6,0	6,8	2,0	6,3	10,1	0,5	0,1	0,9	1,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,2	0,1
Turkiet	68	55,8	1,2	1,9	1,9	0,9	0,9	0,3	-	1,0	1,2	11,4	1,6	12,9	1,1	0,2	0,1	1,4	2,3	0,3	2,6	0,3	-	0,4	0,0

Källor: Folkräkningen 1950:VI, Folkräkningen 1960:IV och Statistiska Meddelanden Be 1969:8

Tabell 6:9 Andelar för vissa nationaliteter av utlänningarna: olika län. Andelarna i procent. Uppgifterna avser den 31.12 1968

Medborgarskapsland / Län	Finland	Danmark	Norge	Jugoslavien	Tyskland	Grekland	Övriga
Stockholms län	49,6	4,9	6,4	3,6	8,0	2,3	25,2
Uppsala län	53,6	4,1	5,5	4,4	6,0	4,9	21,5
Södermanlands län	68,3	5,9	5,4	5,3	3,9	1,5	9,7
Östergötlands län	48,0	9,1	6,2	9,1	7,1	3,6	16,9
Jönköpings län	34,3	12,0	4,7	26,8	7,6	9,3	11,3
Kronobergs län	21,4	15,8	4,1	18,8	8,0	17,7	14,2
Kalmar län	23,9	9,1	5,3	13,1	10,7	23,0	14,9
Gotlands län	44,4	16,7	3,7	2,0	17,8	-	21,4
Blekinge län	35,8	11,1	3,7	26,5	5,9	3,6	13,4
Kristianstads län	17,6	31,7	3,5	14,2	10,1	10,2	12,7
Malmöhus län	17,0	27,2	4,4	18,6	8,6	2,0	22,2
Hallands län	24,9	21,5	6,6	18,0	9,7	3,6	15,7
Göteborgs o Bohus län	35,5	12,4	15,2	9,0	6,5	1,6	19,8
Älvsborgs län	61,8	8,0	7,6	5,4	5,0	4,9	7,3
Skaraborgs län	53,3	7,8	8,8	9,7	7,2	0,8	12,4
Värmlands län	59,3	7,6	9,6	5,8	6,7	0,8	10,2
Västmanlands län	67,4	3,9	6,9	5,0	3,6	6,4	12,8
Kopparbergs län	64,4	7,2	14,4	1,4	4,3	0,1	8,2
Gävleborgs län	67,5	6,1	7,6	2,7	6,1	0,2	9,8
Västernorrlands län	68,7	2,9	13,1	0,8	4,8	0,2	9,5
Jämtlands län	43,0	5,8	36,7	0,7	5,5	0,1	8,2
Västerbottens län	59,9	3,7	13,4	0,6	7,4	0,6	14,4
Norrbottens län	77,6	3,2	9,5	0,1	3,0	0,1	6,5
Hela landet	46,9	9,7	8,3	7,7	6,9	2,9	17,6

Källor: Statistiska Meddelanden Be 1969:8

Tabell 6:10 Uppgifter om de olika arbetsmarknadsregionerna använda i regressionsanalysen

a-region nr	Y	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	X_{10}	X_{11}	X_{12}
1	6,72	23,6	23,7	32,7	96,6	24,2	0,26	69,2	10,8	26,7	26,7	127	28
2	4,20	25,0	25,1	37,1	101,0	27,1	0,46	65,8	9,8	20,0	19,9	140	22
3	4,84	31,0	31,4	40,3	111,6	46,6	0,36	66,2	7,6	20,9	21,1	132	26
4	3,29	21,5	22,0	31,0	106,9	45,5	0,25	65,2	14,1	23,0	23,2	136	23
5	4,80	37,1	37,3	45,1	105,2	18,2	0,49	66,2	9,5	22,0	22,3	126	29
6	4,27	35,5	40,2	46,1	99,7	-26,9	0,61	66,6	8,1	20,1	20,9	135	25
7	7,66	45,1	45,4	50,6	101,8	29,7	0,66	67,3	11,7	21,4	21,8	126	30
8	2,06	39,4	39,7	46,8	100,0	-4,8	0,61	64,4	6,7	19,9	20,9	137	25
9	1,36	39,1	39,2	44,4	100,4	5,0	0,41	65,8	9,2	21,3	22,4	129	28
10	3,97	39,8	39,9	46,4	96,6	-6,3	0,67	66,0	6,6	20,8	21,3	128	30
11	3,10	42,0	42,1	46,5	96,0	3,2	0,32	67,6	10,6	20,3	21,0	135	23
12	1,54	39,7	39,8	47,8	107,4	-18,3	0,87	67,5	5,7	18,3	19,0	138	21
13	1,98	36,7	36,8	43,4	107,6	-12,5	0,30	67,2	8,2	18,8	19,6	141	18
14	4,93	51,1	51,3	56,1	112,9	11,1	0,24	71,3	8,0	18,5	19,4	139	17
15	3,76	38,5	38,7	48,1	113,0	14,5	0,26	69,7	9,2	17,3	13,1	145	15
16	2,95	34,9	35,1	44,9	109,1	10,3	0,31	69,2	10,5	18,8	19,5	146	16
17	2,11	36,1	47,5	36,4	96,6	-36,1	0,53	64,1	6,1	19,1	19,7	139	23
18	1,49	39,8	39,9	47,4	107,4	-34,7	0,37	65,5	6,8	17,7	18,9	145	18
19	1,49	43,4	43,6	49,4	96,8	-16,3	0,56	64,2	4,5	18,6	19,2	146	19
20	2,13	30,8	31,0	39,5	111,3	-9,5	0,45	65,2	8,4	18,9	19,2	145	19
21	0,76	16,4	17,4	27,6	110,5	-15,4	0,38	69,3	8,0	16,8	16,6	137	17
22	1,30	32,6	32,7	39,4	99,2	-15,7	0,74	65,4	7,6	19,2	19,7	139	21
23	5,01	43,1	43,6	51,3	97,3	7,3	0,74	67,5	6,0	18,8	19,7	140	19
24	2,19	33,4	33,8	40,4	117,6	16,5	0,53	69,6	10,6	19,3	20,5	146	16
25	1,87	37,2	37,8	46,3	105,5	12,3	0,38	68,4	6,2	18,8	19,9	144	17
26	1,68	26,5	26,6	38,3	123,0	4,1	0,35	69,4	7,0	19,2	20,3	150	15
27	4,63	38,1	38,4	45,8	104,3	22,2	0,32	68,9	6,9	21,0	22,1	142	21
28	5,00	32,2	32,3	40,6	96,0	43,7	0,36	69,9	10,0	22,7	24,1	137	24
29	1,10	22,3	22,6	31,5	101,7	-40,4	0,57	77,4	6,3	17,7	18,7	147	19
30	2,31	26,5	26,6	37,7	124,3	-1,2	0,26	73,3	7,7	18,6	19,9	145	18
31	3,10	33,8	33,9	40,5	101,3	16,5	0,53	69,3	6,7	19,1	19,8	143	18
32	1,66	30,7	30,8	40,1	115,9	9,9	0,40	68,8	5,6	18,2	18,8	144	16
33	5,48	32,9	33,0	40,0	98,7	31,7	0,32	67,3	9,7	23,4	23,9	129	29
34	2,84	32,9	33,4	41,8	92,0	-30,7	0,61	67,1	8,8	18,1	18,4	138	23
35	3,06	38,7	38,8	42,5	96,4	-3,1	0,48	68,6	6,3	19,3	19,8	134	24

Y = andel utlänningar 1968/69; X_1 = andel sysselsatta inom tillverkningsarbete 1965; X_2 = andel sysselsatta med tillverknings- o gruvarbete 1965; X_3 = andel inkomst-tagare inom tillverknings-, gruv- o byggnadsarbete 1967; X_4 = (antal sysselsatta inom industrin 1967/antal sysselsatta inom industrin 1963) x 100; X_5 = = nettoinflyttningen 1963-1967 per 1 000 av folkmängden år 1965; X_6 = genomsnittlig andel arbetslösa 1963-1968; X_7 = förvärvsintensiteten 1965; X_8 = antal lediga platser per 1 000 invånare i genomsnitt 1965-68; X_9 = inkomst per sysselsatt 1966; X_{10} = realinkomst per sysselsatt 1966; X_{11} = antal boende per 100 rum 1965; X_{12} = = andel trångbodda hushåll 1965.

Anm. Inkomstuppgifterna är angivna i tusental kronor.

Tabell 6:10 Fortsättning

A-region nr	Y	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	X_{10}	X_{11}	X_{12}
36	6,65	47,9	48,0	55,0	100,9	-16,5	0,43	75,9	9,1	17,3	18,8	135	23
37	1,38	30,5	30,7	37,5	109,0	-7,5	0,39	67,4	6,3	18,6	19,2	138	22
38	1,17	32,8	33,2	38,9	99,5	-23,2	0,38	72,4	6,2	17,9	19,0	138	21
39	3,82	38,2	38,5	42,5	107,1	-4,7	0,46	66,2	12,7	20,0	20,7	136	23
40	2,00	35,3	35,4	41,0	101,1	9,9	0,59	66,8	6,0	19,8	19,8	140	21
41	4,02	37,0	39,3	44,7	97,6	-67,0	0,75	64,4	4,0	20,2	20,0	133	26
42	1,94	32,9	33,0	42,0	97,8	-13,0	0,81	64,6	5,8	20,1	20,9	134	24
43	1,98	38,2	38,4	45,9	103,3	-29,3	0,66	66,3	4,4	18,7	19,6	140	22
44	1,90	31,6	31,9	38,2	101,9	-48,4	0,65	64,7	2,7	17,9	18,6	144	20
45	2,69	33,8	33,2	41,9	96,7	36,3	0,57	66,9	9,5	21,1	21,7	134	25
46	5,71	60,0	60,6	61,0	98,4	-28,2	0,79	65,1	4,1	20,7	21,4	125	29
47	5,44	41,5	46,0	46,9	94,0	-76,6	0,73	65,1	4,6	20,1	20,2	136	25
48	9,15	46,3	46,4	52,6	104,1	48,7	0,64	66,6	11,0	22,2	22,5	127	29
49	8,41	49,3	49,5	56,4	103,7	3,0	0,81	65,3	7,0	20,7	21,2	126	30
50	11,41	45,9	50,7	53,7	94,8	-90,6	0,76	63,5	5,4	21,0	21,1	125	32
51	2,63	28,0	28,6	36,0	90,6	-32,5	0,59	65,9	4,1	18,8	19,2	138	22
52	2,65	33,3	34,7	41,3	99,5	-17,0	0,72	64,9	7,2	20,0	20,4	132	25
53	5,06	41,6	43,7	47,6	92,9	-74,5	0,85	64,1	4,8	19,8	20,0	131	27
54	5,11	41,0	49,7	49,9	92,6	-67,6	0,95	62,8	5,5	20,5	21,2	129	29
55	1,36	27,9	28,4	32,8	94,2	-56,7	1,13	64,3	4,3	17,2	17,3	125	30
56	3,16	42,4	42,8	46,6	97,9	-8,6	0,82	65,1	6,3	20,9	21,5	134	28
57	1,21	32,6	32,7	41,5	103,5	-29,9	0,88	63,0	3,6	19,3	18,9	133	26
58	1,04	26,8	26,9	35,7	106,8	-42,8	0,90	63,7	3,8	17,0	17,2	132	27
59	2,01	27,5	27,7	37,9	105,7	0,6	0,82	64,2	3,7	20,6	20,5	127	29
60	1,38	30,4	30,5	35,9	90,5	-60,0	0,97	62,5	7,9	19,7	19,5	135	24
61	0,93	9,4	9,4	24,5	109,2	-112,1	1,26	62,7	2,7	18,4	17,5	130	26
62	1,07	35,2	35,3	46,9	113,5	-28,0	0,67	63,2	3,8	19,3	19,4	133	22
63	1,28	12,3	12,5	23,9	114,4	-65,6	0,97	64,0	4,0	18,1	17,6	128	27
64	1,26	19,6	19,7	30,1	110,3	11,2	0,68	62,6	7,8	20,3	19,8	127	24
65	0,70	27,6	31,8	40,2	115,6	-44,5	1,36	58,5	4,2	20,1	19,9	122	27
66	0,75	8,1	10,3	20,5	121,8	-141,4	1,58	57,5	3,7	18,6	17,7	118	29
67	0,74	18,5	20,0	36,1	108,9	-42,0	1,64	56,5	1,9	21,1	20,4	119	28
68	1,07	19,6	20,1	29,7	104,7	-28,8	0,95	61,9	3,0	22,6	21,6	123	27
69	3,14	17,4	17,7	32,0	124,7	-165,9	2,38	52,6	1,8	20,8	20,3	114	30
70	4,22	6,6	32,1	37,0	101,2	-96,8	2,13	56,2	2,7	22,3	22,3	103	40

Källor: M S Meddelanden från utredningsbyrån 1967:22, 1968:34 och 1970:14 (Y); M S Meddelanden från utredningsbyrån 1970:18 (X_4); Folk- och bostadsräkningen 1965:VII (X_1, X_2); Folk- och bostadsräkningen 1965:VIII (X_{12}); Inkomst och förmögenhet 1967, Stockholm 1969 (X_3); SCB Statistiska Meddelande Be 1969:8 (Y); SOU 1970:3 (X_5, X_6, X_7, X_9, X_{10}, X_{11}).

KAPITEL 7

IMMIGRANTERNA OCH ARBETSMARKNADEN

I detta kapital skall vi, efter att ha redovisat vissa uppgifter om immigranternas förvärvsintensitet, analysera och redogöra för inom vilka yrken immigranterna har hamnat, beskriva vissa karakteristika för dessa yrken och mot denna bakgrund diskutera och redovisa immigranternas inkomstfördelning och arbetslöshet.

Den migration som vi behandlar är i huvudsak en arbetskraftsmigration. Flertalet av de migrerande är vid migrationstillfället i de aktiva åldrarna och förvärvsintensiteten är hög.

Vi har tidigare i del I behandlat den betydelse arbetsmarknadssituationen har för storleken och variationen av immigrationen till Sverige och vi har i föregående kapitel behandlat de lokala arbetsmarknadernas betydelse för immigranternas regionala fördelning. Vi skall nu mer i detalj granska immigranternas roll på den svenska arbetsmarknaden.

Det är av flera orsaker viktigt vilka arbeten immigranterna får, naturligtvis dels för immigranterna själva (se del IV) men också för den tidigare här boende befolkningen då immigranternas plats på arbetsmarknaden är avgörande för vilka ekonomiska konsekvenser immigrationen får (se del III och IV).

7:1 Immigranternas förvärvsintensitet

Vid de båda folkräkningarna 1950 och 1960 var utlänningarnas förvärvsintensitet högre än den totala befolkningens. År 1950 var 58,9% av utlänningarna och 44,1% av den totala befolkningen förvärvsarbetande och 1960 var 49,6% av utlänningarna och 43,3% av den totala befolkningen förvärvsarbetande. (Se texttabell 7:1)

Texttabell 7:1 Utlänningarnas och totalbefolkningens förvärvsintensitet den 31 december 1950 och den 1 november 1960. Andelar i procent.

Kön	1950		1960	
	utlänningar	total-befolkning	utlänningar	total-befolkning
Män	69,3	65,2	63,3	60,9
Kvinnor	48,4	23,2	35,3	25,7
Båda könen	58,9	44,1	49,6	43,3

Källa: SOU 1967:18

Skillnaderna är i båda fallen mer markant vad gäller kvinnorna och framför allt de i de högre åldersgrupperna. Man har velat förklara dessa skillnader med hjälp av skillnader i civilståndssammansättning och geografisk fördelning. (Se texttabell 7:2)

Texttabell 7:2 Utlänningarnas och totalbefolkningens förvärvsintensitet i vissa åldersklasser den 1 november 1960. Andelar i procent.

Kön	Åldersklass								
	-19	20-24	25-29	30-34	35-44	45-54	55-64	65-	samtliga
Män:									
Utlänningar	9,8	83,6	90,3	93,0	93,7	91,8	82,5	28,4	63,3
Totalbefolkn	14,2	74,9	92,9	96,2	96,8	95,6	87,8	27,1	60,9
Kvinnor:									
Utlänningar	11,5	57,0	44,4	41,8	49,1	57,2	45,3	8,6	35,3
Totalbefolkn	12,5	57,3	42,0	35,6	36,0	36,4	27,0	4,6	25,7
Båda könen:									
Utlänningar	10,7	68,4	67,2	69,7	74,8	76,0	64,0	16,8	49,6
Totalbefolkn	13,4	66,2	67,7	66,0	66,6	66,2	56,6	14,9	43,3

Källa: SOU 1967:18, Folkräkningen 1960 del IV och X

I intervjuundersökningen begränsade vi vår undersökning till ålderskategorierna 16-67 år. I denna undersökning hade immigrantgrupperna högre förvärvsintensitet än den svenska jämförelsegruppen både vad gäller båda könen sammanräknade och vad gäller män. Vad gäller kvinnorna hade immigranterna från Italien, Jugoslavien och Finland betydligt högre förvärvsintensitet än den svenska jämförelsegruppen medan immigranterna från Tyskland hade en något lägre.[1] (Se texttabell 7:3)

1) Vår definition av förvärvsarbetande skiljer sig från folkräkningarnas i och med att vi räknar även deltid och halvtidsarbetande som förvärvsarbetande.

Texttabell 7:3 Huvudsaklig sysselsättning oktober 1969. Andelar i procent.

Kön och ursprungsland	Huvudsaklig sysselsättning						
	Förvärvsarbete	Arbetslöshet	Omskolning	Studier	Hemmafru/man	Pensionär	Annat
Män:							
Finland	92,5	1,4	1,6	3,5	-	0,2	0,9
Italien	92,7	1,6	1,0	4,0	-	0,2	0,5
Jugoslavien	92,8	1,1	1,4	3,5	-	-	1,2
Tyskland	90,9	1,0	1,1	6,5	-	-	0,5
Sverige	79,0	0,9	0,7	9,4	0,2	5,5	4,4
Kvinnor:							
Finland	64,5	2,2	0,9	4,5	27,0	0,1	0,8
Italien	64,6	1,3	-	3,5	28,7	0,1	1,8
Jugoslavien	79,1	2,9	-	0,7	15,1	0,7	1,4
Tyskland	41,8	0,3	0,5	5,0	50,8	1,4	0,2
Sverige	46,1	0,9	-	8,1	36,9	3,6	4,5
Båda könen:							
Finland	77,3	1,9	1,2	4,0	14,6	0,1	0,8
Italien	84,0	1,5	0,7	3,9	8,8	0,2	0,9
Jugoslavien	87,2	1,8	0,9	2,4	6,2	0,3	1,3
Tyskland	71,3	0,7	0,8	5,9	20,3	0,5	0,4
Sverige	62,8	0,9	0,3	8,7	18,7	4,5	4,4

Källa: Intervjuundersökningen

Dessa skillnader med avseende på förvärvsintensitet för kvinnor kan ej förklaras med hänvisning till skillnader i civilståndssammansättning. Andelen ogifta bland den svenska gruppen och bland den finska gruppen är högre än för övriga grupper. (Se texttabell 7:4)

Texttabell 7:4 Civilståndsfördelning för kvinnor oktober 1969. Andelar i procent.

Nationalitetsland	Civilstånd			
	ogift	gift	frånskild	änka
Finland	27,6	65,5	5,3	1,7
Italien	13,2	80,4	3,3	3,1
Jugoslavien	12,6	75,7	7,0	4,8
Tyskland	19,3	75,6	3,3	1,8
Sverige	24,4	67,1	4,0	4,5

Källa: Intervjuundersökningen

Skillnaderna i andel förvärvsverksamma (förvärvsarbetande, arbetslösa eller under omskolning) kvarstår efter en uppdelning efter civilstånd. (Se texttabell 7:5) Det enda undantaget är kvinnliga ogifta immigranter från

Tyskland som har högre förvärvsintensitet än ogifta kvinnor ur den svenska gruppen. Samma skillnader finns vid en uppdelning efter ålder. (Se texttabell 7:5), dvs en högre förvärvsintensitet för de jugoslaviska, finska och italienska immigrantgrupperna och en lägre för den tyska gruppen hela tiden jämfört med den svenska gruppen.

Texttabell 7:5 Förvärvsintensitet bland kvinnor efter civilstånd och ålder. Andelar i procent.

Nationalitetsland	Civilstånd		Ålder			
	ogifta	gifta	16-25	26-35	36-45	46-67
Finland	81,7	57,6	71,2	60,3	73,7	71,4
Italien	67,4	64,1	64,3	62,2	81,0	53,6
Jugoslavien	92,2	81,8	89,1	82,4	80,2	40,5
Tyskland	85,4	30,0	53,5	42,8	29,5	37,3
Sverige	55,9	43,0	50,0	44,9	51,2	44,2

Källa: Intervjuundersökningen

I intervjuundersökningen efterfrågades även arbetstidens längd. Få män hade halvtids- eller deltidsarbete, medan däremot 10-15% av kvinnorna i de olika undersökta grupperna hade det. (Se texttabell 7:6) Eftersom färre av kvinnorna i de svenska och tyska grupperna förvärvsarbetade utgjorde de korttidsarbetande i dessa grupper en större andel av de förvärvsarbetande kvinnorna.

Texttabell 7:6 Förvärvsarbetande i oktober 1969 fördelade efter nationalitetsland, kön och arbetstid. Andelar i procent.

Kön och nationalitetsland	Ej förvärvsarbete	Deltid	Halvtid	Heltid
Män:				
Finland	7,1	0,2	0,2	92,5
Italien	5,4	0,5	1,8	92,3
Jugoslavien	6,3	-	0,5	93,2
Tyskland	8,9	0,8	0,9	89,4
Sverige	21,1	-	1,1	77,8
Kvinnor:				
Finland	34,4	3,5	6,0	56,2
Italien	33,7	5,2	7,5	53,6
Jugoslavien	19,6	3,6	6,6	76,1
Tyskland	54,8	7,3	5,5	32,4
Sverige	55,7	3,9	12,2	28,2
Båda könen:				
Finland	21,8	1,9	3,3	73,0
Italien	14,2	2,0	3,6	80,3
Jugoslavien	11,8	1,5	3,0	83,7
Tyskland	27,1	3,4	2,7	66,8
Sverige	38,0	1,9	6,5	53,6

Källa: Intervjuundersökningen

7:2 Immigranternas yrkesställning och deras fördelning efter yrkesområden

I kapitel 5 diskuterade vi orsakerna till att immigranterna var olika mycket representerade i olika yrkesgrupper. Vår slutsats var att de som hade ett yrke, där färdigheterna eller utbildningen var vad vi kallade kulturspecifik, hade mindre ekonomiska motiv att migrera. Utan ny utbildning kan de nämligen ej få arbete i samma yrke som de hade i emigrationslandet. De som immigrerade till Sverige, trots att de hade ett yrke med kulturspecifik utbildning eller kulturspecifika färdigheter, skulle alltså få välja yrken där de ej kunde utnyttja dessa färdigheter.

Man kan med en första grov generalisering säga att relativt färre av immigranterna förväntas arbeta inom tjänstemannayrken där kraven på kunskaper i svenska och på svensk utbildning är större än inom andra yrken. Detta antagande bekräftas av folkräkningsdata. (Se texttabell 7:7) Än mer markant är skillnaden i andel företagare mellan utlänningar och totalbefolkningens andel. Detta kan förklaras av de praktiska och formella problem en utlänning får vid etablering av ett företag och av att den största gruppen företagare finns inom en kontraherande näringsgren, jordbruket, som ej lockar till nyetableringar eller övertagande av gamla företag.

Texttabell 7:7 Förvärvsarbetande utlänningar och befolkning efter yrkesställning den 31 december 1950 och den 1 november 1960

Yrkesställning	År	Utlänningar		Befolkning
		Antal	Andel (%)	Andel (%)
Företagare	1950	2 301	3,2	19,3
	1960	2 450	2,6	13,9
Tjänstemän	1950	16 761	23,0	27,2
	1960	22 518	23,8	35,0
Arbetare	1950	53 481	73,9	53,5
	1960	69 525	73,6	51,2

Källa: SOU 1967:18

Vi får samma resultat när vi går till intervjuundersökningsmaterialet. De undersökta immigrantgrupperna är överrepresenterade bland arbetare och underrepresenterade bland företagare och tjänstemän. Detta gäller i klart mindre utsträckning för tyskarna än för övriga grupper. Deras andel bland tjänstemännen är ungefär lika stor som i den svenska jämförelsegruppen. (Se texttabell 7:8)

Texttabell 7:8 Förvärvsarbetande immigranter och svenskar efter yrkesställning i oktober 1969. Andelar i procent.

Kön och Nationalitetsland \ Yrkesställning	Företagare	Tjänstemän	Arbetare
Män:			
Finland	1,0	6,1	92,9
Italien	2,6	12,2	85,2
Jugoslavien	1,1	3,6	95,2
Tyskland	5,6	35,3	59,1
Kvinnor:			
Finland	0,7	11,6	87,7
Italien	1,0	7,5	91,4
Jugoslavien	1,3	5,9	92,8
Tyskland	2,1	53,1	44,8
Båda könen:			
Finland	0,9	8,6	90,5
Italien	2,2	11,2	86,6
Jugoslavien	1,2	4,5	94,3
Tyskland	4,7	39,9	55,5
Sverige	9,8	34,7	55,5

Anm. Arbetare och tjänstemän är här definierade på något annat sätt än annars. Vårdpersonal (ej medicinsk personal) här är förda till arbetare.

Inom de tre stora grupperna som vi nämnde ovan finns det stora skillnader. Det finns många akademikeryrken där färdigheterna är internationella och i liten utsträckning specifika för ett visst land. Det gäller grupper som läkare, tandläkare, ingenjörer, naturvetare m fl. Samtidigt finns det dock grupper av akademiker, främst jurister och humanister, där utbildningen skiljer sig starkt åt mellan olika länder och där möjligheterna att få arbete inom sitt yrke med en utländsk examen är mycket starkt begränsade.

Vid jämförelse mellan yrkesfördelningen för den totala befolkningen och för utrikesfödda år 1960 finner man att de utrikes födda är överrepresenterade inom områdena tekniskt och naturvetenskapligt arbete, gruv- och stenbrytningsarbete, tillverkningsarbete samt servicearbete. De är däremot underrepresenterade inom områdena administrativt arbete, kameralt och kontorstekniskt arbete, kommersiellt arbete, lantbruks-, skogs- och fiskearbete samt transportarbete. Lägg dock märke till att i yrkesområdet transportarbete ingår bl a anställda inom post, telegraf och järnväg, områden med stora grupper tjänstemän och med speciella anställningsbestämmelser vad gäller utlänningar (se texttabell 7:9).

Texttabell 7:9 Utrikes födda och den totala befolkningens fördelning efter yrkesområde år 1960. Andelarna i procent.

Yrkesområde	Utrikes födda	Andel av utrikes födda	Befolkningen	Andel av befolkningen	Andel utrikes födda av befolkningen
Tekniskt, naturvetenskapligt m m	27 113	16,2	417 099	12,9	6,5
Administrativt	2 974	1,8	62 120	2,1	4,3
Kameralt o kontorstekniskt	12 707	7,6	274 481	8,5	4,6
Kommersiellt	9 593	5,7	308 502	9,5	3,1
Lantbruks- skogs- och fiske	9 191	5,5	437 802	13,5	2,1
Gruv o stenbrytn	1 380	0,8	15 642	0,5	8,8
Transport	5 322	3,2	235 470	7,3	2,3
Tillverkning	76 936	46,0	1152 078	35,5	6,7
Service	21 386	12,8	312 958	9,6	6,8
Militärt	303	0,2	17 869	0,6	1,7
Ej identifierbart	228	0,1	3 063	0,1	7,4
Totalt	167 133		3244 084		5,2

Källor: SOS Folkräkningen 1960 IX och X

Vi får samma bild när vi jämför fördelningen efter yrkesområde enligt arbetsanmälningsstatistiken för utlänningar och arbetskraftsundersökningen för den totala befolkningen. En viktig skillnad är att arbetsanmälningsstatistiken endast avser anställda. (Se texttabell 7:10) Andelen utlänningar inom tillverkning är betydligt större än andelen för den totala befolkningen, och också något större inom servicearbete och jordbruksarbete.

Texttabell 7:10 Utländska medborgare den 1 januari 1970 och den totala befolkningen hösten 1969 fördelade efter yrkesområde. Uppgifterna gäller för båda grupper endast för anställda. Andelar i procent.

Yrkesområde	Hela befolkningen			Utländska medborgare			Danskar	Finländare	Norrmän	Greker	Italienare	Jugoslaver	Tyskar
	Båda könen	Män	kvinnor	Båda könen	Män	Kvinnor							
Tekn naturv arb m m	20,4	18,8	22,6	9,5	7,4	13,7	10,9	6,2	18,9	1,7	7,3	3,2	15,3
Administrativt arbete	2,4	3,6	0,7	0,2	0,3	0,1	0,3	0,0	0,4	0,0	0,3	0,1	0,4
Kameralt och kontorstekn arbete	11,8	5,0	21,8	2,3	1,2	6,0	1,7	2,4	4,7	0,4	2,5	0,5	7,2
Kommersiellt arbete	8,4	6,6	11,0	1,6	1,1	2,7	2,2	1,2	3,2	0,4	1,6	0,5	3,3
Lantbruks-, skogs- o fiskeriarbete	3,1	4,7	0,7	3,9	5,4	0,8	7,0	5,0	6,4	0,1	0,4	0,4	2,1
Transportarbete	6,5	8,6	3,3	4,4	5,7	1,8	7,6	3,0	8,9	2,0	4,0	1,5	5,7
Gruv o tillverkmarb	34,0	48,2	13,1	60,3	67,0	46,6	56,7	69,0	43,7	72,0	61,5	73,1	40,0
Servicearbete	13,4	4,4	26,7	16,0	10,3	27,7	12,7	12,1	12,3	22,4	20,8	20,1	24,2
Arbetskraft ej hänförbar till annat yrkesområde	-	-	-	1,4	1,7	0,7	0,7	1,0	1,5	0,9	1,7	0,7	1,7

Källor: Statistiska Meddelande Am 1969:54 (Den utökade arbetskraftsundersökningen hösten 1969) ; Statens Invandrarverks kvartalsstatistik över arbetsanmälda utlänningar.

Observera att andelen utlänningar av de anställda inom jordbruket är större än andelen utlänningar av alla anställda, medan vid folkräkningen 1960 andelen utlänningar av de sysselsatta inom jordbruket var lägre än andelen utlänningar av alla sysselsatta. Orsaken till denna skillnad är att vi i det första fallet har anställda,i det senare fallet sysselsatta. Bland de sysselsatta men ej bland de anställda ingår jordbrukare av vilka mycket få är utlänningar.

Andelen utlänningar är lägre än andelen av den totala befolkningen inom övriga yrkesområden. Detta gäller i särskilt hög grad inom de yrkesområden där merparten av de anställda är tjänstemän (de fyra första yrkesområdena).

Vid en uppdelning efter kön kvarstår eller förstärks skillnaden. Av de utländska kvinnorna har c:a 47% tillverkningsarbete medan endast c:a 13% av de anställda av samtliga kvinnor.

När vi jämför de olika nationalitetsgrupperna med den totala befolkningen finner man att samtliga de undersökta grupperna (de sju största) har större andel inom tillverkningsarbete och mindre andel inom tjänstemannaområdena jämfört med den totala befolkningens andel.

Man ser samma tendens när man granskar statistiken över förstagångsarbetstillstånd. Man bör här bortse ifrån den stora gruppen med konstnärligt arbete, då denna grupp till övervägande delen består av artister och musiker med en mycket kortvarig arbetsperiod i Sverige. Man kan knappast säga att denna typ av kortvariga tidsbestämda arbeten utgör en immigration i samma bemärkelse som den övriga immigrationen. (Se texttabell 7:11) Det framgår av tabellen att man, som en följd av att andelen tillstyrkta ansökningar är olika för olika yrkesområden, får en förskjutning från tillverknings- och servicearbete till tekniskt, naturvetenskapligt och humanistiskt arbete, när man jämför tillstyrkta med samtliga ansökningar. Detta gäller dock endast under de sista åren av 1960-talet (jmfr kapitel 2).

Texttabell 7:11 Det totala antalet och antalet tillstyrkta förstagångsansökningar fördelade på yrkesområden. Andelar i procent.

Yrkesområde	1963		1964		1965		1966		1967		1968		1969	
	Totalt	Tillst	Totalt	Tillst	Totalt	Tillst	Totalt	Tillst	Totalt	Tillst	Totalt	Tillst	Totalt	Tillst
Tekn, naturv o human arb	20,2	20,7	16,3	16,3	10,5	10,3	9,2	9,8	24,9	28,5	44,0	50,6	32,6	37,9
därav:konstn arb	8,7	8,8	7,7	7,3	4,1	3,7	3,0	2,9	14,2	15,8	30,2	34,5	17,4	19,9
adm, kameralt o kommersiellt arb	4,7	4,8	3,9	4,0	2,4	2,4	2,1	2,1	3,6	4,1	4,5	4,8	3,6	3,8
Lantbruks,skogs o fiskeriarbete	3,0	2,7	2,0	1,9	1,3	1,3	1,6	1,4	2,9	2,3	2,4	1,9	2,0	2,1
Gruvarbete	0,2	0,2	0,2	0,2	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3	0,4
Transport o kommunikationsarb	2,9	2,7	2,9	2,8	1,5	1,2	1,2	0,9	1,9	1,5	2,0	2,0	1,2	1,0
Tillverkn arb	42,3	41,3	50,5	50,1	62,7	62,6	57,4	57,8	43,4	41,1	33,1	31,0	48,3	46,7
Servicearbete	26,8	27,6	24,5	24,8	21,3	21,8	28,1	27,7	23,0	22,1	13,7	9,4	11,9	8,1
Antal totalt	11947	11047	15279	14177	20741	19312	24422	20251	13195	9911	10933	8440	12298	9510

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsens statistik över arbetstillståndsansökningar

Dessa skillnader är mycket starka vad gäller grupper som greker och jugoslaver men markant svagare för grupper som tyskar och norrmän. Inom servicearbete är slutligen de tre sydeuropeiska grupperna och tyskarna överrepresenterade medan andelen danskar, finländare och norrmän är ungefär densamma inom detta yrkesområde som för den totala befolkningen.

Man ser klart skillnaden mellan kulturspecifika och kulturgenerella yrken när man jämför andelen utrikes födda i olika akademikeryrken. För grupper som kemister, fysiker, geologer, veterinärer, biologer, läkare, tandläkare är andelen utrikes födda i samtliga fall högre än tio procent, medan andelen är under tio procent för samtliga grupper av jurister och lärare med undantag av universitetslärare.[1)]

Samma skillnader kan utläsas ur en undersökning som SAF gjort över tjänstemännen. Olika befattningsskikt har nästan samma andel utlänningar. (Se texttabell 7:12) Skillnaderna är däremot betydligt större när man jämför olika befattningsområden med varandra. Andelen utlänningar är hög inom de tekniska befattningsområdena men låg inom de administrativa och kamerala.

Texttabell 7:12 Andel utländska tjänstemän i procent av totalantalet inom SAF:s medlemsföretag med undantag av anställda inom hotell- och restaurangområdet i augusti 1968. Andelar i procent.

Befattningsområde	Andel utländska tjänstemän	Befattningsskikt	Andel utländska tjänstemän		
			Båda könen	Män	Kvinnor
Administrativt arb	0,8	2	2,1	2,1	
Produktionsledande arb	2,1	3	2,3	2,4	
Forskn, experiment o utvecklingsarb	5,0	4	2,7	2,7	2,2
Konstruktions- o formgivn arb	5,1	5	2,4	2,4	1,9
Övrigt tekniskt arb	2,4	6	2,1	2,1	2,3
Humanistiskt o konstnärligt arbete	5,0	7	2,3	1,9	2,3
därav: översättn arb	42,6	8	2,2	1,5	2,5
Undervisningsarb	2,3				
Allm service o vårdarb	3,0				
Kommersiellt arb	1,4				
Kameralt arb	1,9				
Totalt	2,2	Totalt	2,2	2,2	2,4

Källa: Svenska Arbetsgivareföreningens statistiska byrå, Utländska tjänstemän inom SAF, 14.10 1969

1) Bearbetning av SOS Folkräkningen 1960 IX och X. Fullständig tabell för alla yrken finns i kap 13

De låga andelarna utlänningar i vissa av arbetargrupperna kan förklaras på motsvarande sätt. Det gäller elektrikerna där endast 13 av arbetarna med elektriskt arbete inom SAF (totalt c:a 17 000)[1] var utländska medborgare. (Se tabell 7:1) Man kan förklara detta med att kraftverken av försvarsskäl ej utan speciella skäl anställer utlänningar men viktigare är att elektrikerna har ett legitimeringssystem[2] med olika typer av behörighet vilket gör att invandrande elektriker ej kan få arbete inom sitt yrke här utan att göra om sin utbildning.

Under 1960-talet har andelen av den totala befolkningen inom tjänstemannayrken ökat medan andelen inom jordbruket minskat och andelarna inom tillverkningsarbete, transportarbete och servicearbete varit ungefär oförändrade. (Se texttabell 7:13)

Texttabell 7:13 Arbetsanmälda utlänningars och anställda av den totala befolkningen fördelade efter yrkesområde under tiden 1962/63 till 1969/70. Uppgifterna över arbetsanmälda utlänningar är från den 1 januari respektive år med undantag av 1963 som är från den 1 april. Uppgifterna om anställda av den totala befolkningen är hämtade från novemberundersökningen respektive år. Andelar i procent.

Grupp	Yrkesområde	1962/63	63/64	64/65	65/66	66/67	67/68	68/69	69/70
Tot befolkningen	Naturvetenskapl, adm, kameralt	28,0	29,4	29,6	30,1	31,6	33,1	33,6	35,3
	Kommersiellt	9,6	8,6	7,8	8,1	8,3	8,1	8,5	8,3
	Lantbruks,skogs o fiskeri	4,8	4,8	5,1	4,3	4,1	3,7	3,2	2,9
	Transport	7,0	7,3	7,8	7,3	7,0	6,8	6,3	6,9
	Tillverkn o gruv	36,6	36,4	36,9	37,8	36,5	35,8	35,6	33,0
	Servicearbete	14,0	13,6	12,8	12,3	12,5	12,5	12,8	13,6
Utlänningar Båda könen	Naturvetenskapl, adm, kameralt	14,3	14,2	13,6	13,1	13,3	13,6	13,5	12,5
	Kommersiellt	2,0	2,1	2,0	1,9	1,8	1,8	1,8	1,6
	Lantbruks,skogs o fiskeri	7,6	7,2	6,6	5,0	5,0	4,9	4,3	3,9
	Transport	6,2	6,1	5,5	5,0	5,2	5,0	4,8	4,4
	Tillverkn o gruv	52,8	52,8	55,5	58,4	57,6	57,2	57,9	60,3
	Servicearbete	15,3	15,8	15,0	14,9	15,9	16,6	16,5	16,0
Utlänningar Män	Naturvetenskapl, adm, kameralt	11,0	11,0	10,2	9,7	9,8	9,9	9,6	8,9
	Kommersiellt	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1
	Lantbruks,skogs o fiskeri	10,6	9,8	8,9	6,7	6,8	6,7	6,0	5,4
	Transport	8,6	8,3	7,2	6,4	6,5	6,7	6,3	5,7
	Tillverkn o gruv	58,1	58,2	61,2	63,6	63,3	63,0	64,5	67,0
	Servicearbete	8,6	9,5	9,0	9,9	10,9	11,1	10,7	10,3
Utlänningar Kvinnor	Naturvetenskapl, adm, kameralt	21,4	21,5	21,3	20,9	21,5	21,3	21,3	19,8
	Kommersiellt	3,8	3,8	3,6	3,5	3,2	3,0	3,0	2,7
	Lantbruks,skogs o fiskeri	1,5	1,5	1,4	1,0	1,0	0,9	0,9	0,8
	Transport	1,4	1,5	1,7	1,9	2,2	2,0	1,8	1,8
	Tillverkn o gruv	41,8	41,5	42,7	45,3	44,4	44,0	44,2	46,6
	Servicearbete	29,4	29,4	28,4	26,4	27,1	28,1	28,2	27,7

Anm. I arbetsanmälningsstatistiken hänför sig vid varje tillfälle en till två procent till arbetskraft som ej går att hänföra till något yrkesområde.
Källor: Statistiska Meddelanden Am 1969:57; Statens Invandrarverks (före 1/7 1969 Statens Utlänningskommissions) kvartalsstatistik över arbetsanmälda utlänningar.

(Noter se sid 177)

Andelen utlänningar inom tjänstemannayrkena och dessutom inom transportarbete har däremot minskat medan andelen inom tillverkningsarbete kraftigt stigit. I likhet med vad som gäller för den totala befolkningen har andelen inom jordbruket minskat. (Se texttabell 7:14) Denna förändring har kommit till stånd genom att en förskjutning har skett inom främst den finländska gruppens yrkessammansättning (medan andra grupper som danskar, norrmän och tyskar har en ungefär oförändrad yrkessammansättning), genom att den finska gruppens (med relativt många inom tillverkning och få tjänstemän) andel av immigranterna ökat och slutligen genom att de nya immigrantgrupper som tillkommit, bl a greker och jugoslaver, huvudsakligen är sysselsatta med tillverkningsarbete.

Mellan de fyra grupper som vi närmare granskat (finländare, italienare, jugoslaver och tyskar) är skillnaderna stora. Andelen tyskar är betydligt högre inom naturvetenskapligt, tekniskt arbete, administrativt, kameralt, kontorstekniskt arbete m m än den är för de övriga grupperna. Speciellt låg andel inom "tjänstemannagrupperna" har jugoslaverna, vilket överensstämmer med de resultat som erhölls vid intervjuundersökningen. I motsvarande mån är tyskarnas andel mindre inom tillverkningsarbete. Inom servicearbete är den finska andelen betydligt lägre än inom övriga grupper.

Noter från sid 176

1) Utländska arbetare inom SAF, Svenska Arbetsgivareföreningens statistiska byrå, 13.10 1969 och SAF, Matrikel 1968/69 Stockholm 1965

2) Se L Widestrand, Om etableringsförhållanden i elinstallationsbranschen, stencil, Lund 1966

Texttabell 7:14 Arbetsanmälda utlänningar efter nationalitet fördelade efter yrkesområde under tiden 1963 till 1970. Uppgifterna avser den 1 januari respektive år med undantag av 1963 som avser den 1 april. Andelar i procent.

Medborgarskapsland	Yrkesområde	År							
		1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
Danmark	Naturvetenskapl, administr, kameralt	11,8	11,7	11,8	12,1	12,4	12,6	12,8	12,9
	Kommersiellt	2,1	2,2	2,2	2,1	2,2	2,3	2,2	2,2
	Lantbruks,skogs o fiskeri	9,2	8,7	9,0	8,8	8,6	8,6	8,2	7,0
	Transport	8,3	8,3	7,9	7,9	8,0	7,8	8,0	7,6
	Tillverkn o gruv	55,8	56,5	56,6	56,2	55,4	54,1	56,1	56,7
	Servicearbete	12,3	12,0	11,8	11,9	12,4	13,0	12,0	12,7
Finland	Naturvetenskapl, administr, kameralt	10,1	9,7	9,1	8,9	9,8	10,1	10,0	8,6
	Kommersiellt	1,7	1,8	1,6	1,5	1,5	1,5	1,4	1,2
	Lantbruks,skogs o fiskeri	11,2	10,4	8,9	6,1	6,6	6,6	5,5	5,0
	Transport	4,4	4,2	3,8	3,4	3,7	3,7	3,4	3,0
	Tillverknings o gruv	57,9	58,4	62,3	67,0	65,1	64,5	65,9	69,0
	Servicearbete	13,8	14,3	13,0	11,7	12,3	12,7	12,8	12,1
Norge	Naturvetenskapl, administr, kameralt	22,7	22,5	22,9	22,5	23,2	23,7	24,1	24,0
	Kommersiellt	3,4	3,4	3,3	3,4	3,2	3,4	3,4	3,2
	Lantbruks,skogs o fiskeri	10,8	10,2	9,5	9,0	9,2	8,5	7,6	6,4
	Transport	9,3	9,3	9,0	8,7	9,1	9,1	9,0	8,9
	Tillverknings o gruv	40,0	41,1	42,0	43,1	42,4	42,1	42,3	43,7
	Servicearbete	12,6	12,2	11,9	11,3	11,7	11,8	12,1	12,5
Grekland	Naturvetenskapl, administr, kameralt				1,9	1,7	2,0	2,0	2,1
	Kommersiellt				0,4	0,3	0,2	0,4	0,4
	Lantbruks,skogs o fiskeri				0,1	0,4	0,2	0,2	0,1
	Transport				2,1	1,8	1,7	1,7	2,0
	Tillverknings o gruv				75,6	73,5	72,7	73,0	72,0
	Servicearbete				18,8	21,9	22,5	21,8	22,4
Italien	Naturvetenskapl, administr, kameralt	10,5	12,8	10,6	11,4	11,3	10,5	9,7	10,1
	Kommersiellt	1,2	1,3	1,5	1,2	1,2	1,3	1,6	1,6
	Lantbruks,skogs o fiskeri	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4
	Transport	3,6	3,6	3,5	2,9	3,4	3,4	3,8	4,0
	Tillverknings o gruv	68,0	64,1	65,3	65,4	65,0	63,4	63,5	61,6
	Servicearbete	15,4	16,8	17,3	16,3	17,6	19,7	20,3	20,8
Jugoslavien	Naturvetenskapl, administr, kameralt	4,5	4,8	3,6	2,8	3,0	3,2	3,4	3,8
	Kommersiellt	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,5
	Lantbruks,skogs o fiskeri	0,6	0,5	0,4	0,3	0,4	0,5	0,5	0,4
	Transport	0,6	1,1	1,2	1,0	1,1	1,0	1,2	1,5
	Tillverknings o gruv	87,0	87,7	87,5	79,1	79,2	76,5	73,7	73,1
	Servicearbete	5,5	5,4	6,1	15,6	15,4	18,0	20,2	20,1
Tyskland	Naturvetenskapl, administr, kameralt	19,1	19,4	19,9	20,5	21,6	22,3	22,5	22,9
	Kommersiellt	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,1	3,5	3,3
	Lantbruks,skogs o fiskeri	2,6	2,7	2,7	2,8	2,6	2,7	2,6	2,1
	Transport	6,6	6,4	5,7	5,7	5,9	5,9	5,9	5,7
	Tillverknings o gruv	39,0	38,7	39,6	40,0	40,5	40,5	39,6	39,9
	Servicearbete	25,9	26,0	24,5	23,7	24,3	24,1	24,5	24,2

Anm. Summan av andelarna uppgår ej till fullt etthundra procent då gruppen arbetskraft som ej går att hänföra till något yrkesområde ej medtagits.

Källa: Statens Invandrarverks (före 1/7 1969 Statens Utlänningskommissions) kvartalsstatistik över arbetsanmälda utlänningar.

7:3 Immigranternas fördelning efter branscher och yrkesgrupper

Alla skillnader i yrkes- och branschsammansättning kan självfallet ej förklaras med hänvisning till att immigranter saknar de kulturspecifika färdigheter som krävs för vissa yrken, ej heller med hänvisning till institutionella hinder. Detta att immigranterna har andra ekonomiska karakteristika än vad som efterfrågas för stora grupper av befolkningen kan delvis förklara den stora skillnaden i andelen utlänningar inom tillverkningsarbete jämfört med andelen i yrkesområden med huvudsakligen tjänstemän. Detta kan emellertid ej förklara skillnaderna mellan olika yrkesgrupper inom tillverkningsarbete.

Samtidigt som antalet utlänningar ökat mest inom tillverkningsarbete (se texttabell 7:15) så har antalet anställda inom tillverkningsarbete stagnerat. Denna stagnation av antalet anställda inom tillverkningsarbete har ägt rum samtidigt som den totala arbetsmarknaden vuxit.

Texttabell 7:15 Antal anställda i november och antal anställda utlänningar den 1 oktober 1963-1969 inom olika yrkesområden. Antal i tusental.

Yrkesområde		1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	(a) Utlänningar 1969 / Utlänningar 1963 x 100	(b) Anställda 69 / Anställda 63 x 100	(c) (a)/(b) x 100
Tekniskt, administr, kameralt arb	Anställda	926	936	979	1035	1069	1099	1189	132	128	103
	Utlän.	19	20	21	23	23	24	25			
Kommersiellt arbete	Anställda	271	248	263	271	261	279	280	122	104	117
	Utlän.	3	3	3	3	3	3	3			
Lantbruks, skogsbruks- och fiskeriarbete	Anställda	150	162	141	133	119	105	99	75	66	114
	Utlän.	10	10	8	9	9	8	7			
Transportarbete	Anställda	229	247	238	230	220	206	231	103	101	102
	Utlän.	8	8	8	9	9	9	9			
Tillverkn och gruvarbete	Anställda	1147	1168	1230	1198	1154	1164	1111	160	97	165
	Utlän.	70	75	87	100	96	98	112			
Servicearbete	Anställda	427	406	399	411	404	420	460	147	108	136
	Utlän.	22	22	24	28	29	29	32			
Totalt	Anställda	3152	3166	3250	3278	3226	3273	3370	142	107	133
	Utlän.	135	140	155	175	172	173	192			

Anm. Vid beräkning av kvoterna har för utlänningar talen ej rundats av till jämna tusental.

Källor: Statistiska Meddelanden Am 1969:57 och Invandrarverkets (före 1/7 1969 Utlänningskommissionens) kvartalsstatistik över arbetsanmälda utlänningar.

För att belysa hur denna utveckling har kunnat ske skall vi använda oss av ett enkelt diagram.

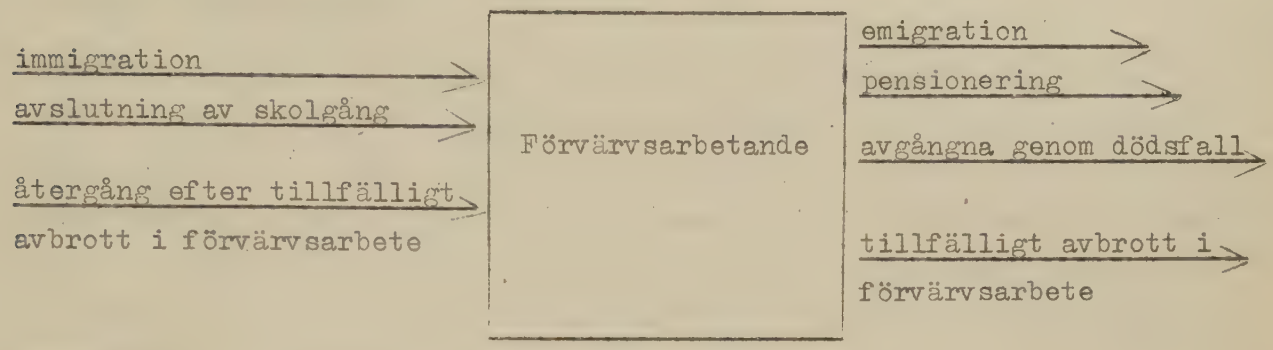

Diagram 7:1

Antalet förvärvsarbetande får tillskott genom att ungdomar efter avslutade studier börjar förvärvsarbeta, genom immigration och genom att personer som för en längre eller kortare tid varit borta ur förvärvsarbete, t ex hemmafruar, långvarigt arbetslösa, personer under omskolning och vuxenutbildning återgår till förvärvsarbete.[1] Med tanke på årskullarnas storlek under 1940- och 1950-talen, skoltidens längd och förvärvsintensiteten i dessa åldrar är det rimligt att anta att närmare etthundratusen personer börjar förvärvsarbeta efter avslutad skolgång varje år.[2] Hur många som återgår till arbete under ett år och som ej arbetat under året innan är mycket svårt att beräkna. Det förefaller dock rimligt att anta att antalet betydligt understiger det antal som börjar arbeta efter att ha avslutat sin skolgång under året.

På motsvarande sätt minskar antalet förvärvsarbetande genom att personer emigrerar, pensioneras, avlider eller tillfälligt avbryter förvärvsarbetet. Även om dessa gruppers storlek har vi endast begränsade uppgifter men det är rimligt att anta att de pensionerade är en av de största av dessa grupper och kan med en mycket grov approximering uppskattas till

---

1) R Meidner och H Niklasson, Arbetsmarknad och arbetsmarknadspolitik, Malmö 1970 uppskattar inträdet i och utträdet ur arbetskraften till 7 à 10% per år.

2) Enligt fackföreningsrörelsen och den tekniska utvecklingen, Stockholm 1966, kan bruttotillskottet av denna orsak uppskattas till c:a 3,5% av de förvärvsarbetande. G Faragó uppskattade med hjälp av en urvalsundersökning antalet till 90 000 den 1/5 1966 - 30/4 1967 AMS, Meddelande från Utredningsbyrån 1967:42

35-45 tusen per år.[1] Det största tillskottet till arbetsmarknaden skulle vi alltså få genom avslutning av skolgång och en betydande del av avgången genom pensionering.

Eftersom de yngre har bättre utbildning skulle man vänta sig att färre söker sig till tillverkningsarbete och allt fler till tjänstemannaområdena medan de som pensioneras i större utsträckning skulle vara sysselsatta inom tillverkning och i mindre utsträckning i tjänstemannaområdena. Detta skulle då kunna bidra till att förklara att vi, totalt sett, har en stagnation av antalet anställda inom tillverkningsarbete samtidigt som antalet utlänningar ökar inom detta område.

Denna utveckling framgår klart av en undersökning av G Faragó.[2] Han undersökte med hjälp av tilläggsfrågor till en arbetskraftsundersökning bl a hur nytillskottet till arbetskraften fördelade sig på olika yrkesregioner under perioden 1.5 1966 - 30.4 1967. Undersökningen omfattade visserligen inte endast skollämnare, men dessa utgjorde merparten av nytillskottet eller 90 000 av totalt 160 000. Arbetskraftstillskottet definierades också så att nytillkomna immigranter ej inräknades i detta. Av denna undersökning framgår klart att en betydligt lägre del av arbetskraftstillskottet än av samtliga anställda har tillverkningsarbete medan motsatsen gäller för naturvetenskapligt, administrativt arbete m m och också servicearbete. För den högst utbildade delen av arbetskraftstillskottet gäller att den främst går till naturvetenskapligt, administrativt arbete m m medan den lägst utbildade delen av nytillskottet främst är överrepresenterad inom servicearbete. (Se texttabell 7:16)

---

1) Beräknat med hänsyn till förvärvsintensitet och ålderstruktur. G Faragó fann med hjälp av tilläggsfrågor till en arbetskraftsundersökning att av de som slutat ett stadigvarande arbete 1967 var 146 000 ej i arbetskraften i februari 1968. Av dem var 33 100 över 55 år och av dem var 3 900 latent arbetssökande (hade sökt arbete om de ansett sig kunna få lämpligt arbete på bostadsorten). AMS, Meddelanden från Utredningsbyrån 1968:45

2) G Faragó, AMS Meddelande från Utredningsbyrån, 1967:45 Arbetskraftstillskottets utbildningsmässiga sammansättning

ning och omfattning.[1)]

Dessutom finns det en rörlighet mellan olika yrkesgrupper inom samma yrkesområde. Om arbetsförhållandena bortsett från lönen är lika i de olika yrkesgrupperna, vilket långtifrån är fallet, skulle vi vänta oss en flyttning från relativt lågavlönade yrkesgrupper till relativt högavlönade yrkesgrupper. Det är möjligt att denna hypotes trots de starka antaganden den bygger på i stora drag är giltig för nettorörligheten mellan olika yrkesgrupper.

Rundblads Norrköpingsundersökning stöder denna hypotes. Av de som bytt arbete frivilligt angav c:a 40 procent ekonomiska motiv[2)] och en klar majoritet av dem som bytt arbete frivilligt fick högre lön.[3)] Om hypotesen är riktig skulle vi kunna vänta att en nettoflyttning äger rum från typiska låglöneområden som textil och konfektionsindustri till relativa höglöneområden som verkstadsindustrin. Låglöneindustrierna kan ej heller som tidigare kompensera sig genom att rekrytera arbetskraft från lantbruket då denna grupp nu dels är liten och dels har en sådan ålderssammansättning att möjligheterna att rekrytera är mycket små.

Samtidigt vet vi dock att medan vissa låglönebranscher som textil- och konfektionsbranschen upplever en sjunkande efterfrågan på sina produkter och därmed en minskad efterfrågan på arbetskraft så har vissa höglönebranscher som verkstadsindustrin en starkt stegrad efterfrågan på sina och därmed en ökad efterfrågan på arbetskraft. Både en förändring så att man får ökad efterfrågan på arbetskraft och en förändring så att man får minskat utbud av arbetskraft vid givna löner kan leda till att man får ett efterfrågeöverskott på arbetskraft som ej omedelbart elimineras.

I de mest förenklade modellerna utgår man ifrån att utbud och efterfrågan av en viss typ av arbetskraft är lika och att, om man har ett efterfrågeöverskott på arbetskraft, detta snart försvinner genom stigande löner. Arrow och Capron[4)] har visat att detta ej gäller om man har konti-

---

1) R Meidner och H Niklasson, Arbetsmarknad och arbetsmarknadspolitik, Malmö 1970, uppskattar näringsgrensrörligheten till 7-8% av antalet anställda per år.
2) Rundblad, Arbetskraftens rörlighet, Uppsala 1964 s 58
3) a.a. s 88
4) K.J Arrow och W M Capron, "Dynamic Shortages and Price Rises: the engineer-scientist case" Quarterly Journal of Economics, Vol 73, no 2 pp 292-308. (Ekvationssystemet är detsamma förutom en förändring av beteckningarna, för att göra beteckningarna enhetliga med övriga beteckningar.)

nuerliga förskjutningar av efterfrågekurvan mot ökad efterfrågan och samma kan visas gälla om vi har kontinuerliga förskjutningar av utbudet på en delarbetsmarknad mot mindre utbud.[1)]

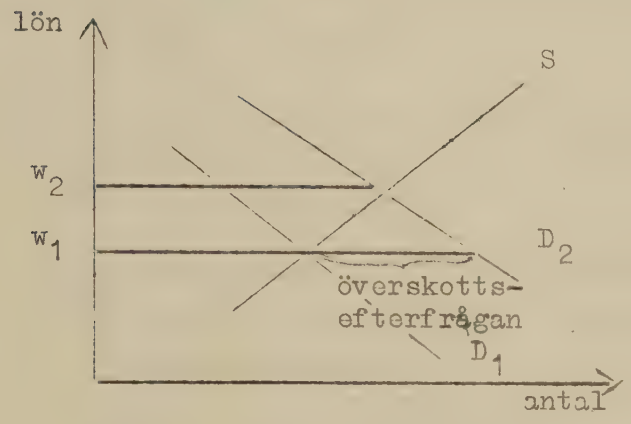

Diagram 7:2a Uppkomst av överskotts-efterfrågan på arbetskraft efter skift i efterfrågekurvan. (D=efterfrågan, S=utbud, w=lön)

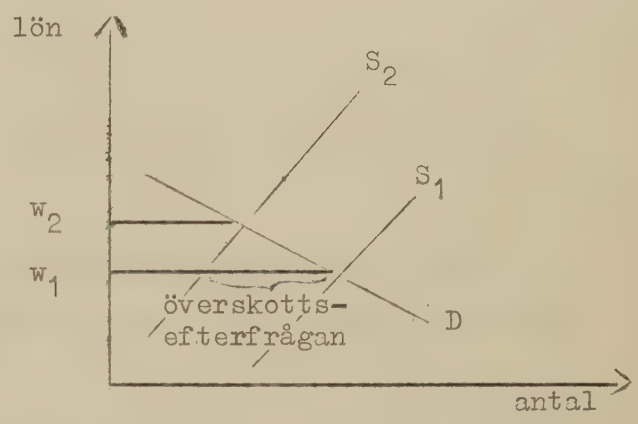

Diagram 7:2b. Uppkomst av överskottsefterfrågan på arbetskraft efter skift i utbudskurvan.

Om överskottsefterfrågan uppstår i en sektor antas lönerna anpassa sig proportionellt till överskottsefterfrågans storlek. Kvoten mellan lönestegringen och överskottsefterfrågan kallar Arrow och Capron för reaktionshastigheten.

w = lönen

k = reaktionshastigheten

D = efterfrågan

S = utbud

t = tid

Vi får då följande samband

(1) $\frac{dw}{dt} = k(D-S)$

(2) $D = -aw + c$

(3) $S = bw + d$

---

1) Den ekonomiska litteraturen om hur anpassningen av löner och sysselsättning sker vid förändringar av efterfrågan och utbud på olika delarbetsmarknader är relativt begränsad. Den litteratur som behandlar den kortsiktiga förändringen av sysselsättningen inom företagen har endast behandlat denna fråga ur efterfrågesynpunkt och då tagit arbetskraftsutbudet som helt elastiskt för företagen vid den givna lönen. Se t ex R C Fair, The Short-run Demand for Workers and Hours, Amsterdam 1969 och där refererade undersökningar.

låt X representera bristen, dvs $X = D-S$

av (2) och (3) får man

(4) $X = -(a+b)w + (c-d)$

differentiera med avseende på tiden

$$\frac{dX}{dt} = -(a+b)(\frac{dw}{dt}$$

med hjälp av (1) och insättning av $X = D-S$ får man

(5) $\frac{dX}{dt} = -k(a+b)\ X$

Dvs hastigheten med vilken löneanpassningen sker växer med $k(a+b)$.

Kontinuerliga skift uppåt i efterfrågekurvan kan man få genom att lägga till en trendterm

(6') $D = -aw + c + e_1 t$

av (3) och (6') och av $X = D-S$ får man

(7') $X = -(a+b)w + (c-d) + e_1 t$

Kontinuerliga skift uppåt i utbudskurvan (dvs sjunkande utbud vid given lön) kan man få genom att dra ifrån en trendterm.

(6'') $S = bw + d - e_2 t$

av (3) och (6'') och av $X = D-S$ får man

(7'') $X = -(a+b)w + (c-d) + e_2 t$

Dvs kontinuerliga skift i efterfråge- och utbudsfunktionerna ger samma resultat. Om skift i båda innebär det att effekterna adderas.

Differentiering av (7) med avseende på tiden ger

(8) $\frac{dX}{dt} = -(a+b)(\frac{dw}{dt}) + e_1$

då $X = D \cdot S$ kan (1) skrivas

(9) $\frac{dw}{dt} = kX$

insättning av (9) i (8) ger

(10) $\frac{dX}{dt} = -(a+b)kX + e_1$

för $X = 0$ blir $\frac{dX}{dt} > 0$ så vid jämvikt i utgångsläget uppkommer en överskottsefterfrågan som växer till ett gränsvärde.

Differentiering av $\frac{dw}{dt}$ $(=w')$ med avseende på tiden ger

(12) $\frac{dw'}{dt} = k\frac{dX}{dt} = -k(a+b)w' + ke_1$

Låt w^X vara den lön som ger jämvikt på marknaden, dvs gör $X = 0$ och sätt in i (7)

Vi får

(13) $0 = -(a+b)w^X + (c-d) + e_1 t$

multiplicera med k

(14) $0 = -k(a+b)w^X + k(c-d) + ke_1 t$

Låt q vara skillnaden mellan den lön som ger marknadsjämvikt och den verkliga lönen. Sätt in (7') i (9) och man får

(15) $w' = -k(a+b)w + k(c-d) + ke_1 t$

Subtrahera (14) från (15) och man får

(16) $w' = k(a+b)(w^X - w)$

Då w' är positiv och går från noll till ett gränsvärde[1] och då k, a och b är positiva måste $(w^X - w)$ vara positivt. Det innebär att lönen aldrig uppnår jämviktslönen.

Man skulle alltså vid kontinuerliga förändringar av efterfrågan och/eller utbudet få "arbetskraftsbrist" som ej skulle tendera att försvinna.

Vad gäller kontinuerligt växande efterfrågan kan vi tänka på vissa grupper av yrkesarbetare inom expanderande delar av industrin, t ex verkstadsindustrin, men också grupper sådana som läkare.

Kontinuerligt sjunkande utbud råder sannolikt för vissa okvalificerade arbetsuppgifter, t ex vad man brukar beteckna som tempo- och grovarbete. Detta är en följd av att en allt större del av ungdomen har fått en utbildning, så att den ej väljer dessa arbeten, medan avgång genom pensionering äger rum som i andra branscher.

Intressant i detta sammanhang är storleken av reaktionshastigheten. Den kan förväntas vara lägre för stora företag. Dels måste ett stort företag vara berett att höja lönerna för ett större antal anställda och dels är det sannolikt på ett annat sätt medvetet om att dess lönehöjningar kommer att svaras av lönehöjningar av andra företag som mister anställda.

Denna spridningsmekanism gör att företagen som grupp betraktat kan få fördelar att vidta åtgärder för att minska rörligheten mellan företagen, dvs handla som en monopsonist. Detta kan man göra på olika sätt, t ex genom att gemensamt bestämma tillåtna lönehöjningar, genom att förbjuda rekrytering från medlemsföretag eller genom att förbjuda vissa rekryte-

---

1) Se a.a. s 328

ringsåtgärder. Arrow och Capron nämner att man har menat att det föreligger en överenskommelse om "non-raiding" mellan de stora elindustrierna General Electric, Westinghouse och Radio Corporation of America.

I Sverige har man, för att minska rörligheten, främst försökt hindra vissa typer av rekrytering. Sådana regleringar innebär, om de är effektiva, att det arbetskraftsutbud företaget möter blir mer oelastiskt (se diagram 7:3).

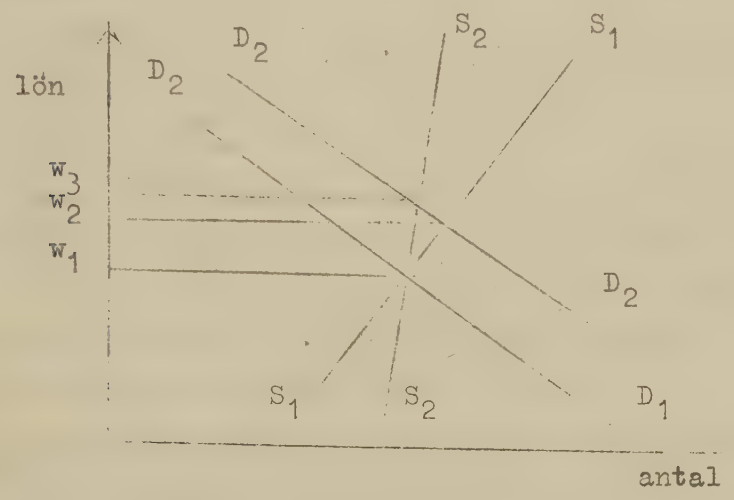

Diagram 7:3 Ökning av efterfrågan (från D_1 till D_2) för ett företag (i detta fall ej hela marknaden) samtidigt som utbudet göres mer oelastiskt (från S_1 till S_2). (Vid perfekt konkurrens på faktormarknaden är självfallet utbudet av arbetskraft för ett företag oändligt elastiskt.)

Detta gör att ett expanderande företag dels kommer att betala högre löner och dels ha färre anställda än vad det annars skulle ha haft. Hur stora förändringarna blir beror på hur mycket utbudet förändras som en följd av rekryteringsbegränsningen.

I Sverige har denna typ av rekryteringsbegränsningar framförallt gällt annonsering i dagspress. 1947 skickade SAF ut ett cirkulär (M/1947) där man med hänvisning till "arbetskraftens enorma överrörlighet" uppmanade sina delägare att ej annonsera och för de fall annonsering trots detta skedde "avhålla sig från alla överdrifter med avseende på annonsernas utformning och storlek". Verkstadsföreningen hade redan tidigare ett förbud för annonsering. Denna uppmaning har, enligt uppgift från SAF, i stort sett följts av de olika företagen.

1960 gjorde SAF en sammanställning av SAF:s och vissa förbunds åtgärder för att minska arbetarnas rörlighet. I undersökningen hade frågor ställts om följande åtgärder 1) uppmaning att icke annonsera, 2) förbud för medlemmar att annonsera och 3) registrering av arbetarna och deras platsbyten.

Av de tillfrågade förbunden var det endast ett som ej hade någon typ av åtgärd, järnbruksförbundet, vilket uppvisade en liten rörlighet mellan företagen. Allmänna gruppen hänvisade till cirkulär (M/1947) och avstyrker medlemsföretag från rekrytering utanför orten. Elektriska arbetsgivarförbundet och glasindustriförbundet hade uppmaningar till medlemmarna att ej nämna löneförmåner i annonser medan motorbranschen hade förbud mot annonsering av annat än enstaka arbetare och regler för annonsens utformning och storlek.

Byggnadsindustriförbundet hade förbud om annonsering. Detsamma gällde textilindustriförbundet med undantag av egna orten. Verkstadsföreningen hade förutom annonseringsförbud, med undantag för lärlingar, också förbud för all annan värvning riktad till annat medlemsföretags anställda. "Underhandling om anställning får icke förekomma med den, som icke med betyg kan styrka att han lämnat sin senaste anställning, ännu mindre får anställning ställas i utsikt för sådan arbetare." Överträdelse påtalas och skadestånd har i några fall utdömts.

I förbundscirkulär 60/1964 upprepade SAF sin uppmaning till medlemsföretagen att ej annonsera och att, om de annonserade, ej ta med uppgifter om löner, speciellt förmånliga arbetsförhållanden etc. I detta cirkulär utvidgades uppmaningen till att även gälla direkt påverkan, spridande av cirkulär, flygblad, affischering etc. Dessutom rekommenderas lokal samverkan mellan företagen i denna fråga. Ett meddelande av samma innehåll vad gäller rekryteringen i Finland utgick i oktober 1969.

Vilka effekter dessa åtgärder har haft beror bl a på hur strikt man tillämpat reglerna. Att förbuden ej alltid har upprätthållits framgår av en av uppföljningsintervjuerna till företagsenkäten. "Ja jag kan ju också tala om att företaget har anslutit sig till den linjen att annonsförbudet skall bort eftersom vi ser att den högkonjunktur, som är för närvarande, har inneburit att det här förbudet inte hållits på många kanter. Man har smygannonserat i alla möjliga former och att ha ett förbud som inte efterlevs när det liksom bränner till på arbetsmarknaden, då är det ingen idé att ha något förbud utan då är det helt enkelt att lämna det öppet." - "Det har man ju sett inom vissa företag i ..... att de har gått ut i annonskampanjer och talat om att personalkontoret är öppet lördagar. Det har ju varit direkt annonsering efter arbetskraft fast de inte har annonserat att de sökt arbetskraft." (Verkstadsindustri, c:a 400 anställda, Mellansverige)

Av den gjorda analysen framgår att man inte kan vänta sig något entydigt

samband mellan expansionstakt, lönenivå och ökning av antalet utlänningar inom en yrkesgrupp eller en bransch. För att kunna dra några bestämda slutsatser måste vi känna till dels hur utbudet och efterfrågan på arbetskraft ser ut på respektive delarbetsmarknad och dels vilka förändringar som utbudet och efterfrågan på arbetskraft på respektive delarbetsmarknad undergår över tiden.

Vi ser att inom vissa yrkesgrupper som textil- och sömnadsarbete, livsmedelsarbete och järnbruksarbete har antalet utlänningar ökat samtidigt som antalet sysselsatta minskat. Inom andra yrkesgrupper som fastighetsarbete, husligt arbete och målnings- och lackeringsarbete har såväl antal utlänningar som antalet sysselsatta ökat. (Se tabell 7:2 och diagram 7:4)

Diagram 7:4 Procentuell förändring 1966-1969 av antal utlänningar och antal sysselsatta inom yrkesgrupper inom gruv-, tillverknings- och servicearbete

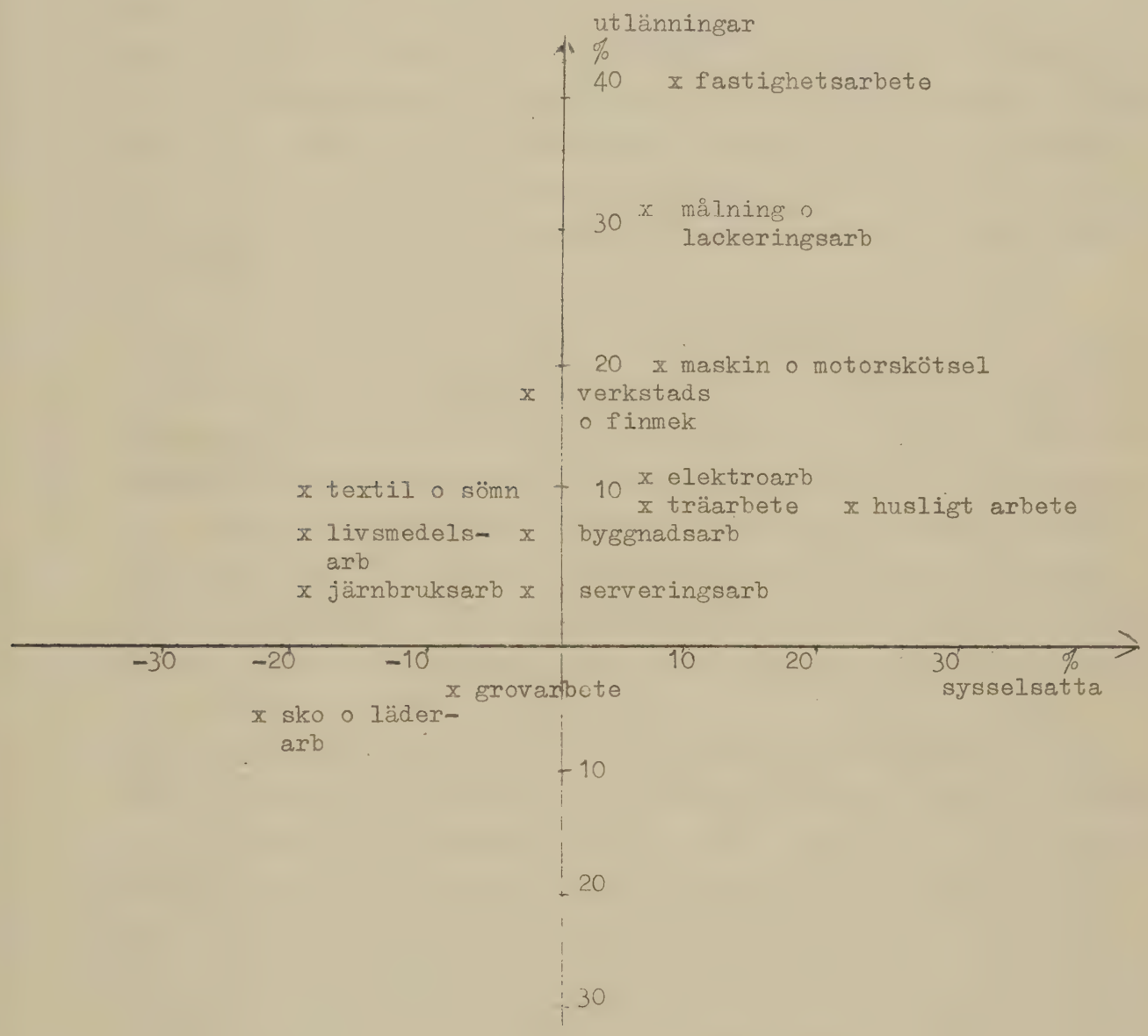

Källa: Tabell 7:2

7:4 Yrkenas art

Det är inte bara av intresse att fastställa att immigrantgruppernas yrkessammansättning skiljer sig från den totala befolkningens sammansättning och att analysera orsakerna till detta utan också att få fram vad som kännetecknar de yrken inom vilka utlänningarna är överrepresenterade. Vi vill veta om de i huvudsak är överrepresenterade inom "lågavlönade, smutsiga, tunga och farliga arbeten". Här nedan behandlas tre aspekter av detta problem. Vi skall se i vilken mån man kan säga att immigranterna är överrepresenterade i låglöneyrkena, i yrken med hög olycksfallsfrekvens och i yrken med hög arbetslöshet. Dessutom tar vi i ett appendix (appendix 2) upp vissa aspekter på yrkesfördelning och sjukfrånvaro, och i ett annat appendix berör vi något immigranternas fördelning efter företagsstorlek (appendix 3).

Inkomst. Vi vet (se texttabell 7:10) att utlänningarna är överrepresenterade bland de anställda främst inom gruv- och tillverkningsarbete men också inom servicearbete. Däremot är utlänningarna kraftigt underrepresenterade inom tekniskt och naturvetenskapligt arbete m m, administrativt, kameralt och kommersiellt arbete. Detta gäller såväl för män som för kvinnor som för båda könen sammanräknade. Utlänningarna är enligt de gjorda beräkningarna något överrepresenterade inom lantbruks- och skogsbruksarbete och något underrepresenterade inom transportarbete. Differenserna är dock i dessa fall små.

För helårs- och heltidsanställda män år 1966 var medianlönen i de tre yrkesområden där utlänningarna var överrepresenterade lägre än medianlönen för samtliga män. Lägre medianlön fanns endast i ett av de fem yrkesområden där utlänningarna var underrepresenterade, nämligen transportarbete. (Se texttabell 7:17) För kvinnor gällde att medianlönen i de tre yrkesområden där utlänningarna var överrepresenterade var lägre än medianlönen för samtliga kvinnor, vilket endast var fallet i två av de fem yrkesområden, där utlänningarna var underrepresenterade, nämligen transportarbete och kommersiellt arbete. För män och kvinnor sammanräknade gäller att medianlönen i de tre yrkesområden där utlänningarna var överrepresenterade var lägre än medianlönen för samtliga helårs- och heltidsanställda, vilket endast var fallet i två av de fem yrkesområden, där utlänningar var underrepresenterade, nämligen kameralt arbete och kommersiellt arbete. Denna tendens till koncentration till yrkesområden med låga medianlöner finns hos samtliga utlänningsgrupper, men är starkast hos de sydeuropeiska grupperna och finländarna, där mellan 80 och 95% är koncentrerade till de båda yrkesområdena tillverknings- och servicearbete.

Texttabell 7:17 Medianlöner för helårs- och heltidsanställda män och kvinnor i skilda yrkesområden.

Yrkesområde	Medianlön		
	män	kvinnor	båda könen
Tekn,naturvetenskapl arb m m	37 770	20 150	29 170
Administrativt arbete	43 050	33 480	40 070
Kameralt arbete	24 480	16 590	18 510
Kommersiellt arbete	28 050	14 060	21 380
Lantbruks-, skogs- o fiskeriarbete	18 570	13 800	18 330
Transportarbete	23 100	14 280	22 700
Tillverknings- o gruvarbete	22 320	14 390	21 480
Servicearbete	19 860	12 450	16 540
Samtliga yrkesområden	24 260	15 980	21 960

Källa: SOU 1970:34 s 135

Denna tendens är emellertid ej lika klar vid en uppdelning efter yrkesgrupp. Andelen utlänningar är visserligen stor i vissa yrkesgrupper inom tillverkning, t ex textil-, sömnads-, kemiskt processarbete och livsmedelsarbete, yrkesgrupper som 1965 hade en lägre medianlön än vad hela yrkesområdet tillverkningsarbete hade, men andelen var också högre inom grupper som järnbruksarbete och verkstadsarbete och finmekaniskt arbete som hade högre medianlöner än vad hela yrkesområdet hade. (Se texttabell 7:18 och appendix 4)

Sammanfattningsvis skall sägas att utlänningar i stor utsträckning är koncentrerade till yrkesområden som har låga medianlöner.

Yrkesskador. Som mått på ett arbetes tyngd, farlighet etc har vi valt arbetsolycksfallsfrekvensen. För år 1965 har man samkört folkräkningsdata och yrkesskadedata, vilket gör att man för detta år känner arbetsolycksfallsfrekvensen för olika yrkesområden, yrkesgrupper och yrken. (Se tabell 7:3)

Vi har sedan tagit utlänningarnas fördelning på yrke den 1/1 1970 enligt Invandrarverkets kvartalsstatistik och beräknat den yrkesskadefrekvens de olika utlänningsgrupperna skulle haft under förutsättning att de inom varje yrkesområde eller yrkesgrupp skulle haft samma olycksfallsfrekvens som den totala befolkningen hade i respektive yrkesområde eller yrkes-

grupp 1965.[1] Vi har gjort en beräkning för varje nationalitet dels med en indelning efter yrkesområden och dels med en noggrannare indelning efter i huvudsak yrkesgrupper.

De tal vi får fram på detta sätt skall jämföras med den totala befolkningens yrkesskadetal år 1965. En sådan beräkning blir meningsfull under förutsättning att relationerna mellan yrkesskadefrekvenserna endast har undergått små förändringar sedan 1965 vilket ej verkar vara ett alltför orimligt antagande.[2] Resultaten framgår av tabellen nedan. (Se texttabell 7:18) Jämförelser kan sedan göras för att undersöka om utlänningar oftare förekommer inom olyckshögfrekventa yrken men självfallet ej för att undersöka om utlänningarna inom varje yrke har större yrkesskadefrekvens. Ett av antagandena vid beräkningen är ju att yrkesskadefrekvensen inom de olika yrkesområdena och de olika yrkesgrupperna är densamma för utlänningarna som för den totala befolkningen.

Texttabell 7:18 Antal yrkesskador per 1 000 anställda för samtliga anställda 1965 och standardvägda tal för vissa utlänningsgrupper under antagande av samma yrkesskadefrekvenser som för hela befolkningen inom respektive yrkesområde eller yrkesgrupp och med utgångspunkt från yrkesfördelningen den 1/1 1970

Grupp		Beräknade värden 1965	Standardberäkning med indelning efter yrkesområde	Standardberäkning med indelning efter yrkesgrupp
Hela befolkningen	Båda könen	39,6		
	män	53,3		
	kvinnor	14,0		
Utlänningar	Båda könen		51,5	56,8
	män		65,4	74,7
	kvinnor		20,8	23,3
Danskar	Båda könen		52,7	59,4
Finländare	Båda könen		56,5	62,5
Norrmän	Båda könen		44,9	56,0
Greker	Båda könen		55,2	54,0
Italienare	Båda könen		50,0	51,8
Jugoslaver	Båda könen		56,0	55,4
Tyskar	Båda könen		39,3	43,8

Källor: Tabell 7:3 och Statens Invandrarverks kvartalsstatistik över arbetsanmälda utlänningar

1) En s k standardvägning
2) Förändringarna mellan 1960 och 1965 är mycket små. Se Yrkesskador 1960 och 1965 (SOS), Stockholm 1964 och 1968

Av de gjorda beräkningarna kan vi konstatera att utlänningar i betydligt större utsträckning är sysselsatta inom yrkesområden och yrkesgrupper med hög olycksfallsfrekvens. Med hjälp av indelningen efter yrkesgrupper med hög olycksfallsfrekvens. Med hjälp av indelningen efter yrkesgrupper skulle man kunna förklara en skillnad i yrkesskadefrekvens mellan utlänningar och totalbefolkning på över fyrtio procent (för kvinnor en skillnad på c:a sjuttio procent). Det är ej heller omöjligt att vi om vi hade kunnat göra en standardberäkning efter yrke skulle ha fått än mer markanta skillnader.[1)]

När vi granskar de olika utlänningsgrupperna var för sig finner vi att samtliga grupper får högre olycksfallstal än den totala befolkningen hade 1965. Speciellt höga tal får finländarna och danskarna medan tyskarna får ett beräknat värde som relativt lite överskrider det värde den totala befolkningen hade år 1965.

Arbetslöshet. Vi skall slutligen undersöka om utlänningarna är koncentrerade till yrkesområden och yrkesgrupper som är speciellt utsatta för arbetslöshet. För att undersöka detta har vi tagit yrkesfördelningen för olika utlänningsgrupper den 1 oktober 1969 enligt Statens Invandrarverks kvartalsstatistik över arbetsanmälda utlänningar och uppgifter om arbetslöshet från de utökade arbetskraftsundersökningarna hösten 1968 och hösten 1969.[2)3)] Med hjälp av dessa uppgifter har vi gjort standardberäkningar, dels efter en indelning efter yrkesområde och dels efter en indelning efter yrkesgrupp så långt detta varit möjligt (25 klasser). En jämförelse med arbetslöshetstalet för den totala befolkningen kan då ge svar på frågan om utlänningarna i större utsträckning än den totala befolkningen är sysselsatta inom yrkesområden och yrkesgrupper med hög arbetslöshet. (Se texttabell 7:19) Ur tabellen kan vi utläsa att utlänningarna i något större omfattning än den totala befolkningen är sysselsatta inom yrkesområden och yrkesgrupper med relativt sett högre arbetslöshet.

---

1) Det är också möjligt att utlänningarna inom varje yrke har större yrkesskadefrekvens, t ex p g a språksvårigheter. Sådana data finns emellertid ej annat än för enstaka företag.

2) Statistiska Meddelanden Am 1969:4 och 1969:54

3) Vi har valt att i båda fallen använda oss av samma yrkesfördelning då vi ej i talen vill ta med de variationer som beror på en förändrad yrkesfördelning.

Texttabell 7:19 Andel arbetslösa 1968 och 1969 och standardvägda tal för vissa utlänningsgrupper under antagande av samma arbetslöshetsandelar som för hela befolkningen inom resp yrkesområde eller yrkesgrupp och med utgångspunkt från yrkesfördelningen den 1/11 1969. Andelar i procent.

Grupp	Arbetslöshet hösten 1968	Standardberäkning enl arbetslöshet hösten 1968 och yrkesfördelning 1/10 1969		Arbetslöshet hösten 1969	Standardberäkning enl arbetslöshet hösten 1969 och yrkesfördelning 1/10 1969	
		yrkesområde	yrkesområde		yrkesområde	yrkesområde
Hela befolkn	2,0	2,0		1,6		
Utlänningar		2,2	2,2		1,7	1,8
Danskar		2,1	2,2		1,6	1,8
Finländare		2,2	2,4		1,7	1,8
Norrmän		2,0	2,4		1,6	1,8
Greker		2,4	2,3		1,8	1,8
Italienare		2,2	2,0		1,7	1,7
Jugoslaver		2,4	2,2		1,8	1,8
Tyskar		2,1	2,2		1,6	1,8

Källor: Statistiska Meddelanden Am 1969:54 och Statens Invandrarverks kvartalsstatistik över arbetsanmälda utlänningar den 1 oktober 1969

Sammanfattningsvis skall här sägas att utlänningar i större utsträckning än den totala befolkningen är sysselsatta inom yrkesområden med låga löner, och inom yrkesgrupper med hög arbetsolycksfallsfrekvens och högre arbetslöshet.

7:5 Immigranternas näringsgrenstillhörighet och yrkesbyte

De som immigrerar till Sverige trots att de ej har en utbildning eller ett yrke som är kulturspecifikt, kan i regel ej få arbete i samma yrke i Sverige. Detsamma gäller också för jordbrukare eller jordbruksarbetare som immigrerar till Sverige. I vissa fall kan en av orsakerna till migrationen vara möjligheten att byta yrke.

Vid intervjuundersökningen gjordes en grov indelning efter yrkesställning och näringsgren (jordbruksföretagare, andra företagare, tjänstemän, jordbruks- och skogsbruksarbetare, byggnadsarbetare, servicearbetare, industriarbetare). Denna indelning gjordes dels efter sysselsättningen vid intervjutillfället och dels efter senaste sysselsättning i hemlandet.

Av dem som förvärvsarbetade och angav klassificerbara svar på frågorna hade c:a 48% av finländarna samma yrkesställning-näringsgren vid båda tillfällena. Detsamma gällde för c:a 67% av italienarna, c:a 56% av jugoslaverna och c:a 75% av tyskarna. (Se texttabell 7:20)

Texttabell 7:20 Andel av utlänningar som har samma yrkesställning-näringsgren som närmast före migrationen, av de som har klassificerbart arbete vid båda tillfällena. Andelar i procent.

Nationalitetsland	Båda könen	Män	Kvinnor
Finland	48,1	47,3	49,2
Italien	66,6	66,7	66,4
Jugoslavien	56,2	58,0	52,9
Tyskland	75,1	75,4	74,0

Källa: Intervjuundersökningen

Skillnaderna mellan grupperna är som synes stora. Däremot är skillnaderna mellan könen inom respektive nationalitet mycket små.

Det är framförallt tjänstemännen som fått byta yrkesställning (företagarna utgör i det undersökta materialet en så pass begränsad grupp att inga meningsfulla slutsatser kan dras om dem). (Se texttabell 7:21)

Texttabell 7:21 Utlänningar fördelade efter yrkesställning-näringsgren i hemland närmast före migration och i Sverige vid intervjutillfället. Andelar i procent.

Nationalitetsland	yrkesst-näringsgren i hemlandet \ yrkesst-näringsgren i Sv.	ej arbete	tjänstemän	servicearb	industriarb	övrigt
Finland	tjänstemän	17,7	52,4	13,5	13,8	2,6
	servicearbetare	24,6	2,2	30,2	40,3	2,7
	industriarbetare	13,1	1,1	10,8	66,4	8,6
Italien	tjänstemän	20,1	46,6	7,9	23,8	1,6
	servicearbetare	14,6	5,6	54,0	19,6	6,2
	industriarbetare	7,4	3,3	10,4	75,7	3,3
Jugoslavien	tjänstemän	1,5	19,4	14,3	63,1	1,7
	servicearbetare	8,6	-	40,8	43,7	6,8
	industriarbetare	4,2	-	5,7	87,9	2,3
Tyskland	tjänstemän	34,5	52,3	6,1	3,6	3,5
	servicearbetare	21,5	7,1	60,8	5,4	5,2
	industriarbetare	13,1	15,6	5,9	62,8	2,6

Källa: Intervjuundersökningen

Ett sådant byte av yrkesställning-näringsgren innebär ofta att de berörda personerna hamnar i ett annat yrke än de utbildats för. Samma förhållande kan också föreligga för dem som just avslutat sin yrkesutbildning före flyttningen till Sverige, och även för dem som har samma yrkesställning-näringsgren i Sverige som i hemlandet men har bytt yrke innan dess.

En ej oväsentlig andel av de immigranter som deltog i intervjuundersökningen uppgav att de arbetade inom ett annat yrke än det de hade lärt.[1] Det gällde framför allt jugoslaverna men också finländare och italienare. (Se texttabell 7:22)

Texttabell 7:22 Andel av förvärvsarbetande som anger att de arbetar inom det yrke de kan bäst. Andelarna i procent.

Nationalitetsland	Båda könen	Män	Kvinnor
Finland	66,6	70,0	62,8
Italien	68,8	70,3	63,7
Jugoslavien	55,7	51,5	62,8
Tyskland	81,8	85,0	72,1
Sverige	91,8	92,2	91,1

Källa: Intervjuundersökningen

Inom respektive nationalitet var det en mindre andel som angav att de ej arbetade inom det yrke de kunde bäst bland dem som i Sverige var anställda inom tjänstemannayrken än bland dem som var sysselsatta som service- eller industriarbetare. Skillnaderna vid en uppdelning efter sysselsättning i hemlandet blev betydligt mindre markanta. (Se texttabell 7:23)

Texttabell 7:23 Andel som anger att de arbetar inom det yrke de kan bäst efter sysselsättning i hemland och i Sverige. Andelarna i procent.

Nationalitetsland	Sysselsättning i hemlandet			Sysselsättning i Sverige		
	Tjänstemän	Servicearbetare	Industriarbetare	Tjänstemän	Servicearbetare	Industriarbetare
Finland	72,7	60,3	63,4	88,1	75,0	57,6
Italien	63,6	69,1	71,0	77,1	62,9	66,7
Jugoslavien	45,3	38,7	61,1	84,7	43,3	56,0
Tyskland	79,6	84,4	83,1	90,7	76,7	68,2
Sverige				93,6	86,5	89,2

Källa: Intervjuundersökningen

1) En fråga som denna ger upphov till stora tolkningssvårigheter då man ej kan utesluta att den allmänna inställningen till Sverige, till ar-

För den andel som angav att de arbetade inom det yrke de kan bäst fann vi ej några klara skillnader mellan grupper med olika lång utbildning i hemlandet. (Se texttabell 7:24)

Texttabell 7:24 Andel som anger att de arbetar inom det yrke de kan bäst efter utbildning i hemlandet jämfört med svenskar med motsvarande utbildning. Andelarna i procent.

Nationalitetsland	Utbildningsår			Examen			
	-7	8-9	10-	ingen	real	student högre	eller
Finland	72,5	62,6	69,9	66,4	67,6	71,1	
Italien	69,0	68,0	68,9	68,7	69,7	66,7	
Jugoslavien	63,7	61,2	40,5	61,7	51,9	33,8	
Tyskland	76,4	82,3	81,8	81,0	80,3	89,5	
Sverige	91,8	89,8	96,3	91,6	93,1	90,9	

Källa: Intervjuundersökningen

Frapperande är dock den låga andelen jugoslaver av dem med längre utbildning som uppger att de arbetar inom det yrke de kan bäst. Däremot finns det en klar tendens att de som har fått utbildning i Sverige i större utsträckning svarar att de har det yrke de kan bäst. (Se texttabell 7:25)

Texttabell 7:25 Andel som anger att de arbetar inom det yrke de kan bäst efter nationalitetsland och utbildning i Sverige. Andelarna i procent.

Nationalitetsland	ej utbildning	deltid	heltid
Finland	64,9	68,4	78,5
Italien	66,7	71,5	85,1
Jugoslavien	54,0	72,6	57,3
Tyskland	80,8	82,7	85,2

Källa: Intervjuundersökningen

Dessa skillnader mellan olika nationaliteter kan ej förklaras med hänvisning till skillnader i åldersammansättning, då andelarna som arbetar inom det yrke de kan bäst är ungefär densamma inom olika åldersgrupper inom respektive utlänningsgrupp. En betydande andel av immigranterna från de icke-nordiska länderna har arbetstillstånd med yrkesspecifikation. (Se texttabell 7:26)

---

betet m m påverkar svarsfördelningen. Det var därför med största tvekan som vi tog med frågan i frågeformuläret. Att vi dock har gjort detta beror på att inget annat alternativ har stått till buds och en sådan fråga ger en viss om än osäker information. De redovisade tabellerna skall alltså tolkas med största försiktighet.

Texttabell 7:26 Arbetstillstånd med och utan yrkesspecifikation. Andelarna i procent.

Nationalitetsland		Har arbetstillstånd med yrkesspecifikation	Har arbetstillstånd utan yrkesspecifikation	Behöver ej ha arbetstillstånd
Italien	Båda könen	43,4	39,1	17,5
	män	43,3	39,2	17,5
	kvinnor	43,6	38,7	17,7
Jugoslavien	Båda könen	48,0	40,2	11,7
	män	46,5	40,8	12,7
	kvinnor	50,3	39,4	10,2
Tyskland	Båda könen	34,0	32,1	33,9
	män	38,0	33,0	29,1
	kvinnor	27,5	30,7	41,8

Källa: Intervjuundersökningen

De som har ett sådant arbetstillstånd måste begära tillstånd till yrkesförändring eller till yrkestillägg för att kunna byta yrke. Denna bundenhet till visst yrke innebär en begränsning vid yrkesvalet och skulle kunna medföra att immigranter förhindras från att välja det yrke de är utbildade för.[1] Man skulle alltså kunna förvänta sig att de som har arbetstillstånd med yrkesspecifikation i mindre utsträckning hade arbete inom det yrke de kan bäst. Intervjuundersökningen ger dock ej belägg för denna hypotes. (Se texttabell 7:27) Det förhindrar självfallet dock ej att det kan finnas immigranter som binds till ett yrke de ej vill arbeta inom.

Texttabell 7:27 Andel som anger att de arbetar inom det yrke de kan bäst efter nationalitetsland och typ av arbetstillstånd. Andelarna i procent.

Nationalitetsland	Har arbetstillstånd med yrkesspecifikation	Har arbetstillstånd utan yrkesspecifikation	Behöver ej ha arbetstillstånd
Italien	74,1	62,6	70,0
Jugoslavien	58,1	52,2	57,1
Tyskland	88,5	76,2	78,7

Källa: Intervjuundersökningen

7:6 Immigranternas rörlighet på arbetsmarknaden

Många faktorer talar för att utlänningarna måste ha högre rörlighet på arbetsmarknaden än befolkningen i övrigt. En faktor är att de är över-

1) Se bl a remissyttrandena över utlänningsutredningen i Kungl Maj:ts propositioner nr 142 och 158 år 1968

representerade i de yngre ålderskategorierna vilka allmänt byter arbete oftare.[1] En annan faktor är det tidigare nämnda förhållandet att utlänningarna i stor utsträckning ej arbetar inom det yrke de kan bäst och därför har starkare motiv för att byta arbete.

En jämförelse mellan de olika nationaliteterna visar också att utlänningarna har en betydligt högre rörlighet än svenskarna. Det gäller såväl för män som för kvinnor. (Se texttabell 7:28) Denna skillnad kan delvis men ej helt förklaras av åldersskillnader mellan utlänningar och svenskar. Jugoslaver och finländare har bytt arbete i betydligt större utsträckning än tyskar och italienare.

Texttabell 7:28 Andel av personer med arbete som bytt arbete under det senaste året. Andelarna i procent.

Nationalitets-land	Samtliga	Kön		Ålder			
		Män	Kvinnor	16-25	26-35	36-45	46-67
Finland	42,1	41,1	43,2	54,4	38,2	28,9	19,7
Italien	27,5	26,2	31,4	43,7	27,2	17,9	18,7
Jugoslavien	42,7	41,1	45,4	57,4	37,4	37,9	38,0
Tyskland	33,6	31,8	38,9	46,6	31,9	24,2	23,0
Sverige	20,6	18,0	25,2	46,1	21,1	19,8	11,9

Källa: Intervjuundersökningen

Även en fråga om den intervjuade avsåg att byta arbete gav till resultat att utlänningar visade en större benägenhet att byta arbete. (Se texttabell 7:29) Också här kvarstår en skillnad mellan vissa av nationaliteterna och svenskarna efter en uppdelning efter ålder. Skillnaderna är dock mindre i detta fall än ifråga om inträffade arbetsbyten.

Texttabell 7:29 Andel av personer med arbete som planerar att byta arbete. Andelarna i procent.

Nationalitets-land	Samtliga	Kön		Ålder			
		Män	Kvinnor	16-25	26-35	36-45	46-67
Finland	17,3	17,5	17,1	18,5	18,5	14,9	10,2
Italien	27,6	30,3	18,8	37,6	28,5	18,5	22,5
Jugoslavien	26,4	31,4	17,8	24,4	28,8	23,9	20,8
Tyskland	18,9	21,0	12,9	19,2	20,6	10,8	3,1
Sverige	14,2	15,4	11,9	25,6	18,0	11,3	7,4

Källa: Intervjuundersökningen

1) Se M Hedberg, The Process of Labor Turnover, Stockholm 1967

När vi sedan ser på de som arbetar respektive inte arbetar inom det yrke de kan bäst, finner vi, att bland dem som ej arbetar inom det yrke de kan bäst ämnar en betydligt större andel byta arbete. (Se texttabell 7:30)

Texttabell 7:30 Andel av de som anger att de har respektive inte har det yrke de kan bäst som uppger att de planerar att byta arbete. Andelarna i procent.

Nationalitets-land	Finland	Italien	Jugoslavien	Tyskland	Sverige
Har yrke de kan bäst	12,2	22,1	16,6	15,7	13,3
Har ej yrke de kan bäst	27,5	39,4	38,7	33,8	23,9

Källa: Intervjuundersökningen

Sammanfattningsvis kan vi säga att utlänningarna har en högre rörlighet på arbetsmarknaden. Denna större rörlighet kan delvis förklaras av att utlänningarna i större utsträckning än svenskarna har andra arbeten än de är utbildade för.

7:7 Immigranternas inkomster

Man vet att immigranterna i hög grad är koncentrerade till yrkesområden med relativt låga löner. Samtidigt vet man dock att flertalet immigranter är unga, och man vet att inkomsterna är högre för relativt unga personer när det gäller den typ av arbeten som de flesta immigranterna har. (Se diagram 7:5)[1]

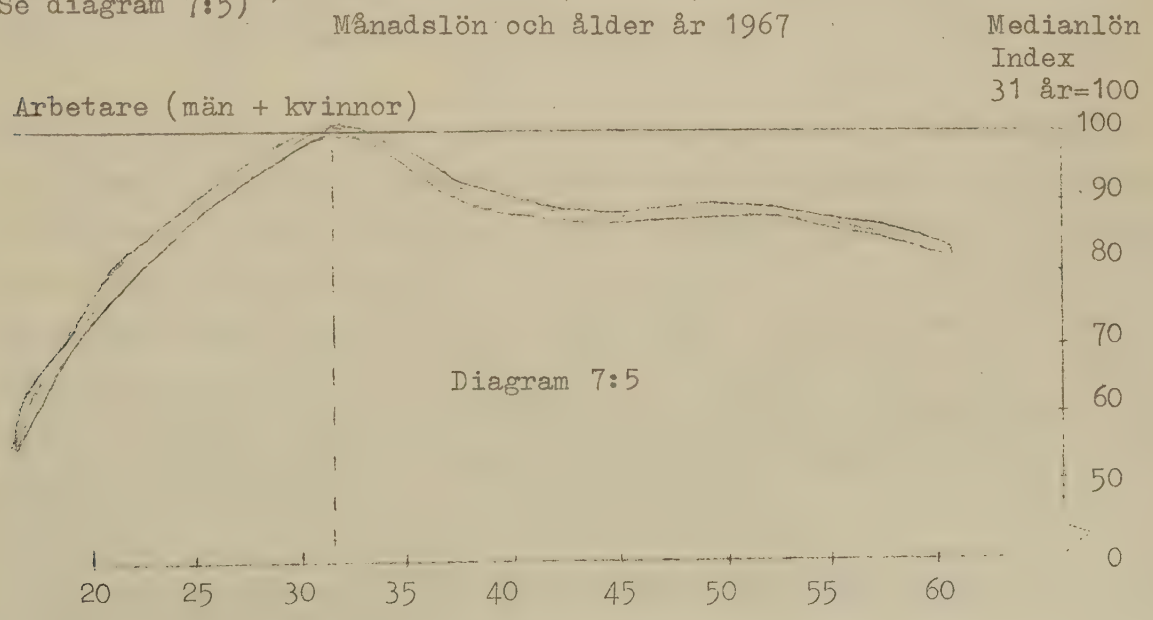

Diagram 7:5

Källa: Lönebildning och samhällsekonomi, Rapport från en expertgrupp tillsatt av SAF, LO och TCO, Stockholm 1968

1) För en analys av orsakerna till detta se Ingalill Eriksson, Ålder och inkomst, kommande rapport från Låginkomstutredningen.

Immigranterna har också i mindre utsträckning än svenskarna deltidsarbete[1] och det är möjligt att de är mer benägna att arbeta övertid.[2] Man kan därför inte utan närmare undersökning säga hur immigranternas inkomster förhåller sig till svenskarnas.

Ingen noggrannare kartläggning av immigranternas inkomster har utförts i Sverige men man har ändå vissa uppgifter om immigranternas inkomster under 1960-talet.

Folkräkningen 1960. Av folkräkningsdata från 1960 över vuxna, sysselsatta inkomsttagare framgår att utländska medborgares medianinkomst är högre än motsvarande för den totala befolkningen. Högst är medianinkomsten för svenska medborgare födda i utlandet.[3] (Se texttabell 7:31)

Texttabell 7:31 Medianlön för sysselsatta vuxna av den totala befolkningen, utländska medborgare och svenska medborgare födda i utlandet.

Kön	Grupp	Medianlön	Första kvartilen	Tredje kvartilen	Kvartilavvikelsen
Män	Totala befolkningen	12 642	8 865	16 560	3 848
	Utländska medborgare	13 265	10 187	16 233	3 023
	Svenska medborgare födda i utlandet	13 975	10 445	19 145	4 350
Kvinnor	Totala befolkningen	7 504	4 708	10 424	2 858
	Utländska medborgare	7 296	4 741	9 439	2 349
	Svenska medborgare födda i utlandet	8 328	5 161	11 084	2 962

Källa: Folkräkningen 1960:XI, SOS, tabellerna 21, 33 och 34

Frapperande är också den markant mindre spridningen i inkomsterna för de utländska medborgarna jämfört med den totala befolkningen och med svenska medborgare födda i utlandet. Utlänningarnas inkomster är koncentrerade till ett mindre intervall men medianinkomsten är ej lägre utan högre än svenskarnas. Från folkräkningsmaterialet från 1960 kan man dock ej dra några slutsatser om förhållandena i slutet av 1960-talet. Immigrationen har ökat starkt under tidsperioden och immigrationen kommer nu i större utsträckning från länder (sydeuropeiska länder och Finland) vars

1) Se 7:1
2) Detta framhölls vid flera av de intervjuer som gjordes med representanter för olika företag.
3) För en närmare redovisning se kapitel 10

emigranter i betydande omfattning hamnat inom vad man brukar beteckna som låglöneområden.

Låginkomstutredningen. I låginkomstutredningens undersökning över befolkningens inkomster 1966[1] särredovisade man de personer som hade folkbokföringsnummer på 930 och däröver. Detta antog man motsvarade immigranter vilka inflyttat efter 1947. Detta är ej ett försvarligt antagande då en betydande del av de som 1966 hade folkbokföringsnummer på 930 och däröver ej var immigranter.[2] Enligt en undersökning av Sven Reinans var 1964 c:a hälften av de med folkbokföringsnummer på 930 och däröver ej immigranter.

Sjukkassestatistiken. I samband med en utredning om utlänningarnas sjukfrånvaro[3] registrerade man också sjukpenningklassen som är avhängig av inkomstens storlek. Med hjälp av dessa uppgifter kan vi få en bild av utlänningarnas inkomstfördelning (uppdelade på skandinaver och icke-skandinaver) jämfört med svenskarnas. Man finner att utlänningarna är kraftigt överrepresenterade i mellangrupperna (16-24 tusen kronor om året) men underrepresenterade främst bland de högst och framför allt bland de med lägst inkomst. (Se texttabell 7:32)

---

1) SOU 1970:34, Svenska folkets inkomster, s 124 f

2) För dessa synpunkter kan jag tacka Sven Reinans som läste igenom en tidigare version av detta kapitel.

3) H Säll, Våra utlänningar är mer sjuka än vi själva visar statistik i Rfv, Tidskrift för Allmän Försäkring 1968:12

Texttabell 7:32 Svenskar och utlänningar fördelade efter sjukpenningklass vid slutet av år 1967. Andelarna i procent.

Sjukpenningklass	Inkomst	Svensk		Övr skand		Övr utl		S:a utl		Samtliga	
		Andel	Andel -6H	Andel	Andel -6H	Andel	Andel -6H	Andel	Andel -6H	Andel	Andel -6H
		20,7		17,3		10,3		14,4		20,4	
06	1,8- 2,6	3,8	4,8	0,9	1,1	0,9	1,0	0,9	1,1	3,6	4,5
07	2,6- 3,4	1,4	1,8	0,8	1,0	0,5	0,6	0,7	0,8	1,4	1,8
08	3,4- 4,2	1,3	1,6	0,5	0,6	0,4	0,4	0,5	0,6	1,3	1,6
09	4,2- 5,0	1,0	1,3	0,7	0,8	0,5	0,6	0,6	0,7	1,0	1,3
10	5,0- 5,8	1,5	1,9	0,8	1,0	0,6	0,7	0,7	0,8	1,4	1,8
12	5,8- 6,8	1,9	2,4	1,2	1,5	0,8	0,9	1,1	1,3	1,8	2,3
14	6,8- 8,4	3,1	3,9	2,0	2,4	1,0	1,1	1,6	1,9	3,1	3,9
16	8,4-10,2	3,8	4,8	2,6	3,2	2,2	2,5	2,4	2,8	3,8	4,8
19	10,2-12,0	2,9	3,7	2,3	2,8	2,8	3,1	2,5	2,9	2,9	3,6
22	12,0-14,0	5,3	6,7	5,9	7,2	6,7	7,5	6,2	7,2	5,3	6,6
25	14,0-16,0	6,3	7,9	8,2	9,9	8,6	9,6	8,4	9,8	6,4	8,0
28	16,0-18,0	5,8	7,3	8,2	9,9	10,3	11,5	9,1	10,6	6,0	7,5
31	18,0-21,0	11,5	14,5	16,8	20,4	18,4	20,5	17,4	20,3	11,7	14,7
34	21,0-24,0	7,6	9,6	10,5	12,7	11,8	13,2	11,1	13,0	7,8	9,8
37	24,0-27,0	7,2	9,1	9,1	11,0	10,4	11,6	9,6	11,2	7,4	9,3
40	27,0-30,0	3,9	4,9	4,2	5,1	4,6	5,1	4,4	5,1	4,0	5,0
43	30,0-33,0	3,5	4,4	2,8	3,4	2,9	3,2	2,9	3,4	3,5	4,4
46	33,0-36,0	1,8	2,3	1,5	1,8	1,5	1,7	1,5	1,8	1,8	2,3
49	36,0-39,0	1,2	1,5	0,9	1,1	1,1	1,2	1,0	1,2	1,2	1,5
52	39,0-	4,5	5,7	2,6	3,2	3,6	4,0	3,0	3,5	4,4	5,5
Totalt		100,0	100,1	100,0	100,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,2

Källa: H Säll, Våra utlänningar är mer sjuka än vi själva visar statistik i Rfv, Tidskrift för Allmän Försäkring 1968:12

Det sista kan åtminstone delvis förklaras med att få utlänningar har deltid eller halvtidsarbete.

De båda sista undersökningarna ger vid handen att immigranterna och utlänningarna som grupp ej kan betraktas som en låglönegrupp även om det bland immigranter och bland utlänningar precis som bland icke-immigranter och svenskar finns grupper som är att betrakta som låglönegrupper.

Intressant i detta sammanhang är om de lågavlönade är koncentrerade till vissa inkomstgrupper och också om vissa nationalitetsgrupper närmast är att betrakta som låglönegrupper helt och hållet. Detta kan vi undersöka dels med hjälp av en bearbetning av bruttostickprovet[1] med avseende på deklarerad inkomst 1967, och dels med hjälp av intervjuundersökningen som avser förhållandena vid intervjutillfället, oktober 1969.

1) Det urval som gjordes innan det slutliga stickprovet gjordes.

Bruttostickprovsundersökningen. Från bruttostickprovsundersökningen har vi uppgifter för fyra nationalitetsgrupper: finländare, italienare, jugoslaver och tyskar men däremot ej som i intervjuundersökningen för svenskar. Det är endast meningsfullt att redovisa inkomstfördelningen för immigranter registrerade 1966 eller tidigare då relativt få deklarerat av de som registrerats 1967 och 1968[1]. Många av de som deklarerat har sannolikt haft arbete i Sverige endast en del av år 1967.

Materialet är begränsat till omfattningen men vi kan ändå se att de tyska immigranterna oftare har högre inkomster än finländare, italienare och framför allt jugoslaver. Skillnaderna mellan de övriga nationalitetsgrupperna kan vi med tanke på materialets storlek ej dra några bestämda slutsatser om. (Se texttabell 7:33)

Texttabell 7:33 Finländska, italienska, jugoslaviska och tyska immigranter registrerade som immigranter 1961-1966 (för jugoslaver 1964-1966) fördelade efter inkomst 1966. Andelarna i procent.

Nationalitetsland	Registreringsår	Totalt						Män					
		Inkomst (tusentals kr)						Inkomst (tusentals kr)					
		0	1-15	16-20	21-30	31-	Antal	0	1-15	16-20	21-30	31-	Antal
Finland	1961	12	31	18	26	13	107	5	16	17	40	22	58
	1962	11	43	20	23	4	137	8	21	21	44	6	62
	1963	11	47	24	16	1	137	13	26	23	34	3	61
	1964	7	33	34	23	3	137	7	17	31	39	6	71
	1965	13	38	17	29	4	113	10	21	18	44	7	61
	1966	13	44	29	11	3	114	9	37	26	23	5	57
Italien	1961	5	32	24	35	4	134	4	17	26	47	5	92
	1962	11	30	18	39	3	137	10	21	18	47	4	105
	1963	13	23	19	37	8	141	11	15	19	44	10	106
	1964	8	32	27	31	3	130	8	24	29	36	4	107
	1965	5	38	26	30	1	135	4	28	31	36	2	104
	1966	13	36	25	25	1	146	13	27	27	31	2	115
Jugoslavien	1964	11	34	24	28	3	114	12	22	25	38	2	81
	1965	6	31	40	21	1	121	7	24	43	26	1	101
	1966	6	46	25	23	-	121	5	35	31	30	-	84
Tyskland	1961	9	26	13	41	12	85	5	13	12	53	17	60
	1962	4	25	20	31	10	91	3	15	22	44	15	59
	1963	10	24	12	40	10	92	5	14	14	52	14	56
	1964	10	23	13	40	12	103	10	13	11	50	17	72
	1965	11	22	22	35	11	118	8	13	24	41	13	98
	1966	9	26	25	25	8	127	7	24	27	31	11	89

Anm. Antalet kvinnor med deklarerad inkomst är för många registreringsår så få att en särredovisning ej kan anses vara försvarlig. Bland personer med inkomst i kronor ingår endast personer som har deklarerat (personer som ej deklarerat för år 1967 ingår ej i denna tabell).

Källa: Bruttostickprovsundersökningen

1) Att personer som registrerats som immigranter 1968 kunnat deklarera inkomst i Sverige 1967 beror på den dåliga registreringen. Se kapitel 1:4:1

Intervjuundersökningen. Intervjuundersökningen visar i stort sett en bild av immigranternas inkomstfördelning liknande den vi fått av det tidigare redovisade materialet. Samtliga de fyra undersökta grupperna är underrepresenterade bland dem med lägst inkomst och, med undantag av de tyska immigranterna, också bland de med högst inkomst. Det sistnämnda förhållandet är mest markant för jugoslaverna, av vilka mycket få har en inkomst på över 2 500 kronor per månad. Skillnaderna är något mer markanta för män än för kvinnor. (Se texttabell 7:34)

Texttabell 7:34 Inkomst per månad enligt uppgifter lämnade i oktober 1969. Andelar i procent.

Nationalitetsland	Inkomst (i kronor) per månad					
	10-1000	1010-1500	1510-2000	2010-2500	2510-3500	3510-
Båda könen:						
Finland	12,7	22,2	40,5	16,4	7,5	0,7
Italien	11,5	21,7	38,7	18,1	8,8	1,2
Jugoslavien	13,8	23,8	47,0	13,2	1,6	0,6
Tyskland	13,0	11,0	25,0	24,8	19,1	7,1
Sverige	28,2	14,6	22,6	15,3	13,4	5,9
Män:						
Finland	5,0	11,0	45,7	25,0	12,2	1,0
Italien	6,4	16,6	41,9	22,5	11,3	1,3
Jugoslavien	6,4	16,4	54,6	19,4	2,4	0,8
Tyskland	6,0	7,1	24,4	29,1	24,4	8,9
Sverige	15,9	10,6	24,2	20,8	19,6	8,9
Kvinnor:						
Finland	21,7	35,2	34,4	6,4	1,9	0,3
Italien	28,1	37,6	28,7	4,2	0,6	0,8
Jugoslavien	26,7	36,9	33,7	2,4	-	0,2
Tyskland	33,1	22,3	26,9	12,0	3,6	2,1
Sverige	47,3	20,8	20,1	6,8	3,8	1,1

Källa: Intervjuundersökningen

Dessa skillnader kan inte förklaras enbart som följd av olikheter i ålderssammansättningen för utlänningar jämfört med svenskar. Samma skillnader kvarstår vid en uppdelning efter ålder. (Se texttabell 7:35)

Texttabell 7:35 Inkomst per månad i olika åldersgrupper enligt uppgifter lämnade i oktober 1969. Andelar i procent.

Ålder Nationalitetsland	Inkomst (i kronor) per månad					
	10- 1000	1010- 1500	1510- 2000	2010- 2500	2510- 3500	3510 -
16-26 år						
Finland	14,4	27,8	39,2	14,2	4,2	0,2
Italien	19,3	28,3	29,5	12,8	10,1	-
Jugoslavien	23,6	36,1	36,7	2,8	0,8	-
Tyskland	21,6	13,4	32,3	21,8	7,2	3,6
Sverige	35,2	23,9	23,2	11,3	4,9	1,4
26-35 år						
Finland	11,1	16,8	41,9	18,5	11,2	0,5
Italien	9,3	17,9	41,4	21,7	8,6	1,1
Jugoslavien	10,3	17,1	54,0	15,4	2,5	0,8
Tyskland	8,8	9,5	25,4	27,3	22,7	6,3
Sverige	14,5	4,8	24,2	22,6	25,0	8,9
36-67 år						
Finland	12,4	21,1	40,6	16,9	7,1	1,9
Italien	11,3	25,4	39,0	14,0	8,2	2,2
Jugoslavien	11,0	25,4	43,1	19,5	0,3	0,7
Tyskland	25,4	16,8	10,5	13,4	15,5	18,4
Sverige	29,9	14,3	21,8	14,6	12,9	6,6

Källa: Intervjuundersökningen

Skillnaden är att söka i de arbeten immigranterna har. Immigranterna har i liten utsträckning deltids- eller halvtidsarbete och få av finländare, italienare och jugoslaver har arbete inom de relativt sett högavlönade tjänstemannayrkena.

Om man endast tar med heltidsarbetande blir skillnaderna mellan andelarna för de olika nationaliteterna som är i den lägsta inkomstgruppen mindre. Jämfört med tyskar och svenskar är heltidsarbetande finländare, italienare och jugoslaver överrepresenterade bland de med inkomst under 2 000 kronor och underrepresenterade bland de med inkomster över 2 500 kronor (för kvinnor bland de med inkomster över 2 000 kronor). Se texttabell 7:36)

Texttabell 7:36 Inkomst per månad för heltidsarbetande enligt uppgifter lämnade i oktober 1969. Andelar i procent.

Nationalitets-land	Inkomst (i kronor) per månad						Medel-inkomst	Median-inkomst
	10-1000	1010-1500	1510-2000	2010-2500	2510-3500	3510 -		
Båda könen:								
Finland	6,1	21,8	44,9	18,1	8,4	0,7	1 830	1 810
Italien	6,6	21,6	41,6	19,5	9,3	1,3	1 860	1 780
Jugoslavien	8,7	24,2	50,3	14,4	1,7	0,6	1 710	1 690
Tyskland	4,1	8,9	28,2	28,4	22,2	8,1	2 300	2 180
Sverige	8,5	14,1	28,6	21,8	18,4	8,5	2 240	2 090
Män:								
Finland	3,4	10,5	46,0	26,0	13,2	0,9	2 010	1 990
Italien	4,6	16,0	43,2	23,3	11,6	1,4	1 960	1 990
Jugoslavien	4,4	14,9	56,9	20,3	2,6	0,8	1 850	1 790
Tyskland	1,5	6,2	25,9	30,7	26,2	9,6	2 440	2 290
Sverige	6,3	9,8	26,7	24,4	22,1	10,6	2 430	2 200
Kvinnor:								
Finland	10,1	37,9	43,4	6,7	1,5	0,4	1 560	1 540
Italien	14,1	42,7	36,0	5,3	0,8	1,1	1 510	1 470
Jugoslavien	17,0	42,6	37,3	2,8	-	0,3	1 440	1 420
Tyskland	14,8	20,5	38,1	18,8	5,7	2,2	1 720	1 700
Sverige	15,0	26,7	34,2	14,2	7,5	2,5	1 690	1 580

Källa: Intervjuundersökningen

Med tanke på att migrationen är selektiv, bla med avseende på yrke i hemlandet, vore det möjligt att personer med samma kvalifikationer har samma inkomst oavsett nationalitet. Samtidigt vet vi dock att många av immigranterna ej har arbete inom det yrke de kan bäst. Om man jämför de olika nationalitetsgruppernas inkomster efter utbildningsår finner man att finländare, italienare och jugoslaver är underrepresenterade i de högsta inkomstgrupperna inom varje utbildningsskikt. (Se texttabell 7:37)

Texttabell 7:37 Inkomst per månad efter antal utbildningsår. Andelar i procent.

Utbildningsår Nationalitetsland	Inkomst (i kronor) per månad					
	10-1000	1010-1500	1510-2000	2010-2500	2510-3500	3510 -
0-7 år						
Finland	17,7	18,8	42,0	15,2	5,4	0,9
Italien	12,7	24,9	40,3	16,7	5,4	-
Jugoslavien	21,4	21,5	46,2	10,0	0,9	-
Tyskland						
Sverige	30,4	14,3	26,1	14,6	11,8	2,8
8-9 år						
Finland	9,1	24,7	40,8	17,1	8,3	0,1
Italien	9,1	19,3	44,2	18,0	9,3	-
Jugoslavien	11,2	27,4	45,3	13,8	2,5	-
Tyskland	11,4	10,2	26,5	29,7	18,2	3,9
Sverige	28,7	16,6	16,6	19,1	14,6	4,5
10-12 år						
Finland	14,9	19,6	36,6	17,2	8,8	2,9
Italien	10,4	14,0	26,6	23,4	18,8	6,7
Jugoslavien	8,1	22,4	49,7	16,6	1,3	1,9
Tyskland	12,0	12,5	21,5	19,8	22,3	12,0
Sverige	19,7	13,1	18,9	13,9	16,4	18,0

Anm. Antalet tyskar med en utbildning på 7 år och därunder är så få att det ej är meningsfullt att redovisa fördelningen för denna grupp.

Källa: Intervjuundersökningen

Det är viktigt att här än en gång understryka att antalet utbildningsår endast är ett mycket grovt mått på utbildningsnivån.

Det är markant att andelen som uppger att de arbetar inom det yrke de kan bäst är betydligt större inom de högre inkomstgrupperna bland immigrantgrupperna. Däremot är skillnaderna mindre markerade inom den svenska gruppen. (Se texttabell 7:38) Det är möjligt att denna skillnad kan förklaras av, att det bland immigranter med lägre inkomster finns ett antal som på grund av att de ej kunnat få arbete inom det yrke som de är utbildade för, fått en lägre lön.

Texttabell 7:38 Andel av förvärvsarbetande som anger att de har det arbete de kan bäst fördelade efter inkomstklass. Andelarna i procent.

Nationalitetsland	10-1000	1010-1500	1500-2000	2010-2500	2510-3500	3510 -
Finland	53,0	60,0	67,4	71,2	87,7	..
Italien	58,4	64,4	65,7	72,2	92,5	..
Jugoslavien	47,5	57,4	51,4	65,3	..	..
Tyskland	65,7	63,3	76,4	85,9	94,6	97,4
Sverige	84,4	91,8	94,3	90,3	95,3	95,0

Anmärkning: Samtliga finländare och italienare i den högsta inkomstklassen och samtliga jugoslaver i de två högsta inkomstklasserna har angivit att de arbetar inom det yrke de kan bäst. Antalet observationer är dock mycket få. Källa: Intervjuundersökningen

7:8 Arbetslösheten bland immigranterna

Vi har tidigare konstaterat att utlänningarna är något överrepresenterade i yrken med högre arbetslöshet (se kap 7:4). Samtidigt visar det sig enligt en standardberäkning att vissa utlänningsgrupper är överrepresenterade i områden med lägre arbetslöshet (se texttabell 7:39). Utlänningarna är överrepresenterade i storstadslänen och underrepresenterade i skogslänen. (Se kapitel 6) Immigranterna är dessutom i regel mindre bundna till bosättningsorten, och har därför vid arbetslöshet sannolikt större möjligheter att ta arbete på en annan ort än den de är bosatta. De har också möjligheten att remigrera vid arbetslöshet.

Texttabell 7:39 Arbetslöshet för hela befolkningen hösten 1969 och standardvägda tal för vissa utlänningsgrupper under antagande av samma arbetslöshet inom respektive län som för hela befolkningen i samma län och med utgångspunkt från den regionala fördelningen av arbetsanmälda utlänningar den 1/10 1969. Andelar i procent.

Nationalitetsland	Alla utlänningar	Danmark	Finland	Norge	Grekland	Italien	Jugoslavien	Tyskland	Hela befolkningen
Enl arbetskraftsundersökningen. Standardvägda tal.	1,6	1,5	1,6	1,6	1,4	1,6	1,5	1,6	1,6

Källor: Statistiska Meddelanden Am 1969:54 och Invandrarverkets kvartalsstatistik över arbetsanmälda utlänningar

Det är inte enbart mellan skilda yrken och regioner som vi har skillnader i arbetslöshet. Skillnaderna är också mycket markanta mellan olika åldersgrupper. Arbetslösheten är störst för de yngsta åldersgrupperna men också större bland de äldsta. (Se texttabell 7:40)

Texttabell 7:40 Arbetslöshet i olika åldersgrupper vid arbetskraftsundersökningen hösten 1969. Andelar i procent.

Ålder						
14-19	20-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-
4,6	2,6	1,4	1,1	1,1	1,3	2,0

Källa: Statistiska Meddelanden Am 1969:54

Eftersom utlänningarna är kraftigt underrepresenterade bland de yngre åldersgrupperna borde detta peka i riktning mot en högre arbetslöshet för utlänningarna.

Det finns ingen löpande statistik över andelen arbetslösa bland utlänningar. Däremot redovisas kvartalsvis antalet arbetslösa utlänningar (Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetsmarknadsstatistik) och också vilken andel av de arbetslösa som är utlänningar. Då man ej känner antalet arbetande utlänningar med tillräcklig säkerhet kan vi ej med hjälp av denna uppgift beräkna andelen arbetslösa utlänningar. Oavsett om man utgår ifrån att arbetsanmälningsstatistiken är korrekt, eller om den t ex visar sig ge fyrtio procent för höga värden (jämför kapitel 1:4) pekar resultaten på att utlänningarna inte skulle ha en markant högre arbetslöshet, utan snarare lägre arbetslöshet. (Se texttabell 7:41)

Texttabell 7:41 Andel utlänningar bland arbetslösa och andel utlänningar av sysselsatta vid olika antaganden. Andelarna i procent.

År (hösten)	Andel utlänningar bland arbetslösa	Arbetsanm utlänningar / Antal sysselsatta	Arbetsanm utlänningar / Antal sysselsatta x 0,6
1966	3,7(december)	5,3	3,2
1967	3,6(december)	5,3	3,2
1968	3,0(december)	5,3	3,2
1969	1,8(december)	5,7	3,4

Källor: Arbetskraftsundersökningarna, Arbetsmarknadsstyrelsens Arbetsmarknadsstatistik 1970 nr 2 B, Invandrarverkets (före 1/7 1969 Utlänningskommissionens) kvartalsstatistik över arbetsanmälda utlänningar

Vid en jämförelse mellan arbetsanmälningsstatistiken och arbetslöshetsstatistiken framgår det att finländare, jugoslaver och greker utgör en större andel av de arbetslösa än av de arbetsanmälda, medan motsatsen gäller fördanskar, norrmän och tyskar. (Se texttabell 7:42)

Texttabell 7:42 Arbetslösa och arbetsanmälda utlänningar fördelade efter nationalitet. Andelar i procent.

Nationalitetsland	Danmark	Finland	Norge	Grekland	Italien	Jugoslavien	Tyskland	Övriga
Arbetslösa 15/12 1969	5	58	3	6	2	10	3	13
Arbetsanmälda 1/1 1970	9	48	7	3	2	8	7	17

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsens arbetsmarknadsstatistik 1970 nr 2 B och Invandrarverkets kvartalsstatistik över arbetsanmälda utlänningar

Vid intervjuundersökningen fick vi skillnader mellan de olika nationa-

litetsgruppernas arbetslöshet vilka stämmer väl överens med ovanstående jämförelse. Lägst arbetslöshet hade de tyska immigranterna och högst hade jugoslaver och finländare. Skillnaderna är dock ej tillräckligt stora för att de skall kunna anses statistiskt säkerställda. (Se texttabell 7:43)

Texttabell 7:43 Arbetslöshet bland vissa immigrantgrupper och svenskar i november 1969. Andelar i procent.

Nationalitetsland	Finland	Italien	Jugoslavien	Tyskland	Sverige
Andel arbetslösa	2,3	1,8	2,1	1,0	1,4

Källa: Intervjuundersökningen

7:9 Sammanfattning

Intervjuundersökningen visar att förvärvsintensiteten är högre bland immigranter från Finland, Italien, Jugoslavien och Tyskland i åldern 16-67 år än för svenskar i samma ålder. Det enda undantaget var kvinnliga immigranter från Tyskland, som hade en lägre förvärvsintensitet än svenskorna.

Immigranterna är underrepresenterade bland företagare och tjänstemän och överrepresenterade bland arbetare.

Immigranterna kan ej generellt sägas vara överrepresenterade i yrkesgrupper inom service- och tillverkningsarbete som kännetecknas av speciellt höga löner eller låga löner eller i kontraherande eller i expanderande branscher. Immigranter finns både inom typiska höglöne- och typiska låglönebranscher och inom kontraherande och expanderande branscher.

Immigranterna är överrepresenterade inom yrkesområden med låga medianlöner och är kraftigt överrepresenterade inom yrkesområden och yrkesgrupper med hög arbetsolycksfallsfrekvens. Immigranterna är också något överrepresenterade inom yrkesområden och yrkesgrupper med hög arbetslöshet.

En betydande del av finländare, italienare och jugoslaver har bytt yrkesställning och/eller näringsgren om man jämför med sista arbetet före ankomsten till Sverige. Färre av dessa nationaliteter än av tyskar och svenskar uppger att de arbetar inom det yrke de kan bäst.

Immigranterna är betydligt rörligare på arbetsmarknaden än svenskarna. En del av skillnaden, men ej hela, kan förklaras av att immigranterna är yngre än svenskarna.

Av de undersökta immigrantgrupperna är finländare, italienare och jugoslaver underrepresenterade bland de med lägst och bland de med högst inkomst, medan tyskarna är underrepresenterade bland de med lägst inkomst. Studerar man endast de heltidsarbetande, finner man, att tyskarnas och svenskarnas inkomstfördelning nära överensstämmer med varandra. Finländare, italienare och jugoslaver är markant överrepresenterade bland de med lägre inkomst, och markant underrepresenterade bland de med högre inkomst jämfört med tyskar och svenskar. Det senare gäller i speciellt stor utsträckning för jugoslaverna.

Man kan ej på ett tillfredsställande sätt jämföra arbetslösheten för svenskar med arbetslösheten för immigranterna. Man vet att en större andel av finländare och sydeuropéer än av danskar, norrmän och tyskar är arbetslösa.

Appendix 1 Immigranternas yrkesfördelning i vissa andra immigrationsländer

Immigranter har arbete främst inom industrin och inom servicesektorn inte bara i Sverige utan även i de andra västeuropeiska immigrationsländerna. Vi skall belysa detta med hjälp av statistik från några av immigrationsländerna.

Danmark[1] För Danmark finns beträffande yrkesfördelningen Rigspolitiets statistik "Tilsynet med udlaendinge". Den omfattar dock ej immigranter från de övriga nordiska länderna vilka ej behöver ha arbetstillstånd, och ger ingen särredovisning efter yrke för dem som har generellt arbetstillstånd (vilket utlänningar får efter 2 års arbete i Danmark). För att åstadkomma viss jämförbarhet har vi fört samman yrkeskategorierna i grupper som så nära som möjligt motsvarar den indelning, NYK, som den svenska statistiken är redovisad i.

Grupp I. Omfattar tekniska funktionärer, sjukvårdspersonal och artister och musiker (närmast yrkesområde 0 i NYK)
Grupp II. Handels- och kontorsfunktionärer (närmast 1, 2 och 3 i NYK)
Grupp III. Lantbruk och skogsbruk (närmast 4 i NYK)
Grupp IV. Industri och hantverk (närmast 7-8 i NYK)
Grupp V. Huslig medhjälp samt restaurang- och hotellpersonal (närmast 9 i NYK)
Grupp VI. Andra förvärvsgrenar

I denna statistik ingår ej egna företagare (en mycket liten grupp) och de med generella arbetstillstånd. Andelen med generella arbetstillstånd varierar mycket mellan de olika immigrantgrupperna beroende på när de kommit till Danmark.

---

1) Detta avsnitt bygger på P Å Mattson och O Ottosson, Icke-nordisk immigration till Danmark under 1960-talet, stencil, Lund vt 1970

Tid	Yrkesgrupp / Födelseland	Andel av de som är fördelade efter yrke I	II	III	IV	V	VI	Andel fördelade efter yrke
1/1 65	Samtliga	17,6	11,6	6,0	33,9	12,4	18,5	26,2
1/1 66		19,0	11,5	5,9	34,9	11,2	17,4	29,9
1/1 67		16,8	8,8	4,8	35,0	12,9	21,6	33,1
1/1 68		10,1	6,5	3,9	42,7	16,0	20,8	35,4
1/1 69		8,1	5,9	4,6	40,2	20,3	21,1	31,2
1/1 70		5,5	3,3	3,2	59,7	13,2	15,0	37,8
1/1 70	England	13,6	10,6	2,8	22,3	17,8	32,9	23,4
1/1 70	Grekland	4,5	0,5	-	83,2	5,9	5,9	53,5
1/1 70	Jugoslavien	0,9	0,1	2,4	89,2	6,0	1,4	82,4
1/1 70	Turkiet	-	0,1	3,3	94,2	1,7	0,7	93,7
1/1 70	Tyskland	10,5	11,1	3,0	29,7	11,5	34,1	16,7

Anm. De största europeiska immigrantgrupperna har medtagits

Vi ser att de nya immigrantgrupperna från Sydeuropa är starkt koncentrerade till industri och hantverk (grupp IV) medan de "äldre" immigrantgrupperna från Västeuropa i den utsträckning man känner deras yrkestillhörighet är jämnare fördelade inom olika yrkesområden.

England I England känner man vissa immigrantgruppers yrkesfördelning bra genom några omfattande undersökningar som genomförts av Institute of Race Relations. Undersökningarna visar att immigranterna är överrepresenterade i yrken där kraven på yrkesutbildning är låga. Många är arbetare och få är tjänstemän.

Fördelning efter socialklass av olika immigrantgrupper i London och Midlands år 1966 (gruppindelning efter födelseland)

Män	Västindien	Irland	England	Indien	Pakistan	Västindien	Irland	England
medelklass	5,3	17,8	33,5	5,9	3,1	2,1	9,5	24,2
arbetarklass	92,3	81,0	65,2	92,0	95,0	94,5	89,5	74,6
annat	2,3	1,2	1,2	1,8	1,9	3,1	1,2	1,0

Källa: E J B Rose, Colour and Citizenship, London 1969 s 176

Västtyskland Även för Västtyskland gäller att utlänningarna i hög grad är koncentrerade till industri och hantverk.

Näringsgren	Andel utlänningar av sysselsatta i maj 65	Fördelning av sysselsatta i maj 65	Fördelning av utlänningar i maj 65
Jordbruk	0,6	8,3	1,1
Industri och hantverk	7,6	51,1	84,1
Handel o kommunikationer	1,9	16,6	6,9
Service och off tjänster	1,5	24,0	7,9
Anställda ej medhjälpande familjemedlemmar i jordbruk	3,5	—	—

Källa: U Merx, Ausländische Arbeitskräfte im Deutschen Reich und in der Bundesrepublik, Wirtschaftspolitische Chronik, Köln, 1967

Medan 51% av det totala antalet sysselsatta hade arbete inom industri och hantverk år 1965 hade 84% av utlänningarna detta.

Appendix 2 Sjukfrånvaro

Immigranternas sjukfrånvaro har diskuterats från skilda utgångspunkter under 1960-talet utan att några faktiska uppgifter om frånvaron har förelegat. Riksförsäkringsverket genomförde den första större undersökningen 1968 vilken omfattade samtliga sjukförsäkrade födda den 15:e i månaden och gällde de sjukpenningfall som var avslutade 1967.

De resultat man fick fram visade att utlänningar hade fler sjukpenningfall och sjukpenningdagar än svenskarna. Antalet sjukpenningdagar per sjukdomsfall var dock ungefär detsamma som för den svenska gruppen.

Sjukfallsfrekvens, sjuktal och varaktighet med fördelning efter kön

Nationalitet	Antal sjukpenningfall per 100 sjukpenningförsäkrade			Antal sjukpenningdagar per sjukpenningförsäkrad			Antal sjukpenningdagar per sjukdomsfall		
	Män	Kvinnor	Män och kvinnor	Män	Kvinnor	Män och kvinnor	Män	Kvinnor	Män och kvinnor
Svensk	87,1	84,1	85,6	16,7	16,2	16,5	19,2	19,2	19,2
Skandinavisk	125,9	110,6	118,2	21,6	21,6	21,6	17,2	19,5	18,3
Övriga utlänningar	128,5	109,0	120,9	23,5	24,2	23,8	18,3	22,2	19,7
Samtliga utlänningar	127,1	110,1	119,3	22,5	22,5	22,5	17,7	20,5	18,9
Samtliga	89,2	85,3	87,3	17,0	16,4	16,8	19,1	19,3	19,2

Anm. Med skandinavisk avses medborgare i de fyra övriga nordiska länderna

Källa: H Säll, Våra utlänningar är mer sjuka än vi själva visar statistik i Rfv, Tidskrift för Allmän Försäkring, 1968:12

Utlänningarna har 36% högre antal sjukpenningdagar per sjukpenningförsäkrad (32% för män och 37% för kvinnor). Orsakerna till dessa skillnader är otillräckligt belysta. Riksförsäkringsverket kunde i sin undersökning göra en uppdelning efter ålder och efter sjukpenningklass. Utlänningarnas åldersammansättning kan emellertid ej bidra till att förklara skillnaden då utlänningarna i större utsträckning är representerade i de åldersklasser som har låg sjukfrånvaro. Skulle utlänningarna ha haft samma sjukfrånvaro som svenskarna i respektive åldersklass skulle utlänningarna i stället ha ett genomsnittligt antal sjukpenningdagar som med 21% underskred svenskarnas.

Skillnaderna står alltså inte att söka i en annorlunda ålderssammansättning. Det är rimligare att söka förklaringen i en annorlunda yrkessammansättning, bl a därför att vi känner till att utlänningarna är överrepresenterade i yrken med hög olycksfallsfrekvens. Arbetsolycksfall leder i många fall till sjukfrånvaro och sjukpenningdagar, och det är rimligt att anta att yrken med stor olycksfallsfrekvens ofta också medför sjukdomar som ej är att hänföra som arbetsolycksfall. Nu finns det ingen statistik över sjukpenningfallen redovisad efter yrke, så vi får i stället använda oss av storheter som vi kan vänta är på något sätt korrelerade med yrke.

I riksförsäkringsverkets statistiska undersökning skedde en särredovisning också efter sjukpenningklass. Utlänningar är oftare i sjukpenningklasser med relativt höga sjukpenningtal. Om de inom varje sjukpenningklass skulle ha samma sjukpenningtal som svenskarna skulle de som grupp ha en 5% större antal sjukpenningdagar per sjukpenningförsäkrad än svenskarna.[1)]

Vi känner dessutom sjukpenningtalen för de olika stads- och länskassorna,[2)] och kan med hjälp av dessa data och data för antalet inskrivna sjukpenningförsäkrade i respektive kassa beräkna sjukpenningtalen för de olika länen. Om sjukpenningtalen för utlänningarna i de olika länen skulle vara lika som för hela befolkningen i länen skulle utlänningarna som grupp ha 3% större antal sjukpenningdagar[3)] per sjukpenningförsäkrad än den totala befolkningen.[4)5)]

Båda dessa beräkningar tyder på att i varje fall en del av förklaringen till skillnaden mellan svenskarna och utlänningarna ifråga om antal sjukpenningdagar är att söka i skillnader i yrkessammansättningen. Detta gäller under förutsättningen att skillnaderna i sjukpenningfall mellan olika inkomstgrupper och olika regioner kan förklaras på detta sätt. Här skall bara ännu en gång understrykas, att vi ej har kunnat göra den önskade uppdelningen efter yrke och att vi, vid de gjorda standardberäk-

---

1) Beräknat med hjälp av s k standardberäkning
2) Allmän försäkring 1967 (SOS) Stockholm 1969
3) De olika procenttalen går självfallet ej att addera
4) Beräknat med hjälp av s k standardberäkning
5) Inom länskassorna är dessutom sjuktalen i flertalet fall lägre för personer bosatta i landsbygden än för de bosatta i städerna (14,8 resp 18,3 för hela riket). Vi vet också att utlänningarna i större utsträckning än den totala befolkningen bor i städerna men då vi ej känner den exakta fördelningen kan vi ej här göra någon standardberäkning.

ningarna har varit tvingade att arbeta med färre klasser än vad vi önskat (6, 5 och 24).

Vi känner frånvarotalen för arbetare och tjänstemän inom industrin.[1] Om proportionerna mellan dessa frånvarotal skulle vara desamma som mellan gruppernas sjukfrånvaro och skulle vi kunna generalisera från tjänstemän och arbetare inom industrin till yrkesområde med merparten tjänstemän (0-3) och merparten arbetare (4-9) skulle detta förklara en skillnad mellan utlänningars[2] och den totala befolkningens[3] frånvaro på 13%. Denna beräkning bygger på alltför många antaganden för att beräkningarna skall ha någon form av bevisvärde men visar var det kan vara lämpligt att söka en del av förklaringen till skillnaden i sjukfrånvaro mellan svenskar och utlänningar.

En speciell undersökning har ägnats sjukfrånvaron bland jugoslaverna i Malmö.[4] Materialet är i detta fall betydligt osäkrare men resultaten tyder på en betydligt högre sjukfrekvens hos jugoslaverna, något som i varje fall delvis bör kunna förklaras med jugoslavernas yrkesfördelning och deras bostadsförhållanden. (se kapitel 8)

Sammanfattningsvis skall sägas att gjorda undersökningar pekar på en högre sjukfrånvaro bland utlänningarna. Delar av denna högre sjukfrånvaro kan sannolikt förklaras av utlänningarnas högre frekvens i yrken med hög sjukfrånvaro. Troligen är dock denna förklaring ej tillräcklig utan en del av skillnaden i sjukfrånvaro måste sannolikt sökas bland orsaker som anpassningsproblem, sämre bostäder m m.

---

1) Statistiska Meddelanden Am 1969:37 och 38

2) Invandrarverkets kvartalsstatistik över arbetsanmälda utlänningar

3) Statistiska Meddelanden Am 1969:57

4) K Hast, Sjukfrekvensen hos jugoslaver i Malmö under 1965, Socialmedicinsk Tidskrift 1967:3

Appendix 3 Immigranternas fördelning på företag efter storleksgrupp

I kapitel 3 visade vi att de större företagen rekryterade betydligt mer immigranter än vad som motsvarade dessa företags andel av det totala antalet anställda arbetare. Därmed är det ej bevisat att immigranterna i större utsträckning än den totala befolkningen är koncentrerade till de stora företagen. Bland immigranterna utgör de direkt rekryterade en minoritet, och immigranterna är ej bundna till den arbetsplats de har blivit rekryterade till.

Vi har ej haft någon möjlighet att undersöka om de utländska arbetarna är överrepresenterade bland de större företagen, men vi har kunnat göra egna beräkningar för tjänstemännens del med hjälp av primärmaterialet till SAF:s undersökning om de utländska tjänstemännen. (Se tabellen) Uppgifterna avser 1968.

Utländska tjänstemän och det totala antalet tjänstemän i SAF år 1968 fördelade efter företagens storlek

Storleksklass (antal tjänstemän)	Andel av utlänningarna i storleksklassen	Andel av samtliga tjänstemän i storleksklassen
1 - 10	3,6	9,1
11 - 50	11,8	16,6
51 - 100	8,1	10,1
101 - 200	8,5	10,0
201 - 500	16,0	14,6
501 - 1000	14,1	12,7
1001 -	37,9	26,9

Av tabellen framgår att de utländska tjänstemännen är klart överrepresenterade i de företag som har många tjänstemän.[1] En förklaring till detta kan dock vara att större företag i regel har en större andel tekniker och att andelen utlänningar är större bland tekniker än bland övriga tjänstemän då teknikerarbetet kräver mindre kunskaper i svenska.

1) Det verkar vara rimligt att anta att det finns en hög korrelation mellan antal tjänstemän och antal anställda (de företag som har många tjänstemän har i regel också många arbetare anställda).

Appendix 4 Andel utlänningar i olika yrken i slutet av 1960-talet

Under 1960-talet har immigrationen delvis ändrat karaktär och samtidigt har antalet immigranter ökat betydligt. Detta medför att det ej går att använda de uppgifter vi har om andelen utrikes födda i olika yrken från folkräkningen för att beskriva situationen i slutet av 1960-talet. Mer tillförlitliga uppgifter erhålles först med folkräkningen 1970. För anställda inom SAF finns en nyligen genomförd undersökning, vilken vi tidigare har redovisat i huvudtexten. SAF:s statistik omfattar dock bara en minoritet av antalet anställda i Sverige. För att i varje fall ge en grov approximation har vi ställt antalet arbetsanmälda utlänningar den 1/10 1969 mot det totala antalet anställda enligt arbetskraftsundersökningen hösten 1969. De proportionstal man får fram på detta sätt får tolkas med den största försiktighet, och bör främst användas för jämförelse mellan olika gruppers proportionstal, dels med tanke på den stora osäkerhet som vidhäftar Invandrarverkets arbetsanmälningsstatistik för utlänningar och dels med tanke på att arbetskraftsundersökningen endast är en urvalsundersökning vilket gör, att dessa tal är skattade med en viss osäkerhet.

Vi kan här säga att utlänningar utgör en större andel än genomsnittligt inom lantbruk och skogsbruk, tillverkning och gruvarbete och servicearbete. Däremot är andelen låg inom tekniskt, administrativt, kameralt och kommersiellt arbete. Vi kan dessutom säga att andelarna är speciellt höga inom vissa grupper av tillverkningsarbete. Det gäller textil och konfektion, järnbruk och kemiskt processarbete.

Yrkesområde/yrkesgrupp	Antal utlänningar den 1/10 1969	Totala antalet hösten 1969	$\frac{(1)}{(2)} \times 100$
Tekniskt, naturvetenskapl, humanistiskt arbete m m	19 231	687 000	2,8
Vårdarbete	7 855	182 000	4,3
Pedagogiskt arbete	1 122	136 000	0,8
Administrativt arbete	438	81 000	0,5
Kameralt o kontorstekn arb	5 483	399 000	1,4
Kommersiellt arbete	3 218	283 000	1,1
Lantbruks-, skogs- o fiskeriarbete	7 402	105 000	7,0
Skogsarbete	4 700	47 000	11,5
Transport o kommunikationsarbete	8 654	219 000	4,0
Tillverknings- o gruvarbete	112 495	1 147 000	9,8
Textil o konfektionsarb	13 157	71 000	18,5
Järnbruk, metallverk m m	10 429	33 000	31,6
Verkstadsarb, finmekaniskt arbete	35 961	318 000	11,3
Elektroarbete	4 784	86 000	5,6
Träarbete	5 243	127 000	4,1
Målnings- o lackeringsarb	2 150	34 000	6,3
Byggnads- o anläggningsarb	3 138	81 000	3,9
Livsmedelsarbete	5 454	37 000	14,7
Kemiskt processarbete, massa o pappersarb	5 850	28 000	20,9
Servicearbete	31 722	453 000	7,0
Husligt arbete, portierarbete m m	17 829	198 000	9,0
Arbetskraft ej hänförbar till annat yrkesområde	3 309		
Totalt	191 952	3 373 000	5,7

Källor: Invandrarverkets kvartalsstatistik över arbetsanmälda utlänningar; Statistiska Meddelanden Am 1969:54

För att få någon uppfattning om rimligheten av dessa skattningar har vi försökt jämföra den med annan statistik. I SAF:s statistik är inget förbund direkt jämförbart med en yrkesgrupp enligt den av oss gjorda tabellen. Av fackförbunden har textilarbetareförbundet i oktober/november

1969 20,8% utlänningar.[1] Denna siffra skall då jämföras med 18,5% enligt vår tabell, en siffra som dock hänför sig till både textil- och konfektionsarbete. Dessa båda uppgifter är självfallet ej tillräckligt för att på något sätt pröva rimligheten i de beräkningar vi gjort.

Ett fackförbund som för löpande statistik över antalet utlänningar är sjöfolksförbundet. Detta är av speciellt intresse då flertalet av dessa utlänningar ej kommer med i arbetsanmälningsstatistiken. Endast de som är bosatta i Sverige blir arbetsanmälda.

Utlänningar inom sjöfolksförbundet

Tidpunkt	Utlänningar	Samtliga	Andel utlänningar (%)
31/12 1953	5 878	20 871	28,2
31/12 1954	6 326	20 226	31,3
31/12 1955	7 123	20 064	35,5
1/7 1956	7 679	19 892	38,6
31/12 1959	7 916	21 771	36,4
31/12 1960	8 142	22 190	36,7
31/12 1961	8 692	22 187	39,2
31/12 1962	7 938	20 637	38,5
31/12 1963	7 711	20 023	38,5
31/12 1964	7 416	18 778	39,5
31/12 1965	7 006	17 327	40,4
31/12 1966	6 690	16 470	40,6
31/12 1967	7 067	17 397	40,6
31/12 1968	7 342	17 796	41,3
31/12 1969	7 290	16 923	43,1

Källa: Sjöfolksförbundens medlemsregister

Andelen utlänningar är högre inom detta fackförbund än inom de andra fackförbund från vilka statistik föreligger och andelen har ökat betydligt under den angivna tidsperioden.

1) Svenska Textilarbetareförbundet, Sammanställning, utvisande medlemsantal och antal utländska arbetare inom förbundets avdelningar i oktober/november 1969

Tabell 7:1 Andel utländska arbetare bland vissa grupper av arbetare inom SAF 2:a kvartalet 1968. Andelarna i procent.

Bygghantverksarbete	3
Elektriskt arbete	0
Grafiskt arbete	5
Jord- o stenarbete	9
Livsmedelsarbete	6
Sko-, skinn- o läderarbete	7
Transportarbete	1
Trävaruarbete	1
Verkstadsarbete	9
Annat arbete (mest kemiskt-tekniskt)	8

Källa: Svenska Arbetsgivareföreningens statistiska byrå, Utländska arbetare inom SAF, 13.10 1969. (Undersökningen omfattar totalt 25 av 40 förbund)

Tabell 7:2 Antal utlänningar och antal sysselsatta inom olika yrkesgrupper 1966 och 1969 inom gruv-, tillverknings- och servicearbete och löner inom samma yrkesgrupper 1965

Yrkesgrupp	Antal utlänningar			Antal sysselsatta			Medianlön 1965	
	(1) 1/10 1966	(2) 1/10 1969	(3) (2)/(1) x 100	(1) hösten -66	(2) hösten -69	(3) (2)/(1) x 100	män	kvinnor
gruv- o stenbrytn arb	1 161	1 125	97	13 100	12 400	95	20 921	-
textil o sömnadsarb	11 854	13 157	111	91 400	74 400	81	15 814	10 814
sko- o läderarbete	726	689	95	10 700	8 500	79	16 259 15 813	9 645 9 654
järnbruksarb, metallverk m m	10 121	10 429	103	42 500	34 100	80	18 647	11 111
finmek och verkstadsarb	30 740	35 961	117	328 300	322 700	98	18 894 18 515	15 139 12 165
elektroarbete	4 274	4 784	112	85 100	87 700	103	19 108	11 848
träarbete	4 863	5 243	108	136 500	141 000	103	17 447	10 455
målnings- o lackeringsarb	1 637	2 150	131	37 300	39 200	105	19 306	11 944
byggnads- o anläggningsarb	2 941	3 138	107	87 300	86 500	99	19 950	-
livsmedelsarb	4 944	5 454	110	50 800	41 400	81	17 738	10 548
maskin- o motorskötsel	1 579	1 856	118	71 200	72 900	102	18 957	-
husligt arbete	16 329	17 829	109	138 900	164 600	119	16 827	8 250
serveringsarb och övr servicearb	5 482	5 657	103	86 800	84 800	98	17 226 17 131	8 422 9 503
fastighetsskötsel	5 797	8 144	140	72 400	77 900	108	17 598	7 543

Anm. I vissa fall är i statistiken över antal utlänningar eller antal sysselsatta två grupper sammanslagna. I dessa fall redovisas medianinkomsten för båda grupperna

Källor: Invandrarverkets kvartalsstatistik över arbetsanmälda utlänningar, Statistiska Meddelanden Am 1970: 1 och 6 och SOS Folk- och bostadsräkningen 1965:IX

Tabell 7:3 Antal yrkesskadefall per 1 000 anställda år 1965

Yrkesområde/yrkesgrupp	Båda könen	Män	Kvinnor
Tekniskt, naturvetensk, humanistiskt arb m m	9,2	9,2	9,2
tekniskt	11,8	12,0	9,2
kem, fysikal, biolog, o medicinskt	3,6	3,2	6,2
vårdarbete	13,7	25,4	12,7
pedagogiskt arbete	3,1	2,7	3,3
konstnärligt o litterärt arbete	6,5	6,1	7,5
annat	3,6	2,4	5,8
Administrativt arbete	2,9	2,7	4,6
Kameralt o kontorstekniskt arbete	4,1	6,1	3,3
Kommersiellt arbete	10,8	9,1	12,4
Lantbruks-, skogs- o fiskeriarbete	75,9	85,2	12,5
lantbruks- och skogsledning	100,9	101,1	50,0
lantbruks- o trädgårdsarb, djurskötsel	37,5	44,4	10,8
skogsarbete	143,5	144,3	70,4
annat	20,0	20,1	0,0
Gruv- och stenbrytningsarbete	148,4	148,7	66,7
Transport- o kommunikationsarbete	52,6	62,0	13,2
sjöbefäl o däcks- o maskinmanskapsarb	136,5	136,9	0,0
annat	45,1	53,5	13,2
Tillverkningsarbete m m	68,3	75,6	27,0
textilarbete	33,1	46,9	21,9
sömnadsarbete	11,3	21,1	9,3
sko- o läderarbete	17,7	25,9	9,4
järnbruk, metallverk, smides- o gjuteriarb	107,4	108,7	72,4
finmekaniskt arb	14,2	14,7	10,0
verkstads- o byggnadsmetallarb	75,7	77,9	41,0
elektroarb	38,1	41,3	13,4
träarbete	92,6	93,5	50,7
målnings- o lackeringsarb	35,4	35,5	33,1
byggnads- o anläggningsarb	77,0	77,1	49,7
grafiskt arb	24,2	26,9	15,2
glas-, keramik- o tegelarb	59,6	69,8	29,4
livsmedelsarb	85,5	90,3	73,7
kem process, massa- o pappersarb	61,5	65,2	36,9
tobaksarb	25,7	33,1	23,9
övrigt tillverkningsarb	69,5	86,2	31,1
packetering o stuveriarb	63,0	72,3	31,3
maskin o motorskötsel	67,4	67,9	48,2
diversearbete	130,9	132,9	87,8
Servicearbete	25,0	37,9	20,7
civilt bevaknings- o skyddsarb	30,9	31,0	25,2
husligt arbete	25,8	85,4	21,7
serveringsarbete	24,4	40,2	22,4
fastighetsskötsel	27,2	40,6	21,2
annat	13,5	15,1	12,8
Arbetskraft ej hänförbar till annat yrkesarb	65,3	76,5	39,0
Samtliga	39,6	53,3	14,0

Källa: SOS Yrkesskador 1965, Stockholm 1968 (beräknat efter tabell 5)

KAPITEL 8

IMMIGRANTERNA OCH BOSTADSMARKNADEN

I detta kapitel skall vi behandla immigranternas bostadsförhållanden. Efter en kortfattad analys av den svenska bostadsmarknaden skall vi mot bakgrund av denna analys presentera data om immigranternas bostadsförhållanden hämtade från intervjuundersökningen.

En persons ekonomiska standard beror förutom på hans inkomst och förmögenhet också på priserna på de varor och tjänster som han köper. När man jämför olika personers eller gruppers ekonomiska standard nöjer man sig ofta med enbart inkomst- och förmögenhetsuppgifter. En av förutsättningarna för att detta skall vara en rimlig jämförelse är att personerna eller grupperna betalar ungefär samma priser för de varor och tjänster de köper. Detta antagande är rimligt för flertalet varor och tjänster men ej för bostäder, där vi har en betydande hyressplittring.[1] Denna hyressplittring medför ej blott att vi får skillnader i hyreskostnaderna för likvärdiga bostäder för olika individer utan också att vi får motsvarande skillnader mellan olika grupper. Detta är fallet eftersom olika grupper har olika stora möjligheter att erhålla bostäder som betingar låga boendekostnader i relation till bostädernas bruksvärde. En av de grupper som påverkas negativt av hyressplittringen är immigranterna, och vi skall nu närmare behandla orsakerna till att så är fallet.

8:1 Den svenska bostadsmarknaden

Bostadsmarknaden består av flera olika delmarknader (förutom att vi självfallet har olika lokala bostadsmarknader). Vi har dels småhusmarknaden med en i stort sett fri prisbildning, dels de kooperativa och allmännyttiga bostadsföretagen som tillämpar självkostnadsprissättning. Sedan har vi även hyresreglering i ett antal orter[2] däribland flertalet av de största städerna och dels har vi en i princip fri prisbildning på den privata hyresmarknaden i övriga orter (även om det finns regler mot oskäliga hyror[3]).

---

1) Med hyressplittring menar vi det fall då två ur konsumenternas synpunkt likvärdiga lägenheter betingar olika pris. För en närmare diskussion se R Bentzel, A Lindbeck o I Ståhl, Bostadsbristen, kap 3, Stockholm 1963

2) Enligt hyresregleringslagen efter senaste ändringen fastställd den 28 maj 1968 och gällande fr.o m den 1/1 1965 är 159 orter hyresreglerade. (H Bergström, A Carlsson och Göte Svensson, Bostadspolitiken, Stockholm 1968, s 249 ff)

3) a.a. s 135 ff

Få av immigranterna har vid ankomsten en förmögenhet som möjliggör förvärv av villa eller radhus och relativt få immigranter är bosatta utanför de orter som är hyresreglerade. Vi kan därför begränsa oss till att behandla hyresmarknaden på hyresreglerade orter.

Hyran inom de kooperativa bostadsföreningarna och inom de allmänna bostadsföretagen är bestämda efter självkostnadsprincipen. Eftersom de fasta kostnaderna utgör en så betydande andel av de totala kostnaderna, och eftersom vi har haft en fortgående inflation, innebär detta att vi har fått en hyressplittring så att äldre lägenheter betingar ett pris som är avsevärt lägre, än vad eventuella kvalitetsskillnader kan förklara. För de privata lägenheterna gäller att hyran för lägenheter byggda före 1942 fastställdes till vad den var detta år, och att hyreshöjningar sedan endast har medgivits i den mån de orsakats av kostnadsökningar. För privata lägenheter byggda från 1942 t o m 1968 har hyran fastställts med hänsyn till byggnadskostnaderna och de rörliga kostnaderna. Relationerna mellan hyrorna för lägenheter byggda olika år har därmed blivit ungefär desamma som i det kooperativa och det allmänägda bostadsbeståndet. För lägenheter byggda efter 1968 gäller ej hyresregleringen. Skäligheterprövning av hyrorna kan dock förekomma, men denna är dock endast avsedd som garanti för besittningsskyddet. Prövning av förstagångshyran kan dock ske på bristorter.

Bostadsmarknadens storlek under en period bestämmes dels av mängden befintliga bostäder vid periodens början, dels av avgången av bostäder under perioden och dels av nytillskottet av bostäder under perioden. Bostadsmarknaden kan från denna utgångspunkt uppdelas i olika delmarknader. För det första i en marknad för nyproducerade lägenheter där prissättningen är fri vad gäller bostäder ägda av privata fastighetsägare och för det andra i en marknad för det redan förefintliga bostadsbeståndet ("stockmarknaden") med reglerade priser.

För hyror fastställda genom hyresreglering gäller som tidigare nämnts att de är bestämda med hänsyn till historiska produktionskostnader och rörliga kostnader. Givet bostadsyta och kvalité gäller, på grund av inflationen, att ju äldre ett hus är desto lägre är hyran. För de lägenheter, som kan betraktas som moderna, bör alltså gälla att ju äldre de är desto större blir efterfrågeöverskottet vid givna hyror på övriga bostadsmarknaden. (Se fig 8:1a) Detta bestånd av lägenheter fördelas huvudsakligen genom ett optionssystem där de, som en gång har lägenheten, har rätt till förnyelse av kontraktet. Merparten av återstoden av detta

bostadsbestånd fördelas genom vad som kallas nepotism, med vilket i detta sammanhang har menats överlåtande av hyresrätten av den ursprungliga lägenhetsinnehavaren till släktingar, personliga vänner etc.[1] Man inser lätt att immigranternas möjligheter att få lägenheter ur detta bestånd är starkt begränsade. Här skall bara understrykas att detta resonemang endast gäller när bruksvärdet av lägenheter ur beståndet är likvärdigt med bruksvärdet för någon nybyggd bostad. Det fall då detta ej gäller skall behandlas senare.

I det nybyggda bostadsbeståndet råder fri hyressättning för det privata beståndet medan de allmänna och kooperativa företagen tillämpar självkostnadsprissättning. Om de privata företagen tillämpar marknadsmässig hyressättning får vi hyror som ger jämvikt mellan efterfrågan och utbud på denna delmarknad. (Se fig 8:1b)[2][3]

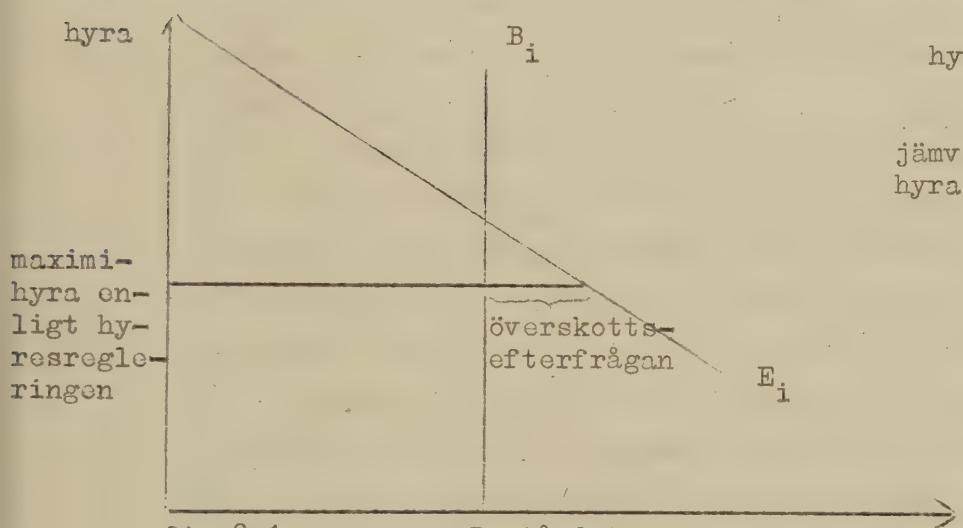

fig 8:1a Beståndet av lägenheter inom kvalitetsgrupp i (B_i) Efterfrågan på lägenheter inom kvalitetsgrupp i givet marknaden för nytillskottet (E_i)

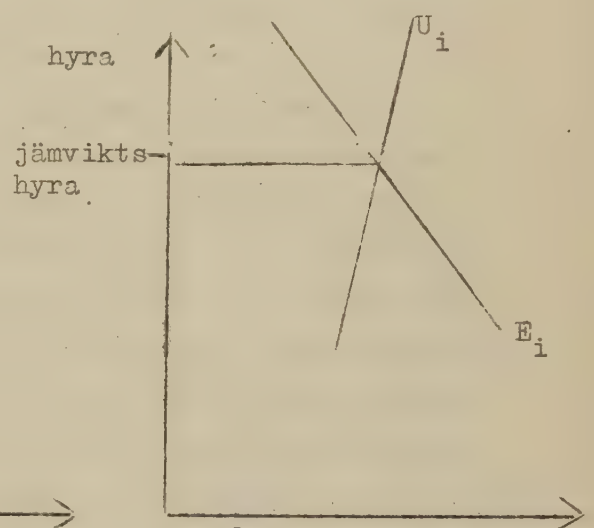

fig 8:1b Utbud av lägenheter inom kvalitetsgrupp i (U_i) Efterfrågan på lägenheter inom kvalitetsgrupp i givet marknaden för beståndet (E_i)

---

1) Se Bentzel, Lindbeck o Ståhl a.a. s 47

2) Jämför med B Södersten, Bostadsförsörjning och bostadspolitik under efterkrigstiden i B Södersten red Svensk ekonomi, Stockholm 1970

3) Utbudet från beståndet har i dessa figurer angivits som givet. Detta är dock ej alltid fallet då fastighetsägaren i vissa fall kan ändra lägenheternas funktion genom s k kontorisering och på så sätt minska utbudet. Om detta är lönsamt beror bl a på hyresnivån.

De kooperativa och allmännyttiga företagen tillämpar självkostnadsprissättning. Om det blir ett efterfrågeöverskott regleras fördelningen av bostäder med hjälp av köer, där platsen i kön bestämmer turordningen. Nyinflyttade immigranter, och även de som flyttar inom landet, kan i detta fall ej få bostad inom denna typ av bostäder. För de kooperativa bostäderna gäller också kravet på kontantinsats, vilket ytterligare försvårar för merparten av immigranterna att få sådana bostäder. I många fall gäller dock att kostnadsläget inom det nybyggda beståndet blivit så högt att det även vid självkostnadsprissättning inte uppkommer något efterfrågeöverskott.

Vi drog tidigare den slutsatsen att den reglerade hyran blev lägre ju äldre huset var om vi hade kvalitativt likvärdiga bostäder. Det är viktigt att här tänka på att det skett en mycket betydande kvalitetshöjning av lägenhetsstandarden för nyproduktionen under 1900-talet och då bostadshus har en mycket lång livslängd betyder detta att det råder mycket stora kvalitetsskillnader inom beståndet. Det äldsta lägenhetsbeståndet saknar i betydande utsträckning utrustningsdetaljer som vatten och avlopp, vattenklosett, centralvärme, el- eller gasspis, kylskåp m m.[1] Denna typ av lägenheter har efterhand blivit mindre efterfrågade trots en sjunkande prisnivå. Förklaringen till detta kan sökas i ändrade preferenser, i att man fått högre inkomster och önskar mer av "varan" bostad och i att dessa lägenheter kräver större arbete vilket gör att man med högre löner och större möjligheter till alternativa sysselsättningar för kvinnorna väljer modernare lägenheter. Detta gör att man trots att dessa lägenheter är hyresreglerade ej behöver få något efterfrågeöverskott på dem vid den hyresnivå som är given av hyresregleringen. (Se figur 8:2).[2]

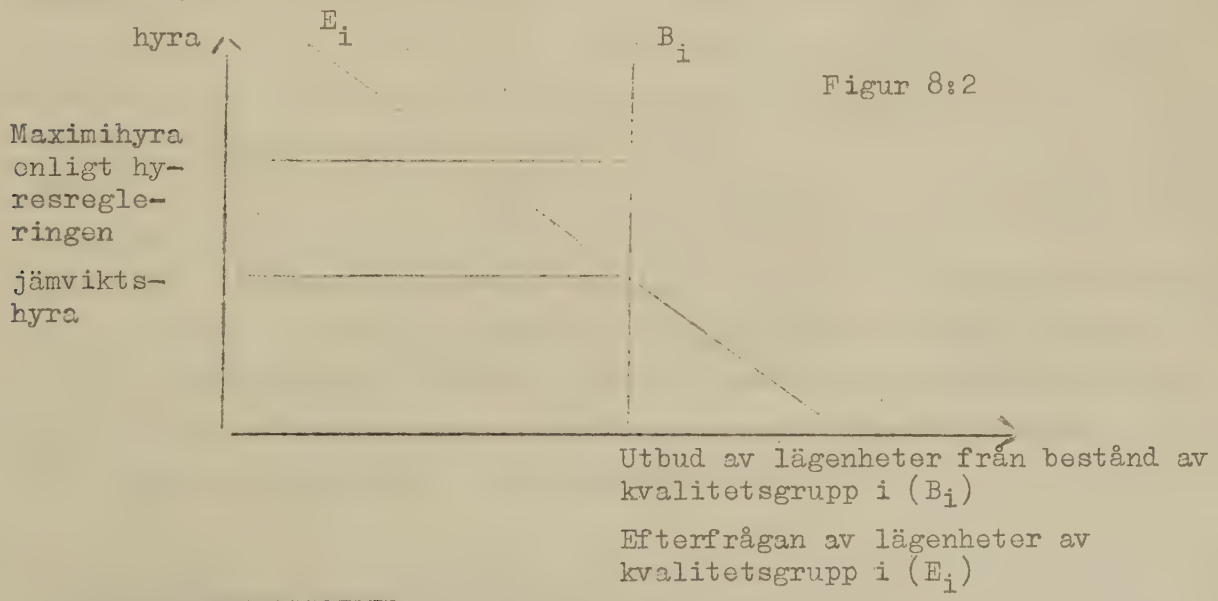

Figur 8:2

1) Se Folk- och bostadsräkningen 1965:VIII, tabell 2
2) Utbudet och beståndet har antagits givet men även bortsett från alternativ användning som omnämnts i samband med figur 8:1 gäller att jämviktshyrorna ej kan understiga fastighetsägarens rörliga kostnader.

Då hyresregleringen enbart innebär fastställande av maximihyror får det till följd att vi, för gruppen av äldre omoderna lägenheter, får hyror som understiger maximihyran enligt hyresregleringen.

Enligt detta resonemang skulle immigranterna under åren närmast efter ankomsten främst kunna få lägenheter av två kategorier. För det första helt nyproducerade lägenheter antingen ägda av privata fastighetsägare i den utsträckning de ej är insatslägenheter, eller ägda av allmännyttiga bostadsföretag i den utsträckning det ej är överskottsefterfrågan och köer till dessa lägenheter. För det andra kan immigranterna få vissa typer av äldre, omoderna lägenheter. Vi kan enligt detta resonemang förvänta oss att utlänningarnas andel av boende i lägenheter av olika ålder fördelar sig ungefär som i figur 8:3.

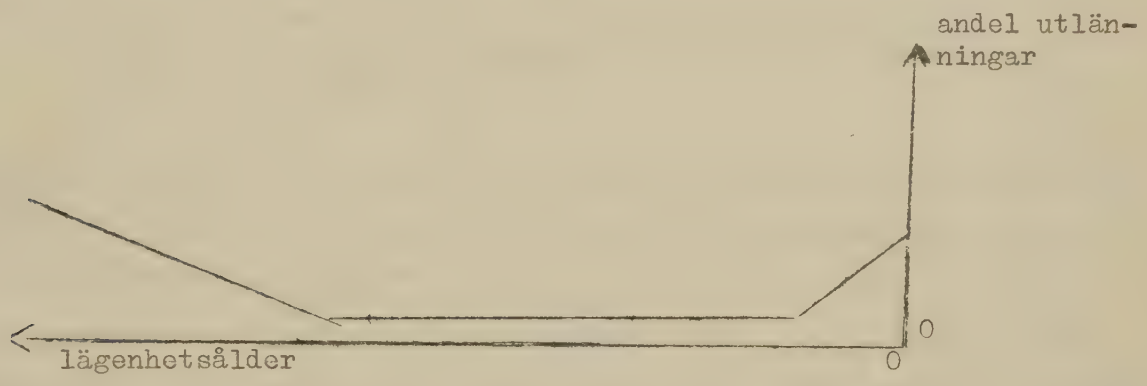

fig 8:3

Hur immigranternas fördelning mellan nybyggda och äldre omoderna lägenheter blir beror förutom, på de lokala bostadsmarknadernas utseende, också på immigranternas inkomster och deras preferenser vad gäller bostad. Det är troligt att personer med högre inkomster i större utsträckning väljer de dyra nybyggda lägenheterna, medan de med lägre inkomster i större utsträckning bor i de äldre omoderna. Om detta är riktigt borde immigrantgrupper med högre löner vara koncentrerade till nybyggda lägenheter, medan immigrantgrupper med lägre löner borde vara koncentrerade till äldre omoderna lägenheter. Möjligt är också att preferenserna vad gäller bostad skiljer sig åt mellan olika immigrantgrupper. Grupper som kommer från länder med relativt hög bostadsstandard efterfrågar sannolikt vid samma inkomst dyrare bostäder än grupper med i hemlandet relativt låg bostadsstandard. (Se texttabell 8:1)

Texttabell 8:1 Antal rum och andel lägenheter per tusen invånare i vissa europeiska länder 1960/1961

Land	Antal rum per 1 000 invånare	Antal lägenheter per 1 000 invånare
Sverige	1 206	352
Danmark	1 452	331
Finland	764	278
Norge	1 293	305
Grekland	692	244
Italien	881	264
Jugoslavien	630	226
Västtyskland	1 142	282

Källa: United Nations, The Housing Situation and Perspectives for Long-Term Housing Requirements in European Countries, Geneva 1968, tabell B 1

En del av immigranterna får bostad genom företaget samtidigt med att de får arbete. Denna typ av bostäder är dock ofta i baracker och kan ej tjäna mer än som tillfälliga bostäder.

Hyresregleringen för möblerade rum upphörde 1969 och det finns sedan dess en fri prisbildning. Med tanke på immigranternas begränsade möjligheter på den övriga bostadsmarknaden kan vi förvänta oss en större andel immigranter i denna typ av bostäder än vad som gäller för den totala befolkningen.

Då de äldsta lägenheterna i regel har få rum kan vi förvänta oss att de immigranter som bor i dem i regel är trångbodda. Möjligt är att detta också gäller för de som bor i nya lägenheter. Dessa är dyra och de som hyr dem kan bl a av detta skäl vara benägna att hyra ut rum eller dela lägenhet med släktingar.

8:2 Immigranternas bostäder

Vi skall nu mot bakgrund av den gjorda analysen närmare granska immigranternas bostäder i Sverige.

Vi har inga egentliga undersökningar angående åldersfördelningen på de bostäder immigranterna bor i. Man vet att utlänningarna i Stockholm[1)]

1) Invandrare i Stockholm, Rapport avgiven av Stadskollegiets utlänningsutredning, Stockholm 1969

och Göteborg[1] är överrepresenterade i de äldre delarna av städerna där bostadsbeståndet genomsnittligt sett är äldre och av en mycket dålig kvalité. I en annan undersökning från Göteborg fann man att utlänningarna var starkt överrepresenterade bland de boende i saneringsmogna bostadsområden.[2] 22% av männen och 15% av kvinnorna i dessa områden var utlänningar, medan endast 4% av männen och 3% av kvinnorna i hela Göteborg var utlänningar år 1962. Man vet slutligen att utlänningarna i Malmö är kraftigt överrepresenterade dels i äldre områden (Möllevången, Kirseberg, Södra Förstaden), med ett genomsnittligt sett mycket dåligt bostadsbestånd och dels i helt nybyggda områden (Rosengård, Kroksbäck) med mycket höga hyror[3] i relation till det övriga bostadsbeståndet.

Malmö stad har också gjort en undersökning om andelen utlänningar i bostadsbeståndet uppdelat efter ålder och fastighetsägare. Undersökningen omfattade kvarter med hus byggda efter 1950 som enbart hade en ägarkategori och som var byggda under en koncentrerad byggnadsperiod (som regel 1-2 år). Denna undersökning visade att andelen utlänningar var större i det nyaste beståndet och betydligt större inom det kommunala bostadsbolaget (MKB) än inom de övriga ägarkategorierna. (Se texttabell 8:2) Skillnaden mellan MKB och HSB/Riksbyggen kan sannolikt förklaras av att den senare gruppen har bostäder med kontantinsatser i motsats till MKB. Däremot är det svårare att förklara skillnaden mellan MKB och de privata fastigheterna på detta sätt. Utredningens begränsade omfattning tillåter dock ej att man drar några vidare slutsatser.

Texttabell 8:2 Andel utländska medborgare den 1/1 1970 i områden efter ägarkategori. Andelarna i procent.

Byggnadstidpunkt för området	Ägarekategori		
	HSB + Riksbyggen	Privat	MKB
1951-59	2,9	5,2	4,6
1960-65	3,0	4,0	7,4
1966	6,0	-	8,9
1967	4,6	-	13,6
1968	7,7	6,8	15,2
1969	9,6	13,1	18,5

Källa: Malmö stad Drätselkontorets statistikavdelning, Rapport från statistikavdelningen, 1970:3 Befolkning A, Utländska medborgare i Malmö

1) Meddelande från Göteborgs stads statistiska kontor, 1964:2, Utlänningar i Göteborg
2) Saneringsundersökning: Hyresklientelet i saneringsmogna bostadsområden. Göteborgs stads statistiska kontor, Göteborg januari 1965
3) Malmö Stad Drätselkontorets Statistikavdelning, Rapport från Statistikavdelning 1970:3 Befolkning A, Utländska medborgare i Malmö

Om vi jämför immigranternas bostadstyp med svenskarnas finner vi vissa markanta skillnader: Immigranterna bor i betydligt större utsträckning än svenskarna i lägenheter och i hyresrum och i betydligt mindre utsträckning än svenskarna i villor och radhus. (Se texttabell 8:3) Att immigranterna i så liten utsträckning bor i villa eller radhus kan delvis förklaras av immigranternas geografiska fördelning, men denna förklaring är sannolikt ej tillräcklig. I den ovan refererade Malmöundersökningen var andelen utlänningar i villakvarteren mycket lägre än andelen utlänningar i hela staden. En annan förklaring ligger i immigranternas inkomst och förmögenhetsfördelning: Immigranterna har relativt låga inkomster och i regel ej någon förmögenhet när de kommer till landet och den grupp undersökningen gäller (invandrade 1961-1968) har haft begränsad tid att i Sverige spara ihop till insatsen för en villa eller ett radhus. Vid en jämförelse mellan grupperna finner man också att den immigrantgrupp av de fyra undersökta som har de högsta inkomsterna, tyskarna, också i betydligt större utsträckning bor i villa eller radhus.

Texttabell 8:3 Immigranter och svenskar fördelade efter bostadskategori

Grupp	hyreslägenhet	insatslägenhet	villa, radhus	hos föräldrar eller släkt	inneboende	annat
Finländare	64,5	10,4	7,6	6,5	8,2	2,8
Italienare	65,5	10,6	6,1	7,2	9,2	1,3
Jugoslaver	72,6	7,9	3,1	7,1	7,9	1,4
Tyskar	52,0	14,6	18,7	2,9	9,6	2,3
Svenskar	32,8	9,6	36,3	12,6	3,9	4,8

Källa: Intervjuundersökningen

Ett indirekt sätt att kartlägga i vilken del av bostadsbeståndet utlänningarna bor är att se på vilken standard bostäderna har. I intervjuundersökningen gjorde vi en sådan kartläggning av bostädernas standard. Vi frågade de som själv ägde eller hyrde en lägenhet, villa eller radhus om bostaden hade viss utrustning, nämligen centralvärme, vattenklosett, bad eller duschrum och kylskåp. (Se texttabell 8:4) Jugoslavernas bostäder var betydligt sämre utrustade vad gäller samtliga dessa egenskaper hos bostaden. Tyskarnas och svenskarnas bostäder var ungefär likvärdiga, medan finländarnas och italienarnas bostäder var sämre utrustade ifråga om vissa men ej ifråga om samtliga egenskaper.

Texttabell 8:4 Utrustningsstandard för personer som hyr eller äger lägenhet, villa eller radhus. Andelar i procent.

Grupp	Andel av bostäderna som har			
	centralvärme	vattentoalett	bad eller dusch	kylskåp
Finländare	87,4	94,7	81,0	92,4
Italienare	84,0	93,1	75,1	84,6
Jugoslaver	66,2	74,0	52,6	74,5
Tyskar	92,9	95,0	87,3	92,3
Svenskar	93,3	93,2	87,0	93,2

Källa: Intervjuundersökningen

För att ytterligare belysa standardskillnaden mellan de olika gruppernas bostäder gjorde vi en uppdelning mellan bostäder som hade samtliga nämnda egenskaper, bostäder som hade någon eller några men ej alla egenskaperna, och bostäder som ej hade någon av de efterfrågade egenskaperna. (Se texttabell 8:5) Ur denna uppdelning framgår det än tydligare att jugoslaverna har klart sämre bostäder än svenskarna och att detta också gäller för italienare och finländare men i betydligt mindre omfattning. Frapperande är att endast c:a 13 procent av de jugoslaver som bor i lägenheter, villa eller radhus har centralvärme, vattenklosett, bad- eller duschrum eller kylskåp i bostaden.

Texttabell 8:5 Utrustningsstandard för personer som hyr eller äger lägenhet, villa eller radhus. Andelar i procent.

Grupp	Lägenheten har		
	Samtliga utrustningsdetaljer	Någon men ej alla av utrustningsdetaljerna	Ingen av utrustningsdetaljerna
Finländare	75,1	24,1	0,8
Italienare	69,1	28,1	2,8
Jugoslaver	48,3	38,3	13,4
Tyskar	82,2	16,7	1,1
Svenskar	82,9	15,4	1,7

Källa: Intervjuundersökningen

Då de äldre bostäderna i regel är små och då hyrorna i de nybyggda bostäderna är högre (de två bostadsgrupper där vi kan förvänta oss att relativt många utlänningar bor) är det rimligt att anta att utlänningarna är mer trångbodda än svenskarna. Den gjorda undersökningen visar

också att tre av de fyra immigrantgrupperna är avsevärt mer trångbodda än svenskarna. Undantaget är här som tidigare tyskarna, av vilka en ungefär lika stor andel är trångbodda som svenskarna. Den mest trångbodda gruppen är jugoslaverna, där c:a 69% av de som bor i ägd eller hyrd lägenhet, villa eller radhus är trångbodda. (Se texttabell 8:6)

Texttabell 8:6 Boendetäthet för personer som hyr eller äger lägenhet, villa eller radhus. Andelar i procent.

Grupp	Boende per rum, kök oräknat			Andel trångbodda enligt 1965 års norm[x]
	Mer än 2 (Trångbodda enl 1945 års def)	Mer än 1 men ej mer än 2	Mindre än 1	
Finländare	13,4	54,9	31,7	50,3
Italienare	9,3	47,9	42,7	43,3
Jugoslaver	22,2	54,2	23,6	69,1
Tyskar	1,8	34,0	64,1	19,5
Svenskar	1,9	25,2	72,9	16,3

[x] Mer än två boende per rum, kök och ett rum oräknat. Enpersonshushåll räknas dock ej som trångbodda även om antalet rum understiger 2

Källa: Intervjuundersökningen

Denna större andel trångbodda kan endast i mycket begränsad utsträckning förklaras av att utlänningarna bor på orter med sämre bostadstillgång. 1965 var 25 procent av hushållen trångbodda. Det kan vara rimligt att antaga att utlänningshushållen är fördelade på samma sätt som utlänningarna på olika arbetsmarknadsregioner. Gör man detta antagande och utgår man från utlänningarnas fördelning på arbetsmarknadsregioner vid årsskiftet 1968/69 och andelen trångbodda i olika arbetsmarknadsregioner enligt folkräkningen år 1965, och gör en standardberäkning så får man för utlänningarna ett tal på 26 procent. Vid årsskiftet 1968/69 var alltså utlänningarna ej i speciellt hög grad överrepresenterade i arbetsmarknadsregioner som hade stor andel trångbodda 1965.[1)]

Denna större trångboddhet beror ej heller på att immigranternas hushållsstorlek är annorlunda. För varje hushållsstorlek gäller att jugoslaver, italienare och finländare har färre rum och en större andel trångbodda. (Se texttabell 8:7)

1) En motsvarande standardberäkning för antal boende per 100 rum ger vid en uppdelning efter arbetsmarknadsregioner 77 per 100 rum och efter kommunblock 78 per 100 rum jämfört med för hela riket 76 per 100 rum 1965. Källor: Folk och bostadsräkningen (SOS) 1965: V och VIII och Statistiska Meddelanden Be 1969:8

Texttabell 8:7 Antal rum efter hushållens storlek och andelen trångbodda enligt 1965 års definition. Andelar i procent.

Grupp	Antal personer i hushållet	Antal rum					Andel trångbodda enligt 1965 års definition
		1	2	3	4	5 och fler	
Finländare	1	89,8	9,2	0,5	0,5	-	-
	2	41,6	47,3	8,5	2,0	0,7	41,6
	3	24,8	53,7	15,9	5,0	0,6	78,5
	4	9,8	52,2	28,9	6,7	2,4	62,1
	5 och fler	5,7	17,7	46,6	23,4	6,5	38,8
Italienare	1	91,1	6,6	1,9	0,4	-	-
	2	32,2	50,1	14,8	2,9	-	32,1
	3	15,7	49,2	28,5	3,6	3,0	64,9
	4	7,0	43,0	37,1	9,8	3,1	50,1
	5 och fler	3,2	20,0	36,8	24,3	15,7	35,7
Jugoslaver	1	92,3	7,7	-	-	-	-
	2	55,8	33,8	7,9	2,5	-	55,8
	3	32,1	55,1	11,1	1,4	0,3	87,2
	4	18,2	62,1	17,7	1,9	-	80,4
	5 och fler	12,7	43,0	30,7	9,7	0,4	65,9
Tyskar	1	67,6	21,2	7,7	2,4	1,2	-
	2	14,7	38,1	31,2	8,5	7,5	14,7
	3	3,8	34,0	35,9	14,2	12,1	37,7
	4	-	14,1	46,2	23,4	16,3	14,1
	5 och fler	-	6,5	32,7	30,6	30,3	9,8
Svenskar	1	59,3	34,6	4,9	1,2	-	-
	2	11,3	32,5	26,0	19,5	10,8	11,3
	3	3,0	21,8	34,2	27,2	13,9	24,8
	4	1,2	13,6	32,1	31,5	21,6	14,8
	5 och fler	-	6,4	21,8	33,3	38,5	29,9

Källa: Intervjuundersökningen

Med tanke på standarden på immigranternas bostäder och med tanke på immigranternas lägre ålder kan vi förvänta oss att immigranterna byter bostäder i större utsträckning. Av undersökningen framgår att immigranterna i betydligt större utsträckning har bytt bostad än svenskarna under året före intervjutillfället. Medan c:a hälften av finländare och jugoslaver bytt bostad under året har endast c:a 16% av svenskarna gjort det. Delvis men långt ifrån helt kan dessa skillnader förklaras med skillnader i ålderssammansättning. (Se texttabell 8:8)

Texttabell 8:8 Andel som bytt bostad under året. Andelar i procent.

Grupp	Kön			Ålder			
	Samtliga	Män	Kvinnor	16-25	26-35	36-45	46-67
Finländare	47,1	49,1	45,5	55,8	45,2	41,0	22,4
Italienare	33,2	36,8	25,2	36,8	36,7	25,7	18,8
Jugoslaver	50,7	53,6	46,6	55,4	48,5	46,3	59,9
Tyskar	30,4	33,8	25,4	50,0	28,4	20,4	5,6
Svenskar	16,4	17,7	15,0	37,7	20,8	9,1	4,7

Källa: Intervjuundersökningen

Av de som flyttat i Sverige har flertalet flyttat relativt korta sträckor, 0-5 mil, medan relativt få har flyttat längre sträckor, vid flyttningstillfället närmast före intervjun. (Se texttabell 8:9)

Texttabell 8:9 Flyttningslängd vid senaste flyttningen i Sverige. Andelar i procent.

Grupp	Ej flyttat i Sverige	Senaste flyttningen kortare än 5 mil	Senaste flyttningen längre än 5 mil
Finländare	10,3	73,6	16,1
Italienare	13,0	80,8	6,2
Jugoslaver	11,0	72,5	16,5
Tyskar	12,6	69,1	18,2

Källa: Intervjuundersökningen

Av italienarna var det speciellt få som flyttade längre sträckor, vilket kan förklaras av att de i huvudsak är bosatta i fyra stora städer, Stockholm, Göteborg, Malmö och Västerås och att de om de ej flyttar inom eller mellan dessa, hamnar på orter med inga eller få landsmän.

Av de som flyttat i Sverige uppgav flertalet som huvudsaklig orsak till senaste flyttningen, att de fått en annan i någon mening bättre bostad. (Se texttabell 8:10)

Texttabell 8:10 Angiven viktigaste flyttningsorsak till senaste flyttningen. Andelar i procent.

Grupp	Har ej flyttat i Sverige	Angiven viktigaste flyttningsorsak						
		Egen bostad	Större bostad	Modernare bostad	Billigare bostad	Nytt arbete	Närmare släkt o vänner	Annat
Finländare	10,3	16,5	21,3	15,7	5,9	17,4	0,9	11,9
Italienare	12,9	16,7	26,1	17,1	5,4	7,1	1,6	13,1
Jugoslaver	11,1	13,4	18,6	15,9	7,6	18,4	1,3	13,8
Tyskar	12,6	26,8	19,4	7,5	3,3	14,3	2,6	13,5

Källa: Intervjuundersökningen

Av dessa uppgav flertalet att det huvudsakliga motivet var endera att få egenbostad, en större bostad eller en modernare bostad, vilket verkar vara rimligt med tanke på att immigranterna i början i stor utsträckning bor i hyresrum och baracker och i små, omoderna lägenheter. Däremot uppgav relativt få att de flyttade för att få en billigare bostad. En ej oväsentlig andel uppgav att de flyttade för att få ett nytt arbete. Att andelen av italienarna i så pass liten utsträckning flyttar för att få nytt arbete beror sannolikt på att de, som tidigare nämnts, bor i några få större städer med rikt differentierade arbetsmarknader.

Enligt den förda diskussionen kan man vänta sig att immigranterna skall få betala mer för en bostad av samma standard. För att i någon mån belysa om det är fallet har vi jämfört boendekostnader för de olika nationalitetsgrupperna efter det antal rum bostaden har. (Se texttabell 8:11) Jämförelsen avser endast moderna bostäder (bostäder som har centralvärme, vattenklosett, bad eller duschrum och kylskåp).

Texttabell 8:11 Boendekostnad per månad efter antal rum i bostaden (moderna bostäder)

Grupp	Antal rum				
	1	2	3	4	5 och fler
Finländare	242	345	468	532	740
Italienare	213	338	473	647	..
Jugoslaver	211	328	465	..	..
Tyskar	239	339	482	634	691
Svenskar	220	326	392	492	568

.. = få observationer (färre än 15)

Källa: Intervjuundersökningen

För bostäder med mer än 2 rum är utlänningarnas boendekostnad högre än svenskarnas. Vi skall dock komma ihåg att dessa grupper är relativt små.

8:3 Immigranternas bostadskonsumtion

Det förhållandet att immigranterna betalar mer för en modern bostad av given standard talar för att en större del av immigranternas inkomst går till boendekostnaderna. Mot detta talar det förhållandet att immigranterna i regel har sämre bostäder och är mer trångbodda.

Resultaten från intervjuundersökningen pekar närmast på att immigranterna från Finland, Italien och Jugoslavien, inom respektive inkomstklass, har en lägre andel av inkomsten som går till bostadskonsumtion än svenskarna. Skillnaderna mellan svenskar och tyskar verkar också i detta avseende vara mindre.

Texttabell 8:11 Andel av inkomsten som går till boendekostnaderna. Andelarna i procent.

inkomst / familje-inkomst	Finländare		Italienare		Jugoslaver		Tyskar		Svenskar	
	ogifta	gifta	ogifta	gifta	ogifta	gifta	ogifta	gifta	ogifta	gifta
0										
10 - 1000	25	40	21	..	30	..	18	..	56	43
1010 - 1500	18	21	14	24	17	13	23	25	22	20
1510 - 2000	14	17	14	18	10	14	15	21	16	18
2010 - 2500	11	17	11	16	9	11	13	19	13	17
2510 - 3500	10	12	12	11	7	8	13	16	12	14
3510 -	..	11	..	10	..	8	12	12	..	10
Alla	16	13	14	12	15	9	15	15	29	14

.. = få observationer (10 eller mindre)

Källa: Intervjuundersökningen

8:4 Sammanfattning

Immigranterna är överrepresenterade i det äldre bostadsbeståndet och i det helt nybyggda. Immigranterna bor i betydligt större utsträckning än svenskarna i lägenheter och i betydligt mindre utsträckning i villor och radhus. Finländare, italienare och framför allt jugoslaver har oftare omoderna lägenheter och är betydligt mer trångbodda än svenskar och tyska immigranter. För moderna bostäder betalar immigranterna mer då de i större utsträckning bor i de helt nybyggda lägenheterna med höga hyror. I de olika inkomstklasserna (givet civilstånd) går en lägre andel av finländares, italienares och jugoslavers inkomst än av svenskars och tyskars inkomst till boendekostnaderna.

KAPITEL 9

IMMIGRANTERNAS INTEGRERING OCH ASSIMILERING

I detta kapitel skall vi behandla frågan om immigranterna efterhand får bättre ekonomiska förhållanden och frågan om de efterhand blir mer lika svenskarna i olika ekonomiska avseenden. Efter definition och diskussion av begreppen ekonomisk integrering och ekonomisk assimilering skall vi med hjälp av dessa begrepp och av data från intervjuundersökningen närmare granska problemen.

Man väntar sig i regel att immigranterna som grupp efterhand blir alltmer lik den tidigare här i landet boende befolkningen. Man menar att skillnaderna mellan immigranter och de som är födda i Sverige blir allt mindre med tiden vad gäller sådant som yrkesfördelning, inkomstfördelning, bostadsstandard, rörlighet på arbetsmarknaden etc. Om detta är riktigt eller inte är av betydelse för vilka ekonomiska effekter immigrationen får. Den tid det tar för immigranterna att få egna och kvalitetsmässigt bra bostäder är av betydelse för vilka bostadsinvesteringar som tillkommer som en följd av immigrationen och när de tillkommer. Förändringar av yrkesfördelningen kan påverka lönefördelningen och omfattningen av företagens rekrytering i utlandet. För att analysera sådana förändringar skall vi använda oss av två begrepp, integrering och assimilering.

9:1 Ekonomisk integrering [1)]

Vi betecknar med termen "ekonomisk integrering" en utveckling för en individ (eller grupp) sådan att immigranten (gruppen) får arbete och inkomster som mer motsvarar hans (gruppens) utbildning, ålder, kön etc och bostäder som mer svarar mot inkomster och preferenser.

För den enskilde immigranten sker integreringen i den mån den sker så

---

1) Det finns en mycket omfattande litteratur om immigranternas anpassning, assimilering, absorbering, integrering, inpassning, ekonomisk rörlighet, omställning etc. Stor oenighet råder både om vad som händer och om värdet av det som händer. Vi skall inte ta ställning i denna diskussion eller referera den här. Vi skall definiera integrering och assimilering operationellt och endast uppehålla oss vid de ekonomiska aspekterna. Den som vill ta del av diskussionen i ämnet kan t ex läsa Eisenstadt, S N, The Absorption of Immigrants, London 1954, Price, C, The study of assimilation i Jackson, J A (ed), Migration, Cambridge 1969, Richardson, A, The Assimilation of British Immigrants in a Western Australian Community, REMP-Bulletin Jan/June 1961, Richmond, A H, Postwar Immigrants in Canada, Toronto 1967, Simpson, G E, Assimilation, Encyclopedia of Social Sciences, London 1968 och Swedner, H, Om assimileringsprofiler, Sociologisk Forskning 1967:4

att immigranten med tiden får arbeten som bättre motsvarar hans ekonomiska karakteristika.[1)]

En immigrantgrupp kan bli mer integrerad genom att enskilda personer blir mer integrerade och/eller genom att en större andel av de som är förhållandevis lite integrerade remigrerar.

9:2 Ekonomisk assimilering

Med termen "ekonomisk assimilering" skall vi mena en utveckling för en grupp, sådan att denna efterhand blir alltmer lik den i immigrationslandet födda befolkningen i ekonomiskt relevanta avseenden. Integrering och assimilering behöver ej, men kan inträffa samtidigt. Under förutsättning att immigrantgruppen har sämre arbeten, bostäder etc än svenskar[2)] medför en integrering av enskilda personer också en assimilering. En integrering av en grupp kan mycket väl leda till en minskad assimilering. Detta kan t ex hända då de immigranter, som har arbeten inom yrken där immigrantgruppen är underrepresenterad, är lite integrerade, och samtidigt remigrerar i större utsträckning. Enligt våra definitioner innebär detta en ökad integrering men en minskad assimilering för gruppen.

En assimilering påverkas av flera olika faktorer. För det första påverkas den av om immigranterna integreras. Om immigranterna efter en tid i Sverige kan arbeta inom yrken som mer motsvarar deras ekonomiska karakteristika, medför det i regel en spridning av immigranter med avseende på bl a inkomst och yrkesfördelning. För det andra påverkas assimileringen av om remigrationsfrekvensen är större inom de grupper där immigranterna är överrepresenterade, och för det tredje påverkas assimileringen av immigranternas utbildning i Sverige om den medför att de kan ta arbeten inom andra yrken än i typiska immigrantyrken.

Mot denna bakgrund skall vi nu närmare granska materialet från intervjuundersökningen. Här skall då genast understrykas att när man jämför grupper med olika vistelsetid, så har dessa grupper kommit vid olika tidpunkter, och immigrationens sammansättning har skilt sig åt mellan olika år. De jämförelser vi kommer att göra för att närmare granska immigrationens integrering och assimilering kommer därför att innehålla systematiska

---

1) En undersökning av denna utveckling för immigranterna i Malmö genomförs för närvarande av Rolf Ohlsson vid Ekonomisk-Historiska Institutionen i Lund.

2) Vissa västeuropeiska immigrantgrupper är sannolikt överrepresenterade bland högre inkomsttagare, bland tjänstemän, har bättre bostäder. En integrering betyder i deras fall snarast att gruppen blir mer olik den i Sverige födda befolkningen.

fel. Hur allvarliga vet vi ej, men vi vet att immigranternas sammansättning ifråga om vissa karakteristika varit relativt konstanta under den undersökta tidsperioden. För att ej ge upphov till systematiska fel som beror på skillnader i sammansättningen mellan olika nationalitetsgrupper har intervjuundersökningen begränsats till några få nationalitetsgrupper vilka behandlas separat.[1)]

9:3 Ekonomiska förhållanden och vistelsetid i Sverige[2)]

9:3:1 Arbete

En av våra hypoteser är att immigranterna med tiden får arbeten som bättre motsvarar deras ekonomiska karakteristika, främst då utbildning och yrkeskunskaper. För att undersöka denna hypotes, har vi undersökt hur andelen, som svarar att de arbetar inom det yrke de kan bäst, varierar med vistelsetid i Sverige. (Se texttabell 9:1)

Texttabell 9:1 Andel som har arbete inom det yrke de kan bäst. Andelarna i procent.

Vistelsetid som motsvarar ankomstår	Nationalitetsland				Svenskar
	Finland	Italien	Jugoslavien	Tyskland	
1968	59	59	49	86	
1967	55	65	60	81	
1966	62	61	55	78	
1965	64	65	56	79	
1964	72	64	55	73	
1963	79	68		83	
1962	71	76		82	
1961	75	79		93	
Samtliga	67	69	56	82	92

Källa: Intervjuundersökningen

1) I en ekonometrisk undersökning av immigranterna i Australiens assimilering använde sig Kmenta av en variabel för assimileringen som tog hänsyn till immigranternas ålderssammansättning. Som oberoende variabler hade Kmenta immigranternas vistelsetid i landet och deras nationella bakgrund. För bl a näringsgrenstillhörighet och ägande av bostad fick Kmenta fram högst signifikanta samband. Även om assimileringen enligt dessa beräkningar skulle ta mycket lång tid. Kmenta, J, Economic Mobility of Immigrants in Australia, Economic Record, Dec 1961

2) Inom undersökningens ram har utförts en regressionsanalytisk studie med inkomst som beroende och utbildning, ålder och vistelsetid som oberoende variabler. De oberoende variablerna har konstruerats som dummyvariabler.

För finländare och italienare finner man, att en större andel av de som vistats här längre tid anger att de arbetar inom det yrke de kan bäst, medan det ej finns någon klar sådan tendens för jugoslaver och tyskar.[1)]

Resultaten från intervjuundersökningen tyder ej på, att immigranter med en längre vistelsetid här i större utsträckning skulle vara tjänstemän än de med en kortare vistelsetid. Den sociala rörligheten verkar vara begränsad för de nationalitetsgrupper och för den tidrymd vi har undersökt. (Se texttabell 9:2)

Att detta resultat ej är någon tillfällighet visar en undersökning av utlänningar som ankommit till Göteborg 1956-1965.[2)] Den sociala rörligheten har varit mycket begränsad under den undersökta tidsperioden (4% uppåtgående mobilitet och 1% nedåtgående mobilitet).

Enligt Göteborgsundersökningen var den största rörligheten mellan yrkesgrupperna den från servicearbete till tillverkningsarbete, medan rörligheten till naturvetenskapligt, administrativt, kameralt och kommersiellt arbete var relativt obetydlig.

9:3:2 Bostad

Med tanke på bostadsmarknadens funktionssätt kan vi förvänta oss att nyinflyttade i stor utsträckning ej har egna bostäder,och att de som har bostäder ofta har små och utrustningsmässigt dåliga bostäder. Av texttabell 9:3 framgår att en större andel av de som har en vistelsetid som motsvarar en ankomst 1961-1964 (för jugoslaver 1964-65) än de som har en vistelsetid som motsvarar en ankomst 1965-1968 (för jugoslaver 1966-68) bor i lägenhet eller villa och en betydligt mindre del bor inneboende.[3)]

---

1) En ren attitydfråga om intervjupersonerna var nöjda med sitt arbete gav däremot en klar tendens på så sätt att de som vistats här längre i betydligt större utsträckning angav sig vara nöjda med sitt arbete.

2) U Björnberg och Gunilla Fürst, Utländsk arbetskrafts anpassning, stencil, Göteborg 1968

3) Dessa tendenser är betydligt starkare i den tidigare refererade undersökningen över immigranterna i Göteborg. En betydligt större del av immigranterna bodde där i hyresrum. U Björnberg o G Fürst a.a.

Texttabell 9:2 Yrkesställning före ankomsten till Sverige och i Sverige efter vistelsetid. Andelar i procent.

Vistelsetid i Sverige som motsv immigr år		1968		1967		1966		1965		1964		1963		1962		1961	
a) före ankomsten	b) i Sverige																
Nationalitet	Sysselsättning	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b
Finland	ej arbete	26	14	33	25	33	14	29	26	32	18	34	28	32	22	38	25
	företagare	6	-	4	-	4	-	4	1	3	1	3	1	7	1	9	2
	tjänsteman	4	4	5	3	6	6	4	4	8	9	12	9	6	6	15	13
	arbetare	64	81	58	71	57	80	63	73	57	71	51	61	55	70	38	60
	ej klassificerat	x	1	x	1	x	-	x	1	x	2	x	-	x	1	x	-
Italien	ej arbete	19	41	31	27	21	9	22	10	26	22	28	11	26	11	27	14
	företagare	2	-	6	2	1	1	3	-	1	1	-	5	1	1	4	3
	tjänsteman	26	7	12	11	13	8	5		9	4	9	18	10	16	5	11
	arbetare	53	44	51	59	65	81	70	84	64	73	63	60	63	69	64	71
	ej klassificerat	x	7	x	1	x	1	x	3	x	-	x	6	x	3	x	1
Jugoslavien	ej arbete	26	19	45	9	32	15	21	8	52	11						
	företagare	-	-	4	-	6	-	6	3	3	-						
	tjänsteman	21	3	-	2	14	6	13	4	10	2						
	arbetare	53	74	51	89	48	78	60	84	35	87						
	ej klassificerat	x	3	x	1	x	1	x	1	x	-						
Tyskland	ej arbete	18	26	25	37	14	21	5	13	20	27	19	27	12	31	19	32
	företagare	2	-	5	4	2	2	1	4	3	4	2	2	5	6	1	4
	tjänsteman	43	34	30	17	41	30	33	27	36	31	35	31	37	25	34	31
	arbetare	37	40	40	41	43	45	61	52	41	38	44	39	46	36	46	31
	ej klassificerat	x	-	x	1	x	1	x	4	x	-	x	-	x	3	x	2

Källa: Intervjuundersökningen

xAnm. Genom en felprogrammering uteslöts "ej klassificerat arbete i Sverige" i denna version av tabellen

Texttabell 9:3 Boendeform och vistelsetid i Sverige. Andelar i procent.

Nationalitets-land	Vistelsetid som motsvarar ankomstår	Boendeform				
		lägen-het	villa, radhus	hos för-äldrar, släkt	inne-boende	annat
Finland	1968	74	3	4	13	6
	1967	69	5	9	11	5
	1966	76	5	5	12	2
	1965	73	11	5	8	3
	1964	75	8	9	7	1
	1963	78	7	6	9	-
	1962	82	6	4	6	2
	1961	74	14	8	1	3
Italien	1968	72	9	9	8	2
	1967	68	8	12	12	-
	1966	78	3	9	10	0
	1965	70	5	6	15	4
	1964	75	5	5	13	1
	1963	72	7	9	11	1
	1962	81	7	6	5	1
	1961	83	8	6	3	-
Jugoslavien	1968	69	-	18	9	3
	1967	72	1	14	13	-
	1966	80	4	8	6	2
	1965	84	4	2	9	1
	1964	89	2	5	3	1
Tyskland	1968	59	17	6	17	2
	1967	67	10	1	18	4
	1966	92	12	3	9	4
	1965	65	15	2	17	2
	1964	70	20	3	6	2
	1963	75	20	2	2	1
	1962	68	20	1	10	1
	1961	58	25	5	8	4
Sverige	-	42	36	13	4	5

Källa: Intervjuundersökningen

De med en längre vistelsetid i Sverige har i betydligt högre utsträckning än de med en kortare vistelsetid bostadsformer som kräver egen kapitalinsats. (Se texttabell 9:4)

Texttabell 9:4 Andel boende i egen villa eller radhus eller i insatslägenhet. Andelarna i procent.

Vistelsetid som motsvarar ankomstår	Nationalitetsland				Svenskar
	Finland	Italien	Jugoslavien	Tyskland	
1968	3	2	5	16	
1967	6	4	9	15	
1966	12	12	9	17	
1965	11	8	7	31	
1964	16	12	16	23	
1963	16	11		35	
1962	20	26		37	
1961	26	23		34	
Samtliga	14	14	9	29	43

Källa: Intervjuundersökningen

För samtliga undersökta invandrargrupper gäller att de som har en längre vistelsetid (vistelsetid som motsvarar ankomst år 1961-1964 och för jugoslaver år 1964-65) i mindre utsträckning är trångbodda än personer med en kortare vistelsetid. För finländare, italienare och jugoslaver gäller emellertid att även de med en längre vistelsetid har en markant större andel trångbodda än svenskar. (Se texttabell 9:5)

Texttabell 9:5 Andel trångbodda enligt 1965 års definition. Andelarna i procent.

Vistelsetid som motsvarar ankomstår	Nationalitetsland				Sverige
	Finland	Italien	Jugoslavien	Tyskland	
1968	62	47	79	24	
1967	57	51	78	24	
1966	51	47	79	20	
1965	56	46	61	20	
1964	47	49	51	14	
1963	42	43		20	
1962	46	37		24	
1961	40	38		19	
Samtliga	50	43	69	20	16

Källa: Intervjuundersökningen

För samtliga grupper gäller också att de med den längre vistelsetiden i större utsträckning bor i moderna lägenheter än de med den kortare vistelsetiden. (Se texttabell 9:6)

Texttabell 9:6 Andel vars lägenhet saknar viss standard (centralvärme, vattentoalett, bad eller dusch och/eller kylskåp). Andelarna i procent.

Vistelsetid som motsvarar ankomst år	Nationalitetsland				Svenskar
	Finland	Italien	Jugoslavien	Tyskland	
1968	27	46	75	25	
1967	29	38	61	19	
1966	32	32	45	24	
1965	22	39	57	23	
1964	21	32	35	21	
1963	29	40		17	
1962	16	27		5	
1961	24	19		17	
Samtliga	25	31	52	18	17

Källa: Intervjuundersökningen

Skillnaderna är dock markanta mellan svenskar och immigranter med undantag av tyskar även för de med den längre vistelsetiden. Av intresse är varför dessa skillnader ifråga om bostadsstandard kvarstår även efter relativt lång vistelsetid i Sverige.

Tänkbara orsaker till denna skillnad kan vara skillnader i preferenser, lägre inkomster för immigranterna, långa bostadsköer på de orter immigranterna är bosatta och diskriminering på bostadsmarknaden.

9:3:3 Varaktiga konsumtionsvaror

Man kan inte se så stora skillnader ifråga om bilinnehav och innehav av televisionsapparat mellan svenskar och immigranter med lång vistelsetid, som ifråga om bostad. (Se texttabell 9:7)

Texttabell 9:7 Andel som har (eller vars make/maka) bil eller televisionsapparat och vistelsetid i Sverige. Andelarna i procent.

Vistelsetid i Sverige som motsvarar ankomst år	Nationalitetsland									
	Finland		Italien		Jugoslavien		Tyskland		Sverige	
	bil	tv	bil	tv	bil	tv	bil	tv	bil	tv
1968	41	50	57	59	29	56	60	52		
1967	53	47	46	58	36	61	64	58		
1966	53	57	46	60	53	75	65	66		
1965	64	76	53	64	56	79	61	61		
1964	64	80	56	72	60	60	73	74		
1963	62	80	60	73			76	78		
1962	67	86	55	77			68	68		
1961	61	81	67	84			60	77		
Samtliga	57	70	56	71	51	73	66	71	64	77

Källa: Intervjuundersökningen

9:4 Immigranternas utbildning i Sverige

En möjlighet för immigranterna att förbättra sina utsikter att få bättre arbetsmöjligheter och inkomster är genom utbildning. Av immigranterna har knappt 15% av de olika nationalitetsgrupperna fått utbildning på heltid i Sverige, medan c:a 20% av italienare och tyskar fått deltidsutbildning, och mindre än 10% av finländare och jugoslaver fått sådan utbildning. Dessa båda grupper har dock en genomsnittligt kortare vistelsetid i Sverige. (Se texttabell 9:8)

Texttabell 9:8 Utbildning i Sverige. Andelar i procent.

Nationalitetsland	Utbildning i Sverige		
	Ja, heltid	Ja, deltid	Nej
Båda könen:			
Finland	13	9	78
Italien	14	21	65
Jugoslavien	13	6	81
Tyskland	13	20	67
Män:			
Finland	14	9	77
Italien	16	23	61
Jugoslavien	17	8	75
Tyskland	15	21	64
Kvinnor:			
Finland	12	9	79
Italien	9	17	74
Jugoslavien	7	4	89
Tyskland	11	18	71

Källa: Intervjuundersökningen

Fördelningen efter utbildningsmånader framgår av texttabell 9:9.

Texttabell 9:9 Antal utbildningsmånader i Sverige. Andelar i procent.

Nationalitetsland	Utbildningsmånader i Sverige				
	Ej utbildning i Sverige	0-3	4-6	7-12	13-
Finland	79	7	4	4	7
Italien	66	12	5	6	10
Jugoslavien	81	6	4	3	6
Tyskland	68	7	6	8	11

Källa: Intervjuundersökningen

Av immigranterna har c:a 5% fått utbildning inom det allmänna skolväsendet (grundskola, gymnasium) medan c:a 10% fått yrkesutbildning (se texttabell 9:10).

Texttabell 9:10 Andel av immigranter som genomgått olika typer av utbildning i Sverige. Andelarna i procent.

Utbildningsform	Nationalitetsland			
	Finland	Italien	Jugoslavien	Tyskland
grundskola (folkskola, realskola)	5	5	3	3
gymnasium	1	2	0	4
grundskola och/eller gymnasium	5	6	3	6
universitet	1	3	0	3
yrkesutbildning	7	7	9	10
omskolning	1	2	4	3
kurs i svenska	7	19	10	16
annan utbildning	4	6	2	10

Källa: Intervjuundersökningen

För samtliga nationalitetsgrupper gäller att de yngre i större utsträckning får utbildning i Sverige, och att de får en längre utbildning. (Se texttabell 9:11)

Texttabell 9:11 Utbildningstid i Sverige efter utbildningens längd i Sverige. Andelar i procent.

Nationalitetsland	Ålder	Utbildningsmånader i Sverige		
		Ej utbildning i Sverige	0-12 månader	13- månader
Finland	16-25	71	15	14
	26-35	82	14	4
	36-45	84	16	-
	46-67	90	8	2
Italien	16-25	56	17	26
	26-35	63	28	9
	36-45	74	20	6
	46-67	86	14	-
Jugoslavien	16-25	71	14	15
	26-35	83	14	2
	36-45	83	15	2
	46-67	89	8	3
Tyskland	16-25	60	22	18
	26-35	68	21	11
	36-45	68	17	5
	46-67	75	23	2

Källa: Intervjuundersökningen

Av de relativt många italienare och jugoslaver, som har fått kort utbildning i hemlandet, har få genomgått någon utbildning i Sverige. De relativt få finländare och tyskar med kort utbildning i hemlandet har i stor utsträckning varit skolpliktiga när de kommit hit, och har fått utbildning inom grundskolan i Sverige. För de sämst utbildade (främst italienska och jugoslaviska kvinnor) gäller, att de i mycket liten utsträckning fått utbildning i Sverige. (Se texttabell 9:12)

Texttabell 9:12 Utbildningstid i Sverige efter utbildningens längd i Sverige. Andelar i procent.

Nationalitetsland	Utbildningsår	Utbildningsmånader i Sverige		
		Ej utbildning i Sverige	0-12 månader	13- månader
Finland	0-5	54	6	40
	6-7	79	13	8
	8-9	84	13	3
	10-12	67	25	8
	13-	60	28	12
Italien	0-5	74	19	7
	6-7	72	20	8
	8-9	60	28	12
	10-12	67	24	9
	13-	34	37	29
Jugoslavien	0-5	87	8	5
	6-7	79	14	7
	8-9	79	14	7
	10-12	78	19	3
	13-	78	17	5
Tyskland	0-5	27	23	52
	6-7	68	21	11
	8-9	72	19	9
	10-12	68	22	11
	13-	52	29	19

Källa: Intervjuundersökningen

De sämst utbildade immigranternas utsikter att genom utbildning i Sverige förbättra sina möjligheter verkar alltså vara ringa.

9:5 Sammanfattning

Vi fann att immigranter med olika lång vistelsetid i Sverige i ungefär samma utsträckning hade en annan yrkesställning i Sverige än i hemlandet. Den enda klara tendens vad gäller frågor om immigranternas arbete var att en större andel av de som varit här längre förklarade sig nöjda med sitt arbete. I fråga om boendeform, andel trångbodda och bostadsstandard är tendensen klarare och detsamma gäller innehav av varaktiga kapitalvaror (bil och tv). De immigranter som varit här längre har i detta avseende en högre standard.

KAPITEL 10

DISKRIMINERING

I detta kapitel skall vi med utgångspunkt i en teori formulerad av Gary Becker analysera diskriminering av immigranter och diskutera i vilken utsträckning diskriminering förekommer i Sverige.

10:1 Inledning

I den allmänna debatten har begreppet diskriminering ofta använts i en mycket vid mening. Många olika typer av skillnader mellan immigranter och svenskar har betraktats som diskriminering eller som ett tecken på diskriminering. Det har gällt immigranternas bostadsstandard, deras ställning på arbetsmarknaden i olika avseenden m.m. En nackdel med denna vida användning av begreppet diskriminering är att man får med företeelser som har vitt skilda orsaker, vilket medför svårigheter när man praktiskt skall angripa problemen.

Vi skall här med diskriminering mena det fall då en immigrant i något avseende får en negativ särbehandling p g a att han är en immigrant. Diskriminering kan ske på alla områden, där immigranter har kontakt med det övriga samhället. En ofta använd uppdelning är att skilja mellan politisk, social och ekonomisk diskriminering. Med politisk diskriminering menar man då diskriminering med avseende på immigranternas politiska rättigheter, och negativ särbehandling beslutad av statliga och kommunala myndigheter. Med social diskriminering menar man diskriminering i olika former av socialt umgänge, och med ekonomisk diskriminering menar man diskriminering på områden som regleras av marknader med prissatta varor och tjänster (varu-, tjänste-, bostads-, arbetsmarknad). Det är denna sistnämnda typ av diskriminering, den ekonomiska, som vi skall behandla här.

Det vi vill göra är att diskutera möjligheten av, att vissa av de skillnader som vi konstaterat föreligger mellan svenskar och immigranter på arbets- och bostadsmarknaderna beror på diskriminering av immigranterna. Då vi har små möjligheter att konkret skilja ut vad som beror på diskriminering och vad som beror på andra faktorer kommer vi att lägga stor vikt vid analysen av vilka effekter en eventuell diskriminering får.

När man vill undersöka om diskriminering förekommer på ett visst område kan man gå tillväga på olika sätt. Ett sätt är att gå ut och fråga de berörda parterna, dvs fråga svenskar om de diskriminerar invandrare på vis-

sa angivna sätt och invandrarna om de blir diskriminerade. En sådan metod medför många problem. De som diskriminerar är knappast benägna att medge detta. Man kan ej heller ur det förhållandet att en person har missuppfattningar och fördomar, som är lättare att konstatera med hjälp av intervjuundersökningar och enkäter, dra den slutsatsen att personen ifråga diskriminerar. Vad gäller immigranterna så har de knappast samma motiv att förtiga eventuell diskriminering. Det som däremot försvårar metoden i detta fall är att immigranterna kan ha svårt att avgöra om diskriminering förekommer eller inte. Dels är delar av det svenska normsystemet obekant för immigranterna vilket gör, att de har svårt att avgöra om behandlingen av dem i olika avseenden är diskriminerande eller inte. Dels är det också svårt i många fall för en immigrant att veta om han blir diskriminerad eller inte oavsett kunskaper om normsystem. Han vet t ex inte om han inte fick arbetet för att någon annan mer kvalificerad fick det eller för att han var immigrant, och han vet inte om rummet redan var uthyrt när han kom, eller om han inte fick det för att han var utlänning. En engelsk undersökning utförd av PEP[1] (political and economic planning) gav vid handen att immigranterna närmast underskattade diskrimineringen. En annan och helt avgörande nackdel med metoden är att den omöjliggör en kvantifiering av den ekonomiska diskrimineringens effekter. Vi kan ej med hjälp av data från en sådan undersökning dra slutsatser om vilka effekter diskrimineringen har för immigranternas löner, bostäder etc.

En annan undersökningsmetod är att genom att observera olika aktiviteter konstatera om diskriminering förekommer. Denna metod lämpar sig väl för vissa situationer, t ex ifråga om utlänningars behandling i serviceinrättningar och affärer. Metoden är däremot svårare att tillämpa när det gäller frågan om diskriminering på arbets- och bostadsmarknaderna, områden där man kan förvänta sig att en eventuell diskriminering skall ha störst betydelse. En annan metod som använts är experiment. Man låter två personer, en immigrant och en svensk, som är lika kvalificerade, söka samma arbeten och samma bostäder och jämför sedan resultaten. En nackdel är även med denna metod att den ej möjliggör en uppskattning av effekterna av diskrimineringen.

Ytterligare en metod är att använda sig av ekonomisk analysmetodik. Då

---

1) W W Daniel, Racial Discrimination in England, Harmondsworth 1968

man är intresserad av vilka effekter en eventuell diskriminering skulle få gör man ett antagande att diskriminering förekommer, och använder sig sedan av ekonomiska modeller för att beräkna vilka konsekvenser en diskriminering skulle få. Om man kan belägga sådana effekter som modellen ger har man indicier på att diskriminering förekommer. En sådan metod kan alltså dels användas för att analysera vilka effekter en diskriminering kan få, och dels för att visa hur man kan undersöka om diskriminering förekommer. Vi skall dels analysera diskriminering som sker eller har effekter på arbetsmarknaden och dels diskriminering på bostadsmarknaden. Vid denna analys skall vi använda oss av en metodik som utvecklats av Gary Becker.[1)]

10:2 En modell för ekonomisk diskriminering

Becker använder sig vid sin analys av en enkel ekonomisk modell med en uppdelning i arbetsgivare, arbetstagare och konsumenter. Genom sin modell försöker Becker skapa en utgångspunkt för en analys av diskriminering på olika marknader, som ej baseras på ekonomiska överväganden utan på karakteristika som t ex hudfärg, nationalitet, religion, kön eller social tillhörighet. I vårt fall gäller det alltså när immigranter behandlas på olika marknader efter sin egenskap som immigrant och ej endast efter andra karakteristika. Utgångspunkten för analysen är antagandet att individer handlar som om de hade en benägenhet att diskriminera, dvs att fästa avseende även vid andra karakteristika än de ekonomiska faktorerna i sina relationer med olika individer. När en individ diskriminerar en annan individ handlar han som om han hade icke-monetära kostnader av sina relationer med den han diskriminerar.

Som mått för benägenheten att diskriminera använder sig Becker av penningenheten. Om en individ har en benägenhet att diskriminera så handlar han som om han vore villig att betala någonting, antingen direkt eller indirekt i form av reducerad inkomst, för att ha ekonomiska relationer med vissa individer i stället för andra.

Genom att införa begreppet diskrimineringskoefficient, DC, ger Becker en definition på benägenheten att diskriminera. Detta ger jämförbarhet mellan olika typer av diskriminering. Vi kan jämföra och sammanväga de effekter vi får av arbetsgivar-, arbetstagar- och konsumentdiskriminering.

---

1) The economics of discrimination, Chicago 1957

1) Antag att en arbetsgivare har en produktionsfaktor, vars penningersättning är r. Han handlar då som om $r(1+d_i)$ vore nettoersättningen där d_i är hans diskrimineringskoefficient mot denna faktor.

2) Antag att en arbetstagare erbjuds lönen r_j för att arbeta med en faktor. Han handlar då som om $r_j(1-d_j)$ vore nettolön, där d_j är hans diskrimineringskoefficient mot denna faktor.

3) Antag att en konsument möter ett visst pris p på en vara som produceras av en faktor. Han handlar då som om nettopriset på varan vore $p(1+d_k)$ där d_k är hans diskrimineringskoefficient mot faktorn.

De icke-monetära kostnaderna blir i respektive fall rd_i, $r_j \cdot d_j$ och $p \cdot d_k$. Vi förutsätter här att d_i, d_j och d_k är positiva. Om d_i, d_j och d_k är negativa blir det i stället en modell för nepotism eller positiv särbehandling.

Om ingen diskriminering förekom och om fullständig konkurrens rådde på arbetsmarknaden, så skulle lönerna för svenskar (r_s) och immigranter (r_I) i samma yrken och samma skicklighet vara lika. Vid diskriminering kan emellertid lönerna vara olika.

Becker definierar marknadsdiskrimineringskoefficienten (MDC) som den proportionella differensen mellan lönenivåerna.

$$MDC = \frac{r_s - r_I}{r_I} \qquad (1)$$

Om svenskar och immigranter ej är perfekta substitut så kan lönenivåerna vara olika utan att diskriminering förekommer. Vi får då i stället

$$MDC = \frac{r_s}{r_I} - \frac{r_s^o}{r_I^o} \qquad (2)$$

där $r_s^o = r_I^o$ reduceras (2) till (1).

Marknadsdiskrimineringskoefficienten är beroende av de individuella diskrimineringskoefficienterna (ej blott dess genomsnitt utan också deras fördelning). Men den beror ej enbart av dessa utan också på marknadsformen, dvs graden av konkurrens och monopol på arbets- och varumarknaden och på immigranternas numerära och ekonomiska styrka. Vad som närmare bestämmer marknadsdiskrimineringskoefficientens storlek skall vi återkomma till i samband med att vi behandlar de olika typerna av diskriminering.

10:3 Arbetsmarknadsdiskriminering

10:3:1 Majoritetens och minoritetens möjligheter att diskriminera

Innan vi mer ingående behandlar de olika typerna av diskriminering, som har betydelse för den diskriminerade minoritetens situation på arbetsmarknaden, skall vi med hjälp av en mycket allmänt formulerad modell analysera majoritetens och minoritetens möjligheter att diskriminera.

Med utgångspunkt i benägenheten att diskriminera blir diskrimineringen en kostnad för den diskriminerande parten. Den företagare, den arbetstagare eller den konsument som har en benägenhet att diskriminera får en icke-monetär kostnad. Genom att inte vilja anställa, inte vilja arbeta tillsammans med eller inte vilja köpa varor och tjänster av personer på grund av deras nationalitet, så minskar dessa individer sina valmöjligheter och därmed ofta också sina inkomster. Den, som har en hög benägenhet att diskriminera, vinner ej på detta.[1)]

Men det är i regel ej majoritetsgruppen man tänker på när man diskuterar de negativa ekonomiska effekterna av diskrimineringen utan i stället minoritetsgrupperna. Att detta är en rimlig utgångspunkt kan man visa med en enkel modell för två samhällen vardera med två homogena produktionsfaktorer kapital och arbete.[2)3)] Det ena majoritetssamhället har relativt mer kapital och exporterar kapital till minoritetssamhället, vilket i det här fallet innebär att majoritetssamhället anställer arbetskraft från minoritetsgruppen.

Modellen

K_S och K_I = majoritetssamhällets (S) resp minoritetssamhällets (I) kapital

L_S och L_I = majoritetssamhällets (S) resp minoritetssamhällets (I) arbetskraft

K_{SA} och K_{IA} = kapital använt vid produktionen med L_S resp L_I

---

1) Däremot kan andra, nämligen de som har låg eller ingen benägenhet för att diskriminera, vinna ekonomiskt på diskrimineringen.

2) Vi skall här inte följa den modell Becker utvecklat. Han antar bl a att kapitalavkastningen för majoritetssamhällets kapital är densamma för den del av kapitalet som minoritetsgruppen arbetar med och för den del av kapitalet som majoritetsgruppen arbetar med. Detta oavsett graden av diskriminering och därmed graden av export av kapital. Detta antagande förefaller ej rimligt och försvårar snarare än förenklar analysen.

3) Vi begränsar oss här till de rent ekonomiska aspekterna.

K_x = kapital från S som används vid produktionen tillsammans med L_I där $K_S + K_I = K_{SA} + K_{IA}$ och $K_S = K_{SA} + K_x$ och L_S och L_I antages givna. Båda samhällena antas ha samma produktionsfunktion homogen av grad 1 där majoritetssamhällets skrives $Y = F(K,L)$ och minoritetssamhällets skrives $Y = G(K,L)$. Majoritetssamhället antas äga mest kapital per medlem av samhällena $\left(\frac{K_S}{L_S} > \frac{K_I}{L_I}\right)$

Den totala inkomsten är

(1) $Y_{tot} = F(K_{SA},\bar{L}_S) + G(K_{IA},\bar{L}_I)$

Maximering under bivillkoret

(2) $K - K_{SA} - K_{IA} = 0$

ger vid användande av Lagrangemultiplikator

(3) $\frac{\partial Y_{tot}}{\partial K_{SA}} = \frac{\partial F}{\partial K_{SA}} - \lambda = 0$

(4) $\frac{\partial Y_{tot}}{\partial K_{IA}} = \frac{\partial G}{\partial K_{IA}} - \lambda = 0$

(5) $\frac{\partial F}{\partial K_{SA}} = \frac{\partial G}{\partial K_{IA}}$

Vid den givna förutsättningen om homogena produktionsfunktioner av grad 1 gäller detta när kapitalintensiteten är lika stor för de båda samhällena.

Om nu S har en benägenhet att diskriminera kan detta som vi skall se längre fram ta sig uttryck på så sätt att S ej önskar anställa L_S när lönerna för L_S och L_I är lika, vilket leder till att färre av L_I arbetar med K_S jämfört med vad (5) implicerar. "Kapitalexporten" blir alltså mindre. Majoritetssamhället kan vinna eller förlora på detta medan minoritetssamhället alltid förlorar.[1)]

---

1) Enligt Beckers modell med dess antagande om samma kapitalavkastning för K_{SA} och K_x (enligt våra beteckningar), måste både minoritetssamhället och majoritetssamhället förlora på diskrimineringen. Se a.a. s 12-13 och s 24-30. Vid beräkningen av effekterna av diskrimineringen i USA använder Becker sig av en produktionsfunktion av Cobb-Douglas typ (a.a. s 20) och har vid beräkningarna av effekterna av diskrimineringen släppt antagandet om samma kapitalavkastning. A Krueger, The Economics of Discrimination, Journal of Political Economy, Oct 1963, har visat med ett räkneexempel att man med den av Becker angivna produktionsfunktionen kan få till resultat att majoritetssamhället ekonomiskt vinner på diskrimineringen.

Inkomsten som S får är[1)]

$$(6) \quad Y_S = F(K_{SA}, \bar{L}_S) + \frac{\partial G(K_I + K_x, \bar{L}_I)}{\partial K_x} K_x$$

Maximering under bivillkoret

$$(7) \quad K_S - K_x - K_{SA} = 0$$

ger

$$(8) \quad \frac{\partial Y_S}{\partial K_{SA}} = \frac{\partial F}{\partial K_{SA}} - \lambda = 0$$

och

$$(9) \quad \frac{\partial Y_S}{\partial K_x} = \frac{\partial^2 G}{\partial K_x^2} K_x + \frac{\partial G}{\partial K_x} - \lambda = 0$$

och vi får[2)]

$$(10) \quad \frac{\partial F}{\partial K_{SA}} = \frac{\partial G}{\partial K_x} + \frac{\partial^2 G}{\partial K_x^2} K_x$$

Inkomstmaximering uppnås för S i ett läge där $\frac{\partial F}{\partial K_{SA}} \neq \frac{\partial G}{\partial K_x}$.

Detta betyder att majoritetssamhället kan vinna på diskriminering. Vi skall nu undersöka hur minoritetsgruppen påverkas av en diskriminering som medför minskad kapitalexport.

Inkomsten som I får är

$$(11) \quad Y_I = G(K_I + K_x, \bar{L}_I) - \frac{\partial G(K_I + K_x, \bar{L}_I)}{\partial K_x} K_x$$

partiell derivering av Y_I med avseende på K_x ger

$$(12a) \quad \frac{\partial Y_I}{\partial K_x} = \frac{\partial G}{\partial K_x} - \frac{\partial^2 G}{\partial K_x^2} K_x \frac{\partial G}{\partial K_x}$$

och

$$(12b) \quad \frac{\partial Y_I}{\partial K_x} = - \frac{\partial^2 G}{\partial K_x^2} K_x$$

---

1) Kapitalets ersättning antages vara lika med dess gränsproduktivitet.

2) Samma uttryck som i W M Ramaswami, International Factor Movement and the National Advantage, Economics Aug 1967, även om Ramaswami behandlar internationell rörlighet. L R Webb har i en efterföljande diskussion visat att den optimala lösningen i stället är maximal rörlighet kombinerad med klumpsummeöverföringar från det kapitalimporterande till det kapitalexporterande landet. Se L R Webb, International Factor Movement and the National Advantage: A Comment och W M Ramaswami, Reply, i Economic Febr 1970

då $\frac{\partial^2 G}{\partial K_x^2} < 0$ och $K_x > 0$ så är $\frac{\partial Y_I}{\partial K_x} > 0$. Dvs Y_I blir större ju större K_x blir.

Varje diskriminering från S:s eller I:S sida som innebär en minskad kapitalexport till minoritetssamhället (I) från majoritetssamhället leder alltså till en minskning av I:s inkomst. I förlorar enligt denna modell alltid på diskrimineringen.

En av Beckers slutsatser var att minoriteten alltid förlorade mer än majoriteten på en diskriminering som innebär minskad kapitalexport (dvs färre antal anställda av minoriteten i arbete med S:s kapital). För att undersöka denna slutsats skall vi bilda kvoten mellan inkomsterna för S och I.

$$(13) \quad R = \frac{Y_S}{Y_I}$$

$$(14) \quad R = \frac{F(K_S-K_x,\bar{L}_S) + \frac{\partial G(K_I+K_x,\bar{L}_I)}{\partial K_x} K_x}{G(K_I+K_x,\bar{L}_I) - \frac{\partial G(K_I+K_x,L_I)}{\partial K_x} K_x}$$

Partiell derivering av R med avseende på K_x ger efter förenklingen

$$(15) \quad \frac{\partial R}{\partial K_x} = \frac{Y_{tot}\, K_x \frac{\partial^2 G}{\partial K_x^2} + Y_I\left(\frac{\partial G}{\partial(K_I+K_x)} - \frac{\partial F}{\partial(K_S-K_x)}\right)}{(Y_I)^2}$$

Nämnaren är större än noll. $Y_{tot} \cdot K_x \cdot \frac{\partial^2 G}{\partial K_x^2} < 0$ då Y_{tot} och $K_x > 0$ och $\frac{\partial^2 G}{\partial K_x^2} < 0$.

Vid diskriminering (ej så stor kapitalexport att kapitalet ger samma avkastning i båda samhällena) är avkastningen lägre i majoritetssamhället än i minoritetssamhället, dvs $\frac{\partial G}{\partial(K_I+K_x)} \quad \frac{\partial F}{\partial(K_S-K_x)}$. Detta innebär

$Y_I\left(\frac{\partial G}{\partial(K_I+K_x)} - \frac{\partial F}{\partial(K_S-K_x)}\right) > 0$ och att vi ej kan säga något om täljarens tecken.

Vi kan alltså ej säga att minoriteten alltid måste förlora mer än majoriteten vid diskriminering.

På grundval av denna modell kan man dra vissa slutsatser.

(1) Den totala inkomsten maximeras när diskriminering ej förekommer.
(2) Minoritetsgruppen förlorar alltid på diskrimineringen. Majoritetsgruppen kan vinna eller förlora på diskrimineringen.
(3) Diskriminering från minoritetens sida förvärrar läget för minoriteten.

Dessa båda sistnämnda slutsatser tyder på att en ekonomisk diskriminering av immigrantgrupper kan få allvarliga konsekvenser för dessa grupper, och att deras möjligheter att motverka diskrimineringen är små.

10:3:2 Arbetsgivardiskriminering

Med arbetsgivardiskriminering menas det fall då arbetsgivare har en benägenhet att diskriminera, dvs i Beckers terminologi att arbetsgivarna upplever det som en extra kostnad att ha en invandrare anställd, även om han är i allt likvärdig en svensk som arbetskraft.[1] I den tidigare anförda engelska undersökningen[2] lät man en färgad immigrant (i flertalet fall en västindier), en ungersk immigrant och en engelsman söka ett och samma arbete i 40 olika fall. De sökande sökte arbete i den uppgivna ordningen och angav likvärdiga meriter. Den färgade immigranten fick i 3 av 40 fall positiva svar, den ungerska immigranten i 17 och engelsmannen i 30 fall. I flertalet fall där de sökande behandlades olika avvisades immigranterna med hänvisning till att inga platser fanns lediga, trots att en engelsk sökande strax efter kunde få anställning.

En arbetsgivare som diskriminerar handlar som om $\eta(1+d)$ vore nettolönen där η är lönen och d är diskrimineringskoefficienten. Antag att två grupper S (svenskar) och I (immigranter) är perfekta substitut i produktionen och att arbetsgivaren har en benägenhet att diskriminera I. Han jämför då η_s för S, dvs lönen för S, med $\eta_I(I+d)$ för I, dvs lönen för I, uppmultiplicerad med ett plus diskrimineringskoefficienten. Om η_s är mindre än $\eta_I(1+d)$ anställs bara S. Är η_s större än $\eta_I(1+d)$ anställs bara I och är η_s och $\eta_I(1+d)$ lika så är arbetsgivaren indifferent.

Om S och I ej är perfekta substitut, t ex på så sätt, att grupperna har olika utbildning, får vi ej denna skarpa gräns mellan lägen där det är lönsamt att anställa, respektive inte anställa. Benägenheten att diskri-

---

1) Formellt uttryckt diskriminerar han när han ej anställer någon för vilken värdet av marginalprodukten är större än marginalkostnaden.

2) W W Daniel a.a.

minera leder i detta fall, förutom till högre ekonomiska kostnader, till att efterfrågan på de faktorer mot vilka den diskriminerar kommer att bli lägre, i och med att arbetsgivaren går över till att använda mer av andra faktorer. Denna process går längre ju bättre substitut S och I är i produktionen, tills vi får det ovan behandlade gränsfallet när S och I är perfekta substitut.

Om vi har fullständig konkurrens och alla företag har samma diskrimineringskoefficient (d) så blir marknadsdiskrimineringskoefficienten (MDC) lika med diskrimineringskoefficienten. Eller för att uttrycka det på ett annat sätt: om alla arbetsgivare menar att de är indifferenta mellan att anställa en immigrant till en viss lön och en svensk till 10% högre lön så kommer också svenskarnas lön att bli 10% högre än immigrantens för motsvarande arbetsinsats.[1)]

Om diskrimineringskoefficienterna är olika för olika företag kommer immigranterna att få arbete i de företag där arbetsgivarna har de lägsta diskrimineringskoefficienterna. Deras lön bestämmes då av det företag som har högst diskrimineringskoefficient av de företag som anställer immigranter. Om vi har 10% invandrare inom en arbetsmarknad så kommer marknadsdiskrimineringskoefficienten, dvs den procentuella skillnaden mellan en svensks och immigrants lön, att vara lika med den diskrimineringskoefficient den arbetsgivare har, som har större diskrimineringskoefficient än de företag som tillsammans har 1/10 av de anställda.

Av räkneexemplet inser man att marknadsdiskrimineringskoefficienten blir större ju mindre spridningen av diskrimineringskoefficienterna är vid givet medianvärde,[2)] och att den blir större ju större andel av arbetskraften som minoriteten utgör.

Vinsterna kommer att bli större för de företag som har lägst diskrimineringskoefficienter. De kommer att vara de företag som anställer de lägre avlönade ur minoritetsgrupperna. Detta kommer att verka i riktning mot att dessa företag expanderar mer än andra, vilket på sikt bör leda till en mindre diskriminering.

Om vi har monopol på en marknad blir det monopolistens diskrimineringskoefficient som blir avgörande. Den arbetsgivare som ej diskriminerar får ut en större vinst av monopolet. Om monopol är försäljningsbara och

---

1) Under förutsättning att åtgärder, t ex lagstiftning, ej är vidtagna mot löneskillnader.

2) Under förutsättning att "minoriteten" är en numerisk minoritet på marknaden ifråga.

verkligen försäljs kommer vi därför att få en tendens till försäljning av monopol till personer med låga diskrimineringskoefficienter. Vi får här en tendens till minskad diskriminering genom konkurrens på kapitalmarknaden precis som vi i fallet med fullständig konkurrens fick det genom konkurrens på varumarknaden. Vi skall här dock tänka på att kapitalmarknaden uppvisar betydande imperfektioner.

Vi kan under de givna förutsättningarna förvänta oss att marknadsdiskrimineringskoefficienterna blir lägre vid konkurrens än vid monopolism, och att vi därmed får en större andel utlänningar inom branscher med konkurrens än inom de med monopol.

Vi skall nu sammanfatta de resultat modellen ger vid arbetsgivardiskriminering[1)]

1) Man får en segregering så att I och S arbetar på olika arbetsplatser. Ju bättre substitut S och I är i produktionen ju starkare blir segregeringen.
2) Man får en diskriminering så att I får lägre lön än S.
3) Man får en lägre andel I i monopolistiska än i konkurrerande företag.

Av dessa olika effekter av arbetsgivardiskriminering är den lättaste att ingripa emot diskrimineringen ifråga om löner. Man har i olika länder infört lagar om likalön och fackföreningarna har bl a i Sverige mycket konsekvent arbetat för lika lön, för lika arbete. En möjlighet är, att man då i stället för skillnader i lön får skillnader i arbetslöshet. Minoriteten blir i ökad utsträckning en för företaget marginell arbetskraft; blir den sist anställda och först avskedade med en mycket större variation i korttidsarbetslösheten.[2)]

10:3:3 Arbetstagardiskriminering

Den enskilde arbetstagaren kan liksom arbetsgivaren ha en benägenhet att diskriminera.[3)] Denna benägenhet mäts även här med hjälp av diskrimi-

---

1) Beckers modell har i dessa avseenden visat sig ge en riktig beskrivning av det fall han närmast undersökt nämligen diskrimineringen av svarta i USA.

2) Se H I Gilman, Economic Discrimination and Unemployment, American Economic Review, Dec 1965

3) Man kan också tänka sig andra förklaringar till att arbetstagare ej vill arbeta med immigranter än en benägenhet att diskriminera. Vid intervjuerna med fackföreningsrepresentanter framhölls i ett fall (stort livsmedelsföretag i Sydsverige) att svenska arbetare ej ville ha utländska arbetare i sina arbetsgrupper. Detta då de utländska arbetarna i början hade lägre arbetstakt och på så sätt sänkte gruppackorden. Att detta skulle vara fallet framhölls också i en intervju med fackföreningsrepresentanter vid ett järnbruk i Mellansverige. Även om man där menade att detta inte inneburit att man inte ville ha utländska arbetare i sina arbetsgrupper.

neringskoefficienten. En arbetstagare med en diskrimineringskoefficient som är lika med d mot I handlar som om hans lön η reducerats till $\eta(1-d)$. Om lönen vid arbete tillsammans med S är η_s och lönen vid arbete tillsammans med I är η_s^I så föredrar han att arbeta med S om $\eta_s > \eta_s^I(1-d)$, föredrar att arbeta med I om $\eta_s < \eta_s^I(1-d)$ och är indifferent om $\eta_s = \eta_s^I(1-d)$.

Vilka effekterna blir av att arbetstagare har en benägenhet att diskriminera beror på i vilken utsträckning S och I är substituerbara i produktionen.

Vi skall först se på det fall då S och I är perfekta substitut. En arbetsgivare behöver då ge högre lön till S om han anställer både S och I än om han bara anställer S. En arbetsgivare kommer i detta fall att endast anställa S om S har lägst lön, endast I om I har lägst lön och antingen I eller S om de har lika lön. Vi får alltså här en segregering. Detta kan ske antingen så att olika företag anställer S och I, eller också att man inom företaget gör uppdelningen så att man har vissa anläggningar med S och andra med I, eller vissa arbetslag med S och andra med I. Dessa båda senare former under förutsättning att benägenheten att diskriminera endast gäller anställda vid samma anläggning eller vid samma arbetslag.

Om benägenheten att diskriminera finns mot arbetskraft som ej är perfekta substitut i produktionen (t ex förmän mot utländska arbetare) så blir resultatet förutom segregering också diskriminering. Marknadsdiskrimineringskoefficienten bestäms förutom graden av substituerbarhet också av den diskriminerade och de diskriminerade gruppernas relativa betydelse i produktionen och av diskrimineringskoefficientens storlek hos de diskriminerade. Ju viktigare den komplementära gruppens betydelse är i relation till den grupp de diskriminerar i produktion, desto större blir diskrimineringen och ju större diskrimineringskoefficienten är, desto större blir diskrimineringen.

Ofta menar man att benägenheten att diskriminera är störst vad gäller nära substitut i produktionen. Om detta är riktigt innebär det, att arbetstagardiskrimineringens huvudsakliga effekt blir segregering och ej diskriminering.

10:3:4 Konsumentdiskriminering

Med konsumentdiskriminering menar vi det fall då konsumenten har en be-

nägenhet att diskriminera mot varor och tjänster som säljs eller produceras av en viss grupp. Om P_I är priset på en vara som säljs eller produceras av I så handlar konsumenten som om $P_I(1+d)$ vore nettopriset där d är diskrimineringskoefficienten för konsumenten ifråga. På grund av diskrimineringen mot I så kommer I:s lönenivå att reduceras i förhållande till lönenivån för S. Ett exempel på denna typ av diskriminering framkom vid företags- och fackföreningsintervjuerna. Det gäller de företag, som anlitar städföretag, som enligt samstämmiga uppgifter från fackföreningsrepresentant och företagsrepresentant, ofta som villkor för kontrakt kräver svensk arbetskraft. Detta trots att språksvårigheter etc ej kan vara av relevans i detta sammanhang, enligt representanterna för både städföretag och fackförening.

"... så finns det goda exempel på att det råder goda förhållanden också mellan arbetsgivare och arbetstagare men där kunden har förutfattade meningar och ställer villkor, har krav på att det skall vara svensk personal, som det heter. Det kan man också antyda, när man i annonser faktiskt framhåller att man vill ha svensk personal." (Intervju med fackföreningsrepresentant i mars 1970)

Marknadsdiskrimineringskoefficienten (MDC) blir om, vi antar att I och S är perfekta substitut i produktionen och diskrimineringskoefficienten lika för alla på följande sätt,

$$MDC = \frac{P_I}{m\eta_I} d$$

där $1/m$ = produktionen eller försäljningen per anställd, P_I varans pris, η_I I:s lön och d diskrimineringskoefficienten. Skillnaden i lönenivå bestäms alltså av omsättningen per anställd och diskrimineringskoefficientens storlek. Om konsumenterna har olika diskrimineringskoefficienter i stället för lika får man med oförändrat medianvärde i detta fall en mindre diskriminering. Har vi olika diskrimineringskoefficienter för olika konsumenter leder en ökning av minoriteten till en ökad lönediskriminering av denna.

Konsumentdiskriminering har i de länder där man närmare studerat den ej gällt alla varor och tjänster utan endast ett begränsat antal. Resultatet blir då, beroende på minoritetens storlek och lokalisering, antingen så att representanter för minoritetsgrupperna ifråga ej arbetar inom vissa yrken eller att de i vissa yrken endast säljer varor och tjänster till representanter för den egna gruppen.

I England har få av de färgade immigranterna fått arbete inom detaljhandeln för försäljning av livsmedel och konfektionsvaror vilket från arbetsgivarens sida motiveras med konsumentdiskriminering vid försäljning av dessa varor.[1)]

10:3:5 Den totala arbetsmarknadsdiskrimineringen

Med den totala arbetsmarknadsdiskrimineringen menar vi den totala effekten på lönerna av de olika typerna av diskriminering. Denna blir en sammanvägning av arbetsgivardiskrimineringen, de komplementära produktionsfaktorernas diskriminering och konsumentdiskrimineringen. Enligt Becker så får man[2)]

$$MDC = R(\bar{d}+d_c) + d_i dc$$

där MDC är marknadsdiskrimineringskoefficienten, R den andel av produktionen som tillfaller I av det som I och de komplementära produktionsfaktorerna får, $\bar{d}$ är en sammanvägning av arbetsgivarnas och de komplementära produktionsfaktorernas diskrimineringskoefficienter, d_c är konsumentdiskrimineringskoefficienten och d_i arbetsgivardiskrimineringskoefficienten. Under förutsättning att lönerna hålls lika för olika grupper (eller mer lika än vad de annars skulle ha varit) genom lagstiftning och/eller genom fackföreningarnas insatser kan resultatet i stället bli att vi får en större arbetslöshet och framför allt en större variation i korttidsarbetslösheten.[3)]

Vad som kanske är viktigast är att en av konsekvenserna vid diskriminering blir segregering. Segregering är svårare att lagstifta mot än diskriminering i form av löneskillnader, och gör det dessutom svårare att fastställa om lönediskriminering förekommer. Detta understryker hur viktigt det är att kartlägga orsakerna till att olika individer har en benägenhet att diskriminera och att motverka orsakerna till denna.

De empiriska undersökningar som utförts om lönedifferenser mellan olika etniska eller nationella grupper i samma land eller område och med samma arbete är nästan enbart begränsade till USA.[4)]

---

1) W W Daniel a.a.

2) Se Becker a.a. appendix till kapitel 6 s 78 ff

3) Se Gilman a.a.

4) Förutom Beckers undersökning E Rayack, Discrimination and the Occupational Progress of Negroes, Review of Economics and Statistics May 1961 och Beckers svar Discrimination and the Occupational Progress of Negroes: A Comment, Review of Economics and Statistics May 1962,

(forts)

Vi har endast mycket bristfälliga uppgifter för Sveriges del om utlänningars och svenskars löner för samma arbete. Vid folkräkningen 1960 gjordes en särredovisning av utlänningars och svenska medborgares födda i utlandet medianinkomst med en uppdelning efter näringsgren och yrkesställning. (Se texttabell 10:1) Resultaten från denna redovisning tyder ej på att utlänningarna och de utrikes födda år 1960 hade lägre inkomster än övriga grupper om samma arbete. Indelningen som gjordes var dock mycket grov och uppgifterna får tolkas med stor försiktighet.

O Ashenfelter, Changes in Labor Market Discrimination over Time, Journal of Human Resources V:4 1970, J Gwartney, Discrimination and Income Differentials, American Economic Review June 1970. D M O´Neill, The Effect of Discrimination on Earnings: Evidence from Military Test Score Results, Journal of Human Resources V:4 1970, R Raymond, Regional Differences in Racial Discrimination in Education and Employment, Western Economic Journal June 1970

Texttabell 10:1 Medianinkomst år 1960 för de förvärvsarbetande av hela befolkningen utländska medborgare och svenska medborgare födda i utlandet (för samtliga grupper endast vuxna)

Näringsgren yrkesställning	Män			Kvinnor		
	Hela befolkningen	Utländska medborgare	Svenska medborgare födda i utlandet	Hela befolkningen	Utländska medborgare	Svenska medborgare födda i utlandet
Jordbruk, skogsbruk m m	8 245	10 600	9 647	3 674	..	3 780
Företagare	8 495	..	8 000	3 829	—	..
Tjänstemän	14 233	13 400	15 714	9 706	—	..
Arbetare	7 316	10 118	8 615	3 229	..	..
Gruvdrift, tillverkningsind, m m	13 040	13 421	13 608	7 232	7 324	7 974
Företagare	11 268	..	11 000	4 043	..	..
Tjänstemän	18 441	18 005	17 789	8 466	7 563	10 073
Arbetare	12 307	13 095	12 859	6 800	7 283	7 233
Byggnads- o anläggningsverksamhet	13 564	14 682	14 929	8 650	..	..
Företagare	10 933	..	..	..	—	—
Tjänstemän	18 378	19 750	22 550	9 244	..	..
Arbetare	13 417	14 100	13 929	6 727	..	..
Handel	13 109	11 714	15 353	7 292	6 962	9 000
Företagare	13 116	..	13 500	7 618	—	..
Tjänstemän	14 758	13 600	19 750	8 510	7 333	9 583
Arbetare	11 112	10 833	10 556	5 669	6 250	6 500
Samfärdsel	13 350	12 750	13 525	9 653	10 667	10 400
Företagare	14 259	—	..	..	—	—
Tjänstemän	15 550	17 250	16 500	10 040	..	10 900
Arbetare	12 354	10 000	12 273	7 233	..	..
Tjänster samt ej spec. verksamhet	16 045	13 121	19 348	7 963	7 167	8 406
Företagare	13 643	8 667	17 000	6 974	..	4 667
Tjänstemän	18 790	17 725	22 591	10 120	9 172	9 760
Arbetare	11 670	10 539	12 271	5 289	5 484	6 101
Samtliga förvärvsarbetande	12 642	13 265	13 975	7 504	7 296	8 328
Företagare	9 882	8 875	11 826	5 964	..	6 000
Tjänstemän	17 279	17 065	19 326	8 918	8 733	9 893
Arbetare	11 890	12 817	12 574	5 955	6 682	6 875

.. = få observationer — = inga observationer

Anm. Uppgifterna är baserade på samtliga födda den 15:e i någon månad

Källa: Folkräkningen 1960:XI, SOS, tabellerna 21, 33 och 34

En betydligt senare undersökning har genomförts av SAF. Den grundar sig på uppgifter från huvudsakligen 2:a kvartalet 1968 för arbetare och från augusti 1968 för tjänstemän. Undersökningen jämför genomsnittslönen för utlänningar inom olika arbetar- och tjänstemannagrupper med samtliga anställda inom samma grupper. (Se texttabell 10:2 och 10:3)

Texttabell 10:2 Korrigerade och okorrigerade indextal för vuxna utländska arbetares förtjänst på tidlön och ackord inom vissa branschområden inom SAF i huvudsak från 2:a kvartalet 1968. Samtliga vuxna arbetares förtjänst inom respektive förbund = 100.

Typ av arbete	Indextal			
	Okorrigerade	Korrigerade med avseende på		
		Region	Ålder	Region och ålder
Cement, cementvaru- o tegelindustri	104,6	102,2	102,6	100,2
Livsmedelsarbete[x]	103,9	100,6	102,7	99,4
Transportarbete[x]	107,2	102,1	103,9	98,9
Trävaruarbete[x]	102,9	101,2	100,9	99,3
Verkstadsarbete[x]	102,2	101,1	100,9	99,8
Annat arbete (mest kemiskt tekniskt)	102,2	100,5	101,3	99,5

[x] Ej jämförbart med samma grupper i tabell 2 i kapitel 7 (omfattar endast de områden som har individuell lönestatistik

Anm. För ytterligare ett område fanns individualstatistik. Detta system hade emellertid införts strax före undersökningen och resultaten bedöms därför som mycket osäkra. Det okorrigerade talet blev i detta fall 109,1 och det korrigerade med region och ålder 97,2

Källa: SAF, Utländska arbetare inom SAF, 13.10 1969

Texttabell 10:3 Relativt löneläge för utländska tjänstemän i SAF i augusti 1968 i yrken med mer än 100 utlänningar. Löneläge för samtliga inom yrket = 100

Yrke	Relativt löneläge
Män:	
Verkmästare	101,9
Förman	101,2
Förste laboratorieingenjör	102,3
Laboratorieingenjör	101,7
Förste laborant	104,0
Förste konstruktör	106,5
Konstruktör	102,1
Förste ritare	101,6
Ritare	100,1
Marknadsplanerare, försäljare	
Försäljningsingenjör	101,1
Kontorist	102,6
Kvinnor:	
Stenograf	98,9
Maskinskrivare, teleprinteroperatör	101,3
Kontorist	102,5
Kontorsbiträde	104,0

Källa: Utländska tjänstemän inom SAF, Svenska Arbetsgivarföreningens statistiska byrå, 14.10 1969

Det man här saknar vad gäller arbetarsidan är främst hotell- och restaurangarbete och fastighetsarbete, alltså områden där man hittills mest diskuterat förekomsten av diskriminering. Undersökningen omfattar ej heller företagen utanför SAF. I de företagen kan man sannolikt vänta sig en större andel oorganiserade arbetare och därmed större risker för lönediskriminering.

Vid företags- och fackföreningsintervjuerna anfördes i ett fall exempel på löneskillnader mellan svenskar och immigranter för samma arbete, nämligen av en fackföreningsrepresentant för fastighetsarbetarna. "Eftersom avtalet ingalunda tillhör de enklaste så har vi en känsla av att om man inte begriper språket så begriper man ännu mindre sina villkor. Det är vår bestämda uppfattning..... De kan få det (lön efter avtal) under för-

utsättning att arbetsgivaren är korrekt. Men även om jämförelsematerialet är ringa så finns det en klar tendens att man har en benägenhet att sätta lönerna lägre... Det här är ju ett betingsavtal, som de arbetar under med påföljd att det finns variabla tillämpningsmöjligheter som enkelt uttryckt innebär att man får lov att betala någorlunda marknadsmässig lön för att få den arbetskraft man vill ha. Eftersom de utländska arbetarna i regel är vana vid en mindre lön så accepterar de en mindre lön. Inom ramen för gällande avtal ligger den alltså lägre."[1)]

För tjänstemännen har vi ett annat förhållande som komplicerar tolkningen av resultaten. Samma undersökning visar nämligen på att de utländska tjänstemännen är betydligt mer utbildade än samtliga tjänstemän inom SAF (se texttabell 10:4) medan de är fördelade på olika befattningsskikt ungefär som samtliga tjänstemän (se kapitel 7 texttabell 7:11). Detta innebär att utlänningarna inom respektive befattningsskikt har en längre utbildning, och eventuellt också att utlänningarna inom varje yrke är bättre utbildade.

Texttabell 10:4 Utländska tjänstemän i SAF i augusti 1968 fördelade efter utbildning. Endast män.

Utbildning	Andel av utländska tjänstemän	Andel av tjänstemän i SAF
Teknisk högskoleexamen	10,2	3,0
Teknisk gymnasieexamen	9,9	8,5
Teknisk institutsexamen	21,0	12,1
Handelshögskoleexamen	0,9	0,6
Handelsgymnasieexamen	1,2	2,3
Examen från socialhögskola	-	0,0
Naturvetenskaplig examen från universitet eller högskola	0,8	0,2
Juridisk eller samhällsvetenskaplig examen från universitet eller högskola	0,4	0,2
Annan universitets- eller högskoleexamen än ovan	0,7	0,3
Totalt	45,1	27,2

Källa: Se texttabell 10:3

Arbetslöshetsstatistiken över utlänningarnas arbetslöshet är sådan att

1) Intervju mars 1970. Hela intervjun finns återgiven i Immigrationsundersökningen: Företags- och Fackföreningsintervjuer, mars 1971, s 59-66

man ej kan dra några slutsatser om deras arbetslöshet i relation till svenskar inom samma yrken.

Vad slutligen gäller segregering av utlänningar och svenskar på arbetsmarknaden som en följd av diskriminering finns det ännu ej några undersökningar gjorda.

10:4 Diskriminering på bostadsmarknaden

Bostadsdiskriminering kan analyseras på samma sätt som de andra typerna av diskriminering. Benägenheten att diskriminera kan här finnas dels hos den som säljer eller hyr ut bostäder, dels hos de boende. En benägenhet att diskriminera hos dessa båda grupper får olika effekter.

Vi skall först se på benägenheten att diskriminera hos de som säljer eller hyr ut bostäder. I den tidigare refererade engelska undersökningen[1] visade sig denna typ av diskriminering vara allmänt förekommande. Man valde ut 60 fall där man hyrde ut rum men ej öppet diskriminerade i annonsen, vilket då ännu var tillåtet.[2] Sedan lät man en västindier, en ungrare och en engelsman med ungefär likvärdiga yrken söka de olika rummen i den angivna ordningen. I 45 av de 60 fallen blev västindiern diskriminerad medan den ungerska immigranten blev diskriminerad i 3 fall.[3]

Om den som hyr ut en bostad har en benägenhet att diskriminera upplever han hyran h_I som $h_I(1-d)$, där d är diskrimineringskoefficienten när han hyr ut till I. Om alla som hyr ut rum har samma diskrimineringskoefficient, blir den hyran I får betala en hyra som är $(\frac{1}{1-d})$ så stor som den hyra S får betala.[4]

Om ej alla har samma d innebär detta vid oförändrat medianvärde för d en mindre diskriminering, men samtidigt också segregering. I detta fall ökar diskrimineringen också när den diskriminerade gruppen ökar. Samma resonemang kan tillämpas i andra fall där den som säljer varor eller tjänster har en benägenhet att diskriminera.

---

1) W W Daniel a.a.

2) Som en följd bl a av den refererade undersökningen förbjöds 1968 annonser av rasdiskriminerande karaktär. Se SOU 1968:68. Lagstiftning mot rasdiskriminering, s 35 ff

3) Enligt ett yttrande av Stockholms Studentkårs Centralorganisation förekommer denna typ av diskriminering i Stockholm. SOU 1968:68 s 63

4) Om hyran för S är H_s så sätt

$$h_s = h_I(1-d) \Rightarrow h_I = h_s(\frac{1}{1-d})$$

Ett andra fall av diskriminering på bostadsmarknaden är när de boende har en benägenhet att diskriminera andra boende. Den boende upplever hyran som $h_s^I(1+d)$ när hyran är h_s^I om han bor tillsammans med I och hans diskrimineringskoefficient är d. Om hyran vid att bo i ett område med S är h_s föredrar den boende att bo i ett område med S om h_s är mindre än $h_I(1+d)$, i ett område med I om h_s är större än $h_I(1+d)$ och är indifferent om h_s är lika med $h_I(1+d)$. Resultatet blir i detta fall segregering,[1] vilket också blir resultatet om I diskriminerar S eller båda grupperna varandra.

I Sverige har man kunnat konstatera att segregering förekommer så att immigranterna är koncentrerade till vissa delar av städerna.[2] Man får dock vara försiktig att från ett konstaterande om segregering dra slutsatsen om att det föreligger en benägenhet att diskriminera hos en eller båda av grupperna. Det finns andra närliggande förklaringar. En förklaring till segregeringen är att söka i den kombination av marknads- och regleringssystem vi har för bostäder.[3] De som flyttar in i ett samhälle, kan i flertalet fall ej välja bostad inom hela bostadsbeståndet oavsett nationalitet. De nyinflyttade får i större utsträckning dels söka bostad i de helt nyproducerade lägenheterna, dels söka bostad ibland det allra sämsta beståndet.

En annan förklaring är att immigranter, om de rekryterats som arbetskraft direkt från hemlandet, i vissa fall bor i av det rekryterande företaget ägda bostadsområden och därmed blir koncentrerade till vissa områden. En tredje förklaring är att vi har en segregering efter inkomst och socialgrupp med avseende på bostad. Genom att immigranterna är koncentrerade till vissa yrken och inkomstlägen får vi därmed också en segregering efter nationalitet även om det ej finns någon benägenhet att diskriminera efter nationalitet.[4]

10:5 Sammanfattning

Om diskriminering, i betydelsen att negativt särbehandla, förekommer är den viktigaste konsekvensen, enligt den modell av Gary Becker som vi använt oss av, att immigranterna blir segregerade. Immigranterna är i betydande avseenden segregerade i Sverige men det kan finnas andra förklaringar till det än diskriminering. Diskriminering i betydelsen olika löner för samma arbete eller olika priser på samma varor för svenskar och immigranter förekommer så vitt vi har kunnat finna relativt lite.

1) Vi får samma typ av analys som i fallet med arbetstagardiskriminering
2) Se kapitel 8 3) För en närmare analys se kapitel 8
4) R E Zelder, Racial Segregation in Urban Housing Markets, Journal of Regional Science, Vol 10, No 1 1970, har i en undersökning genom standardvägningsmetoden sökt isolera den segregering som beror på inkomstskillnader från den totala segregeringen.